

Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН
Vajdaság Autonóm Tartomány
TARTOMÁNYI OMBUDSMAN
Autónomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKÝ OMBUDSMAN



Autonomna Pokrajina Vojvodina
POKRAJINSKI OMBUDSMAN
Provincia Autonomă Voivodina
OMBUDSMANUL PROVINCIAL
Аутономна Покраїна Војводина
ПОКРАЇНСКИ ОМБУДСМАН

ИЗВЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА ЗА 2013. ГОДИНУ

УВОДНА РЕЧ	5
ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ	7
РЕДОВНА ТЕМАТСКА ГОСТОВАЊА У ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА	18
ШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ И СПЕЦИФИЧНЕ ПРОМОТИВНЕ АКТИВНОСТИ	18
ИСТРАЖИВАЊА	19
ПРОЈЕКТИ	20
МЕДИЈСКА ПРИСУТНОСТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА	21
Активности	22
Укупна активност институције Покрајинског омбудсмана за 2013. годину	24
Прес-клипинг.....	25
Теме.....	27
Изјаве, интервјуи, гостовања	28
ВЕБ-САЈТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА	29
ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ	31
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА И ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ	31
Механизми за заштиту права пацијената.....	31
Лекарски путеви	32
Кадровски проблеми у здравственим установама	33
Положај лекара приватне праксе у систему здравства	33
Доступност лекова и медицинских средстава	34
Дужина чекања на здравствене услуге.....	35
Уписивање података о националној припадности пацијента у болнички досије	36
ОРГАНИЗАЦИЈА ПАЛИЈАТИВНОГ ЛЕЧЕЊА И НЕГЕ НА ПОДРУЧЈУ АП ВОЈВОДИНЕ	37
Примарна здравствена заштита	38
Секундарна здравствена заштита	38
СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	39
Однос стручних радника центара за социјални рад према странкама	39
Пријављивање пребивалишта на адреси центра за социјални рад	40
ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ИЗ ПЕНЗИЈСКОГ И ИНВАЛИДСКОГ ОСИГУРАЊА	41
Обрачун доприноса за обавезно социјално осигурање који се наплаћују у поступку принудне наплате	41
Немогућност спровођења принудне наплате доприноса у случају мировања пореског дуга	42
Утврђивање чињеница у поступку пред Покрајинским фондом ПИО	43
Самостални уметници	43
ИСТРАЖИВАЊЕ О ПОЛОЖАЈУ И ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	44
ПОСТУПАЊЕ С ЛИЦИМА КОЈА СЕ НАЛАЗЕ У ПРИТВОРУ И НА ИЗДРЖАВАЊУ КАЗНЕ ЗАТВОРА У ОКУЖНИМ ЗАТВОРИМА И КАЗНЕНО-ПОПРАВНИМ ЗАВОДИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ	45
УЧЕШЋЕ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У РАДУ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ	46
Посете домовима за старе, у оквиру НПМ-а	46
Закључци након посета домовима за старе које су основала физичка лица	46
Посете полицијским управама и станицама у оквиру НПМ-а	48
СЛУЖБЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ – ПРАВНИ ОКВИР И ПРАКСА	49

ПРОСВЕТНА ИНСПЕКЦИЈА У ЛОКАЛНИМ САМОУПРАВАМА	50
НЕУСКЛАЂЕНОСТ СТРУЧНИХ НАЗИВА И НИВОА ОБРАЗОВАЊА У ВАЖЕЋИМ ПРОПИСИМА	51
НЕБЛАГОВРЕМЕНО ПОСТУПАЊЕ ОРГАНА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ.....	51
Поступање органа јединице локалне самоуправе као првостепених органа	51
Грађевинска инспекција	51
Легализација објеката	52
Поступање органа јединице локалне самоуправе као другостепених органа	53
ИНСПЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	53
ДЕЛАТНОСТИ ОД ОПШТЕГ ИНТЕРЕСА.....	54
Пружање и коришћење услуга из делатности од општег интереса – као уговорни однос.....	54
Вршење делатности од општег интереса и пружање услуга – као управна ствар	57
Енергетски заштићени купац	58
Повреде људских права у вези с поступком за намирење потраживања по основу комуналних и других услуга.....	58
ПОЉАРИНА НИЈЕ ИЗВОРНИ ПРИХОД ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ	59
ВРАЋАЊЕ ОДУЗЕТЕ ИМОВИНЕ И ОБЕШТЕЋЕЊЕ	60
ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	62
ИСТРАЖИВАЊА У 2013. ГОДИНИ	62
ОБЛАСТ КУЛТУРЕ	67
Примери представки.....	68
ОБЛАСТ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА	69
Примери представки.....	70
ОБЛАСТ ОБРАЗОВАЊА	72
Основно образовање и васпитање	73
Средње образовање и васпитање	75
Примери представки.....	78
ОБЛАСТ ИНФОРМИСАЊА	79
ЗАСТУПЉЕНОСТ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, СЛУЖБАМА, ФОНДОВИМА И ПОКРАЈИНСКОЈ ДИРЕКЦИЈИ	80
ПРАВА ДЕТЕТА	83
ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ	84
Предшколско образовање.....	84
Безбедност деце у предшколским установама	85
Неусклађеност обрасца пријаве за пријем деце у предшколску установу	85
Недовољан број логопеда	86
Основна школа	86
Тимови за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања	86
Честе промене наставника	87
Ускраћивање права на образовање	87
Инклузија и проблеми у њеном спровођењу	87
Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику	88
Недовољни капацитети и неусловни објекти.....	88
Средња школа.....	88
Насиље	89
Насиље на интернету	89
СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	89
Материјална подршка породици	90



Новчана социјална помоћ, једнократна новчана помоћ, олакшице	90
Дечји додаток	90
Корективни надзор	90
Насиље над децом у породици	91
Хранитељство	92
Заснивање хранитељства	93
Престанак хранитељства	93
Домови за децу	94
Безбедност корисника услуга социјалне заштите	94
Институционално насиље	94
Право на додатак за помоћ и негу другог лица и увећани додатак за помоћ и негу другог лица	95
Изддржавање детета	95
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ДЕЦЕ	96
Вакцинација деце	96
Доступност здравствене заштите	97
Занемаривање здравља детета	97
ИСТРАЖИВАЊА	98
Пројекат „Превенција економске експлоатације деце југоисточне Европе – Експлоатација деце на интернету“	98
Мере подршке породици са децом	99
Деца у покрету (повратници по Споразуму о реадмисији)	101
РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	104
УВОД	104
Општи показатељи (структура представки)	104
НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА И У ПОРОДИЦИ	106
Подаци о насиљу	106
Жене убијене у породичном насиљу	108
Поступање органа у случајевима пријаве насиља у породици	108
Поступање полиције у случајевима насиља у породици	109
Насиље у породици: грешка насилника или кривично дело	109
Квалификација дела: „проблеми са супругом који ју је наводно физички напао“	110
ПОЛОЖАЈ ЖЕНА И МУШКАРАЦА У ПОРОДИЦИ И ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА	111
Финансијска подршка породицама са децом	112
Примери обраћања	112
Равноправност родитеља – пратилаца деце на болничком лечењу	113
Положај запослених трудница и породиља	113
Примери обраћања	114
Посебан стаж за треће дете	116
ДИСКРИМИНАЦИЈА И ВИШЕСТРУКА ДИСКРИМИНАЦИЈА ЖЕНА	116
Примери поступања	117
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	118
Пример поступања	119
ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ТРЖИШТУ РАДА	119
Примери представки	120
ОБРАЗОВАЊЕ	122
Примери представки	122
УЧЕШЋЕ ЖЕНА У ОДЛУЧИВАЊУ	123
Препорука у вези с применом принципа родне равноправности у Закону о јавним предузећима	124
Примена Закона о равноправности полова у предузећима	124



ПРИМЕНА ЗАКОНА О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И ПОКРАЈИНСКЕ СКУПШТИНСКЕ ОДЛУКЕ О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА	125
Примена Закона о равноправности полова у јединицама локалне самоуправе	125
Пример поступања по сопственој иницијативи	126
Примена принципа равноправности полова у покрајинским органима	126
Примена Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова	127
Извештаји покрајинских секретаријата о спровођењу Закључка Владе АП Војводине о увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и активности	130
АКТИВНОСТИ НА ПОДСТИЦАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА	132
Пројекат „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама“	132
Положај жена у националним саветима националних мањина	134
Кампања „16 дана активизма против насиља над женама и у породици“	135
ПРЕГЛЕД ПОСТУПАКА – СТАТИСТИКА	136
Структура органа на које се грађани жале	137
Области	137
Општа надлежност	138
Заштита права националних мањина	139
Заштита права детета	139
Равноправност полова	140
Статус предмета.....	141
Препоруке, предлози и мишљења	142
ФИНАНСИРАЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА	144
Средства из буџета	144
Средства из осталих извора финансирања.....	145
Извор финансирања 06 00 – Текуће донације од међународних организација	145

ИЗВЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА ЗА 2013. ГОДИНУ





УВОДНА РЕЧ

У складу с чланом 37 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, ова институција једном годишње, а најкасније до краја марта наредне календарске године, подноси извештај Скупштини Аутономне Покрајине Војводине за претходну годину о својим активностима, стању људских права и о правној сигурности у Аутономној Покрајини Војводини (у даљем тексту: АП Војводина).

Извештај садржи број и структуру представки, општу оцену рада органа управе са становишта примене прописа, уочене пропусте и препоруке за њихово отклањање, као и критике и похвале појединим органима управе и функционерима.

Такође, извештај садржи посебне делове о стању у области права националних мањина, права детета и равноправности полова, које израђују надлежни заменици омбудсмана.

На захтев Покрајинског омбудсмана, Скупштина АП Војводине извештај ставља на дневни ред и расправља о њему. Као и ранијих година, Покрајински омбудсман ће приликом подношења извештаја Скупштини АП Војводине, поднети и захтев да се на једној од наредних седница о извештају расправља.

У извештају за 2013. годину, као и ранијих година, приказани су статистички подаци о предметима којима се Покрајински омбудсман бавио, и то по областима: општа област за заштиту људских права, област заштите права националних мањина, област заштите права детета и област заштите на основу родне равноправности. Дати су и аналитички прикази проблема по областима, с примерима и препорукама.

Пошто је чињеница да је број притужби, упућених препорука и случајева отклањања неправилности у последње три године скоро исти, када говоримо о оцени рада органа управе са становишта примене прописа, може се констатовати да великих промена нема. Такође, може се закључити да нема промена ни у погледу стања људских права и правне сигурности у АП Војводини.

У структури предмета, у поређењу с претходним годинама, евидентан је пораст броја предмета у области заштите права детета, док је предмета у општој области мање. Мањи број предмета у општој области последица је активнијег рада заштитника грађана јединица локалне самоуправе, тамо где су изабрани, а посебно Заштитника грађана Града Новог Сада. Када је реч о повећању броја предмета у области заштите права детета, оно је најизраженије у области вршњачког насиља, када су родитељи незадовољни реакцијом образовне установе и када сматрају да се овом проблему не посвећује довољно пажње. Евидентан је и већи број притужби на рад центара за социјални рад, у случајевима када се њихова активност односи на остваривање права детета, односно поступање у најбољем интересу детета.

И у 2013. години, институција Покрајинског омбудсмана залагала се за јачање сарадње са институцијама власти у сегменту извршења препорука, развијала је партнерске односе с невладиним сектором и медијима и била активна на међународном плану.

У оквиру настојања да област заштите људских права у највећој могућој мери приближи грађанима, а посебно младима, током 2013. године, као и ранијих година, након спроведеног конкурса, Покрајински омбудсман ангажовао је шест лица у оквиру Универзитетског програма радне праксе.



Покрајински омбудсман потписао је Протокол о сарадњи с Правним факултетом у Новом Саду, којим се студентима Правног факултета у Новом Саду омогућује да практичну наставу, у два циклуса од по десет дана, реализују уз стручну помоћ покрајинског омбудсмана. Закључен је и Уговор о сарадњи с Факултетом за правне и пословне студије др Лазар Врратић у Новом Саду. Студентима овог факултета омогућено је да се упознају са институцијом Покрајинског омбудсмана путем посета, предавања, трибина и скупова из области заштите људских права.

Приликом израде извештаја, а с циљем уважавања родне равноправности у језику, користиле су се именице и мушког и женског рода, а тамо где именице имају опште значење – користио се мушки род.

Март, 2014. године

ПОКРАЈИНСКИ ОМБУДСМАН

Анико Мушкиња Хајнрих



ОДНОСИ С ЈАВНОШЋУ

Институција која жели да буде успешна, делотворна и препознатљива грађанима и грађанкама, али и целокупној јавности, посебну пажњу мора посветити слици коју у њој ствара о себи. Искуство институције Покрајинског омбудсмана у раду с грађанима и грађанкама, органима управе и медијима показало је да је њено присуство у јавности допринело повећању броја обраћања грађана/грађанки овој институцији и поднетих представки, као и извештавања медија о њеном раду. Институција Покрајинског омбудсмана прва је институција ове врсте у Републици Србији на нивоу управе вишем од локалног, те је зато стварање и неговање њене препознатљивости у јавности био и остао веома тежак и захтеван задатак. Ова чињеница, као и то да су поједине институције ове врсте (која је у јединицама локалне самоуправе почела да се успоставља после 2003, а на републичком нивоу 2005, односно 2006. године) користиле једнак назив – „омбудсман”, доводила је – и још увек доводи – до забуна у јавности. У таквом, донекле збуњујућем окружењу, институција Покрајинског омбудсмана успева да створи о себи слику препознатљиве институције, с посебном посвећеношћу јавности у раду и отвореношћу ка свима који су за њен рад заинтересовани.

Једну од најважнијих улога у извештавању саме јавности, грађана и грађанки о раду Покрајинског омбудсмана несумњиво имају медији. Они представљају снагу коју Покрајински омбудсман у изузетно важним ситуацијама има на „својој страни”, те на тај начин све активности институције постају јавне и доприносе ефикаснијем остваривању, заштити и унапређивању људских права. Без сумње, преданим радом свих запослених у институцији Покрајинског омбудсмана при реализацији активности, у готово свим местима у АП Војводини (тзв. радом на терену), институција је данас грађанима и грађанкама знатно препознатљивија, а широј јавности је јаснија њена улога у друштву. Међутим, управо захваљујући медијима, та препознатљивост досегла је много веће размере, чему и у будућности треба да се тежи.

Веома је важно то што је однос између представника медија и Покрајинског омбудсмана двосмеран. Рад Покрајинског омбудсмана потпуно је транспарентан и у сваком моменту доступан свима којима је заштита људских права једна од темељних друштвених вредности. На тај начин, веома важни подаци о кршењу људских права, њиховом стању и одговорности оних који људска права крше, постаје важна информација у рукама медија, који у таквој ситуацији, заједно с Покрајинским омбудсманом, доприносе заштити људских права. Поред тога што медији имају пресудан утицај на јавно мњење и на друштвене структуре које доносе одлуке, они су и битан извор идеја за реализацију нових активности, поготово уколико су оне у вези с државним институцијама које су дужне да грађанима и грађанкама омогуће остваривање њихових права или да спрече њихово кршење. Информације о кршењу људских права, до којих предани новинари често дођу у веома кратком року и које бивају објављене у медијима, представљају извор за поступање Покрајинског омбудсмана по сопственој иницијативи. Поред тога што се на тај начин поступа због кршења одређеног људског права, битан је и превентивни ефекат који се огледа у едукацији грађана о томе која су њихова права и како их могу заштитити.

Најбољи интерес грађана и грађанки јесте апсолутни приоритет и у обраћању институције јавности. Приликом иступања у јавности, Покрајински омбудсман и заменици морају водити рачуна о томе да свако њихово обраћање буде засновано на чињеницама и у складу с прописима. Све ове околности представљају додатни изазов у погледу јавности рада Покрајинског омбудсмана, нарочито у контексту комуникације са органима управе и медијима. Водећи рачуна о односима с јавношћу, Покрајински омбудсман се протеклих



година веома трудио да буде доступан како новинарима/новинаркама (медијима), тако и грађанима/грађанкама. Унапређивањем веб-сајта институције, без ког једна савремена институција данас не може да функционише, постављен је основ за благовремени проток информација. Веб-сајт уједно пружа могућност грађанима/грађанкама да се брзо, једноставно и лако упознају с радом Покрајинског омбудсмана, али и да путем њега поднесу представку услед кршења неког права. Појављујући се на најпопуларнијим друштвеним мрежама данашњице (на Фејсбуку, Твитеру и Линкедину), Покрајински омбудсман представља институцију која је у сваком моменту спремна да одговори на захтеве и питања представника медија и грађана/грађанки, док се профил институције на мрежи Јутјуб редовно ажурира најновијим видео прилозима, пре свега захваљујући медијима који извештавају о раду институције.

Уз штампани промотивни и информативни материјал (лифлете, флајере, публикације и постере), као и уз редовно објављивање годишњих и посебних извештаја, зборника радова с конференција и истраживања, за ефикаснију и бржу комуникацију с јавношћу нарочито је значајан веб-сајт Покрајинског омбудсмана. Све набројане активности допринеле су томе да сајт Покрајинског омбудсмана сваке године бележи све више посета, поднетих представки и обраћања грађана/грађанки. Истовремено, информације о раду Покрајинског омбудсмана у најкраћем могућем року долазе до представника медија, те се тако последњих година и број медијских објава о раду институције константно повећава, на шта указују све медијске анализе у Покрајинском омбудсману које се од 2011. године спроведе два пута годишње.

Нека од обраћања Покрајинског омбудсмана у 2013. години с највише одјека у јавности:

Министарство здравља обавестило је институцију Покрајинског омбудсмана да жене од 15 и више година могу да обављају превентивне гинеколошке прегледе чешће, а не само једанпут у три године.

04.01.2013.

Покрајински омбудсман је поводом различитог тумачења одредби Правилника о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији, односно о обиму превентивних мера затражио појашњење Министарства здравља у вези с превентивним гинеколошким прегледима. Наиме, одредбе тог правилника су у појединим домовима здравља протумачене на тај начин да пацијенткиње не могу да обаве превентивни преглед чешће него што је Правилником прописано.

Министарство здравља отклања ову недоумицу, а став је да жене могу чешће, а најмање једном у три, односно две године да обављају превентивне гинеколошке прегледе. Наиме, Министарство здравља у одговору Покрајинском омбудсману обавештава да су прописани превентивни гинеколошки прегледи жена од 15 и више година једанпут у три године, а такође и жене од 19 до 21 године. Жене у генеративном добу (од 15 до 49 година) једном у две године могу обавити превентивни преглед, који садржи и гинеколошки преглед, у вези с планирањем породице.

Покрајински омбудсман је такође обавештен да Министарство здравља припрема правилник о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и партиципацији за 2013. годину, којим ће се нејасноће у разумевању обима и садржаја права на здравствену заштиту жена појаснити. Биће настављена пракса превентивних прегледа жена и уведени програми скрининга рака грлића материце и рака дојке, у складу са стандардима у Републици Србији, као и у земљама у окружењу и у свету.



Културни центар Новог Сада је отклонио неправилност у вези са исписивањем назива ове установе на језицима у службеној употреби на територији Града Новог Сада и на улаз ове установе поставио нову таблу, у складу са законом.

24.01.2013.

Покрајински омбудсман, поступајући по сопственој иницијативи, покренуо је поступак утврђивања да ли су називи ове установе исписани у складу са одредбама Закона о службеној употреби језика и писама. Покрајински омбудсман је 17. децембра 2012. непосредним увидом утврдио да је назив ове установе на новој табли исписан на сва четири језика у службеној употреби на територији Града Новог Сада (српском језику – ћириличким писмом, те мађарском, словачком и русинском језику), али да називи на језицима националних мањина нису исписани у складу с правилима ових језика, односно писама. Културни центар Новог Сада је 21. јануара 2013. године обавестио Покрајинског омбудсмана да је заменио табле с називом ове установе и усагласио преводе на језицима националних мањина у службеној употреби у Граду Новом Саду с језичким и правописним правилима ових језика, а у шта су се представници институције Покрајинског омбудсмана непосредним увидом и уверили.

Привредно друштво „Електровојводина д.о.о“, у присуству највиших представника Агенције УН за родну равноправност и оснаживање жена (*UN Women*) и институције Покрајинског омбудсмана потписало је Принципе остваривања жена УН. „Електровојводина“ је тако постала прва компанија у Војводини која је овим путем изразила спремност да у свом раду примењује ове принципе, а тиме промовише и поштовање начела родне равноправности.

06.03.2013.

Потписивању Принципа оснаживања жена присуствовала је и покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих, а о значају овог корака „Електровојводине“ за унапређивање њеног пословања и степена остваривања људских права запослених и корисника говорио је заменик директора Петар Загорчић. Директорка канцеларије *UN Women* у Србији Асја Варбанова, указала је и на значај ових принципа за афирмацију жена и њиховог доприноса развоју друштва учешћем у сфери привреде. Заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова Даница Тодоров истакла је да је овај корак „Електровојводине“ посебно важан као подстицај другим компанијама у Војводини да више пажње у свом раду посвете питањима родне равноправности и стварања једнаких могућности, а тиме и унапређивања људских права.

Руководство „Електровојводине“ се с Принципима оснаживања жена упознало прошле године на иницијативу институције Покрајинског омбудсмана током реализације пројекта „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама“. Овај пројекат се реализује у сарадњи с канцеларијом *UN Women* у Србији и уз подршку Краљевине Норвешке и тежи томе да се у АП Војводини унапреди рад институција и других актера који раде у јавном интересу у области родне равноправности, а што би довело до већег поштовања људских права, посебно у области родне равноправности, као и права жена из маргинализованих друштвених група.



У оквиру кампање чији је циљ повећање толеранције међу младима у Војводини, а коју спроводи Центар за развој цивилног друштва (ЦРЦД), данас је у Скупштини АП Војводине одржана трибина „Толеранција није страна реч!“.

04.04.2013.

О нужности међусобног уважавања, поштовању различитости и потреби смањења међуетничке дистанце, с младима су разговарали потпредседник Скупштине АП Војводине Душан Јаковљев, покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих, подсекретар Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне заједнице Мато Грозница, извршна директорица ЦРЦД Снежана Илић, актери серијала „Државни посао“ – Димитрије Бањац и Дејан Ђирјаковић, као и професор Филозофског факултета у Београду Владимир Илић и Александра Марковић из ЦРЦД-а.

ЦРЦД кампању „Толеранција није страна реч!“ реализује у партнерству с Покрајинским омбудсманом, Покрајинским секретаријатом за образовање, управу и националне заједнице, а уз покровитељство Скупштине АПВ и подршку Института за одрживе заједнице. Кампања се организује током марта и априла 2013, а предвиђено је организовање три јавне трибине, у три града Војводине: Новом Саду, Зрењанину и Суботици, снимање краћег документарног филма о позитивним примерима толерантног суживота младих различитих националности у Војводини и учешће актера кампање у два гледаним телевизијским емисијама „Да, Можда, Не“ (РТС) и „Радар“ (РТВ).

У организацији институције Покрајинског омбудсмана одржан је семинар за женске организације у малим местима у Војводини.

08.04.2013.

Други по реду семинар у оквиру пројекта „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама“ намењен је женама које су активне у женским организацијама и удружењима како би унапредиле свој рад писањем квалитетних предлога пројеката који одговарају захтевима могућих донатора, управљању организацијом и умрежавању.

Семинару је присуствовало 20 жена из 17 војвођанских места које су училе о томе како да спровођењем сопствених пројеката постану видљивије у локалној заједници као заступнице људских права жена. „Успешним руковођењем својим организацијама, као и међусобном сарадњом, женске организације ће лакше успоставити контакт и са институцијама и са механизмима за постизање родне равноправности“, истакла је заменица покрајинског омбудсмана за равноправност полова Даница Тодоров, која је, уз независног консултанта и тренера у области родне равноправности Сашу Гламочака и сарадницу Покрајинског омбудсмана Андријану Човић, била једна од предавачица на семинару.



Међународни састанак омбудсмана за децу у Новом Саду

25.04.2013.

Међународној конференцији у организацији Save The Children присуствовало је преко 20 представника и представница институција омбудсмана специјализованих за заштиту права деце, односно институција заштитника људских права које се у оквиру својих надлежности баве и правима деце. Учесници и учеснице из 11 земаља из региона Југоисточне Европе током два дана разматрали су и сумирали резултате истраживања о експлоатацији деце на интернету спроведеног у Црној Гори, Републици Српској и АП Војводини, као и искуства институција чланица која се односе на добре праксе у комуникацији омбудсмана с децом.

Покрајински омбудсман покренуо акцију обиласка организација које се баве питањима особа са инвалидитетом

26.04.2013.

Покрајински омбудсман је овог месеца покренуо акцију обиласка организација на територији Аутономне Покрајине Војводине које се баве питањима особа са инвалидитетом.

Посете и непосредни разговори с представницима организација треба да допринесу упознавању рада ових организација и проблема са којима се оне сусрећу у остваривању својих циљева и пружању услуга корисницима, те упознавању ових организација с радом Покрајинског омбудсмана и надлежностима институције у заштити права особа са инвалидитетом. Покрајински омбудсман ће на основу прикупљених информација утврдити будуће активности којима би на најбољи и најефикаснији начин могао да допринесе унапређивању поштовања права особа са инвалидитетом, као и бољем и успешнијем раду организација, служби и установа која се баве овом проблематиком.

Поступајући по препоруци Покрајинског омбудсмана здравствене установе исправиле неправилности у раду

22.05.2013.

Покрајински омбудсман утврдио је постојање неправилности у раду Дома здравља Нови Сад и Клиничког центра Војводине, јер су ове здравствене установе неправилно тумачиле одредбе прописа којима је уређен начин и поступак остваривања права из здравственог осигурања, те је услед незаконитог поступања изабраних и лекара специјалиста дошло до повреде права пацијената на здравствену заштиту.

Покрајински омбудсман упутио је поменути здравственим установама Препоруку од 12. марта 2013. године како би отклониле утврђене неправилности, а ради остваривања заштите законитости, целисходности и ефикасности поступања, те највишег интереса заштите права пацијената.



Здравствене установе су доставиле Покрајинском омбудсману обавештење о мерама предузетим ради отклањања повреде људских права и изјасниле се да сматрају исправним мишљење омбудсмана. Након разматрања препоруке, Дом здравља Нови Сад и Клинички центар Војводине поштују сва дата упутства за примену одредаба важећих прописа, које су, према сазнањима Покрајинског омбудсмана, од друге половине 2012. до краја марта 2013. године различито тумачене због чега су пацијенти онемогућени у коришћењу својих права.

Деца у покрету и на улици поново у фокусу институција

04.06.2013.

Заменица Покрајинског омбудсмана Марија Кордић учествовала је прошле недеље у Београду на конференцији „Деца у покрету у Републици Србији: положај и програми подршке и заштите за децу у покрету“ коју су заједнички организовале организација цивилног друштва „Група 484“ и Удружење грађана за борбу против трговине људима и свих облика насиља над женама „Атина“ из Београда. Овај догађај је једна од завршних активности пројекта „Реформа система социјалне заштите по мери детета“, који су подржали ЕУ, Фонд за отворено друштво у Србији и међународна организација Save The Children.

Министарство здравља закон тумачи на штету предузетница у здравству

30.07.2013.

Покрајински омбудсман обавестио је председника Владе, Министарство здравља и Министарство рада, запошљавања и социјалне политике о спорном питању примене Закона о финансијској подршци породици са децом, а поводом представке оснивачице стоматолошке ординације којој није омогућено да именује пословођу док буде користила породично, односно одсуство са рада ради неге детета. Пословођа би имао својство законског заступника што би омогућило да ординација настави са радом и док је предузетница на одсуству.

Оваквим тумачењем законских одредби доводе се у неповољан положај предузетнице које оснују приватну праксу у области здравствене заштите и које су трудне. На тај начин чини се дискриминација према женама по основу пола и породичног статуса због тога што се, посебно у односу на мушкарце, онемогућује да њихове ординације наставе обављање делатности током боловања, породичног и одсуства са рада ради неге детета чиме се отежава и њихов предузетнички положај. Закон о здравственој заштити не забрањује именовање пословође у наведеним случајевима, односно предвиђа да оснивач приватне праксе самостално обавља делатност као предузетник чији правни положај детаљно регулише Закон о привредним друштвима. Истим законом је предвиђено да предузетник може писаним овлашћењем поверити пословођење пословно способном физичком лицу. Пословођа има својство законског заступника, што значи да он није законски заступник предузетника као физичког лица, односно његова овлашћења су у домену специјалне



пословне способности предузетника.

Покрајински омбудсман је о пракси Министарства здравља, која онемогућава групу предузетница да њихове ординације наставе с радом и током породичног одсуства, чиме се крше њихова права, а дугорочно, урушава приватна пракса коју оснују жене, обавестио Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, као и председника Владе Републике Србије како би се осигурала комуникација међу релевантним институцијама и променила пракса и тумачење прописа које је на штету младих жена предузетница.

Угрожено информисање на језицима националних мањина

02.08.2013.

Заменица покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина Ева Вукашиновић састала се данас у просторијама РТВ Војводине с представницима мањинских редакција ове покрајинске радиодифузне установе. Разговарало се о тешкој финансијској ситуацији због које је доведено у питање нормално и одрживо функционисање ове установе, укључујући и рад редакција које информису на језицима националних мањина.

Покрајински омбудсман подсећа да је ставом 2 члана 20 Устава Републике Србије прописано да се достигнути ниво људских и мањинских права не може смањивати, а евентуалним престанком информисања на језицима националних мањина или смањивањем обима и квалитета информисања не само да се неће извршавати преузете обавезе из наведених међународних докумената, већ ће се кршити и Устав Републике Србије.

Потребно је да сви релевантни политички фактори у земљи у што скорије време пронађу адекватан и пре свега на дужи рок одржив модел финансирања и функционисања покрајинске радиодифузне установе, имајући у виду чињеницу да се на европском путу наше државе неће толерисати непоштовање Устава и неизвршавање међународним уговорима преузетих обавеза.

Политиканство испред здравља деце

16.08.2013.

Покрајински омбудсман изражава забринутост због ставова изречених у расправи о изменама правилника о лечењу у иностранству. Тим поводом, Покрајински омбудсман жели да упозори стручну, политичку и најширу јавност да ефикасност борбе против дискриминације умногоме зависи и од разумевања, односно неразумевања појма дискриминације, као и уставних и законских одредби о забрани дискриминације.

Уставом се забрањује дискриминација на основу старости, а Законом о забрани дискриминације – дискриминација на основу старосног доба. Уставне и законске одредбе не представљају препреку да се деца, о трошку државе, шаљу на лечење у иностранство, јер се одлука о лечењу не доноси на основу старости, односно старосне доби, него на



основу могућности (из)лечења. Напоследку, Устав прописује и да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, у складу са законом.

Покрајински омбудсман као независан орган који штити људска права, поздравља правовремену реакцију Поверенице за заштиту равноправности и захтева од доносилаца одлука да у тако деликатним питањима, какво је питање лечења деце у иностранству, не заобилазе и не игноришу постојање институција које су задужене за борбу против дискриминације, јер је та сарадња у најбољем интересу тешко оболеле деце, њихових родитеља, као и заинтересоване јавности.

Нема помака у решавању проблема исплате накнада породиљама у ПУ „Радосно детињство”

17.09.2013.

Поводом већег броја притужби мајки – запослених у Предшколској установи „Радосно детињство” у Новом Саду, након спроведеног поступка, Покрајински омбудсман је нашао да ова установа чини пропуст у раду, јер накнаде зараде за време породиљског одсуства не исплаћује заједно са зарадама запослених, а Градској управи за социјалну и дечју заштиту – Управи за додатак на децу неблаговремено доставља законом прописану документацију за обезбеђење средстава за рефундацију исплаћених накнада зарада за време породиљског одсуства.

Имајући у виду наведено, Покрајински омбудсман упутио је Предшколској установи „Радосно детињство” у Новом Саду препоруку да се убудуће накнада породиљама исплаћује истовремено са зарадама осталих запослених у установи, те да се Градској управи за социјалну и дечју заштиту – Управи за додатак на децу неопходна документација доставља благовремено како би се обезбедила и дозначила средстава за рефундацију исплаћених накнада зарада за време породиљског одсуства.

Повећати безбедност и у селима

19.09.2013.

Покрајински омбудсман је током ове недеље из средстава јавног информисања дошао до сазнања да је у Бачком Петровом Селу, Општина Бечеј, у ноћи између суботе и недеље, 14. и 15. септембра 2013. године, дошло до туче између малолетника, у коју су се накнадно умешала и два пунолетна лица.

Према медијским наводима посебно се истиче да је дошло до поновног иницирања самоорганизовања тзв. „цивилних стража” у месту забележеног инцидента, правдајући то револтом грађана због физичких напада на становнике и њихову имовину и неповерења у институције система. Прописи Републике Србије не познају, па самим тим и не дозвољавају овакав вид самоорганизовања грађана, које потенцијално доводи до повећања напетости у овом месту.



Решење наведених проблема Покрајински омбудсман види у предузимању мера и активности свих институција система, о посебно свеобухватнијим и ефикаснијим деловањем полиције. То је био разлог због којег се институција Покрајинског омбудсмана обратила министру унутрашњих послова Владе Републике Србије, да се у оквиру надлежности МУП-а предузму све мере хитног утврђивања чињеничног стања и откривања починилаца. Покрајински омбудсман такође сматра да је потребно предузети конкретне кораке и мере које би допринеле томе да се слични догађаји не би дешавали у будућности.

Студенти стичу звање професора физике и астрономије иако у правилнику ова звања више не постоје

07.11.2013.

Неусаглашеност стручног назива у уверењу о стеченом високом образовању (професор физике и астрономије) с називима у важећим прописима довела је до немогућности запошљавања у школама као наставника свих оних који су завршили студије према плану и програму смера Астрономија (са астрофизиком) на Департману за физику Природно-математичког факултета у Новом Саду.

Након обраћања студента који је завршио студије на поменутом смеру, Покрајински омбудсман је покренуо поступак и дошао до сазнања да је наставни план и програм смера Астрономија (са астрофизиком) донет у складу са одредбама члана 19 Закона о универзитету који је престао да важи ступањем на снагу Закона о високом образовању, на основу којег је донет Правилник о листи стручних, академских и научних назива. Овим правилником није утврђен назив професор физике и астрономије, нити се примењује на стручне називе утврђене у складу са Законом о универзитету.

Покрајински омбудсман, ради информисања грађана/грађанки који су суочени с проблемима у запошљавању због неусаглашености стручног назива, указује на чињеницу да није могуће изједначити статус студената који су студирали три године са онима који су студирали четири године и да је потребно да наставе образовање у складу са инструкцијама факултета како би достигли степен образовања који им је потребан да би се запослили као наставници у школама.

Усвојена препорука Покрајинског омбудсмана: У Институту за здравствену заштиту деце и омладине Војводине пратиоци могу бити и очеви

21.11.2013.

Институт за здравствену заштиту деце и омладине Војводине поступио је у складу с препоруком Покрајинског омбудсмана и омогућио да пратилац детета које се налази на болничком лечењу може да буде један од родитеља, чиме се побољшао положај пратиоца. Наиме, овај институт, ради хуманизације смештаја деце у болницу, дозвољава да поред пацијента у дневном боравку буду родитељ/старатељ/хранилац или друго блиско лице из породице, без обзира на пол, у складу с могућностима и на начин да то не



угрожава друге пацијенте. Институт у изјашњењу наводи да ова врста пратиоца нема својство пратиоца у смислу прописа о обавезном здравственом осигурању, нема одобрење лекарске комисије, а Институт не може фактурисати услуге њиховог боравка у болници.

Покрајински омбудсман је исказао разумевање за то да су смештајни капацитети наведеног института недовољни и да захтевају установљавање приоритета, као и да финансијске могућности не дозвољавају промене и улагања у мери у којој би били задовољени интереси Института, али и здравствене потребе детета, као и родитељског присуства, али је изразио уверење да је могуће учинити напредак, што потврђује примена Препоруке Покрајинског омбудсмана.

У Скупштини АПВ одржана Конференција „Заједно против насиља над женама”

26.11.2013.

Поводом Међународног дана борбе против насиља над женама, у Скупштини АП Војводине данас је одржана конференција „Заједно против насиља над женама”, у организацији Женске парламентарне мреже Скупштине АП Војводине, коју подржава Женска парламентарна мрежа Народне скупштине Републике Србије.

Одржан састанак о положају особа са инвалидитетом у општинама и градовима Војводине

05.12.2013.

Институција Покрајинског омбудсмана одржала је данас у Влади АП Војводине састанак поводом Међународног дана особа са инвалидитетом. Тема састанка на којем су учествовали представници јединица локалне самоуправе и организација које се баве положајем особа са инвалидитетом била је положај особа са инвалидитетом у општинама и градовима АП Војводине.

Учесници састанка сагласили су се да је у наредном периоду потребно формирати мрежу органа управе, установа и организација ради размене информација, праксе и искустава како би се појачао утицај на доносиоце одлука и побољшало стање у овој области. Покрајински омбудсман ће, као први корак, у наредном периоду свим јединицама локалне самоуправе упутити препоруке базиране на резултатима истраживања како би се указало на најважније проблеме и начине њиховог решавања.



У 17 градова/општина Војводине не пружа се правна помоћ грађанима иако то закон прописује

09.12.2013.

Сутра се у свету обележава 10. децембар, Међународни дан људских права. Поражавајућа је чињеница да на овај дан у чак 17 јединица локалне самоуправе у Војводини не само да није организовано пружање правне помоћи грађанима како то закон о локалној самоуправи прописује, већ се правна помоћ ни у ком облику не пружа.

Покрајински омбудсман је у току 2013. године реализовао истраживање о пружању правне помоћи грађанима од стране јединица локалне самоуправе у Војводини. Подаци достављани од градова/општина су конфузни, нејасни и несистематични, али указују на то да до данашњег дана није успостављена уједначена пракса.

У чак 17 јединица локалне самоуправе не само да није организовано пружање правне помоћи грађанима како то Закон о локалној самоуправи прописује, већ се правна помоћ ни у ком облику не пружа. Ови подаци говоре о томе да у тим јединицама локалне самоуправе није препознато уставом гарантовано право и потреба грађана да у разним животним ситуацијама остваре право на неки облик правне помоћи. Узимајући у обзир чињеницу да материјална ситуација великог броја грађана не омогућава ангажовање адвоката, недостатак организовања пружања правне помоћи од стране градова/општина потпуно је поражавајућ.

Имајући у виду да је чланство у Европској унији стратешко опредељење Републике Србије, Покрајински омбудсман подсећа и на речи записане у Повељи Европске уније из 2000. године: „Свакоме треба пружити могућност да буде саветован, брањен и заступан, а да се онима који немају довољно средстава, мора учинити доступном правна помоћ у мери која је неопходна да би им се обезбедио ефикасан приступ правди”.

Конкретним корацима решити проблем дечјег просјачења у Новом Саду

18.12.2013.

Закључци и мере које треба предузети у вези с дечјим просјачењем у Новом Саду усвојене на јучерашњој седници градског Савета за јавни ред, мир и безбедност у великој мери се подударају са онима које је Покрајински омбудсман препоручио још пре две године. Деца која се баве просјачењем и даље су стално присутна на већини јавних места у Новом Саду, што указује на неефикасност постојећег система за сузбијање, превенцију и решавање проблема дечјег просјачења и пружања помоћи његовим жртвама.

Упркос томе што дечје просјачење представља један од најтежих видова злоупотребе малолетника, феномен просјачења, посебно дечјег, није дефинисан, нити је јасно одређен у законима, подзаконским актима и стратешким документима Републике Србије. Иако неки прописи просјачење спомињу као основ за вођење прекршајног поступка, надлежним органима, нарочито центрима за социјални рад и полицији, ова околност оставља веома мало простора за деловање, нарочито оно превентивно. Самим тим, практично је немогуће водити евиденцију о размерама ове појаве међу децом у нашој земљи, нити се ефикасно бавити њеним узроцима, превенцијом, односно смањивањем фактора ризика и последица дечјег просјачења на жртве, њихове породице, али и друштво



у целини.

Покрајински омбудсман овим путем подржава предлог Савета за јавни ред, мир и безбедност Новог Сада да се Скупштини града предложи да поднесе иницијативу надлежном министарству за доношење релевантних прописа којима би се обезбедило ефикасније сузбијање и превенција дечјег просјачења, а жртвама пружила одговарајућа заштита и подршка. Уз издвајање додатних средстава, посебно је значајно утврдити и конкретне мере и спровести активности на локалном нивоу, које ће ефикасно и сврсисходно допринети томе да деца коју данас виђамо на улицама заиста нађу своје место у систему образовања, социјалне и здравствене заштите, а да они који их у томе онемогућавају буду примерено санкционисани.

РЕДОВНА ТЕМАТСКА ГОСТОВАЊА У ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА

Од пролећа 2005. године, Покрајински омбудсман, заменици и заменице омбудсмана и сарадници и сараднице, редовно једном месечно, првог четвртка у месецу учествују у емисији Радио Новог Сада/Радио Војводине, програма на српском језику, током које се повремено јављају и слушаоци и слушатељке с коментарима или питањима. Представници и представнице Покрајинског омбудсмана у овом програму промовишу људска права, саму институцију Покрајинског омбудсмана и њене надлежности, а говори се и о редовним активностима и пројектима Покрајинског омбудсмана, као и о самим типовима представки грађана и грађанки и поступању Покрајинског омбудсмана.

ШТАМПАНИ МАТЕРИЈАЛ И СПЕЦИФИЧНЕ ПРОМОТИВНЕ АКТИВНОСТИ

У 2013. години, одштампано је 700 примерака истраживања „Експлоатација деце на интернету”. У оквиру истоименог пројекта, спроведеног у сарадњи с међународном организацијом „Спасимо децу” (*Save the Children*), а под окриљем трогодишњег „Програма превенције експлоатације деце у Југоисточној Европи”, који ова организација спроводи на подручју Западног Балкана, одштампано је још и 150.000 постера „Безбедан интернет за безбедну децу”, од којих је већина подељена ученицима/ученицама основних школа у АП Војводини. Додатних 200 постера пројекта намењено је институцијама, установама и организацијама које се баве децом подељено је центрима за социјални рад, школама, полицијским управама и другим надлежним инстанцама из АП Војводине. У оквиру овог пројекта, направљен је и **посебан веб-сајт** (www.bezbedaninternet.ombudsmanapv.org) који деци, младима, њиховим наставницима и родитељима нуди информације **о безбедном коришћењу интернета**, а сви материјали настали у оквиру овог пројекта користе се и приликом одржавања радионица и предавања деци и одраслима о безбедном коришћењу интернета. Извештај о овом истраживању достављен је и представљен надлежним одборима Скупштине АП Војводине, а током информативно-промотивне кампање у оквиру овог пројекта све институције, установе, органи управе, организације и остали који се баве правима детета или у свом раду користе интернет, позвани су да поступе по препорукама Покрајинског омбудсмана у овом извештају, те да учине све што је у њиховој надлежности и могућности да се у јавности подигне свест о потреби стварања услова да деца и млади безбедно користе интернет.



У оквиру пројекта „Покрајински омбудсман ближи грађанкама и грађанима”, реализованог уз подршку Агенције УН за родну равноправност и оснаживање жена (*UN Women*), током 2013. године издато је 300 примерака „Приручника о родној равноправности и дискриминацији” за запослене у институцији Покрајинског омбудсмана и покрајинским органима управе, а из средстава пројекта **на сајту Покрајинског омбудсмана направљен је и посебан део посвећен родној равноправности**. Посебну активност представљало је **снимање кратких спотова о родној равноправности и краткометражног документарног филма** под називом „Чини ми се да сам мало другачија”, који представљају активистички ангажман и искуства жена из малих места у АП Војводини, учесница семинара организованих у оквиру овог пројекта. Спотови и филм ће током 2014. године бити емитовани на регионалној РТВ Војводина и локалним ТВ станицама како би се јавности скренула пажња на допринос жена квалитету живота у сеоским срединама и потребу да се у њима унапреде могућности остваривања и заштите права жена, али и других маргинализованих друштвених група.

Публикација о резултатима истраживања „Положај жена у националним саветима националних мањина у Србији”, реализованог уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, одштампана је у 500 примерака и представљена представницима и представницама националних савета у Републици Србији на конференцији „Национални савети националних мањина и родна равноправност”, 17. октобра 2013. године у Новом Саду.

Десетогодишњица постојања институције Покрајинског омбудсмана обележена је 19. новембра 2013. године, уз подршку Скупштине АП Војводине и Мисије ОЕБС у Србији. Уз пригодни промотивни материјал, за ту прилику одштампано је и 800 примерака јубиларне публикације „10 година Покрајинског омбудсмана 2003–2013.”

ИСТРАЖИВАЊА

Покрајински омбудсман је у 2013. години, у оквиру својих редовних активности или у оквиру посебних пројеката, спровео и шест пројеката истраживања и објавио их у форми извештаја, а на основу анализе стања људских права у специфичним областима њихове заштите и унапређивања на територији АП Војводине:

„Експлоатација деце на Интернету”;

„Насиље над женама у породици – Извештај Покрајинског омбудсмана за 2012. годину”;

„Положај жена у националним саветима националних мањина у Србији”;

„Правна помоћ у јединицама локалне самоуправе”;

„Остваривање права особа са инвалидитетом у АПВ”;

„Примена Закона о равноправности полова у јединицама локалне самоуправе у АПВ”.

Појединости о садржају сваког објављеног истраживања, односно извештаја налазе се у поглављима овог извештаја која се односе на појединачне области рада Покрајинског омбудсмана, као и на веб-сајту институције.



ПРОЈЕКТИ

Уз истраживачке пројекте поменуте у претходном делу, институција Покрајинског омбудсмана је током 2013. године – самостално или у партнерству с другим међународним и домаћим организацијама, установама, и институцијама – реализовала четири посебна пројекта у областима које се сврставају у њену надлежност:

„Покрајински омбудсман ближи грађанкама и грађанима” (у области родне равноправности);

„Толеранција није страна реч” (у области заштите права националних мањина и заштите права детета);

„Десет година Покрајинског омбудсмана” (обележавање десетогодишњице постојања институције Покрајинског омбудсмана).

Појединости о реализованим пројектима налазе се у поглављима овог извештаја, која говоре о појединачним областима рада Покрајинског омбудсмана.

Осим тога што је током 2013. године институција званично подржала више пројеката и иницијатива које су покренуле коалиције и организације цивилног друштва (нпр. пројекат „Кампања за медијску писменост” Медијске коалиције), Покрајински омбудсман потписао је и партнерске споразуме у вези са спровођењем три нова пројекта у предстојећем периоду:

„**Сви за права – права за све!**” – Овај међународни пројекат реализује се у сарадњи са Установом Судентски културни центар Нови Сад, која је носилац овог пројекта у Републици Србији, уз финансијску подршку EIDHR програма Делегације ЕУ у Републици Србији. Настао на основу позитивних искустава европског пројекта „Освиг људских права” који се бавио људским правима и младима у Европи, пројекат „Сви за права – права за све!” има циљ да допринесе смањењу, односно отклањању кршења људских права и основних слобода, те да се повећа степен инклузивности и плурализма у АП Војводини, јачањем капацитета носилаца дужности и носилаца права да примењују међународне и домаће прописе у вези са заштитом људских права на територији АП Војводине. Задатак пројекта јесте да допринесе активном и динамичном образовању младих у АП Војводини у области људских права, као и подизању свести о важности заштите људских права. Такође, пројекат би требало да обезбеди повољно окружење за интеркултуралне сусрете, дијалог и учење, спровођењем активности као што су едукативне и уметничке радионице, дидактичке лабораторије, он-лајн игрице на теме из области људских права и кампање уз целодневне догађаје с представама, изложбама, говорничким кутком, итд. (у Суботици, Сомбору, Кикинди, Сремским Карловцима и Новом Саду).

„**Безбедност у будућности**” – Пројекат се реализује у сарадњи с Радиом 021 из Новог Сада, који је носилац овог пројекта, уз финансијску подршку Делегације ЕУ у Републици Србији, а с циљем да се у медијима у АП Војводини, прављењем истраживачких радио и ТВ емисија, осмишљавањем и постављањем он-лајн медијских садржаја, јавним дебатама у АП Војводини и медијском кампањом јавности, покрене дебата о владавини права и демократизацији, борби против корупције и слободи медија.

„**ВЕТ4 Медијација међу Ромима/Ромкињама**” – Овај међународни пројекат реализује се у сарадњи са организацијом цивилног друштва „Радови у току” из Новог Сада, која је носилац овог пројекта у Републици Србији, уз финансијску подршку Програма за доживотно образовање ЕУ. Циљ пројекта је да се његовим спровођењем и оснаживањем ромских медијатора/медијаторки омогући већи степен



остваривања, заштите и унапређивања права Рома/Ромкиња у земљама учесницама пројекта – Шпанији, Италији, Белгији, Румунији и Србији. Активности предвиђене овим пројектом јесу анализа постојећег формалноправног оквира и пракси у вези с медијацијом међу Ромима/Ромкињама и објављивање резултата те анализе, размена искустава земаља учесница пројекта у вези с радом ромских медијатора, израда и спровођење он-лајн програма е-обуке ромских медијатора који би лидере/лидерке у својим државама, односно заједницама даље обучавали вештинама посредовања између Рома/Ромкиња и институција, односно механизма за остваривање, заштиту и унапређивање људских права у четири области – образовања, запошљавања, здравствене заштите и становања.

МЕДИЈСКА ПРИСУТНОСТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

Примарни извор упоредне анализе 2010. и 2011. године чинила је архива вести сајта институције Покрајинског омбудсмана (<http://www.ombudsmanapv.org>), као и евиденција медијске присутности која се води у институцији Покрајинског омбудсмана.

Извештај о прес-клипингу састоји се из три дела:

I ДЕО

Садржи податке о укупним објавама активности Покрајинског омбудсмана за период извештавања, а класификован је по следећим критеријумима:

- број издатих **саопштења** по областима рада (критеријум класификације чини садржина саопштења према областима рада);
- учешће покрајинског омбудсмана и надлежних заменика на **радним састанцима** (критеријум класификације чини садржина вести – радни састанак);
- учешће покрајинског омбудсмана и надлежних заменика на конференцијама, конференцијама за новинаре (одвојене категорије због класификације конференције као скупа стручњака и актера из одређене области и „класичне” конференције за медије) и округлим столовима (критеријум одређивања садржина вести – округли сто);
- рад покрајинског омбудсмана и надлежних заменика **на терену** (у виду пријема странака, на пример), као и посета одређеним институцијама;
- учешће покрајинског омбудсмана и надлежних заменика на **трибинама, семинарима, обукама и предавањима**.

II ДЕО - Приказ података о датим изјавама, интервјуима, гостовањима и слично.

III ДЕО - Приказ (листа) медија који извештавају о активностима Покрајинског омбудсмана, с бројем медијских извода, као и број објављених, евидентираних и архивираних чланака о активностима.

НАПОМЕНА:

У овом делу извештаја користе се следеће скраћенице:



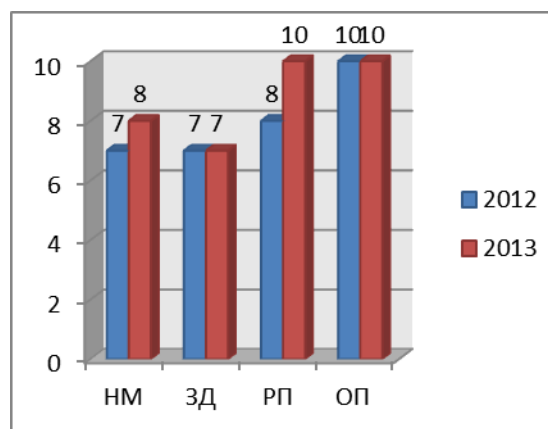
Област	Скраћеница	Име и презиме
Покрајински омбудсман	ПО	Анико Мушкиња Хајнрих
Заштита права националних мањина	НМ	Ева Вукашиновић
Заштита права детета	ЗД	Марија Кордић
Равноправност полова	РП	Даница Тодоров
Општа надлежност	ОП	Стеван Арамбашић Драгомир Секулић

АКТИВНОСТИ

1) Број објављених саопштења према областима рада

У 2013. години, објављено је тридесет пет саопштења, док је у току 2012. године објављено укупно тридесет два саопштења.

Највише саопштења објављено је из области равноправности полова и из области опште надлежности – по десет, из заштите права националних мањина – осам, док је из области заштите права детета објављено седам саопштења.



2) Учешће покрајинског омбудсмана и заменика/заменица на радним састанцима

У 2013. години, покрајински омбудсман и заменици/заменице учествовали/учествовале су на укупно двадесет два радна састанка. Током 2012. године, број ових активности износио је тринаест, те је тако забележен раст у поређењу с претходном годином.

На највише састанака учествовала је покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајнрих – 11, а затим Ева Вукашиновић – 6. На два састанка учествовала је Даница Тодоров, док су Марија Кордић, Стеван Арамбашић и Драгомир Секулић учествовали на по једном састанку, а да је састанак



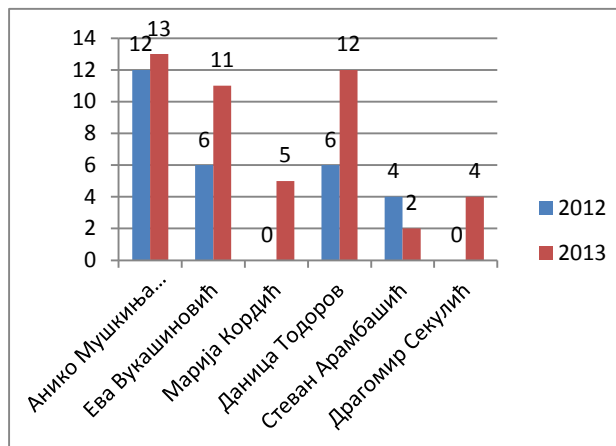


објављен на сајту Покрајинског омбудсмана.

3) Учесће на конференцијама и округлим столовима

Током 2012. године, забележено је укупно двадесет осам активности овог типа, док је у 2013. години забележено четрдесет четири, те је и у овој области забележен већи раст.

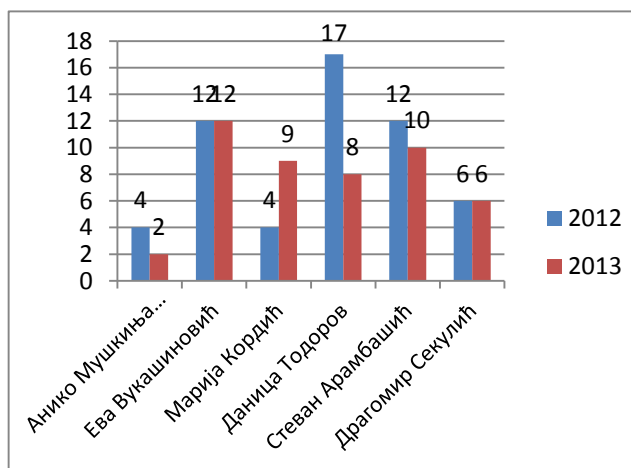
Највећи број учешћа на активностима овог типа имале су покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајрних – тринаест, Даница Тодоров – дванаест и Ева Вукашиновић – једанаест. Марија Кордић имала је пет активности, Стеван Арамбашевић две, док је Драгомир Секулић забележио једну активност у овој области.



4) Рад на терену и посете

Током прошле године, забележено је укупно четрдесет седам активности рада на терену и посета, док је у 2012. години забележено укупно педесет пет активности, што указује на то је у овој области дошло до благог пада активности.

Највише ових активности имала је Ева Вукашиновић – дванаест. Затим следе Стеван Арамбашевић – десет, Марија Кордић – девет и Даница Тодоров – осам. Анико Мушкиња Хајрних имала је четири активности овог типа, а Драгомир Секулић шест.



Место	Датум објаве	Место	Датум објаве	Место	Датум објаве
Врбас	10.05.2013.	Стара Пазова	07.06.2013.	Инђија	03.10.2013.
Кикинда	17.05.2013.	Падеј	07.06.2013.	Бешка	03.10.2013.



Ковин	21.05.2013.	Сајан	07.06.2013.	Пачир	11.10.2013.
Ковачица	24.05.2013.	Пећинци	07.06.2013.	Бајша	11.10.2013.
Нови Бечеј	24.05.2013.	Вршац	07.06.2013.	Богојево	18.10.2013.
Алибунар	24.05.2013.	Темерин	14.06.2013.	Лалић	18.10.2013.
Кула	24.05.2013.	Оџаци	14.06.2013.	Падина	23.10.2013.
Руски Крстур	24.05.2013.	Жабалъ	14.06.2013.	Уздин	23.10.2013.
Сремска Каменица	24.05.2013.	Чуруг	14.06.2013.	Алибунар	28.10.2013.
Бач	31.05.2013.	Кањижа	21.06.2013.	Кула	31.10.2013.
Селенча	31.05.2013.	Чока	21.06.2013.	Шид	31.10.2013.
Владимировац	31.05.2013.	Србобран	21.06.2013.	Нови Кнежевац	12.11.2013.
Банатски Карловац	31.05.2013.	Стара Моравица	28.08.2013.		
ПОСЕТА ДОМОВИМА ЗА СМЕШТАЈ СТАРИЈИХ ЛИЦА	06.06.2013. (8)	Бачко Петрово Село	28.08.2013.		

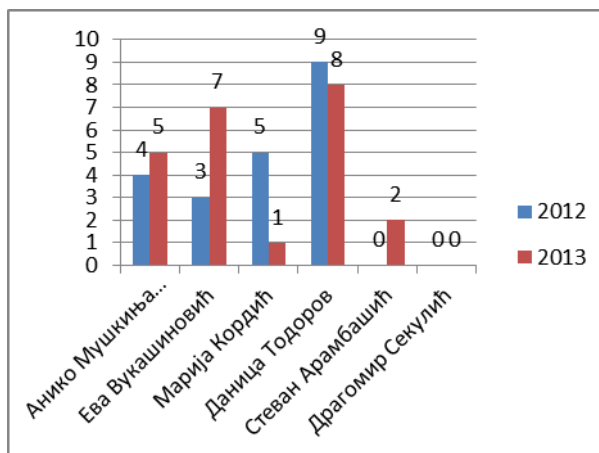
Преглед реализованих посета у 2013. години, објављених на сајту ПО

*Подаци без студијских посета у оквиру спроведених пројеката

4) Учешће на семинарима, обукама и предавањима

У 2013. години, забележено је укупно двадесет три активности овог типа, а током 2012. године шеснаест, те је у овој области приметан благи пораст активности.

Највише оваквих активности имала је Даница Тодоров – осам. Ева Вукашиновић имала их је седам, Анико Мушкиња Хајнрих пет активности, а Стеван Арамбасић две. Марија Кордић имала је једну активност овог типа, док Драгомир Секулић није имао ниједну медијски објављену активност овог типа.



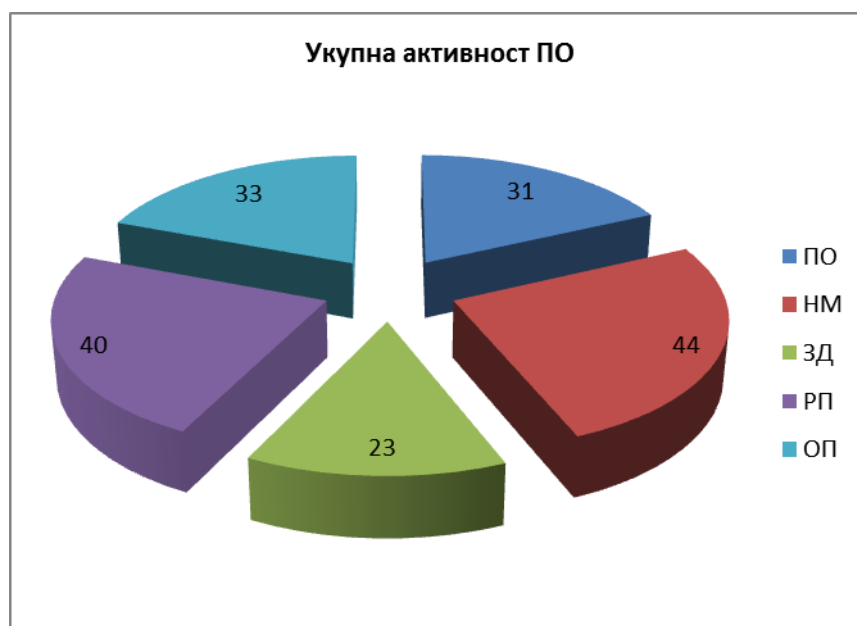
Укупна активност институције Покрајинског омбудсмана за 2013. годину

Број активности за 2012. годину износио је 152, док је у 2013. години забележена 171 активност, што износи повећање од 11.1% у поређењу с 2012. годином.



Највећа медијски пропраћена¹ активност забележена је у области заштите права националних мањина (44), а и у области равноправности полова такође је забележена висока активност (40). У области опште надлежности забележено је тридесет три активности, док је у области заштите права детета забележено најмање активности – двадесет три. Покрајинска омбудсманка Анико Мушкиња Хајрних забележила је тридесет једну активност.

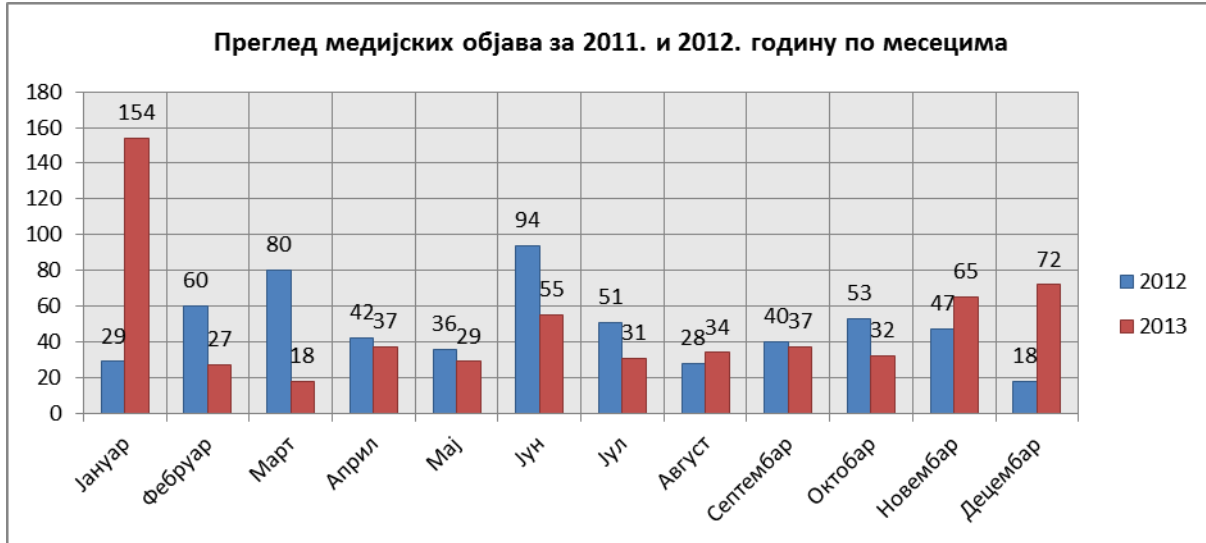
Уколико се резултати укупне активности упореде са 2012. годином, пораст активности забележен је у области заштите права националних мањина (2012 – 31, 2013 – 44) и у области заштите права детета (2012 – 17, 2013 – 23). Готово занемарљив пад забележен је у области опште надлежности (2012–34, 2013–33) и равноправности полова (2012–45, 2013–40).



Прес-клипинг

У овом делу извештаја анализиран је број објављених медијских извода о Покрајинском омбудсману, као и области и теме које су у медијима најзаступљеније.

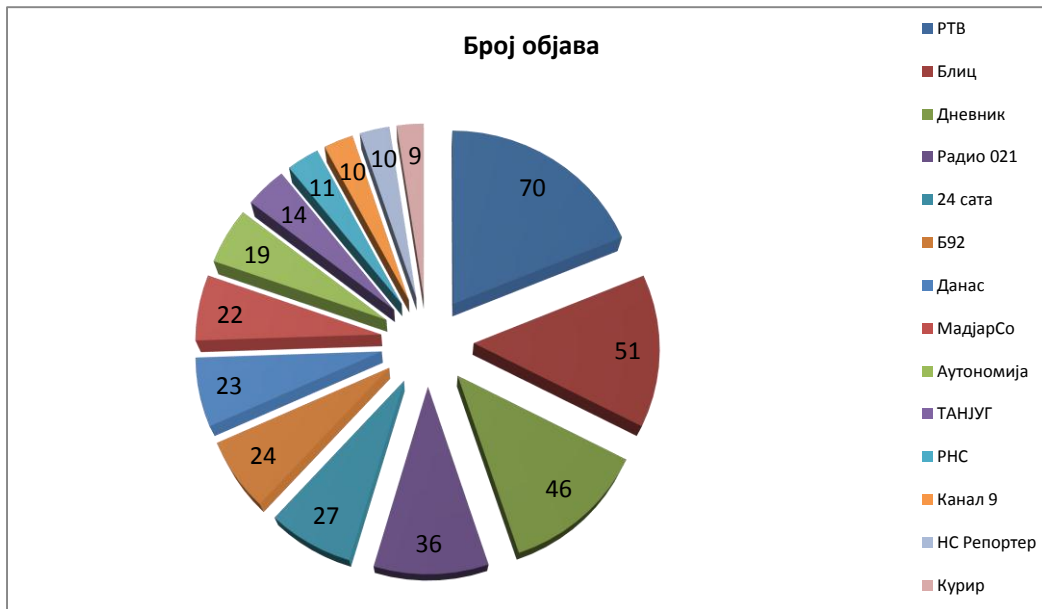
¹ Овај извештај базира се на подацима који се налазе на сајту Покрајинског омбудсмана, односно забележеним медијским објавама – укупна активност према областима рада у ПО не мора нужно да се поклапа са активностима приказаним у овом извештају, јер је један број активности реализован, али није медијски објављен.



У 2013. години, забележен је нешто већи број медијских објава него 2012. године. Као што се и на основу графикана може видети, у 2013. години забележена је укупно 591 медијска објава, што указује на раст од 2,20 % у поређењу са 578, колико их је забележено 2012. године.

Највећи број медијских објава забележен је у јануару 2013. године, када су евидентиране 154 медијске објаве. Након јануара, број медијских објава кретао се у фреквенцијама мањим него у истом периоду 2012. године, да би до значајнијег раста дошло у последњим месецима 2013. године – у новембру (65 према 47) и децембру (72 према 18).

Као што се у графикону може уочити, када је реч о медијима који су извештавали о раду Покрајинског омбудсмана, највише медијских објава имала је **РУВ РТВ Војводине** [70 објава], након тога следе **Блиц** [51], **Дневник** [46] и **Радио 021** [36].





Графиконом су приказани медији који су имали десет и више медијских објава о Покрајинском омбудсману, док је укупно о овој институцији извештавало 108 медија националне, регионалне и локалне покривености, што је 11.1 % више него претходне године, када је о раду Покрајинског омбудсмана извештавало 96 медија.

Теме

У Покрајинском омбудсману прати се 307 штампаних и 42 електронска медија. О раду институције Покрајинског омбудсмана у овим медијима је током 2013. године објављен укупно 591 чланак, односно прилог. Служба за односе са јавношћу Покрајинског омбудсмана архивирала је у току 2013. године 12.143 прилога који су објављени у штампаном, односно електронском формату. Кад је реч о области остваривања, заштите и кршења људских права о којима су медији најчешће писали током 2013, представљени су у табели која следи.

Најзаступљеније теме	Права националних мањина	Права детета	Родна равноправност	Општа надлежност
1. тема	Права Рома	Образовање ²	Права ЛГБТ популације	Синдикати, права радника
2. тема	Права националних мањина ³	Дечја права ⁴	Насиље у породици	Људска права ⁵
3. тема	Дискриминација	Предшколске установе	Равноправност полова ⁶	Особе са инвалидитетом

Кључна реч/тема	Број појављивања
Синдикати, права радника	1.208
Заштитник грађана	1.057
Права ЛГБТ популације	977
Насиље у породици (насиље над женама, децом, силовање, црна хроника акценат – АП Војводина)	916
Образовање (насиље у школи, вршњачко насиље, напади на професоре, ученике, штрајкови)	792
Људска права	783
Права Рома	662
Особе са инвалидитетом	612
Покрајински омбудсман, омбудсман	579
Дечја права	526
Корупција	520
Повереник за информације од јавног значаја	501
Права новинара (напади на новинаре и угрожавање њихових права)	382

² Образовање уопште, насиље у школи, вршњачко насиље, напади у школи, штрајкови и сл.

³ Националне заједнице, национални савети и сл.

⁴ Уопште.

⁵ Исто.

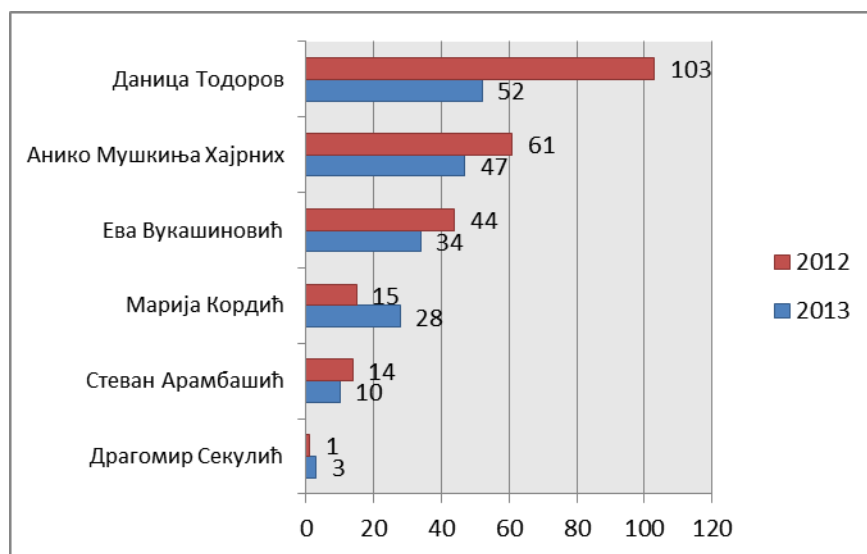
⁶ Исто.



Права националних мањина (националне заједнице, национални савети)	341
Равноправност полова, родна равноправност	261
Социјална питања	226
Дискриминација	176
Легализација	174
Затвори	168
Вртићи	160
Геронтолошки центри, психијатријске установе	148
Трговина људима и децом	127
Центри за социјални рад	119
Права потрошача	118
Јавна предузећа у АП Војводини	111
Права пацијената	89
Фонд за пензијско и инвалидско осигурање	86
Права породиља	81
Мобинг	64
Инклузија	60
Тортура	56
Загађење животне средине	48
Инспекције	15
Укупно	12.143

Изјаве, интервјуи, гостовања

Према евиденцији о датим изјавама, интервјуима, гостовањима и томе слично, у 2013. години највише ових активности имале су **Даница Тодоров** (52) и **Анико Мушкиња Хајрних** (47). Након њих, следе **Ева Вукашиновић** (34), **Марија Кордић** (28), **Стеван Арамбашић** (10) и **Драгомир Секулић** (2).





Према евиденцији медија којима су покрајински омбудсман и заменици омбудсмана имали прилике да дају изјаве, интервјуе односно да гостују на њима, евидентирано је 132 овакве активности. Највећу активност овог типа забележила је РУВ РТВ Војводине, са 37 активности на телевизијском, односно 15 активности на радијском систему. На трећем месту налази се дневни лист Блиц (Београд – 11), а након ових медија, следе Радио 021 (Нови Сад – 7) и Б92 (Београд – 4) и Канал 9 (Нови Сад – 3).

ВЕБ-САЈТ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

На веб-сајту Покрајинског омбудсмана (<http://www.ombudsmanapv.org>) посетиоцима је омогућен приступ основним информацијама о институцији, њеном раду и структури, омогућено је преузимање различитих докумената и подношење представке (на свих пет језика и оба писма у службеној употреби у АП Војводини). Интернет презентација такође садржи актуелне информације о раду институције, као и све упућене препоруке и мишљења, уз новину објављивања примера не/сарадње органа с Покрајинским омбудсманом.

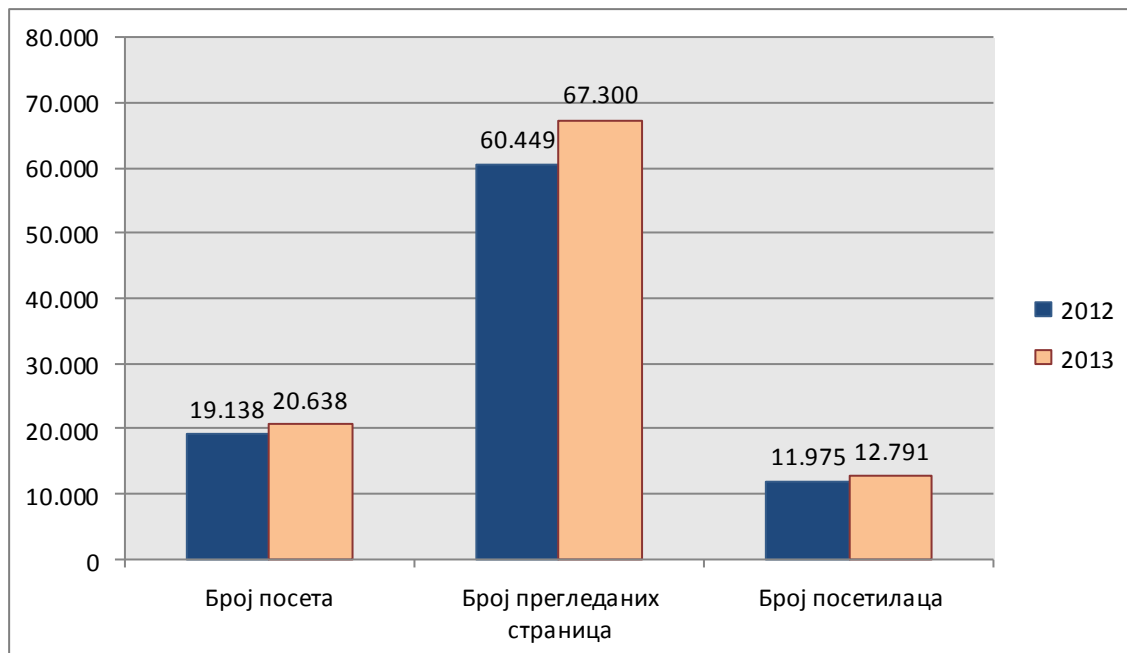
На интернет презентацији Покрајинског омбудсмана (www.ombudsmanapv.org) посетиоцима је омогућен приступ основним информацијама о институцији, њеном раду и структури, омогућено је преузимање различитих докумената и подношење представке (на свих пет језика и оба писма у службеној употреби у АП Војводини). Интернет презентација такође садржи актуелне информације о раду институције, као и све упућене препоруке и мишљења уз новину објављивања примера (не)сарадње органа с Покрајинским омбудсманом.

У току 2013. године, интернет презентација Покрајинског омбудсмана (на адреси www.ombudsmanapv.org) посећена је 20.638 пута и укупно је погледано 67.300 страница презентације. Број различитих посетилаца – који су се у просеку задржавали три минуте и тридесет једну секунду на интернет презентацији – јесте 12.791.

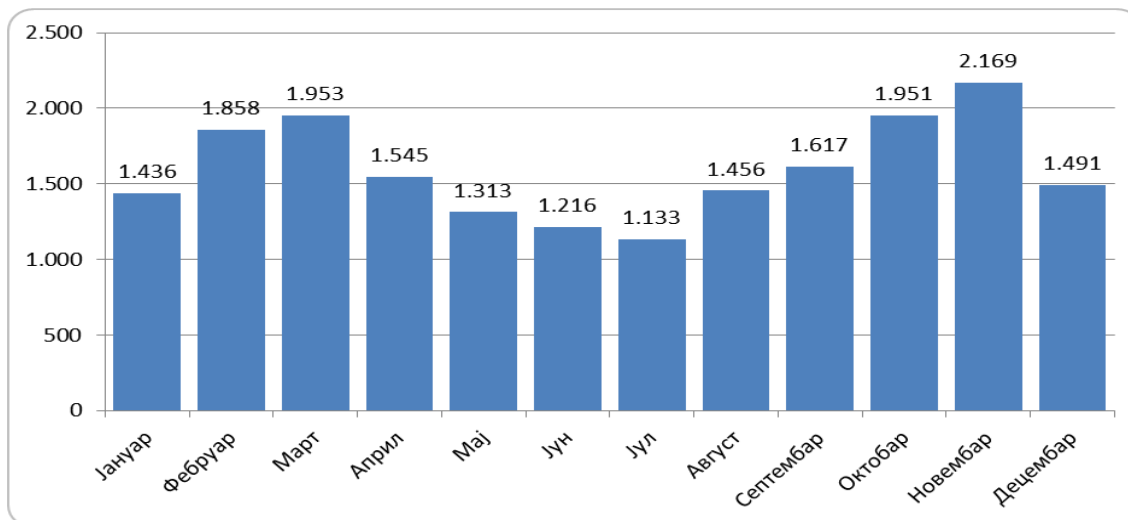
Сајту се најчешће приступало с претраживача Гугл (Google) – 13.873 посете или 67,25%, непосредним укуцавањем адресе сајта у интернет претраживачу (2.617 посета или 12,69%) и путем линкова с других сајтова (2.782 посете или 13,48%). Путем линкова с других интернет презентација, највише посетилаца било је путем Фејсбука (2.298 посета) и путем Твитера (422 посете).

Највише посетилаца интернет презентације било је из Републике Србије – Нови Сад (43,07% посетилаца) и Београд (26,88%), док је посетилаца из осталих градова и држава било мање, и то најчешће у случајевима претраге у неком од интернет претраживача.

Сајт је забележио нешто више посета него прошле године (7,83%), а настављено је повећање обраћања грађана управо путем интернет презентације, преко он-лајн форме за попуњавање представки.



Број посета по месецима за 2013. годину



Посетиоци су најчешће интернет презентацији Покрајинског омбудсмана приступали са својих десктоп и преносних рачунара (92%), док је с телефона и таблета интернет презентацији приступило 7% посетилаца.

Поред почетне странице, посетиоци су најчешће посећивали контакт- страницу презентације, страницу са упутством на који начин се обратити Покрајинском омбудсману, страницу за подношење представке путем онлајн форме и страницу „О нама”.

Посетиоци који су сајт проналазили путем претраживача, попут Гугла, најчешће су укуцавали следеће појмове у претраживач: „покрајински омбудсман”, „омбудсман нови сад”, „омбудсман војводина” или „омбудсман”.



ОПШТА НАДЛЕЖНОСТ

У овом поглављу обрађена су питања, односно проблеми с којима се Покрајински омбудсман најчешће сусретао у извештајном периоду. Наслови који следе представљају посебне целине. На почетку поглавља обрађени су наслови у вези са остваривањем основних људских права, као што су право на здравствену и социјалну заштиту, право на социјално осигурање, те права лица лишених слободе. Потом, следе области које су од кључног значаја за несметано функционисање организованог друштва, на пример благовремено поступање органа и обављање комуналних делатности.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА И ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРАЊЕ

Механизми за заштиту права пацијената

У прошлогодишњем извештају, Покрајински омбудсман је навео да је учествовао у јавној расправи о радној верзији нацрта закона о заштити права пацијената, те је изнео своје ставове и критике које је упутио Министарству здравља, заједно с предлозима за нормативно уређење права пацијената и успостављање одговарајућег механизма којим ће се обезбедити ефикасно остварење и заштита утврђених права.

Закон о правима пацијената ступио је на снагу 30. маја 2013. године, када је почео да тече и шестомесечни рок у којем су све јединице локалне самоуправе биле обавезне да организују рад и да обезбеде услове и финансијска средства за рад саветника за заштиту права пацијената и савета за здравље, као нових механизма заштите права пацијената. Законом је предвиђено да истеком овог рока престаје да важи одредба Закона о здравственој заштити, којом је био уведен институт заштитника пацијентових права и поступак по приговору пацијената. Овакво законско решење прети опасношћу од настанка правне празнине, односно смањења достигнутог нивоа људских права, с обзиром на то што укида постојеће механизме у заштити пацијентових права (заштитника и поступак по приговору), а не предвиђа санкције за непоштовање обавезе да у законском року буду именовани и почну с радом саветници права пацијената и савети за здравље. Управо зато, као следећи корак у овом процесу, задатак омбудсмана јесте да у 2014. години прати степен остварења организованости рада новоуспостављених институција, те да им пружи стручну помоћ ради заштите и унапређивања људских права у области здравствене заштите.

Седиште саветника за заштиту пацијентових права налази се у просторијама градске/општинске управе, а задатак му је да пружа информације и савете о правима пацијената, као и заштиту права пацијената по поднетим приговорима на рад здравствених установа које се налазе на територији јединице локалне самоуправе. Савет за здравље разматра приговоре о повреди појединачних права пацијената и даје одговарајуће препоруке, разматра извештаје саветника пацијената и друго. Такође, од 1. новембра 2013. године, почео је да ради још један посебан институт у механизму заштите права пацијената – заштитник права осигураних лица. Заштиту права осигураних лица врши запослени Републичког фонда за здравствено осигурање, али послове заштите права осигураних лица обавља у здравственим установама, где се налази његово седиште. Опис послова и начин поступања заштитника осигураника сличан је оном саветника пацијената, с којим остварује сарадњу у поступању по пријави о повреди права.



У организацији удружења Правни скенер и у сарадњи са Заштитником грађана Републике Србије и Повереником за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Покрајински омбудсман учествовао је у пројекту „Независна и ефикасна институција као гарант заштите права пацијената”. Резултат овог пројекта, реализованог путем рада фокус група, одржавањем округлих столова и других расправа, приликом којих је омбудсман изнео своја искуства стечена у скоро деценијској пракси заштите људских права у овој области, указујући на кључне проблеме, предузете активности и резултате свога рада, био је доношење Платформе за успостављање ефикасног и одрживог механизма заштите права пацијената. Циљ платформе, како наводе њени аутори, био је да понуди оптимално решење за успостављање механизма заштите права пацијената, који ће моћи да одговори потребама реформи и унапређивања здравственог система, и то на два начина: да на ефикасан и квалитетан начин пружи заштиту правима пацијената, те да својим искуствима дефинише смернице за израду будућих стратегија, с циљем отклањања недостатака и побољшања здравственог система. Целисходна и правно утемељена решења изнета у платформи, заснована на јасно уоченим потребама праксе, те поткрепљена финансијском одрживошћу, према мишљењу омбудсмана, у потпуности су оправдала овај циљ.

Лекарски упути

Крајем 2012. године, како је и навео у извештају за 2012. годину, Покрајински омбудсман, поступајући по сопственој иницијативи, на основу сазнања из више извора о могућој повреди права на здравствену заштиту, покренуо је поступак контроле законитости, целисходности и ефикасности поступања здравствених установа. Наиме, Покрајински омбудсман сазнао је да изабрани лекари у Дому здравља Нови Сад пацијентима којима је претходно утврђена дијагноза не дају упуте за обављање додатних анализа у дому здравља, који су потребни за контролни преглед, иако је то предвиђено номенклатуром услуга на примарном нивоу, него пацијенте упућују на лекара специјалисту из здравствене установе секундарног, односно терцијалног нивоа, који је дијагнозу поставио и који треба да обави контролни преглед. С друге стране, лекари специјалисти Клиничког центра Војводине интерним упутима шаљу пацијенте на додатна испитивања искључиво пре и с циљем успостављања дијагнозе, док пацијенте којима је постављена дијагноза упућују на изабране лекаре који треба да издају упуте за анализе потребне за контролни преглед. У 2013. години Покрајински омбудсман утврдио је постојање неправилности у раду ових здравствених установа, јер су неправилно тумачиле одредбе прописа којима је уређен начин и поступак остваривања права из здравственог осигурања, те је услед незаконитог поступања изабраних и лекара специјалиста дошло до повреде права пацијената на здравствену заштиту.

Покрајински омбудсман упутио је поменути здравственим установама препоруку, како би отклониле утврђене неправилности, ради остваривања заштите законитости, целисходности и ефикасности поступања, те највишег интереса заштите права пацијената. Здравствене установе доставиле су омбудсману обавештење о мерама предузетим ради отклањања повреде људских права и изјасниле се да сматрају исправним мишљење омбудсмана. Након разматрања препоруке, Дом здравља Нови Сад и Клинички центар Војводине поштују сва дата упутства за примену одредаба важећих прописа, које су, према сазнањима Покрајинског омбудсмана, од друге половине 2012. до краја марта 2013. године различито тумачене, због чега су пацијенти онемогућени у коришћењу својих права. Надлежна филијала Републичког фонда за здравствено осигурање обавестила је омбудсмана да је свим здравственим установама на територији Јужнобачког округа, ради једнообразне, законите и стручне примене у пракси, упутила упутство Фонда о примени прописа и начину поступања лекара, како је то утврдио и омбудсман.



Кадровски проблеми у здравственим установама

Покрајинском омбудсману обрађали су се и руководиоци здравствених установа, имајући у виду стварне потребе неких средина, те указујући на настале проблеме због недовољног броја запослених лекара и других медицинских радника, што је последица рестриктивне политике запошљавања утврђене кадровским плановима и другим прописима, а што може проузроковати ускраћивање и повреду права на здравствену заштиту, нарочито када је у питању здравствена заштита старијих лица у сеоским срединама, као лица која припадају групацији становништва која је, у складу са законском одредницом, изложена повећаном ризику оболевања, као и лица која су у категорији социјално угроженог становништва. Наведени проблем прети да поприми знатно озбиљније размере у текућој години, с обзиром на измене и допуне Закона о буџетском систему, које су почеле да се примењују од 01. јануара 2014. године, а којима је утврђена начелна забрана запошљавања код корисника јавних средстава – заснивања радног односа с новим лицима – до 31. децембра 2015. године, односно ограничавања укупног броја запослених на основу уговора о обављању привремених и повремених послова, уговора о делу и по другим основама рада ван радног односа. У том смислу, неопходно је изнаћи целисходно решење, односно успоставити адекватан модалитет домашаја ових рестриктивних законских одредби, како њихова примена не би ишла на штету остваривања права на здравствену заштиту.

Покрајинском омбудсману обратио се директор Дома здравља Сента, с притужбом због могућег ускраћивања и повреде права на здравствену заштиту пацијената, узроковане поступањем надлежних државних органа, те је навео да је извесна обустава рада ортопедије вилица у Служби за стоматолошку здравствену заштиту, јер је услед непланирања овог специјалисте као радника здравствене установе Кадровским планом за 2012. годину и ограничених средстава из којих је овај дом здравља принуђен да подмирује део фактурисаних услуга угрожен његов несметани рад. На захтев за изјашњење, упућеном надлежним органима државне управе, Министарство здравља се изјаснило, наводећи одговарајуће образложење и правни основ, да је извршена измена и допуна Правилника о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама, на основу којег су донети кадровски планови за 2013. годину за све здравствене установе, укључујући и Дом здравља Сента, за који је предвиђено повећање броја запослених у области стоматолошке здравствене заштите, у односу на претходно стање.

Положај лекара приватне праксе у систему здравства

Лекари у приватној пракси обавестили су Покрајинског омбудсмана о могућем постојању повреде права пацијената на здравствену заштиту због одбијања изабраних лекара да својим пацијентима издају рецепте за лекове и преписују другу терапију, чију потребу је у лекарском извештају утврдио лекар специјалиста приватне праксе, односно о дискриминацији лекара приватне праксе. У поступку контроле законитости, целисходности и ефикасности поступања здравствених установа, омбудсман је сазнао да је Министарство здравља донело инструкцију у погледу тумачења обавеза и начина поступања изабраног лекара по налазу (извештају) лекара специјалисте у приватној пракси, којом је утврђено да изабрани лекар није дужан да прихвати налоге, препоруке, предлоге, налазе лекара специјалисте у вези са остваривањем права осигураних лица, већ да треба да изврши стручно-медицинску процену ваљаности налаза. Ако је налаз валидан, изабрани лекар дужан је да га прихвати, као и да самостално процењује да ли је нека здравствена услуга потребна. У складу са овлашћењем да предлаже правила понашања за унапређивање рада и поступања с грађанима, Покрајински омбудсман упутио је надлежном министарству мишљење да је изабрани лекар дужан да прихвати резултате дијагностичких прегледа (лабораторијске анализе, рендген и ултразвучне прегледе и сл.), обављених у приватној пракси, с обзиром на законску претпоставку њихове



стручно-медицинске ваљаности, а да друге налазе, мишљења и предлоге лекара специјалисте у приватној пракси, на основу обављених специјалистичко-консултативних и других прегледа, с дужном пажњом размотри, а уколико није сагласан с њима, да о томе, као и начину на који може да оствари право на одређену здравствену услугу, обавести пацијента. Овакво поступање доприноси остваривању законског начела равноправности здравствених установа и приватне праксе у спровођењу и обезбеђивању здравствене заштите и доприноси заштити од дискриминације здравствених радника који обављају здравствену делатност у приватној пракси. Такође, значајно доприноси рационализацији средстава обавезног здравственог осигурања, јер умањује трошкове пружања здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања.

Доступност лекова и медицинских средстава

Покрајинском омбудсману обрађали су се грађани, по правилу, лица која су теже оболела и чије лечење захтева специфичну терапију, с притужбом због недоступности неопходних лекова и медицинских средстава.

Покрајинском омбудсману обратило се лице оболело од тешке заразне болести, с притужбом на рад надлежних органа управе, односно посебних организација за здравствено осигурање, јер јој – као особи чије здравствено стање захтева редовну терапију лековима туберкулозостатицима – вишемесечна недоступност ових лекова у апотекама, који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, представља угрожавање права на живот и здравље, како за лица здравственог стања које изискује ову терапију, тако и за друге особе, с обзиром на заразну природу болести туберкулозе. У изјашњењу Министарства здравља, наводи се да је Републички фонд за здравствено осигурање обавестио надлежно министарство да је спроведен поступак централизоване јавне набавке за антитуберкулотике прве линије и да је закључен уговор, као и да је рок испоруке 60 дана од дана потписивања уговора. Полазећи од чињенице да су у питању лекови за које Агенција за лекове и медицинска средства Србије није издала дозволу за стављање у промет (нерегистровани лекови), као и да је одобравање увоза таквих лекова поступак који у тој агенцији траје до 30 дана, Министарство здравља указало је агенцији на потребу максималног скраћења рока за одобравање увоза ових лекова и издавања сертификата анализе, у складу са Законом о лековима и медицинским средствима. Према информацијама које је Министарство здравља добило од Републичког фонда, као и од овлашћеног увозника, дистрибуција ових лекова је у току, те се очекује да буду доступни здравственим установама у најкраћем року.

Покрајински омбудсман примио је представку грађанина који се жали због немогућности да оствари право на лек који се издаје на терет средстава обавезног здравственог осигурања. Омбудсман је у току истраге утврдио да је стручни конзилијум референтне здравствене установе установио потребу лечења спорним леком, с обзиром на специфично и тешко здравствено стање пацијента, али да употреба лека није индикована здравственим стањем које као услов прописује Правилник о листи лекова. Подносилац представке искористио је сва редовна правна средства која има на располагању, те је у коначном управном поступку утврђено да нема право на спорни лек, на терет средстава обавезног здравственог осигурања. У том смислу, омбудсман је утврдио да нема повреде права, односно неправилног поступања органа. Међутим, у току истраге измењен је и допуњен општи акт којим је уређен садржај и обим права на здравствену заштиту, одредбом која прописује да се „осигураном лицу обезбеђује лек и за индикацију која није садржана у дозволи за стављање у промет лека у Републици Србији, али је садржана у дозволи за стављање лека у промет у земљама Европске уније, односно у држави порекла”. О овоме, као и о начину да поднесе нови захтев, односно покрене нови поступак за остваривање права на увођење неопходног лека у терапију,



омбудсман је обавестио подносиоца. Наведена измена прописа представља добар пример и напредак у унапређивању људских права.

Дужина чекања на здравствене услуге

Током 2013. године, Покрајинском омбудсману обраћали су се и многи грађани који су се жалили на непримерену дужину чекања на одређене здравствене услуге. У складу с прописима, за одређене врсте здравствених услуга које се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања и које нису хитне, може се утврдити редослед коришћења, у зависности од медицинских индикација и здравственог стања осигураног лица, као и датума јављања здравственој установи, с тим да време чекања не сме да угрози здравље или живот осигураног лица. Здравствене установе утврђују листе чекања према стручном методолошком упутству „Клинички критеријуми и методологија за утврђивање листе и времена чекања на здравствене услуге у здравственим установама Републике Србије”, као дела акта који је донео министар здравља за праћење квалитета рада у здравственој установи, иако је још 2005. године законом прописано да Републички фонд за здравствено осигурање доноси општи акт којим утврђује врсте здравствених услуга за које се утврђује листа чекања, као и критеријуме и стандардизоване мере за процену здравственог стања пацијената и за стављање на листу чекања, најдуже време чекања за здравствене услуге, неопходне податке и методологију за формирање листе чекања. Недостатак одговарајућег подзаконског прописа, а посебно непрописивање изричито утврђене максималне дужине чекања до пружања одређене здравствене услуге, неједнако, нецелисходно и неефикасно поступање здравствених установа, узроковали су незадовољство грађана. Републички фонд за здравствено осигурање донео је у 2013. години Правилник о листама чекања („Сл. гласник РС”, бр. 75/2013 и 110/2013), као општи акт којим се, поред законом прописаних обавеза, уређује и начин информисања пацијента, лекара који је упутио пацијента и Републичког фонда о битним подацима с листе чекања, измене, допуне, као и брисање осигураних лица с листе чекања, надзор над листом чекања, као и начин коришћења здравствене заштите мимо листе чекања. Правилник је ступио на снагу 02. септембра 2013. године, а примењиваће се од 01. априла 2014. године, осим одредаба којима су уређени критеријуми и стандардизоване мере за процену здравственог стања, степен приоритета за пружање здравствене услуге и медицинска документација осигураног лица за стављање на листу чекања, које се примењују од дана његовог ступања на снагу. Здравствене установе у којима су формиране листе чекања до дана ступања на снагу овог правилника, биле су дужне да до 31. децембра 2013. године ускладе листе чекања с критеријумима и стандардизованим мерама за процену здравственог стања, степеном приоритета за пружање здравствене услуге и медицинском документацијом осигураног лица за стављање на листу чекања, како је прописано поменути правилником. Промене у листи чекања (промена места на коме се осигурано лице налази у листи чекања, промена очекиваног датума пријема и промена података неопходних за формирање листе чекања, без промене места на листи чекања) здравствена установа може да врши из медицинских и немедицинских разлога само у оквиру рокова прописаних за поједине здравствене услуге.

Покрајински омбудсман редовно је поступао у случајевима повреде и непоштовања људских права из обавезног здравственог осигурања, учињеним од стране лекара и других медицинских радника.

Покрајинском омбудсману обратила се грађанка с притужбом на рад завода за хитну медицинску помоћ, јер је ова здравствена установа од ње захтевала да плати здравствену услугу санитетског превоза, за коју је налог издао изабрани лекар, као право из обавезног здравственог осигурања. У току истраге, утврђено је да је заправо изабрани лекар поступио супротно својим законским овлашћењима, те је издао налог за санитетски превоз у смислу пута за коришћење оправданог и медицински неопходног санитетског превоза, иако за то није



постојао правни основ. Мада је здравствена установа у којој је изабрани лекар запослен првобитно навела да је лекар правилно поступио издавши налог за санитарски превоз, након што је омбудсман изнео утврђено чињенично стање на које је било потребно применити одговарајући законски основ, достављено је изјашњење којим је прихваћено утврђење омбудсмана, те обавештење да је одговорни лекар упозорен да се приликом издавања налога мора стриктно придржавати важећих прописа.

Покрајински омбудсман примио је представку грађанина у којој наводи да је онемогућен да оствари право на лекарски преглед, јер здравствена установа није поступила у складу са законском обавезом и издала му потврду о разлозима због којих није примљен на преглед у року од 30 дана, као и да у законском року није добио одговор заштитника пацијентових права на упућени приговор. У одговору заштитника пацијентових права здравствене установе, на чије поступање се представка односи, наводи се да је након добијања захтева омбудсмана, заштитница права пацијената проследила одговор подносиоцу, у којем се наводе разлози због чега дом здравља није у могућности да издаје потврде на основу којих би пацијенти вршили прегледе у приватној пракси, с правом рефундације од матичне филијале, јер би потврда, по рачуну са знатно вишом тарифом приватника о плаћеном прегледу, умањивала уговорену накнаду дому здравља, али и због могућности злоупотребе. На основу утврђеног чињеничног стања, с обзиром на важеће правне прописе, Покрајински омбудсман утврдио је да је постојала неправилност у раду дома здравља, јер здравствена установа није поступила у складу са законском обавезом и подносиоцу представке издала писану потврду о разлозима због којих осигурано лице није примљено на преглед у законском року, те је на тај начин повредила његово право на здравствену заштиту коју би на основу издате потврде могао остварити, уз право на повраћај поднетих трошкова прегледа из средстава обавезног здравственог осигурања. О утврђеној неправилности, омбудсман је обавестио орган који је оснивач здравствене установе и који надзире њен рад, те Савет за здравље јединице локалне самоуправе, као новоустановљени институт у механизму заштите права пацијената. Савет за здравље доставио је Покрајинском омбудсману одговарајућу препоруку упућену здравственој установи, у складу са Законом о правима пацијената, а којом се дому здравља препоручује да пацијентима благовремено пружи информације о правима из здравственог осигурања и поступцима за остваривање тих права, те посебно да омогући осигураним лицима заказивање специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа у року прописаним одговарајућим подзаконским актом, а да осигурана лица која не могу бити примљена на заказани преглед у прописаном року, поучи о правима и омогући њихово остваривање, како би обавили потребан преглед или медицинску рехабилитацију у приватној пракси или у допунском раду у здравственој установи с којом је закључен уговор, у складу с прописима.

Уписивање података о националној припадности пацијента у болнички досије

Покрајински омбудсман примио је представку у којој је наведено да је на првој страни болничког досијеа, приликом пријема једног пацијента у Клинички центар Војводине на Клинику за инфективне болести, наведена вероисповест, девојачко презиме мајке и стручна спрема пацијента. У изјашњењу Клинике за инфективне болести наведено је да се подаци који се односе на презиме пре закључења брака, националну или етничку припадност и вероисповест пацијента уносе у образац потврде о смрти, али да је особље ове клинике почело те податке да уноси у историју болести пацијената, како би се избегле непријатне ситуације за породицу и запослене приликом попуњавања потврде у случају смрти.

Покрајински омбудсман подсетио је Клинику за инфективне болести да одредбе Закона о заштити података о личности предвиђају да се подаци који се односе на националну припадност, вероисповест, расу, пол, језик могу обрађивати на основу слободно датог пристајка лица. Пристанак за обраду нарочито



осетљивих података даје се у писменом облику и садржи ознаку податка који се обрађује, сврху обраде и начин његовог коришћења. С обзиром на то што се у образац историје болести, као и у друге обрасце који се попуњавају приликом болничког лечења, уносе само подаци који су штампани на обрасцу, Покрајински омбудсман је у допису који је упутио Клиници указао на то да праксу додатног уношења података о вероисповести пацијента, презимена пре закључења брака или националне припадности пацијента у образац историје болести треба обуставити, што је Клиника за инфективне болести и учинила.

Поводом обрасца потврде о смрти који је доставила Клиника за инфективне болести, Покрајински омбудсман је обавестио клинику да је, у међувремену, штампан нови образац с мањим изменама, који је објављен уз Правилник о поступку издавања потврде о смрти и обрасцу потврде о смрти. У фуснотама, уз податке о националној припадности и вероисповести, цитирају се одредбе Устава Републике Србије којима је прописано да је изражавање националне припадности слободно и да нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности, као ни о верским и другим уверењима.

Имајући у виду природу нарочито осетљивих података који се уносе у образац потврде о смрти, као и непријатности које том приликом настају за запослене и родбину преминулих, Покрајински омбудсман је Министарству здравља предложио испитивање циља и оправданости прикупљања ових података о пацијентима и преминулим пацијентима и евентуалне измене поменутог правилника ради уклањања ових питања са обрасца.

ОРГАНИЗАЦИЈА ПАЛИЈАТИВНОГ ЛЕЧЕЊА И НЕГЕ НА ПОДРУЧЈУ АП ВОЈВОДИНЕ

На територији АП Војводине не постоје посебне здравствене установе које обављају делатност кућног лечења и неге, палијативног збрињавања и рехабилитације старијих особа, иако постоји законска могућност за оснивање таквих установа.⁷

У члану 48. Закона о здравственој заштити предвиђено је да је град оснивач завода за геронтологију и палијативно збрињавање у државној својини, а одредбом 47. да се план мреже за територију АП Војводине утврђује на предлог Покрајине. Међутим, Уредбом о плану мреже здравствених установа за територију АП Војводине није предвиђено оснивање завода у Новом Саду. Одредбом члана 110 поменутог закона, болница може организовати посебне организационе јединице за продужену болничку негу, палијативно збрињавање оболелих у терминалној фази болести, као и за лечење оболелих у току дневног рада (дневна болница).

Законом о социјалној заштити, одредбом члана 59, предвиђена је могућност пружања овог вида здравствених услуга у установама социјалне заштите, а одредбом члана 60 – могућност оснивања социјално-здравствене установе. Предвиђено је да се за кориснике/кориснице који због свог специфичног социјалног и здравственог статуса имају потребу за социјалним збрињавањем и за сталном здравственом

⁷ Одредбом члана 102 Закона о здравственој заштити предвиђено је да на примарном нивоу здравствене заштите може бити основан завод за геронтологију и палијативно збрињавање, с тим што се завод у државној својини може основати само на територији на којој се налази седиште универзитета који у свом саставу има факултет здравствене струке.



заштитом или надзором, могу основати и посебне социјално-здравствене организационе јединице у оквиру установа социјалне заштите, односно у оквиру здравствених установа.

Влада Републике Србије је усвојила Стратегију за палијативно збрињавање („Службени гласник РС”, број: 55/05, 71/05 – исправка, 101/07 и 65/08).

У 2013. години, Покрајински омбудсман примио је неколико представки грађана и грађанки у којима су указивали на проблеме или постављали питања у вези с пружањем здравствене заштите пацијентима/пацијенткињама који су оболели од неизлечивих болести, што је био разлог да затражи од Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију податке о организацији палијативног лечења на свим нивоима здравствене заштите на територији АП Војводине. Секретаријат је доставио информације Центра за анализу, планирање и организацију здравствене заштите при Институту за јавно здравље Војводине.

Примарна здравствена заштита

Према подацима Института за јавно здравље Војводине, ниједан дом здравља у АП Војводини нема центар за палијативно лечење/збрињавање. Служба кућног лечења, као посебна организациона целина, постоји у четрнаест домова здравља, а у већини осталих домова здравља, ова услуга пружа се у оквиру здравствене заштите одраслих (службе опште медицине, патронажне службе и слично).

Имајући у виду број становника и потребе за палијативним лечењем, капацитети здравствених и социјалних установа јесу недовољни. Осим недовољног броја и одређене врсте стручног особља, у већини домова здравља недостају и санитетна возила. На подручју Јужнобанатског округа недостаје већи број лекара, али је довољно медицинских техничара, док у Сремском округу, осим што недостају лекари, нема ни довољно медицинских техничара, а психолози и социјални радници учествују у пружању овог вида здравствених услуга у мањем броју служби домова здравља.

Иако је две трећине домова здравља у АП Војводини обухваћено обуком која се спроводи у оквиру пројекта „Развој палијативног збрињавања у Србији” у сарадњи Министарства здравља и Европске уније, постоји потреба за едукацијом више здравствених радника.

Секундарна здравствена заштита

Као и на примарном, и на нивоу секундарне здравствене заштите недостају капацитети потребни за пружање палијативне здравствене неге и лечења. На подручју Јужнобачког округа, посебно одељење за палијативно лечење и негу постоји само у Институту за плућне болести Војводине, које располаже са осамнаест постеља, а у саставу је Клинике за пулмолошку онкологију. У Средњобанатском округу 2012. године отворена је јединица за пружање палијативне неге у Општој болници у Зрењанину, која поседује осам постеља и обучене кадрове, али јој недостаје један лекар, четири медицинке сестре и техничко особље. У Севернобачком округу, у Општој болници у Суботици, палијативна нега спроводи се у склопу Одељења за продужено лечење и негу, где има 50 постеља, од којих је 30 намењено физикалној медицини и рехабилитацији, а 20 искључиво за продужено лечење и негу, као и за палијативну негу. Ова болница и поменуто одељење не располажу одговарајућим простором, опремом, лековима, кадровима, а медицинско особље није прошло ниједну едукацију у области палијативне неге. Министарство здравља, у складу са Стратегијом за палијативно збрињавање, Општој болници у Кикинди (Севернобанатски округ) одобрило је милион динара за реконструкцију, адаптацију и опремање простора за потребе палијативног лечења



које ће бити смештено у оквиру Службе за продужено лечење и негу. Почетак рада ове јединице био је планиран у децембру 2013. године.⁸ У Западнобачком округу, у августу 2012. године, у Општој болници „Др Радивој Симоновић” у Сомбору, формирано је Одељење за палијативну негу у оквиру службе за продужено лечење и негу. Одељење има осам постеља, а од јануара до јуна 2013. године, у њему је лечено 55 пацијената/пацијенткиња. Просечна дужина лечења јесте око осам дана. Ниједна болница на територији Јужнобанатског и Сремског округа нема посебно одељење, односно јединицу за палијативно лечење.

Клинички центар Војводине нема образоване консултативне тимове за палијативно лечење и негу, али спроводи „Темпус” – пројекат у области палијативне неге, а лекари који учествују у спровођењу терапије бола имају и сертификате Универзитета у Фиренци и Лиону о завршеној едукацији из палијативне медицине и терапије бола.⁹

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Однос стручних радника центара за социјални рад према странкама

Имајући у виду да је све више грађана који живе у тешким материјалним условима, током 2013. године приметан је пораст броја притужби грађана на рад центара за социјални рад. Притужбе које су упућене Покрајинском омбудсману односе се на неправилности у раду центара за социјални рад приликом одлучивања о праву на новчану социјалну помоћ и праву на једнократну новчану помоћ, те спорост у одлучивању по захтевима за додатка за помоћ и негу, односно увећаног додатка за помоћ и негу другог лица.

Знатан број притужби односи се на запослене у центрима за социјални рад који се према корисницима услуга социјалне заштите понашају непрофесионално и дрско. Поступајући поводом оваквих притужби, Покрајински омбудсман указао је на то да поступање запослених у центру за социјални рад треба да буде у складу с начелом поштовања интегритета и достојанства корисника. Корисници социјалне заштите имају право на социјалну заштиту која се заснива на социјалној правди, одговорности и солидарности, која се пружа уз поштовање физичког и психичког интегритета корисника.

У области социјалне заштите, притужбе подносе грађани који се налазе у стању социјалне потребе и имају здравствене проблеме и којима је често угрожена и сама егзистенција, те је став Покрајинског омбудсмана да установе социјалне заштите треба да уложе натпросечан, додатни напор да приликом поступања и одлучивања о правима наведених лица поступају ефикасно, благовремено и у разумном року.

Покрајинском омбудсману се странке неретко обраћају тврдећи да центар за социјални рад, уз усмено објашењење зашто не могу да остваре неко право из социјалне заштите, одбија да преузме захтев за остваривање тог права.

⁸ У периоду од 2012. до 2015. године, овом стратегијом предвиђено је да се по истим критеријумима оснују јединице за палијативно збрињавање у општим болницама у Панчеву, Врбасу и Сремској Митровици.

⁹ Опширнији извештај о стању у области палијативног лечења објављени су на сајту Покрајинског омбудсмана: www.ombudsmanapv.org



Подноситељка представке која је навела да се налази у тешкој финансијској ситуацији, незапослена је и није корисница услуга социјалне заштите, тврдила је у представци да су у центру за социјални рад одбили да преузму њен захтев за остваривање права на новчану социјалну помоћ, уз усмено образложење да није приложила сву потребну документацију. Омбудсман је подсетио центар за социјални рад да је Законом о општем управном поступку прописано да уколико поднесак садржи неки формални недостатак који спречава поступање по поднеску или ако је неразумљив или непотпун, орган који је примио такав поднесак учиниће све што треба да се недостаци отклоне и одредиће подносиоцу рок у ком је дужан да то учини. То се може саопштити подносиоцу телефоном или усмено ако се подносилац затекне код органа који саопштава да поднесак садржи недостатке. О учињеном саопштењу орган ће ставити забелешку на спису. Ако подносилац отклони недостатке у одређеном року, сматраће се да је поднесак био од почетка уредан. Ако подносилац не отклони недостатке у одређеном року, па се услед тога не може поступати по поднеску, орган ће закључком одбацили такав поднесак. На ову последицу подносилац ће се нарочито упозорити у позиву за исправку поднеска. Против тог закључка дозвољена је посебна жалба.

Закон такође утврђује да је поступак покренут чим орган изврши ма коју радњу ради вођења поступка. Ако орган поводом стављеног захтева странке нађе да нема услова за покретање поступка, донеће закључак о одбацивању захтева странке. Против тог закључка дозвољена је посебна жалба.

Покрајински омбудсман указао је центру за социјални рад да је неуредне и непотпуне поднеске потребно одбацили закључком, јер у том случају незадовољне странке имају могућност да заштите своја права и правне интересе и изјаве жалбу. Директорка центра за социјални рад известила је омбудсмана да ће предузети све потребне мере да поступање запослених буде у складу са одредбама Закона о општем управном поступку и Закона о социјалној заштити.

С друге стране, Покрајински омбудсман посебно је похвалио поступање запослене стручне раднице Центра за социјални рад града Новог Сада, која је након иницијалног дописа Покрајинског омбудсмана контактирала с подносиоцем представке који се раније није обраћао поменутом центру. Након обављеног разговора са странком и успостављања комуникације с Покрајинским фондом ПИО, странка је упућена у ком поступку и које право може да оствари и пружена јој је стручна помоћ за покретање одговарајућих поступака.

Покрајински омбудсман је мишљења да је у области социјалне заштите нарочито битно да странка која се усмено обрати центру за социјални рад буде упућена на то која права су јој доступна, с обзиром на конкретну ситуацију у којој се налази. Недовољно је само обавестити странку да не испуњава услове за остваривање неког права, потребно је потрудити се да се установе све околности за давање савета за остваривање других права из области социјалне заштите или пензијског и инвалидског осигурања.

Пријављивање пребивалишта на адреси центра за социјални рад

Ступањем на снагу Закона о пребивалишту и боравишту грађана у правном систему Републике Србије од 29. новембра 2011. године, омогућено је да грађани који ни по једном законом утврђеном основу не могу да пријаве пребивалиште, то могу да учине на адреси центра за социјални рад на чијем подручју се налазе односно установе у којој су трајно смештени. Поменути институт веома је значајан за грађане који не могу да пријаве пребивалиште по неком од „примарних” основа које закон предвиђа за пријаву пребивалишта, јер утврђивањем односно пријавом пребивалишта на адреси центра за социјални рад или установе у којој су трајно смештени, стичу правни основ за остваривање права која су условљена



одређивањем пребивалишта – да добију лична документа, држављанство, да остваре право на социјалну и здравствену заштиту и друго.

Већина грађана који се налазе у оваквој ситуацији припадају ромској популацији, живе у неформалним насељима и из различитих разлога немају лична документа, због чега им је отежано или у потпуности онемогућено да остварују своја права, пре свега, из домена здравствене и социјалне заштите.

Током 2013. године, Покрајински омбудсман примио је неколико притужби грађана, у којима су изразили незадовољство поступањем организационе јединице Министарства унутрашњих послова на чијем подручју се налазе због нерешавања захтева за пријаву пребивалишта на адреси центра за социјални рад у законом предвиђеном року. У свим случајевима, по поступку који је покренуо Покрајински омбудсман, надлежни органи отклонили су неправилност у раду на коју је указано, али је уочено да, у просеку, одлучивање по овим захтевима траје и три месеца или више, што је противно одредбама закона којим се уређује општи управни поступак, а наведено поступање органа надлежних за утврђивање пребивалишта ставља странке које су поднеле поменути захтев у стање правне несигурности у непримерено дугом периоду.

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА ИЗ ПЕНЗИЈСКОГ И ИНВАЛИДСКОГ ОСИГУРАЊА

Обрачун доприноса за обавезно социјално осигурање који се наплаћују у поступку принудне наплате

Покрајинском омбудсману поднето је неколико представки у вези са обрачуном и наплатом доприноса за обавезно социјално осигурање. Наплата доприноса за обавезно социјално осигурање од послодавца у надлежности је Пореске управе, а након што је послодавац уплатио доприносе, надлежна филијала Покрајинског фонда за пензијско и инвалидско осигурање (у даљем тексту: филијала Покрајинског фонда ПИО) уноси податке у матичну евиденцију.

Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање прописано је да су Пореска управа и организације обавезног социјалног осигурања дужне да међусобно размењују податке о обавезницима доприноса, основицама доприноса, износима задужених и наплаћених доприноса, као и друге службене податке у вези с доприносима. Пореска управа дужна је да надлежним организацијама за обавезно социјално осигурање доставља обавештења, односно обрађене податке о утврђеним и наплаћеним доприносима за осигуранике самосталне делатности и осигуранике пољопривреднике, квартално, а најкасније 30 дана од истека квартала.

У ситуацијама када запослени сазнају да њихов актуелни послодавац није уплаћивао доприносе, потребно је да се обрате надлежној инспекцији рада. Након извршеног надзора, инспекција рада обавештава надлежну филијалу Пореске управе која спроводи поступак утврђивања обавезе на име доприноса за обавезно социјално осигурање и њихову принудну наплату

Уколико је радни однос већ престао, а послодавци код којих су лица била у радном односу су активни и послују, решавање уплате доприноса за неуплаћени период нешто је једноставније и лакше него када привредни субјекти више нису активни. Такође, постоји разлика у зависности од тога да ли је послодавац био предузетник или привредно друштво, будући да предузетник одговара за дуговања целокупном



својом имовином и та одговорност за обавезе не престаје брисањем предузетника из регистра који води Агенција за привредне регистре.

У сваком случају, сарадња и размена података између инспекције рада, пореске управе и Покрајинског фонда ПИО веома су битни за благовремено остваривање права осигураника.

Подносиоци представке Покрајинском омбудсману често се обраћају по окончању радних спорова у њихову корист, јер им нису јасне надлежности Пореске управе и РФПИО у реализацији наплате и обрачуна доприноса или због тога што филијале Пореске управе и Покрајинског фонда ПИО не поступају по њиховим захтевима.

Једна подносиатељка представке, након што је остварила право на старосну пензију, судском пресудом која је постала правноснажна 2011. године враћена је у обавезно пензијско и инвалидско осигурање. Бивши послодавац вансудским поравнањем обавезао се да ће доприносе према обрачуну Филијале Сомбор уплатити најкасније до 01.07.2013. године, што се није десило. По обраћању Покрајинског омбудсмана Пореској управи, од послодавца су наплаћени доприноси с каматом, након чега је Филијала Сомбор Покрајинског фонда ПИО утврдила нови износ старосне пензије подносиатељке представке. У другом примеру, подносиатељка представке била је у сличној ситуацији. По окончању радног спора, обраћала се Пореској управи ради наплате, а Филијали Суботица Покрајинског ПИО ради обрачуна доприноса за период од три године који је био обухваћен судском пресудом, али по њеним захтевима није поступљено. На препоруку Покрајинског омбудсмана, Пореска управа извршила је теренску контролу код бившег послодавца подносиатељке представке, а филијала Покрајинског фонда ПИО утврдила је нови износ старосне пензије подносиатељке представке.

У поступку спровођења поступка принудне наплате, ситуација је отежана ступањем на снагу Закона о условном отпису камата и мировању пореског дуга, крајем 2012. године.

Немогућност спровођења принудне наплате доприноса у случају мировања пореског дуга

По ступању на снагу Закона о условном отпису камата и мировању пореског дуга, Покрајинском омбудсману поднето је више представки с притужбом на рад филијала Пореске управе, јер су поступци принудне наплате доприноса обустављени или нису ни покренути због тога што су послодавци (предузетници, привредна друштва) остварили право на мировање пореског дуга. Услов мировања главног пореског дуга, који је постојао на дан 31.10.2012. године, јесте да порески обвезник у периоду од 01.01.2013. до 31.12.2014. године измирује текуће обавезе у законом прописаним роковима. У том случају, 01.01.2015. године стиче право на плаћање главног пореског дуга на 24 месечне рате. У периоду мировања пореског дуга не спроводи се поступак принудне наплате пореског дуга, укључујући и доприносе.

Покрајински омбудсман је филијалама Пореске управе и Министарству финансија указао на то да се оваквим олакшицама пореским обвезницима, односно одлагањем плаћања наплате доприноса за пензијско и инвалидско осигурање, угрожавају права појединаца – запослених чији доприноси нису уплаћени. Може се десити да запослени који би стекао право на старосну пензију, а запослен је код послодавца којем мирује порески дуг, и више година неће бити у могућности да оствари право на пензију због тога што послодавац није извршио уплату доприноса, одбија да добровољно изврши уплату, а над овим послодавцима, не може се спроводити поступак принудне наплате.



Утврђивање чињеница у поступку пред Покрајинским фондом ПИО

У ситуацијама кад послодавац измири доприносе за обавезно социјално осигурање запослених и Пореска управа то потврди, проблем се јавља приликом обрачуна тих доприноса за сваког запосленог појединачно и приликом измене података у матичној евиденцији о осигуранику у Покрајинском фонду ПИО, посебно у ситуацијама кад за запосленог нису уредно достављени М4 обрасци.

Подносиоци представки често наводе да све до покретања поступка за остваривање права на старосну пензију нису ни знали за неуплаћене доприносе, јер су им радне књижице уредно попуњене.

Неколико подносилаца представки истакло је да не може да оствари право на старосну пензију због тога што су у матичној евиденцији о осигураницима уписани погрешни подаци о њиховом стажу осигурања, уплаћеним доприносима и сл. Подносиоцима представке указано је на то да осигураник у било ком тренутку може да затражи испис података од филијале Покрајинског фонда ПИО, у коме се детаљно наводе подаци о пријави и одјави осигурања, о пензијском стажу и заради, закључно с даном када је испис затражен. Уколико сматра да су ти подаци нетачни, има право да поднесе захтев за доношење решења о подацима о осигурању, пензијском стажу, зарадама, накнадама зараде односно основицама осигурања, уговореним и другим накнадама и висини уплаћених доприноса, унетим у матичну евиденцију. Филијала Покрајинског фонда ПИО дужна је да такво решење донесе у року од 15 дана од дана пријема захтева.

У једном од случајева, Покрајински фонд ПИО оспорио је податке осигураника које је својевремено Фонд за пензијско и инвалидско осигурање пољопривредника унео у радну књижицу осигураника. Подносиатељка представке тврдила је да у њеном досијеу постоје докази о уплатама доприноса за одговарајући период осигурања, али да јој није омогућен увид у документацију. У поступку утврђивања спорних чињеница уз њено учешће, Покрајински фонд ПИО утврдио је да су доприноси заиста уплаћени.

Покрајински омбудсман је филијалама Покрајинског фонда ПИО указао на то да је у таквим случајевима потребно спровести поступак утврђивања спорних чињеница, и то уз учешће и саслушање странке у том поступку.

У једној од представки, подносиатељка је изнела притужбу на рад Филијале Сента Фонда ПИО и навела да је сазнала да јој је престао радни однос када јој је поштом достављена радна књижица и решење ове филијале, којим јој се утврђује престанак својства осигураника и то ретроактивно, два и по месеца уназад. Утврђено је да је поступак утврђивања престанка својства осигураника спроведен по захтеву послодавца, будући да одјава осигурања није поднета у законском року. Приликом спровођења поступка, између осталог, прибављена је и изјава послодавца, а подносиатељки представке није омогућено да учествује у поступку.

Покрајински омбудсман указао је Филијали Сента Фонда ПИО на то да је дужна, приликом спровођења поступка утврђивања, односно престанка својства осигураника, да одреди усмену расправу и омогући странкама да се изјасне о чињеницама и околностима које су значајне за доношење решења.

Самостални уметници

Лица која на основу Закона о култури стекну својство самосталног уметника, стичу право да им средства за доприносе обавезног социјалног осигурања буду обезбеђена у буџету локалне самоуправе, а орган локалне самоуправе ближе уређује услове и начин стицања права на уплату доприноса.



Покрајински омбудсман, поводом представке самосталних уметница, указао је Општинској управи Вршац на то да је потребно уредити услове и начин стицања поменутог права самосталних уметника, након чега је одговарајућа општинска одлука усвојена. Подносилац друге представке – самостални уметник из Бачке Паланке – навео је да се конкурс за стицање права на уплату доприноса самосталних уметника у тој општини расписује у мају оне године за коју се након конкурса остварује право на уплату доприноса. Због неблаговременог утврђивања права, доприноси самосталним уметницима нису били уплаћени за прву половину године, због чега нису могли да остваре право на здравствену заштиту. Покрајински омбудсман је општинској управи указао на то да је спровођење поступка по конкурсу за стицање права самосталних уметника на уплату доприноса из буџета општине Бачка Паланка неопходно окончати пре почетка периода за који ће се доприноси уплаћивати за лица која испуњавају конкурсом прописане критеријуме, што је Општинска управа Бачка Паланка прихватила.

ИСТРАЖИВАЊЕ О ПОЛОЖАЈУ И ОСТВАРИВАЊУ ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Истраживање у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине¹⁰ (од 45 општина, одговоре нису доставиле само две општине – Кикинда и Шид) показало је да локалне самоуправе нису донеле нормативне акте којима на систематичан и свеобухватан начин уређују питања права и положаја особа са инвалидитетом. Настојања да нормативно унапреде положај ове групе грађана и грађанки своди се, пре свега, на увођење појединачних одредби у опште акте, које омогућују већа права од оних предвиђених законима, као што су одлуке о правима у области социјалне заштите. Програми и мере ради унапређивања положаја особа са инвалидитетом (51% општина/градова спроводи посебне мере) претежно се свде на пружање финансијске и материјалне подршке удружењима и организацијама које се баве тим питањима. Због тога, исходи овакве врсте подршке у доброј мери зависе и од капацитета локалних организација цивилног друштва. Примена прописа умногоме зависи од капацитета – финансијских и стручних, али и од стања у самом локалном окружењу пре усвајања прописа у овој области.

Приступачност окружења и услуга није постигнута у одговарајућој мери и разликује се од једне до друге јединице локалне самоуправе, док се анализом одговора стиче утисак да се концепт приступачности не разуме потпуно. Установе образовања и здравства приступачније су од осталих установа и предузећа. Утврђено је да око половине општина/градова предузима одређене мере како би побољшали приступачност, а најчешће се прилагођавају простор и услуге у органима управе, у школама и здравственим установама. Осим тога, само поједине локалне самоуправе оформиле су стручна или консултативна тела у вези с приступачношћу или правима особа са инвалидитетом. Покрајински омбудсман је због тога упутио препоруку свим јединицама локалне самоуправе, према којој оне јединице локалне самоуправе које то нису учиниле досад, треба: да у најкраћем року сачине локални стратешки документ о унапређивању положаја и права особа са инвалидитетом; да усвоје програм и обезбеде новац у буџету за спровођење мера за унапређивање положаја особа са инвалидитетом; ради омогућавања самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота, да предузму одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеде једнак приступ физичком окружењу, превозу, информацијама, комуникацијама и услугама које су на располагању јавности – и у градовима и у селима;

¹⁰ http://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/1196/Istrazivanje_OSI_prava.pdf



да успоставе стручно тело, службу или други вид организоване стручне подршке надлежне за питања права особа са инвалидитетом; приликом планирања и реализације активности и мера с циљем унапређивања положаја и права особа са инвалидитетом; да укључе стручњаке, кориснике, организације цивилног друштва, медије и на тај начин обезбеде квалитетна и одржива решења ради подршке особама са инвалидитетом и приступачности услуга, објеката и јавних површина.

ПОСТУПАЊЕ С ЛИЦИМА КОЈА СЕ НАЛАЗЕ У ПРИТВОРУ И НА ИЗДРЖАВАЊУ КАЗНЕ ЗАТВОРА У ОКРУЖНИМ ЗАТВОРИМА И КАЗНЕНО-ПОПРАВНИМ ЗАВОДИМА НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ

Покрајински омбудсман је и у 2013. години наставио рад по појединачним представкама осуђених лица, уз повремене обиласке казнено-поправних установа. Упоредјујући с претходним годишњим извештајем, проблеми у систему извршења кривичних санкција, наведени у овом извештају, готово су идентични. Највећи проблем из аспекта заштите људских права, на који је неопходно указати, јесте пренасељеност притворских капацитета, јер се притвор – као мера обезбеђења присуства окривљеног – одређује у великом броју случајева. Та мера често предуго траје. Поред повећане стопе криминалитета, Покрајински омбудсман разлог овог проблема види у неодговарајућој правосудној политици. Смањење броја притворених лица, односно брже поступање судова у тзв. притворским предметима допринело би делимичном решавању проблема пренасељености тих установа. Посебан проблем представља одређивање мере притвора малолетним лицима. Покрајински омбудсман је у више наврата указао на потребу доследне примене Закона о малолетним починиоцима кривичних дела, по којем се малолетнички притвор одређује само у посебним случајевима.

Пренасељеност је проблем не само када су у питању притворена лица, већ и лица која се налазе на издржавању казне затвора. Тај проблем је могуће решити једино изградњом нових капацитета и подстицањем ванзаводског извршења кривичних санкција у свим случајевима када је то законски и друштвено оправдано (алтернативне санкције).

У појединачним представкама лица која се налазе на издржавању казне затвора, углавном се указивало на проблем неадекватног остваривања здравствене заштите, на проблеме у погледу исхране и понајвише на случајеве недовољно транспарентних правила службе за третман у поступању са осуђеним лицима, или чак потпуно изостајање индивидуалног третмана или било каквог односа васпитне службе с њима.

Настојања Управе за извршење кривичних санкција да оцене потребе сваког осуђеника појединачно остају беспредметна, с обзиром на огроман број осуђених лица у односу на сразмерно знатно мање запослених у стручним службама. Покрајинском омбудсману је познато да је у неким случајевима један васпитач задужен и за до стотину осуђених лица.

Нарочито забрињава то што за велики број осуђеника који су психијатријски болесници није обезбеђена адекватна здравствена заштита. Посебан и веома значајан тренутак за ова лица јесте моменат када изађу на слободу, јер постпенални прихват и третман готово да и не постоји, осим једнократне помоћи од центара за социјални рад.



УЧЕШЋЕ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА У РАДУ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

У претходним годишњим извештајима, Покрајински омбудсман представио је активности које је предузимао, у сарадњи са Заштитником грађана, у оквиру Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ). НПМ је успостављен изменама Закона о ратификацији Опционог протокола, уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 7/11). Опционим протоколом прописана је дужност сваке државе да дозволи посете националном механизму сваком месту под њеном надлежношћу и управом где се налазе или се могу налазити лица лишена слободе – било на основу наредбе коју је издао државни орган или на његов подстицај, односно уз њену сагласност или пристанак. Циљ посета јесте да се ојача, уколико је то потребно, заштита ових лица од тортуре и других сурових нељудских или понижавајућих казни и поступака.

Посете домовима за старе, у оквиру НПМ-а

Покрајински омбудсман у 2013. години, у оквиру НПМ-а, обавио је тринаест посета домовима за старе, а активности су углавном биле усмерене на заштиту права старијих особа. Према подацима пописа становништва из 2011. године, у Републици Србији живи 7,18 милиона грађана, што – у поређењу с подацима из претходног пописа – указује на смањење броја становника. Просечна старост становника Републике Србије јесте 42,2 године. У односу на 2002. годину, када је спроведен претходни попис, број становника Републике Србије смањен је за 4,15%, а просечна старост повећана је за две године. Према подацима пописа из 2011. године, удео старијих од 65 година у укупној популацији јесте 17,4% (што представља око 1,2 милиона грађана), а млађих од 15 година – 14,3%, што је за више од три процентна поена веће од удела млађих од 15 година. Ови подаци указују на то да је неопходно обратити посебну пажњу на популацију лица старијих од 65 година, као и начин на који се друштво и институције које посебно штите људска права и слободе односе према њима, посебно у оним случајевима и ситуацијама када су смештени у неке од установа у којима им је слобода кретања ограничена.

Имајући у виду све горенаведено, посебно анализе и истраживања надлежних институција које се баве установама социјалне заштите за смештај корисника у АП Војводини, Покрајински омбудсман, у оквиру својих редовних активности и активности у вези с НПМ-ом, обишао је и домове за старе које су основала физичка лица и који су регистровани у надлежном органу АП Војводине.

Покрајински завод за социјалну заштиту, у Извештају за 2011. годину о раду установа за смештај старијих у АПВ,¹¹ навео је следеће податке о старосној структури у геронтолошким центрима и домовима за смештај старих лица на територији АП Војводине: најбројнији су били станари домова старости између 70 и 80 година (34%) и преко 80 до 90 година (33%), а висок је и проценат корисника млађих од 65 година (17%).

Закључци након посета домовима за старе које су основала физичка лица

Поступак који спроводе центри за социјални рад, приликом упућивања корисника у домове за старе, често подразумева компликовану процедуру, уз обавезу обезбеђивања бројних докумената. Због попуњености

¹¹ <http://www.pzsz.gov.rs/preuzimanje.php>



капацитета, на смештај у неку од установа чека се веома дуго. Поред установа социјалне заштите које су у мрежи установа за смештај корисника и које су основале Република Србија или АП Војводина, постоје и домови за старе које су основала физичка лица и који су регистровани у надлежном органу АП Војводине. Рад тих установа одвија се у складу са стандардима који су обавезни за установе за смештај старијих лица и подлежу контроли надлежних инспекцијских органа. Међутим, центри за социјални рад не упућују старије особе у те домове и сарадња између центара и приватних домова веома је слаба, готово непостојећа.

Покрајински омбудсман, током 2013. године, обилазио је домове за смештај старих лица које су основала физичка лица решењем надлежног покрајинског секретаријата. У питању су следећи домови за старе: Дом за старе „Марина” Сента; Дом за старе „Срце Исусово” Бачко Петрово Село; Дом за стара лица „KALDOMOX PLUS”, Келебија; Дом за старе „Газела”, Мраморак; Дом за старе „Максимовић”, Палић; Дом за пензионере и стара лица „Адам”, Ковачица; Дом за старе „Теће доба”, Суботица; „Дом старих Алибунар”, Алибунар; Дом за стара лица „Луна”, Шид; Дом за стара лица „Национални дом”, Владимировци; Дом за стара лица „Момчиловић”, Шид; „Бетанија установа за смештај и негу старих лица Суботица”, Суботица; Дом за стара лица „Моја оаза”, Земун.

По завршеним посетама овим установама, констатовано је да постоје велике разлике у пружању услуга од дома до дома и да оне нису уједначене у квалитету. Такође, закључено је и следеће:

- центри за социјални рад не знају за домове ван мреже установа социјалне заштите, које су основала физичка лица и који су регистровани у надлежном покрајинском органу;
- не постоји пракса центара за социјални рад да стара лица упућују у домове који су основани решењем надлежног секретаријата;
- није уједначен квалитет услуга које се пружају, што оснивачи приватних домова правдају тиме да не постоје јасно постављени услови за рад које би требало испунити приликом регистрације домова, да нема обавезе за похађање обуке за будуће запослене и да није прописана обавеза поседовања лиценце за обављање ове делатности.
- оснивачи нису обавезни да прођу одговарајућу обуку нити да имају одговарајуће образовање као услов за регистрацију дома за смештај старих лица; често им недостају основна знања неопходна за успешно обављање делатности домова, нису упознати с Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите („Службени гласник РС”, број 42/2013), нити с другим прописима из ове области, којима су детаљно регулисани сви услови и стандарди за услуге социјалне заштите.
- у многим домовима, чији су оснивачи физичка лица, нису испуњени законом прописани обавезни услови и стандарди за обављање делатности (у погледу просторија, приступа собама и деловима објеката у које су корисници смештени, слободе кретања, основне опреме);
- недостаје ефикасан инспекцијски надзор надлежних органа и провера стања на терену;
- поступак пријема у дом није уједначен, не подлеже контроли, уговори о смештају се често закључују с родбином, а не са самим корисником, чак и у случајевима када то није оправдано.



Покрајински омбудсман је извештаје о овим посетама проследио Заштитнику грађана Републике Србије, те ће НПМ, по сједињењу свих појединачних извештаја о посетама надлежним државним органима и институцијама, упутити препоруке ради побољшања стања у установама за смештај старих лица.

Посете полицијским управама и станицама у оквиру НПМ-а

Представници Покрајинског омбудсмана, заједно с представницима Заштитника грађана и Београдског центра за људска права, у оквиру активности НПМ-а у марту 2013. године, посетили су Полицијску управу у Панчеву и полицијске станице у саставу ове полицијске управе: Опово, Ковачица, Ковин, Бела Црква, Вршац, Алибунар и Пландиште. У септембру 2013. године посетили су и Полицијску управу Сремска Митровица и полицијске станице у њеном саставу: Шид, Рума, Ириг, Инђија, Пећинци, Стара Пазова.

Посете полицијским управама биле су најављене у складу с Планом посета Националног механизма за превенцију тортуре за 2013. годину. Циљ посета јесте усмеравање органа на стварање услова и поступање према лицима лишеним слободе, у складу с важећим прописима и стандардима, ради превенције тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака. Чланови тима разговарали су с руководиоцима о начину поступања с лицима која се задржававају у просторијама полицијских управа/станица, обишли су просторије предвиђене за задржавање лица до 48 сати и саставили извештај о посетама, који садржи препоруке за отклањање уочених неправилности.

Од препорука НПМ-а полицијским управама и станицама, издвојили бисмо два примера:

- неиспуњеност услова у погледу величине просторија за задржавање, осветљености, грејања, те недостатак видео надзора, непостојање санитарног чвора и механизма за позивање службеног лица.
- непостојање плана противпожарне заштите, плана евакуације и упутства истакнутог на видном месту у полицијским управама и станицама у случају пожара, изостанак обуке полицијских службеника за противпожарну заштиту и пружање прве помоћи.

Обе полицијске управе, у кратком року након посета, доставиле су своје извештаје о мерама које су предузете ради уподобљавања услова и поступања с препорукама НПМ-а.

У вези с посетама које су обављене у претходном и овом извештајном периоду, у неколико случајева упућена је препорука да се надаље не користе просторије за задржавање које немају одговарајуће услове (ПС Бач; ПС Бечеј; ПС Беочин; ПС Темерин; ПС Шид, ПС Инђија, ПС Стара Пазова, ПС Апатин и ПС Кула). У одговорима на извештаје, НПМ је обавештен да су затворене просторије у ПС Бач; ПС Бечеј; ПС Беочин; ПС Темерин; док се ПУ Сремска Митровица изјаснила да није у могућности да поступи по датим препорукама, то јест да престане да користи просторије за задржавање у ПС Шид, ПС Инђија и ПС Стара Пазова.

С циљем спровођења препорука НПМ, полицијске управе предузеле су одређене активности ради побољшања материјалних услова задржавања. Пре свега, МУП-у су упутиле захтеве за обезбеђивање потребних средстава за препоручене адаптације просторија за задржавање. За потребе опремања просторија за задржавање, у складу с препорукама НПМ, полицијске управе обратиле су се Управи за



заједничке послове Министарства унутрашњих послова, са захтевом да се обезбеде потребна средства и опрема (комплети за прву помоћ, резервна гардероба за задржана лица, ћебад, јастуци итд.).

У складу с препорукама НПМ-а, обезбеђена су средства за исхрану задржаних лица и уведене су електронске евиденције о обиласцима задржаних лица.

СЛУЖБЕ ПРАВНЕ ПОМОЋИ – ПРАВНИ ОКВИР И ПРАКСА

Уставом Републике Србије прописано је право свакога да – под законом прописаним условима – остварује право на правну помоћ. Правну помоћ може да пружа адвокатура као самостална и независна служба или службе правне помоћи које се оснивају у јединицама локалне самоуправе.

Покрајински омбудсман, у оквиру своје надлежности да прикупља информације о примени закона и других прописа из области људских права, у два маха радио је истраживање,¹² с циљем да се у потпуности сагледа стање и ниво остваривања Уставом гарантованог права грађана на правну помоћ, односно да се добије свеобухватна информација о томе у којим су јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине организоване службе правне помоћи, како оне функционишу и да ли је пружање правне помоћи уређено и обезбеђено на други начин.

Према резултатима поменутог истраживања, правна помоћ у јединицама локалне самоуправе организује се на различите начине:

- У Апатину, Бачу, Сенти, Сомбору и Новом Саду пружање правне помоћи обезбеђено је организовањем службе правне помоћи.
- У Кањижи, Ковину, Малом Иђошу, Бачкој Тополи, Инђији, Кикинди, Оџацима и Сремским Карловцима пружање правне помоћи обезбеђено је систематизовањем посебног радног места за пружање правне помоћи грађанима у организационој јединици општинске управе. Најчешће је реч о радним местима у оквиру одељења за општу управу, јавне службе, правне послове или пружање правне помоћи, затим у оквиру служби за пружање правне помоћи, односно секретаријата за општу управу и заједничке послове.
- У Беочину, Шиду, Жабљу, Бечеју, Врбасу, Темерину, Бачком Петровцу и Вршцу пружање правне помоћи налази се у опису послова неког од радних места у оквиру организационе јединице. Према достављеним подацима, реч је о одељењу за привреду, локални економски развој, друштвену делатност, општинском јавном правобранилаштву и служби председника општине.
- У Суботици се пружање правне помоћи обезбеђује на основу споразума о бесплатном правном заступању између Града Суботице и основне организације адвоката из новембра 2011. године.
- У Панчеву је Служба за пружање правне помоћи основана 2005. године споразумом о спровођењу пројекта „Бесплатна правна помоћ у Панчеву”, закљученим између омбудсмана Каталоније, Адвокатске коморе Војводине и Града Панчева.

¹² Резултати истраживања доступни су на интернет страници Покрајинског омбудсмана: <http://www.ombudsmanapv.org/riv/index.php/istrazivanje/1198-pravna-pomoc-u-jedinicama-lokalne-samouprave>



- У Житишту се пружање правне помоћи реализује на основу уговора са Адвокатском комором Војводине.
- У Старој Пазови и Руми пружање правне помоћи обезбеђено је на основу решења/овлашћења која је донео начелник општинске управе.

Током разматрања правног оквира којим је регулисано пружање правне помоћи, уочено је да је Законом о адвокатури прописано да адвокатска комора може да организује пружање бесплатне правне помоћи грађанима на свом подручју или једном његовом делу самостално или заједно с јединицом локалне самоуправе, на основу уговора. Неспорно је да адвокатска комора може самостално организовати пружање бесплатне правне помоћи грађанима, али Покрајински омбудсман сматра да због самосталности и независности службе адвокатури уређене Уставом, адвокатска комора не може организовати бесплатно пружање правне помоћи у сарадњи с јединицом локалне самоуправе. У ситуацији кад адвокатска комора, на основу уговора закљученог с јединицом локалне самоуправе, заједнички организује пружање бесплатне правне помоћи грађанима, урушава се уставни принцип да се правна помоћ пружа путем два субјекта или стуба – адвокатури и служби правне помоћи које се оснивају у јединицама локалне самоуправе. Појам „правна помоћ” шири је од појма „бесплатна правна помоћ” и обухвата и овај вид пружања правне помоћи, а Устав децидирано одређује и уједно раздваја поменути два стуба за пружање правне помоћи. Имајући у виду наведено, Покрајински омбудсман поднео је Уставном суду Републике Србије предлог за оцену уставности спорне одредбе Закона о адвокатури.

ПРОСВЕТНА ИНСПЕКЦИЈА У ЛОКАЛНИМ САМОУПРАВАМА

Покрајински омбудсман, поступајући по представкама грађана/грађанки, уочио је да у неким општинама на територији АП Војводине није организован рад просветне инспекције, иако је надлежност јединице локалне самоуправе у организовању рада ове инспекције прописана Законом о локалној самоуправи, а рад просветне инспекције, Законом о основама система образовања и васпитања и Решењем о утврђивању броја просветних инспектора.¹³ Због тога је општинама које немају просветног инспектора (Беоцин, Нови Кнежевац, Бачки Петровац, Тител, Ада, Србобран и Сремски Карловци) упућен предлог да, ради ефикаснијег и непосреднијег остваривања права грађана и грађанки, организују надзор над радом установа образовања које оснива, односно, рад просветне инспекције на локалном нивоу.

Предлог Покрајинског омбудсмана за образовање просветне инспекције размотриле су општине Ада, Сремски Карловци, Бачки Петровац, Србобран и Беоцин, а општине Тител и Нови Кнежевац нису упутиле одговор у вези с предлогом. Од наведених општина, само две општине имају систематизовано радно место просветног инспектора. Општина Србобран ће ово радно место попунити после доношења новог правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних места. У Општини Ада је систематизовано, али није попуњено радно место просветног инспектора, а разлог за то није наведен. Општинско веће Општине Бачки Петровац прихватило је предлог и наложило начелнику Општинске управе да сагледа могућност ангажовања просветног инспектора у оквиру међуопштинске сарадње или самостално.

Општина Сремски Карловци није у могућности да запосли просветног инспектора, а користи законску могућност и представке прослеђује Покрајинској просветној инспекцији. Ова општина покушала је да

¹³ „Сл. гласник РС”, бр. 95/2009.



организује заједничку просветну инспекцију са општинама Инђија и Беочин и с Градом Новим Садам, али без успеха. Општинско веће Општине Беочин закључило је да пријем у радни однос просветног инспектора није економски оправдан, имајући у виду број установа које раде на подручју општине, а послови инспекцијског надзора обављају се на начин прописан поменутиим законом.

НЕУСКЛАЂЕНОСТ СТРУЧНИХ НАЗИВА И НИВОА ОБРАЗОВАЊА У ВАЖЕЋИМ ПРОПИСИМА

Лица која су стекла високо образовање у пракси се могу суочити с проблемом да стручни назив – који су завршетком студија стекли – не буде подобан приликом пријављивања на конкурс за заснивање радног односа, на место наставника у установама образовања. То се десило са студентима који су завршили студије по плану и програму смера Астрономија (са астрофизиком) на Департману за физику при Природно-математичком факултету у Новом Саду, чији је наставни план и програм донет у складу са Законом о универзитету, који је престао да важи. Правилником о листи стручних, академских и научних назива, који је донет на основу новог Закона о високом образовању, није утврђен назив *професор физике и астрономије*. Решење проблема могло би бити да високошколска установа, у којој је стручни назив стечен, изда уверење о томе да стечени назив одговара неком од назива из Правилника о листи стручних, академских и научних назива, али се поставља питање како би се диплома и поменуто уверење ценили на евентуалном конкурс за радно место наставника у школи.

Покрајинском омбудсману обратило се Удружење васпитачица Новог Сада у вези с применом Уредбе о измени и допунама Уредбе о коефицијентима за обрачун и исплату плата запослених у јавним службама. Поменутиим правилником прописани су коефицијенти васпитача у предшколском васпитању и образовању, али у тој уредби класификација је урађена на основу степена стручне спреме (седми и шести степен стручне спреме), што није у складу са Законом о основама система образовања, у којем су нивои стручног образовања прописани у складу с прописима из области високог образовања (студије првог и другог степена). Покрајински омбудсман указао је на то да би, у смислу важећих прописа, васпитачима/васпитачицама који су стекли неки од видова високог образовања другог степена зараду требало обрачунати по коефицијенту предвиђеном за седми степен стручне спреме. Међутим, Министарство просвете, науке и технолошког развоја није доставило тражено мишљење у вези са овим питањем.

НЕБЛАГОВРЕМЕНО ПОСТУПАЊЕ ОРГАНА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Поступање органа јединице локалне самоуправе као првостепених органа

Грађевинска инспекција

Покрајинском омбудсману, током 2013. године, обраћао се велики број грађана с притужбом на рад органа јединице локалне самоуправе због одуговлачења покренутих управних поступака и неблаговременог доношења решења у жалбеном поступку. Првостепено решење се странци доставља у року од месец дана од подношења захтева (у сложенијим стварима у року од два месеца), а ако орган не



донесе решење у том року, странка може изјавити жалбу као да је њен захтев одбијен. Рок за достављање другостепеног решења јесте два месеца од дана предаје жалбе.

Поступајући по представкама, Покрајински омбудсман утврдио је да органи јединице локалне самоуправе (грађевинске инспекције градских/општинских управа), у кратком року од дана подношења пријаве објекта саграђеног без грађевинске, односно употребне дозволе, изврше инспекцијски надзор, али се одуговлачи с доношењем решења, то јест са окончањем покренутог управног поступка. Одуговлачење се најчешће манифестује у виду неблаговременог заказивања усмене расправе протеклом непримереног рока од дана извршеног инспекцијског надзора и недоношењем решења након састављања записника.

Евидентно је да грађевинска инспекција нема добру сарадњу с другим органима јединице локалне самоуправе. Да је та сарадња добра, убрзао би се и поступак. На овај начин, неретко се догађа да се сви докази, уместо по службеној дужности и у међусобној комуникацији, прибављају од странака, чиме се поступак успорава. Неопходна је сарадња свих посебних унутрашњих организационих јединица градске/општинске управе, ради утврђивања свих чињеница и околности значајних за доношење законитог и правилног решења, али и с циљем смањења трошкова за странку и друге учеснике у поступку.

Легализација објеката

Органи јединице локалне самоуправе, надлежни за решавање по захтевима за накнадно издавање грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу и употребне дозволе, по протеклу рока за допуну документације, одређеног Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/2009...98/2013), не доносе закључке о одбацивању захтева, продужавајући на тај начин законом одређен рок за који није предвиђена могућност продужења. На овај начин, одуговлачи се вођење поступака по овим захтевима, као и поступака које воде грађевинске инспекције, будући да се према одредбама закона којима се уређује питање легализације бесправно изграђених објеката, рушење објеката који су изграђени, односно реконструисани или дограђени без грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу, неће извршавати до правноснажног окончања поступка легализације. Одуговлачењу ових управних поступака допринело је и то што од 7. јуна до 1. новембра 2013. године није било законске могућности за поступање по захтевима за накнадно издавање грађевинске дозволе, односно одобрења за изградњу и употребне дозволе. Наиме, одредбе чл. 185 до 200 Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/2009...24/2011) престале су да важе 7. јуна 2013. године, објављивањем у „Службеном гласнику РС” одлуке Уставног суда, којом се утврђује да оне нису у сагласности са Уставом, а Закон о легализацији објеката („Службени гласник РС”, број 95/2013) ступио је на снагу 1. новембра 2013. године. Неблаговременим поступањем надлежних органа јединице локалне самоуправе, самим протеклом времена, омогућава се правна заштита несавесним инвеститорима, при чему се не води рачуна о правима и правним интересима грађана/грађанки који у истим управним поступцима учествују као странке са интересима супротним од интереса инвеститора, чиме се у многим случајевима угрожавају права грађана/грађанки.

Из свега наведеног, може се закључити да је законским уређивањем услова, поступка и начина легализације објеката, у више наврата у протеклој деценији, прећутно дата сагласност несавесним инвеститорима да граде објекте без прибављених грађевинских дозвола, односно без одобрене пројектно-техничке документације. Доношењем Закона о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе и Закона о легализацији објеката омогућено је да се накнадним уписом права својине на објектима, односно накнадним исходавањем грађевинске дозволе избегну



санкције због незаконите градње. Неспорно је да је ступањем на снагу Закона о легализацији објеката несавесним инвеститорима још једном дата могућност да покретањем поступка за накнадно исходовање грађевинске, односно употребне дозволе избегну или одложе спровођење законом прописаних санкција.

Поступање органа јединице локалне самоуправе као другостепених органа

Покрајински омбудсман утврдио је да општинска већа, приликом решавања у другом степену о правима и обавезама грађана у управним стварима из надлежности општине, неретко доносе решење у жалбеном поступку по протеклу више месеци од дана предаје жалбе на решење првостепеног органа. Такође, након доношења решења у жалбеном поступку, другостепени орган донети управни акт не доставља одмах, већ се и сам поступак достављања одуговлачи. Странке, не познајући правне прописе, не користе право на изјављивање жалбе на ћутање администрације, чиме се додатно успоравају управни поступци.

Имајући у виду горенаведено, неспорно је да органи јединице локалне самоуправе, поступајући и као првостепени и као другостепени органи – свесно или несвесно – одуговлачењем доношења решења не само да утичу на повреду начела економичности и ефикасности поступка, већ несавесним радом крше и начела пружања помоћи странци.

ИНСПЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

У извештајном периоду, грађани су се Покрајинском омбудсману обраћали и представкама у вези с радом инспекција за заштиту животне средине јединица локалне самоуправе. Примедбе садржане у представкама предочавале су то да ови инспекцијски органи не врше инспекцијски надзор по пријавама грађана/грађанки, као и то да, након донетих решења, не врше контролни инспекцијски надзор у вези с њиховим извршењем.

Поступајући по представкама, Покрајински омбудсман утврдио је да инспекције за заштиту животне средине у многим случајевима, након инспекцијског надзора, не предузимају даље мере у складу с прописима (налагање мера решењем, подношење захтева за покретање прекршајног поступка). Такође, утврђено је да у случајевима када предузму мере у оквиру своје надлежности, а инспекцијским надзором утврде повреде закона за које су прописане надлежности других инспекција за заштиту животне средине (републичке и покрајинске), односно других инспекцијских органа, о томе их не обавештавају, иако су дужне да то чине.

У наставку ће бити изложен пример представке у којој се износи притужба на рад Инспекције за заштиту животне средине Градске управе града Суботице, због невршења инспекцијског, односно контролног инспекцијског надзора по пријавама грађана/грађанки у вези са обављањем делатности самосталне занатске радње као оператера за сакупљање, транспорт, третман и складиштење металног отпада. Током истраге, утврђено је да је инспекцијски надзор извршен у више наврата, након чега је донето више решења, да је вршен контролни инспекцијски надзор, те да су против оператера поднета два захтева за покретање прекршајног поступка. Такође, утврђено је да је инспекција за заштиту животне средине на основу извршеног инспекцијског надзора сазнала да оператер складишти отпад који представља посебан ток отпада или опасан отпад (отпадна возила, моторно уље, пнеуматике, акумулаторе), за шта није прибавио дозволу надлежних органа, али да о томе није обавестила Покрајинску инспекцију за заштиту животне средине, као надлежног органа за вршење инспекцијског надзора у складу са одредбама Закона о



управљању отпадом. Покрајински омбудсман, по завршетку истраге, Градској управи града Суботице упутио је препоруку да је потребно да Инспекција за заштиту животне средине увек када утврди повреде закона за које су прописане надлежности других инспекција за заштиту животне средине, односно других инспекцијских органа о томе без одлагања обавести надлежне органе, као и да је потребно, у складу с прописима, испитати одговорност инспектора за заштиту животне средине, јер није предузео прописане мере у вршењу инспекцијског надзора.

Законски оквир за поступање инспекције за заштиту животне средине, поред Закона о државној управи и Закона о општем управном поступку, чини петнаест закона из области заштите животне средине, којима су прописана права и дужности ових инспекцијских органа. Реч је о сложеној материји, будући да обављање већине делатности има додирних тачака са животном средином, па самим тим и са инспекцијским надзором из те области, из чега произлази да је и улога инспекције у вршењу надзора над спровођењем закона из области животне средине такође сложена. Многи закони и подзаконски прописи, сложеност материје, те значај очувања здраве животне средине захтевају изузетну оспособљеност инспекције за заштиту животне средине.

Уважавајући сложеност улоге инспекције за заштиту животне средине, а имајући у виду последице на живот и здравље људи и животну средину, до којих може доћи уколико се одређене делатности не обављају у складу с прописима из области заштите животне средине, Покрајински омбудсман је става да је неопходно да инспекција за заштиту животне средине јединица локалне самоуправе, увек када приликом вршења инспекцијског надзора постоји сумња у погледу надлежности, као и у погледу тога које мере је потребно предузети, о томе обавести непосредно виши орган, односно орган који надзире њен рад, како би се на најбољи начин заштитила права грађана/грађанки на здраву животну средину.

ДЕЛАТНОСТИ ОД ОПШТЕГ ИНТЕРЕСА

Пружање и коришћење услуга из делатности од општег интереса – као уговорни однос

Обављање делатности од општег интереса, посебно енергетских и комуналних као најзначајнијих у овој области, у оквиру које се пружају услуге којима се обезбеђује достојанствен стандард живота – који представља корпус више људских права – уређено је бројним законским прописима (Закон о енергетици, Закон о комуналним делатностима, Закон о заштити потрошача, Закон о електронским комуникацијама, Закон о водама и други), као и подзаконским актима (одлуке јединица локалне самоуправе, Уредба о условима испоруке и снабдевања електричном енергијом, Уредба о енергетски заштићеном купцу и други). Међутим, са становишта предмета заштите Покрајинског омбудсмана, од суштинске важности је чињеница да материјални извор настанка, промене и престанка права у овој области представља **уговорни однос** корисника услуга из делатности од општег интереса и вршиоца ове делатности. Без обзира на то да ли постоји или не постоји писани, формални уговор, постојање уговорног односа се подразумева у сваком појединачном случају где се може идентификовати крајњи корисник услуге, на основу саме чињенице пружања и коришћења одређене услуге, односно настанком права и обавеза страна, која су регулисана поменутиим законским и подзаконским актима, чијим одредбама су утврђени међусобни односи страна, сагласно основним правилима уговарања. У том смислу, одредбе ових посебних прописа представљају обавезујуће опште услове уговорног односа, које не смеју бити противне циљу самог уговора, морају бити сагласне добрим обичајима и основним начелима облигационог права, те се подразумева супсидијарна



примена одредби Закона о облигационим односима. Сматрајући да је уређивање међусобног односа и остваривање права и обавеза вршилаца и корисника услуга из делатности од општег интереса од суштинске важности за законито, правично и целисходно остваривање људских права у овој области, Покрајински омбудсман ће изложити стање људских права у 2013. години са становишта поштовања начела и правила облигационог права, а на основу спроведених поступака по представкама грађана/грађанки и по сопственој иницијативи и вршења других послова заштите и унапређивања људских права. Заједнички именитељ утврђених неправилности јесте **повреда начела равноправности страна**, на штету корисника услуга, као директна последица фактичког монополског положаја јавних предузећа, односно привредних друштава и предузетника којима је поверено обављање делатности од општег значаја и који у вршењу услуга на јединственом тржишту (локалне самоуправе, аутономне покрајине и Републике Србије) немају конкуренцију.

На основу спроведене контроле законитости поступања и утврђених неправилности у раду јавних предузећа, која осим делатности пружања комуналних и других услуга, обављају и друге делатности за које су регистроване, закључивањем уговора са заинтересованом страном, омбудсман је заузео став да је јавно предузеће, као страна у облигационом односу, **дужно да у извршавању обавезе поступа с пажњом доброг стручњака**. Наиме, права и обавезе у вршењу делатности од општег интереса утврђени су одговарајућим општим актима, док се у недостатку посебне регулативе, на уговорне односе ван основне делатности јавног предузећа морају примењивати правила облигационог права. Како је у питању извршавање обавеза из професионалне делатности, неопходно је поступање с повећаном пажњом, а не само с пажњом доброг привредника, која се у правном промету захтева у одговарајућој врсти облигационих односа.

У поступку спроведеном пред Покрајинским омбудсманом, утврђено је да се јавно предузеће обавезало да, као налогопримац, у оквиру обједињене наплате комунално-стамбених и других услуга, у име и за рачун скупштине зграде, као налогодавца, наплаћује приходе скупштине зграде. С обзиром на сумњу у ваљаност основног правног посла који представља извор потраживања чија наплата је налогом поверена јавном предузећу, као и у легитимитет налогодавца, сагласно правним правилима да само носилац права може захтевати да се други субјекат, чија обавеза одговара његовом субјективном праву, обавезе на чинидбу, те да нико не може пренети на другога више права него што сам има, омбудсман је утврдио да је дужност јавног предузећа да – као налогопримац – изврши налог према примљеним упутствима, с пажњом доброг привредника, односно доброг домаћина, остајући у његовим границама и да у свему пази на интересе налогодавца и њима се руководи, те кад сматра да би извршење налога по добијеним упутствима било од штете за налогодавца, да скрене на то његову пажњу и тражи нова упутства.

Посебан случај непоштовања начела облигационог права, омбудсман је утврдио у поступку који је спровео по сопственој иницијативи, у контроли законитости поступања јавног предузећа да путем система обједињене наплате комунално-стамбених услуга, наплаћује премију добровољног осигурања имовине код осигуравајућег друштва, за туђи рачун, односно у име другог без овлашћења. Омбудсман је заузео став и упутио мишљење да јавно предузеће није овлашћено да, у оквиру обједињене наплате услуга, наплаћује осигурање које не представља комунално-стамбену, нити другу услугу у смислу прописа којима се уређује одржавање стамбених зграда и вршење комуналних услуга, односно да као уговарач осигурања, закључи уговор о осигурању у име и за рачун грађана – корисника комунално-стамбених услуга, као осигураника.



У више спроведених поступака, омбудсман је утврдио да се јавна предузећа, односно други вршиоци делатности од општег интереса не придржавају законског **правила о урачунавању испуњења**, којим је утврђено да кад између истих лица постоји више истородних обавеза, па оно што дужник испуни није довољно да би се могле намирити све, онда се, ако о томе не постоји споразум повериоца и дужника, урачунавање врши оним редом који одреди дужник, а најкасније приликом испуњења. Ово значи да је вршилац делатности од општег интереса, као поверилац цене за пружене услуге, дужан да уплату урачуна/књижи како назначи дужник приликом плаћања. Ако дужник поред главнице дугује и камате и трошкове, урачунавање се врши тако што се прво отплаћују трошкови, затим камате и најзад главница.

У спроведеном поступку, Покрајински омбудсман утврдио је да се урачунавање износа уплаћених на име дуга врши, сагласно правилу о редоследу урачунавања, тако што се прво отплаћују трошкови, затим камата и најзад главница, али под условом да су трошкови правноснажно досуђени, односно да је о њима правноснажно одлучено решењем. Како у време извршене уплате трошкови нису били обавеза дужника, јер нису били правноснажно досуђени, јавно предузеће, као поверилац, није имало основа да их наплати из уплаћених средстава.

Подносилац представке, као корисник комуналне услуге, јасно је изјавио вољу да се урачунавање испуњења врши на име цене за комуналну услугу испоруке воде, те је јавно комунално предузеће, као поверилац у односу, било дужно да урачунавање испуњења изврши како је корисник, као дужник, одредио. Наиме, подносилац представке је из јединствене цене за комуналне услуге испоруке воде и уклањања вода, издвојио само цену испоруке воде коју је редовно плаћао уз давање изјаве о урачунавању уплата за ову комуналну услугу. Како је јавно предузеће запретило кориснику да ће бити искључен са водоводне мреже, Покрајински омбудсман је, на основу наведеног утврђеног стања, доставио мишљење да кориснику не може бити ускраћена комунална услуга коју је редовно плаћао, а да јавно предузеће, ради наплате свог потраживања, може покренути одговарајући поступак. Јавно предузеће је усвојило препоруку и одустало од обуставе испоруке комуналне услуге кориснику.

У једном случају, омбудсман је енергетском субјекту за дистрибуцију и снабдевање природним гасом упутио **предлог правила понашања** за унапређивање рада и поступања с грађанима, у којем је навео да је приликом предузимања одговарајућих правних радњи, као што је слање опомене пред тужбу или подношење предлога за извршење, ради наплате својих потраживања од купаца на име утрошеног природног гаса и других услуга из делатности од општег интереса, енергетски субјект дужан да претходно с посебном пажњом испита све околности значајне за утврђивање основаности потраживања, као што је испитивање постојања евентуалне застарелости потраживања, ранијег извршења тражене обавезе, легитимације купца да буде страна у поступку за наплату и слично. На тај начин, спречава се могуће довођење купаца у заблуду о постојању дуга, а тиме и повреде њихових права, те се избегавају непотребни трошкови састава опомена, предлога, ангажовања адвоката и томе слично, који настају за предузеће.

У неким случајевима, погрешно урачунавање испуњења од стране јавних предузећа проузроковало је додатне, непотребне трошкове, односно штету за кориснике, у случајевима покренутих извршних поступака (о томе више у посебном делу).

Утврђено је и кршење правила о **дејству раскида и престанка уговорног односа**, када су обе стране ослобођене својих обавеза, изузев обавезе на накнаду евентуалне штете, као и **последнице отказа трајног дуговинског односа** за који је предвиђено да га свака страна може прекинути отказом у свако доба, само не у невреме (уз поштовање услова прописаних уговором, општим актом који уређује права и обавезе



страна и законом), уз право повериоца да захтева од дужника оно што је доспело пре него што је обавеза престала отказом.

У конкретном случају, омбудсман је утврдио да условљавање давања одобрења за прикључење објекта, потраживањем износа дуговања старог купца за утрошену електричну енергију, нема основ у прописима. Енергетски субјект навео је да је купопродајни однос с ранијим купцем раскинут, те су, у складу са законом, раскидом уговора обе стране ослобођене својих обавеза, изузев обавезе на накнаду штете. Након упућене препоруке омбудсмана, енергетски субјект сторнирао је сва потраживања која је фактурисао купцу након дана раскида уговора и извршио је повраћај средстава које је претходно наплатио за њих.

Вршење делатности од општег интереса и пружање услуга – као управна ствар

Субјект који обавља делатност од општег интереса, као вршилац јавних овлашћења који решава о праву лица на приступ различитим дистрибутивним системима који омогућавају обезбеђивање и остваривање животних потреба (енергетски, водоводни, канализациони и други системи), обавезан је да на поднети захтев лица чији се објекат прикључује, односно када по другом основу приступа неопходној инфраструктури, одлучује по правилима управног поступка. У том смислу, дужан је да поступа по правилима утврђеним прописима који уређују појединачне делатности и приступ услугама, с обзиром на техничке специфичности сваке (приступ електроенергетској и мрежи за дистрибуцију гаса, као енергетских делатности, приступ водоводној и топоводној мрежи, као комуналне делатности и друго). У одсуству посебне регулативе, примењују се правила општег управног поступка, на основу којих је вршилац делатности од општег интереса дужан да, по поднетом захтеву лица, у року од месец дана, а најдоцније у року од два месеца, решењем одлучи о одобрењу за прикључење објекта, односно да претходно, у року од осам дана од дана пријема захтева, позове подносиоца да достави обавезне податке који нису садржани у захтеву, те у случају да подносилац не поступи по траженом, захтев одбаци закључком, против којег се може изјавити посебна жалба. Такође, уколико енергетски субјект, поводом стављеног захтева, нађе да нема услова за покретање поступка, донеће закључак о одбацивању захтева, против којег је дозвољена посебна жалба.

Надлежни електродистрибутер, по поднетом захтеву подносиоце представке, није поступио у складу са законском обавезом да о одобрењу за прикључење објекта одлучи решењем у управном поступку на захтев физичког лица чији се објекат прикључује, те је тако онемогућио да користи прописана правна средства ради остваривања својих права. На основу овако утврђене неправилности, енергетски субјект је обавестио омбудсмана да ће поступити по захтеву подносиоце представке и о ствари решити у управном поступку.

У више предмета, омбудсман је утврдио да су подносиоци представке благовремено обавестили надлежног енергетског субјекта о уоченом квару и другим неправилностима на мерним уређајима, али да поменути није предузео одговарајуће мере, извршио контролу и обезбедио исправно мерење, у законском року, нити до дана подношења представке. По упућеним захтевима за изјашњење, енергетски субјекти довели су мерно место у исправно стање и извршили корекције истављених рачуна, те на тај начин отклонили повреду људских права у току истраге.



Енергетски заштићени купац

Након што је омбудсман, од ступања на снагу Закона о енергетици 2011. године, указивао на неопходност доношења подзаконског акта којим ће се уредити критеријуми, начин заштите, услови, рокови и поступак за утврђивање статуса енергетски заштићеног купца, како закон и прописује, у извештају за 2012. годину наведено је да је – непосредно пре подношења извештаја Скупштини АП Војводине, у „Службеном гласнику Републике Србије” од 22. марта 2012. године, објављена Уредба о енергетски заштићеном купцу, којом је ово питање коначно уређено. Током 2013. године, фокус рада омбудсмана усмерен је на испитивање примене овог прописа у пракси. Поменута уредба престала је да важи 14. октобра 2013. године, даном ступања на снагу нове уредбе о енергетски заштићеном купцу, односно угроженом купцу топлотне енергије, којом је предмет заштите проширен и на ову, истовремено енергетску и комуналну делатност, односно посебне категорије корисника услуге грејања. Непостојање јасних упутстава о начину спровођења поступка у којем се остварује статус енергетски заштићеног купца, проузроковало је неефикасно и неблаговремено поступање надлежног министарства, центара за социјални рад и енергетских субјеката, чиме је одлаган почетак остваривања овог права за лица којима је оно најнужније – кориснике права на социјална давања. У даљем току године, омбудсман је утврдио да се ситуација донекле побољшала, а стручне службе надлежних министарстава за области енергетике, рада, социјалне политике и локалне самоуправе саставиле су акт – Додатно објашњење о реализацији Уредбе о енергетски заштићеном купцу.

Повреде људских права у вези с поступком за намирење потраживања по основу комуналних и других услуга

У складу са одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу од 17. маја 2012. године, с радом су почели извршитељи за које је утврђена изричита и искључива (ексклузивна) надлежност да спроводе извршења на основу веродостојне исправе, ради остварења новчаног потраживања на основу извршених комуналних и сличних услуга. Иако овакав појам, због своје непрецизности, односно недовољне одређености, није „пожељан” у правничкој терминологији, у пракси су као „сличне” прихваћене услуге снабдевања електричном енергијом, природним гасом, услуге телекомуникација и друге, а које, како закон изричито одређује, представљају услуге из делатности од општег интереса. На овај начин, извршитељи су преузели овлашћења која су до тада била у надлежности судова, а самим тим и велику одговорност за одлучивање о правима физичких и правних лица, као извршних дужника. Како се извршитељи именују за подручје суда, те је законом утврђено да њихов рад контролишу надлежни судови, министарство и комора, Покрајински омбудсман нема надлежности да поступа према извршитељима, али с обзиром на уочене бројне повреде права грађана од стране извршитеља, и у вези са извршним поступком, сматра неопходним да на овом месту посебно истакне ове проблеме, сагласно овлашћењу да обавештава надлежне органе и ширу јавност о кршењу људских права.

Грађани су се омбудсману жалили јер нека јавна предузећа, као извршни повериоци, предлоге за извршење ради намирења својих потраживања подносе само једном извршитељу, на чији рад се грађани жале. Омбудсман је појашњавао грађанима да извршни поверилац има право да изабере извршитеља којем ће поднети предлог за извршење, а да је извршитељ дужан да поступа у складу са одредбама Закона о извршењу и обезбеђењу, односно других одговарајућих општих прописа. Међутим, као посебно питање поставља се да ли су јавна предузећа спровела поступак јавне набавке пре ангажовања извршитеља, с обзиром на то што су сагласно Закону о јавним набавкама на то обавезна. Законом је прописано да су



предмет јавне набавке услуга, између осталих и правне услуге, које представљају и услуге извршитеља. У великом броју случајева грађани су се жалили на нетранспарентан и неуређен обрачун трошкова извршног поступка. Омбудсман је утврдио да поједини извршитељи не поштују одредбе подзаконског акта којим је прописана тарифа о наградама и накнадама трошкова за рад извршитеља и начин обрачуна, те не умањују одговарајући део накнаде, који су претходно урачунали у трошкове извршног поступка утврђене закључком, иако је извршни дужник остварио право на умањење, јер је испунио услов, односно извршио обавезу у року за добровољно извршење и пре следеће радње извршитеља у спровођењу извршења. У овом делу постоји и посебна одговорност јавних предузећа, која због своје неажурности и немарности у раду пропуштају да обавесте извршитеља да је дужник уплатио главницу дуговања, те извршитељ не доноси закључак којим обуставља извршење у једном делу и не умањује трошкове поступка. На овај начин, настаје практично непоправљива штета за дужнике, јер је поступак извршења веома строг, не трпи прекиде, а закон изричито забрањује враћање у пређашње стање и вештачење у поступку извршења. Такође, утврђено је да поједина јавна предузећа ангажују адвокате за састав предлога за извршење, чији трошкови представљају део трошкова извршног поступка које по закону сноси извршни дужник, док друга јавна предузећа овај посао поверавају својим запосленима, те је дужник ослобођен овог дела трошкова, који није занемарљив и често вишеструко прелази износ основног дуга (најмањи износ награде који припада адвокату за састављање предлога којима се покреће поступак извршења, у складу са адвокатском тарифом, износи 6.000,00 динара).

Покрајински омбудсман редовно саветује грађанима да – уколико сматрају да је рад извршитеља неправилан, а пропустили су или је истекао преклузивни законски рок за изјављивање приговора на закључак, што је једини правни лек у извршном поступку – могу да поднесу захтев извршитељу за отклањање неправилности учињене у току и поводом спровођења извршења. Уколико извршитељ не поступи по захтеву у року од пет радних дана, странка се може обратити надлежном суду. Ако нађе да је захтев основан, суд ће решењем утврдити, а ако је то могуће и отклонити, односно наложити отклањање неправилности насталих одлукама и радњама извршитеља.

ПОЉАРИНА НИЈЕ ИЗВОРНИ ПРИХОД ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Изворни приходи који припадају јединици локалне самоуправе прописани су Законом о финансирању локалне самоуправе, а наплаћују се од грађана по правилима пореског поступка. Након што је поднета једна представка, поставило се питање које изворне приходе локална самоуправа може да пропише одлуком скупштине општине.

Подноситељка представке примила је попуњену уплатницу за плаћање одређеног износа, с назнаком на уплатници „Приходи које својом делатношћу остваре органи и организације општине, измирење обавеза доспелих до 15.05.2013.” У изјашњењу достављеном на захтев Покрајинског омбудсмана, Одељење за локалну пореску администрацију Општинске управе Бечеј навело је да је сврха уплате обавезе на коју се подносиољка представке жали накнада за вршење послова пољочуварске службе (пољарина), која је уведена општинском Одлуком о мерама заштите пољопривредног земљишта и организовању пољочуварске службе на подручју општине Бечеј.

С обзиром на то што накнада за послове пољочуварске службе није прописана као изворни приход, Покрајински омбудсман је закључио да одлука којом је регулисано организовање пољочуварске службе на подручју општине није у складу са одредбама Закона о финансирању локалне самоуправе, Закона о



локалној самоуправи и Закона о буџетском систему, те је упутио препоруку да се уочена неправилност отклони.

Локална самоуправа поступила је по препоруци Покрајинског омбудсмана тако што је скупштина општине донела одлуку о стављању ван снаге предметне одлуке скупштине општине.

ВРАЋАЊЕ ОДУЗЕТЕ ИМОВИНЕ И ОБЕШТЕЋЕЊЕ

У извештајном периоду, Покрајински омбудсман примио је више представки грађана у погледу проблема с којима су суочени приликом подношења захтева за враћање одузете имовине и обештећење. Примљене представке могу се сврстати у две групе: оне у вези с трошковима прибављања документације потребне за подношење захтева, и оне које се односе на прибављање документације од органа који њоме располажу.

Грађани су се често обраћали овој институцији због наплате административних такси (републичких или покрајинских) и права на наплату трошкова поступка од стране архивских установа којима су се обратили, тражећи потребну документацију за подношење захтева за враћање одузете имовине и обештећење. У већини поменутих представки, није разграничен појам административне таксе и накнаде за стварне трошкове.

Закон о враћању одузете имовине и обештећењу у члану 38. прописује да стицање имовине и обештећење по одредбама тог закона не подлеже плаћању ниједне врсте пореза, административних и судских такси, док се у ставу 2. истог члана предвиђа да подносиоци захтева сnose трошкове поступка у складу са законом.

С циљем да се грађанима да потпуна и тачна информација у вези са овим питањем, Покрајински омбудсман обратио се архивским установама из АП Војводине, са захтевом за достављање потребних информација и документације у вези с наплатом такси, односно трошкова поступка.

На основу достављених изјашњења, утврђено је да у поступку прибављања документације за подношење захтева за враћање одузете имовине или обештећења, административну таксу у АП Војводини не наплаћује ниједна архивска установа, док у складу с чланом 38. поменутог закона, трошкове поступка (као стварне трошкове који настају услед пружања тражених услуга, као што су истраживање архивске грађе, фотокопирање пронађене документације, поштарина и сл.), наплаћују све архивске установе, у складу са својим ценовницима. У зависности од врсте захтева и подносиоца захтева (физичко или правно лице), обима тражене и нађене документације и томе слично, трошкови поступка крећу се од 200,00 до 2.100,00 динара, при чему Историјски архив Бела Црква и Историјски архив Суботица не наплаћују трошкове поступка уколико се не пронађе тражена документација. Грађани могу да смање трошкове поступка или да их у потпуности анулирају уколико се одлуче да сами претражују архивску грађу. Свака архивска установа доноси свој ценовник услуга, независно од других установа, због чега може да се деси и дешава се да су цене за исту врсту услуга у различитим архивским установама различите, дакле, неуједначене.

Као што је већ поменуто, грађани су подносили представке у којима су се жалили и на рад и поступање органа којима су се обраћали за достављање документације, неопходне за подношење захтева за враћање одузете имовине или обештећење, и то углавном на службе за катастар непокретности и архивске установе. Законом је прописано да захтев за враћање одузете имовине садржи податке о бившем власнику, одузетој имовини на коју се захтев односи, праву својине бившег власника на одузетој имовини,



основу, времену и акту одузимања, податке о подносиоцу захтева као и његовој правној вези с бившим власником, при чему је неопходно, уз захтев, приложити и документацију којом се подаци наведени у захтеву доказују. Поступајући по представкама, уочено је да је потенцијалним подносиоцима захтева за враћање одузете имовине прикупљање потребне документације заиста отежано. С једне стране, потенцијални подносиоци захтева, због протеча времена или других разлога, не располажу с довољно података на основу којих би могли да прецизирају свој захтев за доставу документације (нпр. непознати су им стари бројеви парцела на којима се одузете непокретности налазе или су се налазиле што отежава њихову идентификацију; не знају основ по којем је имовина одузета, чињенице које се односе на време и место рођења и смрти бивших власника) Међутим, алармантни јесу разлози који постоје на страни органа и институција којима се странке обраћају, а који отежавају или онемогућују прибављање потребне документације. Поступајући по представкама грађана, утврђено је да у неким случајевима органи не могу доставити грађанима тражену документацију јер не располажу њоме. Немогућност достављања тражене документације образлажу тврдећи да документације једноставно нема (загубила се, никад није ни предата у архивску грађу или је уништена пре предаје у архивску грађу и сл.). Имајући у виду наведено, као и то да је у доста случајева имовина одузета без доношења (било каквог) акта који често и нису уручивани лицу од којег је имовина одузета, те протек времена од момента одузимања до момента подношења захтева за враћање имовине, заиста се поставља питање како Агенција за реституцију да поступа по захтеву за враћање одузете имовине и обештећење. Закон предвиђа дужност свих органа Републике Србије, аутономне покрајине, јединице локалне самоуправе и других органа и организација да – у оквиру својих надлежности и без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана подношења захтева за издавање – издају сву потребну документацију и све податке потребне за подношење захтева за враћање одузете имовине и обештећење којима располажу. Међутим, евидентно је да постоје случајеви када орган не располаже потребном документацијом, због чега може да се деси да грађанин, не својом кривицом, неће моћи да оствари право на повраћај одузете имовине.



ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

У поређењу с претходном годином, стање права националних мањина на територији АП Војводине у 2013. години може се оценити као непромењено. Правни и институционални оквир за остваривање права националних мањина јесте задовољавајући, али примена прописа у пракси наилази на велике потешкоће. Понекад су потешкоће резултат недовољне обавештености поступајућих органа, некад произвољних оцена „оправданости“ законских решења и избегавања примене дела прописа, а било је и случајева одбијања да се императивни пропис примени. Покрајински омбудсман сматра да је потребно, ради постизања правне сигурности грађана, подизати свест поступајућих органа о важности потпуне примене прописа, без произвољности, субјективних оцена и избегавања императивних обавеза.

Овај извештај не садржи анализу одлуке Уставног суда Републике Србије од 16. јануара 2014. године, којом је утврђено да одређене одредбе Закона о националним саветима националних мањина нису у сагласности са Уставом Републике Србије, јер та одлука није донета у извештајном периоду. Покрајински омбудсман, међутим, сматра да је наведеном одлуком значајно измењен правни оквир за рад и поступање националних савета, што у периоду који предстоји може утицати на остваривање и колективних и личних права припадника националних мањина. Интересантно је то што се у образложењу одлуке Уставни суд позива на истраживање Покрајинског омбудсмана (одељак „Информације и подаци прибављени из Извештаја Покрајинског омбудсмана”), које је рађено поводом две године примене Закона о националним саветима националних мањина, и у којем је указано, између осталог, на проблеме у примени закона због непостојања критеријума за проглашење установа културе од посебног значаја. Важно је истаћи то да су у извештајном периоду израђене измене и допуне Закона о националним саветима националних мањина, које се односе на одредбе којима је прописан избор националних савета. Предлог закона упућен је Народној скупштини Републике Србије и – у моменту сачињавања овог извештаја – још није донет. Покрајински омбудсман сматра да измена изборних правила у години у којој се одржавају избори за националне савете националних мањина није добро решење, посебно имајући у виду да су одлуком Уставног суда истовремено престале да важе одређене одредбе закона којима су уређене надлежности националних савета. Ова ситуација, према оцени Покрајинског омбудсмана, може проузроковати правну несигурност у области остваривања права припадника националних мањина и довести у питање стабилно функционисање националних савета.

У извештајном периоду, Покрајински омбудсман упућивао је препоруке у случајевима утврђивања кршења права националних мањина и неправилног поступања, те оцењује да је сарадња с надлежним органима задовољавајућа, али напомиње и да је било појединачних случајева у којима су надлежни органи (из различитих разлога) ускраћивали доставу података и документације, неопходних за вођење поступка, односно случајева када су тражено достављали тек након више поновљених захтева.

ИСТРАЖИВАЊА У 2013. ГОДИНИ

У току 2013. године, Покрајински омбудсман спровео је истраживање у вези са уписом личног имена у матичне књиге на језику и писму националне мањине. Повод за истраживање, поред представки грађана у



погледу ове проблематике,¹⁴ био је и тај што је Покрајински омбудсман, са Заштитником грађана Републике Србије, 16. марта 2011. године упутио Министарству за државну управу и локалну самоуправу заједничку препоруку због уочених пропуста у раду матичарских служби, приликом остваривања права грађана на упис личног имена у матичне књиге на језику и писму националне мањине.¹⁵ У вези са упућеном препоруком, Министарство за државну управу и локалну самоуправу обавестило је Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана Републике Србије да је поступило по препоруци, те да је 10. маја 2011. године доставило свим органима који извршавају поверене послове матичних књига обавештење о поступку и начину уписа личног имена припадника националне мањине у матичне књиге, ради истицања на огласној табли градске, односно општинске управе. Такође, Министарство за државну управу и локалну самоуправу, актом број 119-011-10/2011-04 од 10. маја 2011. године, указало је органима из члана 6. ст. 2. и 4. Закона о матичним књигама¹⁶ на то да су, сходно члану 15. Закона о општем управном поступку,¹⁷ дужни да странке обавесте о поступку и начину остваривања права на упис личног имена припадника националне мањине у матичне књиге и на језику и писму националне мањине.

Једно од права припадника националних мањина јесте и право да слободно изабере своје лично име (које одговара културним особеностима и националном идентитету националне мањине којој припадају) и да се њиме користе и у приватном и јавном животу. Остваривање овог права огледа се у могућности припадника националних мањина да, уколико то желе, упишу своје лично име и имена своје деце у матичне књиге тј. службене евиденције на језику и према правопису свог матерњег језика, односно на језику и писму националне мањине којој припадају.

Упис личног имена припадника националне мањине у матичну књигу рођених на језику и према правопису језика националне мањине јесте предуслов за реализацију других аспеката права припадника националних мањина да се користе својим личним именом у приватном и јавном животу, као што је нпр. право да им у личним документима (лична карта, пасош, здравствена књижица и сл.) име и презиме буде исписано на њиховом матерњем језику.

Према Закону о матичним књигама, основно правило је да се лично име детета, родитеља, супружника, умрлог уписује у матичне књиге на српском језику, ћириличким писмом, али је припадницима националних мањина омогућено да се, уколико то желе, њихово лично име у матичне књиге, осим српским језиком и ћириличким писмом, упише и на језику и према правопису језика националне мањине којој припадају. Подзаконским актима, Упутством о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига,¹⁸ члан 15а, прописује да се лично име детета, родитеља, супружника, умрлог уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине после уписа на српском језику ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова.

У периоду који је претходио упућивању заједничке препоруке Покрајинског омбудсмана и Заштитника грађана од 16. марта 2011. године, уочено је да постоји неуједначено поступање матичарских служби у вези са захтевима странака, припадника националних мањина, чија су лична имена у изворнике матичних

¹⁴ Као карактеристично, потребно је истаћи то да Покрајински омбудсман сваке године прими неколико представки који се односе на проблематику уписа личног имена у матичне књиге на језику националне мањине.

¹⁵ <http://goo.gl/B34Vq1>

¹⁶ „Сл. гласник РС“, бр. 20/2009.

¹⁷ „Сл. лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/2001. и „Сл. гласник РС“, бр. 30/2010.

¹⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 109/2009, 4/2010 – исп., 10/2010, 25/2011, 5/2013 и 94/2013.

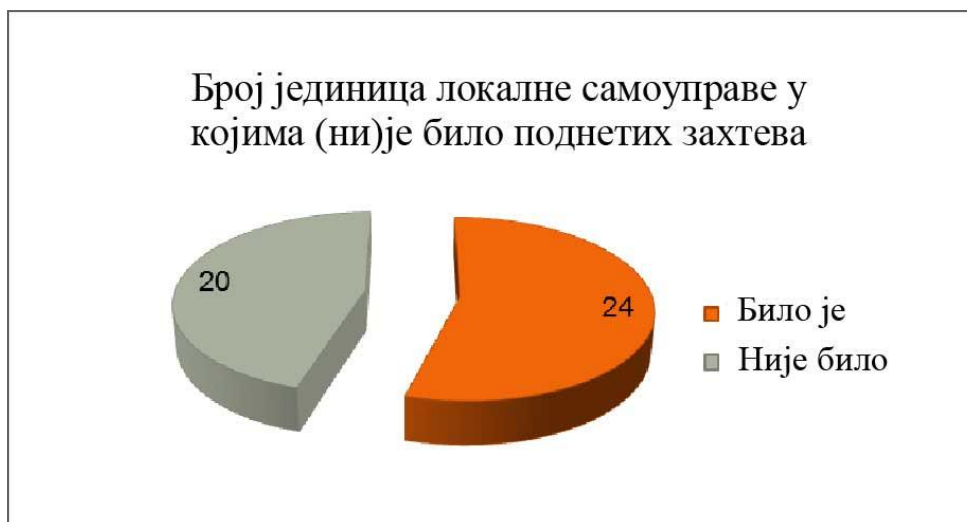


књига уписана на српском језику и писму, у ситуацијама када желе да се након закљученог основног уписа изврши упис личног имена и на језику и према правопису језика националне мањине. Поједине матичарске службе у јединицама локалних самоуправа третираше су те захтеве као захтеве за промену личног имена, друге пак као захтеве за накнадни или додатни упис. Поступак промене личног имена регулисан је Породичним законом¹⁹ и односи се на ситуацију када лице жели да промени своје име, презиме, или име и презиме, а не на ситуацију када лице само жели да се његово име упише и на његовом матерњем језику. Након упућивања заједничке препоруке надлежном министарству, која се делом односила и на овај проблем, мишљењем Министарства за државну управу и локалну самоуправу бр. 119-011-00-9/2011-04 од 10. маја 2011. године, недоумице у том погледу су отклоњене, с обзиром на то што је министарство исказало становиште да се у конкретном случају ради о захтеву за накнадни упис, те је о томе обавестило све матичарске службе дописом. Такође, уочено је и то да су матичарске службе остваривање овог права повезивале (а и даље то чине) са остваривањем права на службену употребу језика и писма националне мањине. Тако је било случајева да су надлежни органи одбијали захтеве странака за накнадни упис личног имена на језику и према правопису језика националне мањине, водећи се чињеницом да на територији конкретне јединице локалне самоуправе тај језик и то писмо нису у службеној употреби. Такво поступање нема утемељења у прописима. Закон о матичним књигама децидирано каже да припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, што не искључује паралелан упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом. Остваривање овог права није условљено околношћу да ли је тај језик националне мањине у службеној употреби у јединици локалне самоуправе или није. Потребно је једино да је реч о језику националне мањине и да је странка поднела захтев за накнадни упис личног имена на језику и према правопису језика националне мањине. Закон о матичним књигама и подзаконски прописи право на упис личног имена на језику и по правопису језика националне мањине не доводе у везу са службеном употребом језика и писама, нити одредбе наведеног закона упућују на Закон о службеној употреби језика и писама²⁰ у погледу права на упис личног имена на језику и према правопису припадника националне мањине.

Резултати спроведеног истраживања, којим су биле обухваћене све јединице локалне самоуправе из АП Војводине, према достављеним подацима матичарских служби јединица локалне самоуправе показују да у 20 јединица локалне самоуправе од 1. јуна 2011. године до септембра 2013. године, када је завршено прикупљање података, није било захтева за упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине или захтева за накнадни упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, односно да је у 24 јединице локалне самоуправе било подношења поменутих захтева.

¹⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 1872005, 7272011– др. закон.

²⁰ „Сл. гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 30/2010.



Када је реч о броју поднетих захтева за упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, подаци показују да је у периоду од 01. јуна 2011. године поднето укупно 3.220 захтева. Највише захтева овог типа поднето је у матичарској служби у Сенти – 1.688, затим Суботици – 637, Новом Саду – 266 и у Бачкој Тополи – 206. Захтева за накнадни упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине (у случају када лично име припадника националне мањине није уписано на језику и писму припадника националне мањине пре закључења основног уписа) било је укупно 918. Највише захтева овог типа, поднето је такође у матичарској служби у Сенти – 243, затим у Бачком Петровцу – 170, Суботици – 137, Новом Саду – 85 и у Кањижи – 59.

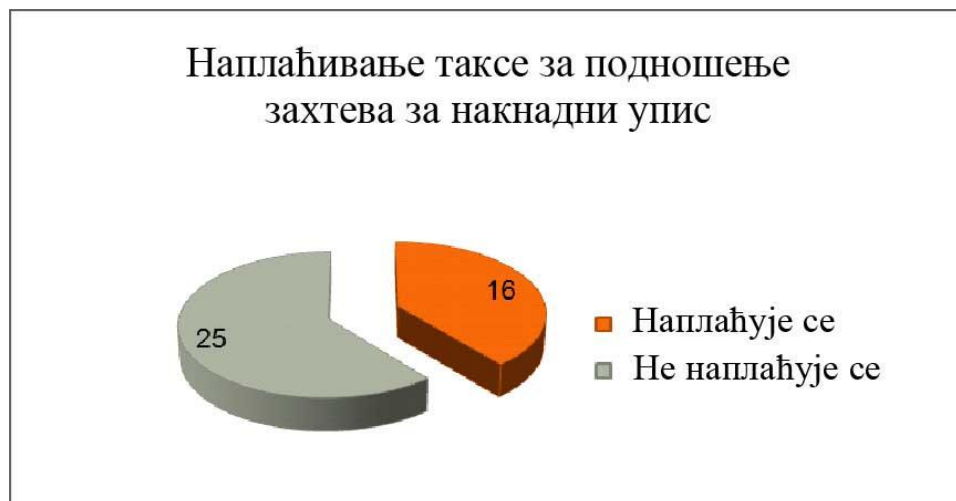
Према достављеним подацима, број извршених накнадних уписа личног имена према језику и правопису припадника националне мањине износи 917, док одбијених захтева за накнадни упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине није било ни у једном случају. На основу ових података, може се закључити да је степен извршености захтева за накнадним уписом 100%.

Јединица локалне самоуправе	Број поднетих захтева за упис	Број поднетих захтева за накнадни упис	Укупно
Сомбор	19	7	26
Ада	71	0	71
Темерин	0	32	32
Зрењанин	25	22	47
Србобран	0	11	11
Нова Црња	1	0	1
Мали Иђош	7	19	26
Ковин	0	3	3
Бачка Топола	206	49	255
Сечањ	3	0	3



Суботица	637	137	774
Бачки Петровац	140	170	310
Чока	0	25	25
Сента	1688	243	1931
Нови Кнежевац	0	2	2
Кањижа	61	59	120
Бечеј	14	17	31
Кикинда	5	2	7
Кула	0	11	11
Нови Бечеј	7	7	14
Нови Сад	266	85	351
Панчево	0	5	5
Вршац	13	5	18
Врбас	57	6	63
Житиште	0	0	1
Укупно	3220	917	4.075

Такса за подношење захтева за накнадни упис личног имена и презимена према језику и правопису припадника националне мањине плаћа се у 16 јединица локалне самоуправе. Најмањи износ таксе износи 400,00 динара у Кули и 420,00 динара у Панчеву. Нешто већа такса наплаћује се у Новом Кнежевцу – 630,00 динара и Бачкој Паланци – 680,00 динара. Најчешћи износ таксе која се наплаћује износи 700,00 динара и то у седам јединица локалне самоуправе: Ада, Алибунар, Нова Црња, Озаци, Србобран, Суботица и Тител. Такса већа од 700,00 динара наплаћује се у Кикинди – 760,00 динара и Малом Иђошу – 780,00 динара. Највећа такса наплаћује се у Ковину – 994,00 динара и у Бачкој Тополи – 1.050,00 динара.



У различитим матичарским службама јединица локалне самоуправе потребно је приложити и различите документе. Најчешће је реч о изводима из МКР, фотокопији личне карте (или се лична карта даје на увид), затим о уверењима о држављанству. У појединим матичарским службама потребно је приложити и уверење о пребивалишту или уверење да се против подносиоца захтева не води истражни поступак. Као упитну, треба навести и праксу појединих матичарских служби у којима је потребно приложити и доказе да је лице припадник одређене националне мањине, јер је Уставом РС²¹ прописано да је изражавање националне припадности слободно, односно да нико није дужан да се изјашава о својој националној припадности.

Анализом добијених података, може се закључити да се припадници националних мањина користе правом на упис личног имена у матичне књиге на језику и према правопису писма националне мањине. Међутим, иако се припадници националних мањина користе поменутиим правом, евидентно је да се њиме не користе у пуном обиму. Уочљиво је то да се такви захтеви понајвише постављају у оним јединицама локалне самоуправе где припадници одређене националне мањине чине већину. Сам поступак уписа (било основни, било накнадни) спроводи се једноставно и без већих компликација, али потребно је обезбедити јединствено поступање матичарских служби у оваквим поступцима на целој територији АП Војводине.

ОБЛАСТ КУЛТУРЕ

Представке из области културе, које су биле упућене Покрајинском омбудсману у овом извештајном периоду, умногоме су биле упућене због нетранспарентности и начина расподеле средстава намењених (су)финасирању пројеката у области културе, која су се из буџета јединица локалних самоуправа додељивала путем јавних конкурса. То што Покрајински омбудсман сваке године прими неколико представки због начина расподеле средстава која се из буџета јединица локалне самоуправе, АП Војводине или Републике Србије додељују за (су)финасирање пројеката из области културе, указује на то да у поступку доделе тих средстава постоје мањкавости које подразумевају, пре свега, то што субјекти који додељују новчана средства не чине довољно да они који за њих конкуришу буду у потребној мери, на јасан начин, упознати с критеријумима и поступком за доделу средстава по јавном конкурс, као и с начинима заштите својих права. Такође, из године у годину, као проблем се јавља и непознавање обавеза

²¹ „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006.



надлежних органа, прописаних законом којим се регулишу рад и овлашћења националних савета националних мањина, а последица тога јесте да није обезбеђена партиципација националних савета у тим поступцима.

Примери представки

Покрајински омбудсман примио је представку В.О. председника Удружења грађана „Р. М.“, у којој је изразио незадовољство расподелом средстава по јавном конкурс за избор пројеката у култури, као и пројеката уметничких, односно стручних и научних истраживања у култури који се финансирају, односно суфинансирају из буџета Града Новог Сада у 2013. години. Истовремено, Покрајински омбудсман је из средстава јавног информисања сазнао да је на истом конкурс за пројекте из области културе 2,9 милиона динара додељено Мађарском културном друштву „З.“, основаном 15. новембра 2012. године, док је Културно-уметничком друштву „П. Ш.“, које постоји дуги низ година и традиционално је друштво новосадских Мађара, путем истог конкурса додељено 300.000,00 динара за одобрених пет од 50 поднетих пројеката.

Поводом представке председника удружења „Р. М.“ и поступка покренутог по сопственој иницијативи, Покрајински омбудсман обратио се Градској управи за културу Града Новог Сада, са захтевом да се изјасни о наводима из представке, да обавести овај орган о томе да ли је у вези са објављеним конкурсом националним саветима мађарске и ромске националне мањине упућен захтев за давање предлога за расподелу средстава која се додељују путем јавног конкурса, да образложи разлоге којима се конкурсна комисија руководила приликом доделе средстава, а имајући у виду мерила и критеријуме наведене у члану 10. Правилника о начину, мерилима и критеријумима за избор пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Града Новог Сада,²² те да достави документацију у вези са спровођењем конкурса (текст конкурса, поднету документацију удружења „Р. М.“, „З.“ и „П.Ш.“, записник о гласању комисије и одлуку о избору пројеката).

У изјашњењу Градске управе за културу Града Новог Сада наведено је да је поменути конкурс у целисти спроведен у складу с Правилником о начину, мерилима и критеријумима за избор пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Града Новог Сада. Изјашњењу је приложена конкурсна документација МКД „З.“, КУД „П. Ш.“ и Удружења „Р. М.“, извештај конкурсне комисије о спроведеном поступку Јавног конкурса за избор пројеката у култури, као и пројеката уметничких, односно стручних и научних истраживања у култури Града Новог Сада који се финансирају, односно суфинансирају из буџета Града за 2013. годину, те Закључак градоначелника Града Новог Сада бр. 418-9/2013-96-П/а од 6. јуна 2013. године, којим се додељују средства изабраним пројектима. У достављеном изјашњењу нису били наведени разлози којима се комисија руководила при доношењу одлуке о томе који ће пројекти бити (су)финансирани из буџета Града Новог Сада. Записник о гласању комисије такође није био достављен.

Покрајински омбудсман упутио је Градској управи за културу Града Новог Сада захтев за додатно изјашњење, којим је поновно тражено образложење разлога којима се комисија руководила приликом доделе средстава МКД „З.“, КУД „П.Ш.“, Удружењу грађана „Р.М.“.

Дописом број Х-6-1/2013-1071/1 од 12. августа 2013. године, Градска управа за културу изјаснила се да су поменути правилником утврђена мерила и критеријуми за избор пројеката из области културе који се су(финансирају) из градског буџета, као и да је конкурс спровела комисија образована на основу члана 7. тог правилника, те да, сходно одредбама члана 18. став

²² „Сл. лист Града Новог Сада“, бр. 28/10, 37/10, 44/11, 6/12 и 25/12.



1. Закона о националним саветима националних мањина,²³ не постоји обавеза упућивања било каквог захтева од стране субјекта који расписује конкурс, већ постоји право националног савета националне мањина да, по расписаном конкурс, даје предлог за расподелу средстава која се додељују путем јавног конкурса из буџета Републике, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе установама, манифестацијама, и удружењима националне мањине у области културе. Надаље, наводи се да национални савети мађарске и ромске националне мањине нису доставили предлог за расподелу средстава која се додељују путем јавног конкурса за (су)финансирање пројеката у култури за 2013. годину, при чему је, како су навели, ноторна чињеница да се конкурси јавно објављују да би поред заинтересованих учесника своје предлоге дали и национални савети. У допису се истиче да је Градска управа за културу поступала у складу с поменутиим правилником, Законом о култури²⁴ и Законом о националним саветима националних мањина.

Национални савет мађарске националне мањине дописом је обавестио Покрајинског омбудсмана да се Градска управа за културу Града Новог Сада није обратила Националном савету мађарске националне мањине са захтевом за давање предлога о расподели средстава која су се додељивала путем поменутог конкурса манифестацијама, и удружењима националне мањине у области културе, те да су, у складу са (тада важећим) чланом 23. Закона о националним саветима националних мањина, појединачни правни акти, који су донети без одговарајућег предлога или мишљења националног савета, противзаконити, односно ништави.

Из одредаба Закона о националним саветима националних мањина, које су биле на снази у време трајања поступка (члан 18. став 1. тачка 10. и члан 23), јасно је произлазило да је обавеза субјекта који расписује конкурс да се обрати одговарајућем националном савету, са захтевом за давање предлога за расподелу средстава у случају када се на јавном конкурс додељују средства из буџета Републике, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе манифестацијама, установама и удружењима националне мањине у области културе. У противном, појединачни правни акти (донети без одговарајућег предлога или мишљења националног савета) јесу противзаконити, односно ништави.

Имајући у виду да је у току поступка утврђено да су надлежни органи Града Новог Сада (Градска управа за културу Града Новог Сада и конкурсна комисија) учинили неправилност у раду јер су пропустили да се обрате Националном савету ромске националне мањине и Националном савету мађарске националне мањине са захтевом за давање предлога за расподелу средстава, поступајући тако супротно одредбама Закона о националним саветима националних мањина, Покрајински омбудсман упутио је препоруку Градској управи за културу Града Новог Сада за отклањање утврђених формалноправних недостатака у поступку Јавног конкурса за избор пројеката у култури, као и пројеката уметничких, односно стручних и научних истраживања у култури који се финансирају, односно суфинансирају из буџета Града Новог Сада у 2013. години.

ОБЛАСТ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА

У овом извештајном периоду, као и у претходним извештајним периодима, највећи број представки Покрајинском омбудсману у области заштите права националних мањина односио се на област службене употребе језика и писама националних мањина. Као подносиоци представки, појављивали су се различити субјекти: грађани, национални савети националних мањина и политичке партије. Искуствено, може се приметити да проблеми у овој области нису толико проузроковани правним празнинама, односно

²³ „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009.

²⁴ „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009



непостојањем прописа или евентуалном њиховом непрецизношћу и слично, колико њиховом (не)применом од стране органа јавне власти било на локалном, покрајинском или републичком нивоу. У току 2013. године, упућено је више препорука у вези са уоченим неправилностима у раду органа, у погледу питања службене употребе језика и писама националних мањина. По већини препорука је поступљено.

Ипак, иако је висок проценат извршења препорука овог органа које се односе на област службене употребе језика и писама, треба указати на то да у појединим случајевима надлежни органи не поступају по препоруци Покрајинског омбудсмана, настављајући да у конкретним случајевима примењују „своју” праксу која је супротна императивним прописима у поменутој области и очигледан је пример њихове селективне примене. Почетком 2013. године, Покрајински омбудсман покренуо је по сопственој иницијативи поступак према ЈГСП-у „Нови Сад”, због одлуке предузећа да убудуће на градским аутобусима називи линија буду исписани искључиво на српском језику, ћириличким писмом, образлажући притом то као намеру предузећа, а и Града Новог Сада, да се убудуће доследно примењују прописи који се односе на службену употребу језика и писма. За овај орган није било спорно то да у том случају називе линија на којима возе градски аутобуси треба исписати српским језиком и ћириличким писмом, али уз њихово исписивање и на језицима и писмима националних мањина који су поред српског језика, према прописима, у службеној употреби у Граду Новом Саду. Такође, у исто време, по представци грађана, Покрајински омбудсман покренуо је поступак према надлежном органу Града Новог Сада због исписивања назива улица и тргова у Граду Новом Саду, супротног прописима којим се уређује службена употреба језика и писама, односно ради исписивања назива насељених места, улица и тргова на свим језицима и писмима који су у службеној употреби на територији Града Новог Сада. У оба поступка, Покрајински омбудсман упутио је препоруке по којима није поступљено иако је у оба случаја реч о селективној примени императивних прописа у области службене употребе језика и писама. О непоступању надлежних органа по препорукама, и уопште, о поступању Града Новог Сада у овим случајевима, Покрајински омбудсман обавестио је надлежна тела Савета Европе.

Примери представки из области службене употребе језика и писама, које су презентоване у овом извештају, одабрани су јер илуструју недостатак разумевања надлежних органа за то шта све службена употреба језика и писама у њиховом свакодневном раду (може да) обухвата, односно недостатак мултидисциплинарног приступа при сагледавању и решавању одређеног проблема, а на штету грађана.

Примери представки

Национални савет мађарске националне мањине, на основу датог пуномоћја, у име Л. Л. из Б., поднео је представку Покрајинском омбудсману, којом је изражено незадовољство поступањем Другостепене лекарске комисије филијале Републичког фонда за здравствено осигурање у Новом Саду, у вези са захтевом Л. Л да се његовом малолетном сину омогући пружање здравствене заштите, односно лечење ван подручја матичне филијале.

Наиме, малолетном детету подносиоца представке, на основу анализе његовог здравственог стања, постављена је одређена дијагноза за чије лечење му је неопходан третман код логопеда, као и психолога. Дечаку је мађарски језик матерњи и слабо говори и служи се српским језиком. Због наведеног, ради веће успешности, потребно је да се третмани код логопеда и психолога обављају на матерњем језику дечака, што је потврђено налазима и мишљењем лекара специјалиста. На подручју матичне филијале РФЗО којој дечак припада нема логопеда који би могао да ради с њим на мађарском језику, али утврђено је да логопед који говори мађарски језик постоји у Дому здравља у Суботици у оквиру Развојног саветовалишта. Сходно



наведеном, родитељи дечака тражили су од РФЗО, матичне филијале у Бечеју, да се дечак упути на лечење у Дом здравља у Суботицу, тј. да му се омогући лечење ван подручја матичне филијале. Изабрани лекар сачинио је упут за лечење дечака у Дому здравља у Суботици на који, према прописима, лекарска комисија матичне филијале мора да да претходну сагласност. Првостепена лекарска комисија филијале Републичког фонда за здравствено осигурање у Бечеју дала је оцену да није сагласна да дечак буде упућен на лечење ван подручја матичне филијале, а након поднете жалбе од стране родитеља, Другостепена лекарска комисија филијале Фонда у Новом Саду дала је оцену којом се сложила са оценом Првостепене лекарске комисије и приговор одбила. Оцена Другостепене лекарске комисије образложена је тиме да се лечење дечака може обавити и на подручју матичне филијале. Након поменутог одлуке Другостепене лекарске комисије, законски заступник дечака поднео је захтев РФЗО, филијала Бечеј, да му се изда решење о оцени Другостепене лекарске комисије, с намером да против њега покрене управни спор.

Подносилац представке је навео да је поменути поступак Републичког фонда за здравствено осигурање, Другостепене лекарске комисије филијале у Новом Саду, а и Првостепене лекарске комисије повређено право малолетног детета на највиши ниво здравствене заштите и рехабилитације, гарантовано Законом о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета,²⁵ те право на квалитет пружања здравствене услуге и права на безбедност пацијента гарантованих одредбама Закона о правима пацијената,²⁶ јер је у најбољем интересу детета да се лечење, тј. третмани код логопеда и психолога обављају на његовом матерњем језику.

Покрајински омбудсман покренуо је поступак, а филијала Републичког фонда за здравствено осигурање за Јужнобачки округ изјаснила се да је Првостепена лекарска комисија, узимајући у обзир здравствено стање осигураног лица на основу медицинске документације, донела оцену да није сагласна са упућивањем осигураног лица, малолетног Л. Л., на контролни преглед ван подручја матичне филијале. Решавајући по приговору, на оцену Првостепене лекарске комисије, Другостепена лекарска комисија донела је оцену да није сагласна са упућивањем ван подручја матичне филијале у Дом здравља Суботица јер је мишљења да се лечење може спровести на подручју матичне филијале. Надаље, да ће филијала поступати у складу са законским овлашћењима, те донети и доставити осигуранику, у складу с његовим захтевом, решење о оцени Другостепене лекарске комисије, како би осигураник могао да покрене управни спор против решења.

Након спроведеног поступка, Покрајински омбудсман је заузео став да се Првостепена лекарска комисија и Другостепена лекарска комисија РФЗО, филијале за Јужнобачки округ, у конкретном случају, нису водиле најбољим интересом детета, тј. најбољим интересом пацијента при одлучивању о захтеву за давање претходне сагласности за лечење ван подручја матичне филијале, односно о приговору на одлуку Првостепене комисије. Филијали за Јужнобачки округ Републичког фонда за здравствено осигурање упућена је препорука да је у поступцима давања претходне сагласности на упут за најближу одговарајућу здравствену установу ван подручја матичне филијале, а који се тичу остваривања права из обавезног здравственог осигурања деце, потребно да првостепена лекарска комисија, поред оцене медицинске документације и здравственог стања осигураног лица, узме у обзир и околност да ли дете може да комуницира с лекаром који треба да му пружи здравствену заштиту на матерњем језику, јер та околност може бити значајна за успешност лечења.

Филијала за Јужнобачки округ Републичког фонда за здравствено осигурање у вези с препоруком обавестила је Покрајинског омбудсмана да је доставила решење о оцени

²⁵ „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори”, бр. 4/96 и 2/97.

²⁶ „Сл. гласник РС”, 45/2013.



Другостепене лекарске комисије осигурану, како би могао да покрене управни спор против решења. Према информацијама с којима располаже Покрајински омбудсман, странка је по пријему решења о оцени Другостепене лекарске комисије РФЗО, Филијале за Јужнобачки округ, изјавила жалбу Покрајинском фонду за здравствено осигурање, који је поништио решење и вратио предмет на поновни поступак.

Покрајинском омбудсману представку је поднела А.Х. из Б.П., у којој је изразила незадовољство радом и поступањем Матичарске службе у Општини Бачки Петровац. У представци је наведено да се А.Х. обратила Матичарској служби у Бачком Петровцу са захтевом да се јој се изда двојезички извод из матичне књиге рођених – на српском и словачком језику и писму, али да је матичар без образложења одбио да јој изда тражени извод.

Покрајински омбудсман покренуо је поступак и ради правилног утврђивања чињеничног стања затражио је од Одељења за општу управу, друштвене службе и опште заједничке послове Општине Бачки Петровац да се изјасни о наводима представке.

Одељење за општу управу, друштвене службе и опште заједничке послове – матичар Општине Бачки Петровац изјаснио се да у конкретном случају није било могуће удовољити захтеву странке, тј. издати двојезички извод из МКР или га, пак, одштампати на латиници, јер је подносиатељка представке рођена у Граду Новом Саду (односно на другом матичном подручју).

Покрајински омбудсман обратио се и Покрајинском секретаријату за образовање, управу и националне заједнице који, као поверен, врши посао надзора над применом прописа у области службене употребе језика и писама, те је надлежни инспектор извршио инспекцијски надзор у матичарској служби Општине Бачки Петровац.

Након спроведеног поступка, утврђено је да програмом који матичари користе како би издали изводе из матичних књига за лица која су рођена, умрла или која су склопила брак на другим матичним подручјима није предвиђена могућност издавања двојезичких образаца, односно није предвиђена могућност исписа података који се уносе у образац извода на било којем другом језику и писму осим на српском језику и ћириличким писмом.

Наведено представља (велики) пропуст у изради поменутог програма, па самим тим и пропуст надлежног министарства које врши послове државне управе у вези с матичним књигама, јер је очигледно да се при изради програма није водило рачуна о томе да ли програм (посебно имајући у виду службену употребу језика и писма) подржава све законске могућности које постоје када је у питању издавање извода из матичних књига, а све на штету странака.

ОБЛАСТ ОБРАЗОВАЊА

Институција Покрајинског омбудсмана спровела је истраживање „Војвођански ученици о дискриминацији”, које је показало да међу ученицима, средњошколцима различите националне/етничке припадности постоји велика социјална дистанца. Та дистанца је умногоме условљена одсуством комуникације између ученика различите националности, која је, опет, узрокована непознавањем језика – и српског језика као службеног, али и језика који су доминантно присутни у одређеним локалним срединама, односно језика који су поред српског такође у службеној употреби. Уочљиво је то да не постоји довољно квалитетан друштвени однос између ученика различите националности, ни унутар школе, нити ван ње. Ставови којима се испитивао овај аспект показали су да се вршњачке групе међусобно одвајају углавном због језика којим говоре, а на тај начин и према националној/етничкој



припадности. Четвртина испитаника која се изјаснила да је лично била дискриминисана, сматра да се то догодило управо због језика и националне припадности.

У Републици Србији омогућено је образовање припадника националних мањина на матерњем језику – и то на свим нивоима образовања и васпитања. Међутим, квалитетно учење и знање званичног језика Републике Србије никако не сме бити доведено у питање. Велики број припадника националних мањина нема могућност да се интегрише у систем (друштвени, образовни, радни, политички) због непознавања српског језика и одлучује се да се школује и ради у иностранству. Решење овог проблема треба тражити у промени методике наставе српског језика као нематерњег, јер се тренутно тај предмет не изучава на одговарајући начин и не даје очекиване резултате. Парадоксално звучи чињеница да је у АП Војводини могућ упис ученика у билингвална одељења – на енглеском, немачком, француском и немачком језику, а да не постоје таква одељења нпр. на мађарском, словачком, румунском, русинском или на другом језику који је у службеној употреби на територији одређене јединице локалне самоуправе. Покрајински омбудсман је више пута указивао на потребу покретања расправа о могућностима увођења билингвалних одељења на српском језику и једном од језика националних мањина (по узору на билингвална одељења која већ постоје у АП Војводини), првенствено мислећи на децу из мешовитих бракова која имају два матерња језика и којима је у постојећем систему онемогућено да похађају наставу на оба матерња језика.

Основно образовање и васпитање

На основу података Покрајинског секретаријата за образовање, прописе и националне заједнице у АП Војводини, образовно-васпитни рад остварује се на шест наставних језика: српском, мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику, као и на српском и на неком од страних језика (билингвална настава). Основно образовање и васпитање на језицима мањинских националних заједница остварује се ако је најмање 15 ученика уписано у први разред. Међутим, школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине (двојезички) и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност покрајинског секретара. За ученике припаднике мањинских националних заједница, који наставу похађају на српском наставном језику, омогућено је учење матерњег језика/говора са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе, уколико за то постоји интересовање ученика, односно њихових родитеља.

Настава на **мађарском** језику за ученике првог разреда, у редовним основним школама, заступљена је у 26 локалних самоуправа у АП Војводини, у седишту 65 основних школа и у оквиру 37 издвојених одељења. Овом наставом обухваћено је 1.828 ученика првог разреда који су распоређени у укупно 129 одељења. У поређењу с претходном школском годином, број ученика повећан је за 35 или 1,95%, а укупан број одељења смањен је за једно одељење.

Настава на **словачком** језику за ученике првог разреда, у редовним основним школама, заступљена је у 12 локалних самоуправа у АП Војводини, у седишту 15 основних школа и у два издвојена одељења. Овом наставом обухваћено је 335 ученика првог разреда, који су распоређени у укупно 24 одељења. У поређењу с прошлом школском годином, број ученика првог разреда смањен је за 19, то јест за 5,37%, а број одељења првог разреда смањен је за једно одељење.

Настава на **румунском** језику за ученике првог разреда, у редовним основним школама, заступљена је у осам локалних самоуправа у АП Војводини, у седишту 12 основних школа и у оквиру десет издвојених одељења. Овом наставом обухваћено је 113 ученика првог разреда, распоређених у укупно 22 одељења. У



поређењу с претходном школском годином, број ученика првог разреда смањен је за 12 (9,60%), а број одељења повећан је за једно одељење.

Настава на **русинском** језику за ученике првог разреда, у редовним основним школама, заступљена је у три локалне самоуправе у АП Војводини, у седишту три основне школе. Овом наставом обухваћено је 56 ученика, који су распоређени у четири одељења. У поређењу с претходном школском годином, број ученика првог разреда повећан је за 13 или за 30,23%, а број одељења првог разреда остао је исти.

Настава на **хрватском** језику за ученике првог разреда, у редовним основним школама, заступљена је у једној локалној самоуправи у АП Војводини, у седишту две основне школе и у оквиру три издвојена одељења. Ученицима припадницима хрватске мањинске националне заједнице на територији АП Војводине, почев од школске 2002/03. године, омогућено је да остварују право на школовање на свом матерњем језику. Овом наставом обухваћено је 28 ученика првог разреда, распоређених у укупно пет одељења. Смањен је број ученика првог разреда за пет, а број одељења повећан је за једно одељење у односу на прошлу школску годину.

Ако посматрамо кретање броја ученика и одељења првог разреда, према језицима образовно-васпитног рада у редовним основним школама у дужем периоду (пет година уназад), стање је следеће:

НАСТАВНИ ЈЕЗИК		ШКОЛСКА ГОДИНА				
		2009/10.	2010/11.	2011/12.	2012/13.	2013/14.
Српски језик	Бр. ученика	17.112	17.874	17.148	16.745	16.291
	Бр. одељења	831	869	846	851	843
Мађарски језик	Бр. ученика	1.977	2.027	1.927	1.793	1.828
	Бр. одељења	132	136	134	130	129
Словачки језик	Бр. ученика	408	399	342	354	335
	Бр. одељења	25	25	25	25	24
Румунски језик	Бр. ученика	139	133	118	125	113
	Бр. одељења	23	23	21	21	22
Русински језик	Бр. ученика	70	75	54	43	56
	Бр. одељења	4	4	4	4	4
Хрватски језик	Бр. ученика	41	24	31	33	28
	Бр. одељења	5	5	6	4	5
УКУПНО	Бр. ученика	19.747	20.532	19.620	19.093	18.651
	Бр. одељења	1.020	1.062	1.036	1.035	1.027

Укупан број ученика **Рома** уписаних у први разред основне школе у школској 2013/14. години јесте 1.211. У односу на прошлу школску годину, број ученика Рома, уписаних у први разред смањен је за 97 ученика.



На српском наставном језику наставу похађа 1.097 ученика ромске националности или 90,59%, на мађарском наставном језику 75 или 6,19%, на словачком наставном језику 13 или 1,07%, на румунском наставном језику 21 или 1,73%, на русинском наставном језику четири или 0,33% и на хрватском наставном језику један ученик или 0,08%. Ромски језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у 16 локалних самоуправа у 34 основне школе. У школској 2013/14. години, Ромски језик са елементима националне културе учи 164 ученика првог разреда, што је за 76 или 86,36% ученика више него прошле школске године.

Украјински језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у пет локалних самоуправа, у седам основних школа. Украјински језик са елементима националне културе учи 18 ученика првог разреда, што је за девет ученика или 100% више од броја ученика прошле школске године.

Буњевачки говор са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе, са по два часа седмично у првом разреду, остварује се у једној локалној самоуправи (Суботици) у пет основних школа. Буњевачки говор са елементима националне културе учи 29 ученика првог разреда, што је за седам ученика или 31,82% више у односу на прошлу школску годину.

Чешки језик са елементима националне културе, у оквиру изборне наставе са по два часа седмично у првом разреду остварује се од школске 2013/14. године у две локалне самоуправе (Бела Црква и Ковин) у две основне школе. Чешки језик са елементима националне културе учи осам ученика првог разреда, што је за 17 ученика или 68% мање него прошле школске године.

У школској 2013/14. години, у првом разреду нема ученика који уче **Бугарски** језик са елементима националне културе. У овој школској години у првом разреду такође нема ученика који уче **Македонски** језик са елементима националне културе.

У школској 2013/14. години, променио се и број ученика који су се определили за учење матерњег језика/говора са елементима националне културе. У поређењу с претходном школском годином:

- повећан је број ученика који уче: Мађарски језик са елементима националне културе за 66 или 19,47%; Румунски језик са елементима националне културе за четири или 11,43%; Хрватски језик са елементима националне културе за 26 или 92,86%; Ромски језик са елементима националне културе за 76 или 86,36%; Украјински језик са елементима националне културе за девет или 100%; Буњевачки говор са елементима националне културе за седам ученика или 31,82%.
- смањен је број ученика који уче: Словачки језик са елементима националне културе за два или 2,38%; Русински језик са елементима националне културе за девет ученика или 23,68%; Чешки језик са елементима националне културе за 17 ученика или 68%.

Средње образовање и васпитање

Одлуком о броју места за упис у први разред средњих школа чији је оснивач АП Војводина у школској 2013/14. години, у средњим школама на територији АП Војводине за упис је предвиђено 20.866 места. Конкурсом Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, као и Допунама Конкурса, одобрена су 21.093 места за упис ученика, односно 227 места више него у Одлуци о броју места за упис у први разред средњих школа чији је оснивач АП Војводина у школској 2013/14. години.



Настава на два језика у првом разреду средњег образовања и васпитања реализује се у 37 школа (од тога у 32 школе на српском и мађарском наставном језику, у две на српском и словачком, у две на српском и румунском и у једној школи на српском и русинском наставном језику), а настава на једном наставном језику реализује се у 80 школа (од тога у 78 на српском и у две школе на мађарском наставном језику). У две средње школе, поред наставе на српском и мађарском језику, реализује се настава и на хрватском језику, а у једној средњој школи, поред наставе на српском и мађарском језику, реализује се настава и на словачком језику.

У току 2012/13. школске године, наставу на једном од језика националних заједница – мађарском, словачком, румунском, русинском или хрватском – похађало је 2.413 ученика осмог разреда (340 мање него прошле школске године), од којих је 1.879 ученика (77,87%) наставило да се школује на матерњем језику у средњој школи у школској 2013/14. години, што је 0,41% мање него претходне школске године.

У табели је дат приказ броја ученика припадника националних заједница, који су након основног образовања наставили школовање на матерњем језику, у школској 2013/14. години:

Наставни језик	Осми разред 2012/13.	Наставили школовање на матерњем језику школске 2013/14. (%)		Трогодишње образовање	%	Четворогодишње образовање	%
		1.679	91,20%				
Мађарски језик	1.841	1.679	91,20%	253	15,07%	1.426	84,93%
Словачки језик	337	100	29,67%	100	100%
Румунски језик	131	49	37,40%	49	100%
Русински језик	62	11	17,74%	11	100%
Хрватски језик	42	40	95,23%	40	100%

Разлика у броју уписаних ученика у први разред средњих школа за школску 2012/13. и 2013/14. годину дата је у следећој табели:

Наставни језик	Шк. 2012/13. год.			Шк. 2013/14. год.			Разлика		
	3 год.	4 год.	укупно	3 год.	4 год.	укупно	3 год.	4 год.	укупно
Српски језик	2.882	14.924	17.806	2.426	13.300	15.726	-456	-1.624	-2.080
Мађарски језик	352	1.593	1.945	253	1.426	1.679	-99	-167	-266



Словачки језик		112	112		100	100		-12	-12
Румунски језик		46	46		49	49		+3	+3
Русински језик		18	18		11	11		-7	-7
Хрватски језик	6	28	34		40	40	-6	+12	+6
Укупно:	3.240	16.721	19.961	2.679	14.926	17.605	-561	-1.795	-2.356

На основу прегледа броја ученика уписаних у први разред средње школе у протеклих пет година, по наставним језицима и школским годинама, стање је следеће:

Наставни језик	Шк. 2009/10.	Шк. 2010/11.	Шк. 2011/12.	Шк. 2012/13.	Шк. 2013/14.
	год.	год.	год.	год.	год.
	укупно	укупно	укупно	укупно	укупно
Српски језик	18.800	18.792	17.794	17.806	15.726
Мађарски језик	1.960	1.954	1.989	1.945	1.679
Словачки језик	91	97	97	112	100
Румунски језик	62	39	64	46	49
Русински језик	16	15	14	18	11
Хрватски језик	32	37	36	34	40
Укупно	20.961	20.934	19.994	19.961	17.605

У средњим школама у којима се настава изводи на **мађарском** језику, упис ученика реализован је са 71,36%, што је за 5,18% мање него претходне године, јер је на планирана 2.353 места у 80 одељења, уписано 1.679 ученика у 79 одељења (уписано 266 ученика или 13,68% мање).

У средњим школама у којима се настава изводи на **словачком** језику, упис је реализован са 66,67% или 13,34% више у односу на претходну годину, јер је на планираних 150 места у пет одељења, уписано 100 ученика у четири одељења (уписано 12 ученика или 10,71% мање).

У средњим школама у којима се настава изводи на **румунском** језику, упис је реализован са 81,67% или 5% више него претходне године, јер је на планираних 60 места уписано 49 ученика (уписано три ученика или 6,52% више).

У средњој школи у којој се настава изводи на **русинском** језику, упис је реализован са 36,67% или 23,33% мање него претходне године, јер је на планираних 30 места уписано 11 ученика (уписано седам ученика или 38,89% мање).



У средњој школи у којој се настава изводи на **хрватском** језику, упис је реализован са 66,67% или 10% више него претходне године, јер је на планираних 60 места уписано 40 ученика (уписано шест ученика или 17,65% више).

У први разред 71 средње школе на територији АП Војводине, у школској 2013/14. години, уписано је 265 ученика **ромске** националности, што је у односу на прошлу школску годину за 19 ученика или 6,69% мање.

Настава на два језика реализује се у 37 средњих школа (у 32 – на српском и мађарском језику, у две – на српском и словачком језику, у две – на српском и румунском језику и у једној – на српском и русинском језику), а настава на једном језику реализује се у 80 школа (у 78 на српском и у две на мађарском језику). У три школе настава се реализује на три језика: у две школе на српском, мађарском и хрватском језику и у једној школи на српском, мађарском и словачком језику.

Примери представки

Покрајински омбудсман је по сопственој иницијативи покренуо поступак у вези с применом посебних мера за упис студената ромске националности на факултете и за њихов смештај у студентске домове. У току поступка, Покрајински омбудсман је сазнао да проблем у примени наведених мера настаје због тога што се у поступку остваривања права на упис као доказ користи потврда о националној припадности кандидата коју издаје Национални савет ромске националне мањине. С циљем утврђивања чињеничног стања, Покрајински омбудсман обратио се Канцеларији за људска и мањинска права, Министарству просвете, науке и технолошког развоја, Националном савету ромске националне мањине, Канцеларији за инклузију Рома, као и Универзитету у Новом Саду.

У току поступка, Покрајински омбудсман утврдио је да студенти ромске националности могу уписати студије применом посебних („афирмативних“) мера у статусу студента који се финансира из буџета уколико су положили пријемни испит и ако приложе доказ о припадности ромској националној мањини. Као доказ националне припадности користи се потврда коју издаје Канцеларија за инклузију Рома и Национални савет ромске националне мањине. Приликом конкурисања за смештај у студентске домове, студенти припадници ромске националне мањине, као доказ о националној припадности, уз осталу документацију, треба да приложе и потврду Националног савета ромске националне мањине, односно Канцеларије за инклузију Рома. Уз изјашњење Службе смештаја Студентског центра Нови Сад, приложене су фотокопије потврда о томе да је одређено лице припадник ромске националне мањине, које је издала Канцеларија за инклузију Рома, на лични захтев студената.

Полазећи од одредбе Устава Републике Србије, којом је прописано да је изражавање националне припадности слободно, Покрајински омбудсман сматра да национална припадност зависи искључиво од једностране, личне и увек опозиве изјаве грађана о том питању и она се не може утврђивати на други начин. Покрајински омбудсман је става да не постоји правни основ за издавање потврде од стране било ког органа о томе да је неко припадник неке, па тако ни ромске националне мањине. Национални савет није овлашћен да издаје уверење о чињеници да је лице уписано у посебан бирачки списак одређене националне мањине, већ орган управе који води посебан бирачки списак. То не може да служи за доказивање националне припадности лица, већ за остваривање активног и пасивног бирачког права у поступку избора националних савета националних мањина, у складу са законом. Из тих разлога, став Покрајинског омбудсмана јесте да Министарство просвете, науке и технолошког развоја нема правни основ да пропише обавезу кандидата ромске националне мањине да, поред захтева, доставе и потврду Националног савета ромске националне мањине, односно Канцеларије за инклузију Рома којом доказују националну припадност.



Због уочених неправилности у примени посебних мера за упис студената ромске националности на факултете и за њихов смештај у студентске домове, Покрајински омбудсман сматра да је потребно прописати критеријуме за њихову примену, сходно Уставу и закону, и с тим у складу, формулисао је мишљење да у Републици Србији не постоји правни основ за издавање потврде о националној припадности грађана. Право на посебну меру која је уведена ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини може се остварити искључиво на основу једностране, личне и увек опозиве изјаве грађана о националној припадности.

Покрајинском омбудсману обратила се Т.Ј. из Б. Ц., која у својој представи изражава незадовољство јер месецима чека на одговор који је школа у којој је запослена службено тражила од Завода за унапређивање образовања и васпитања, а у питању је признавање, односно одређивање броја бодова за стручно усавршавање наставника на међународном симпозијуму у Румунији. Подносиатељка представке истакла је да би непризнавањем бодова за учешће на таквом скупу били оштећени и она и школа у којој ради.

Покрајински омбудсман затражио је изјашњење Завода за унапређивање образовања и васпитања и Министарства просвете, науке и технолошког развоја о томе да ли постоји могућност да, поред семинара које организује поменуто министарство, те летњих школа и симпозијума који се одржавају у Републици Србији, и међународни скупови сличне садржине могу да се вреднују са одређеним бројем бодова који су прописани као услов стручног усавршавања.

У изјашњењу Министарства просвете, науке и технолошког развоја изричито се наводи да на основу учешћа на међународном скупу наставник, васпитач и стручни сарадник има право на признавање одређеног броја бодова, у складу са чланом 27. Правилника о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручног сарадника. Уколико су наведени сати учествовања, примењује се правило да је један сат једнак једном боду, а када је реч о међународном скупу – број бодова се удвостручује. У одговору Завода за унапређивање образовања и васпитања наводи се да решавање настале ситуације треба препустити Педагошком заводу Војводине, имајући у виду да је стално стручно усавршавање наставника, васпитача и стручних сарадника које се изводи на језицима националних мањина поверено тој установи.

У складу с наведеним, Покрајински омбудсман информисао је подносиатељку представке о потреби да се школа у којој је запослена обрати Педагошком заводу Војводине и службено затражи признавање, односно одређивање броја бодова за стручно усавршавање наставника на међународном симпозијуму у Румунији на којем је учествовала.

ОБЛАСТ ИНФОРМИСАЊА

Стање у мањинским медијима, првенствено у погледу извора и начина финансирања, услова за рад, као и тешка материјална ситуација запослених јесу забрињавајући, што је резултирало тиме да се функционисање појединих средстава информисања и у овом извештајном периоду одвијало у веома отежаним условима. Ово се првенствено односи на РУВ Радио-телевизију Војводине која у 2013. години дужи период није могла да превазиђе финансијске потешкоће у раду, чиме је доведена у питање могућност остваривања права припадника националних мањина на информисање на матерњем језику. Ово питање је привремено решено, али је Покрајински омбудсман заузео став да се морају изнаћи институционални механизми за трајно решавање извора и начина стабилног финансирања мањинских медија, јер се једино на тај начин може обезбедити њихов дугорочни опстанак.



На потребу да сви релевантни политички фактори у земљи у што скорије време пронађу адекватан и пре свега, на дужи рок одржив модел финансирања и функционисања Радио-телевизије Војводине, указано је и на састанку који је на иницијативу Покрајинског омбудсмана одржан почетком августа 2013. године. Заменица покрајинског омбудсмана за заштиту права националних мањина састала се с представницима мањинских редакција покрајинске радиодифузне установе, који су указали на тешку финансијску ситуацију због које је доведено у питање нормално и одрживо функционисање ове установе, укључујући тако и рад редакција које информишу јавност на језицима националних мањина.

Истакнуто је да је Република Србија потврдила Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина и ратификовала Европску повељу о регионалним или мањинским језицима и на тај начин, између осталог, преузела и јасно дефинисане обавезе у области информисања на језицима националних мањина. Спровођење Оквирне конвенције прати Комитет министара Савета Европе, путем извештаја који се достављају Генералном секретару периодично и сваки пут кад Комитет министара Савета Европе то захтева. Генералном секретару Савета Европе, периодично, подноси се и извештај о мерама које су предузете у примени одредаба Повеље. Уколико би се укинуло информисање на језицима националних мањина, односно ако би се оно svelo на мању меру, та би чињеница морала бити предмет предстојећих извештаја, што би довело до негативних последица.

У вези с проблемима у погледу финансирања мањинских медија, Покрајински омбудсман подсећа да је Уставом Републике Србије прописано да се достигнути ниво људских и мањинских права не може смањивати, а евентуалним престанком информисања на језицима националних мањина или смањивањем обима и квалитета информисања, не само да се неће извршавати преузете обавезе из наведених међународних уговора, већ ће се угрозити и достигнути ниво права припадника националних мањина.

ЗАСТУПЉЕНОСТ ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА, ОРГАНИЗАЦИЈАМА, СЛУЖБАМА, ФОНДОВИМА И ПОКРАЈИНСКОЈ ДИРЕКЦИЈИ

Чланом 77. Устава Републике Србије прописано је да припадници националних мањина имају, под истим условима као остали грађани, право да учествују у управљању јавним пословима и да ступају на јавне функције. При запошљавању у државним органима, јавним службама, органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе, води се рачуна о националном саставу становништва и о одговарајућој заступљености припадника националних мањина. Чланом 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина²⁷ прописано је да се, приликом запошљавања у јавним службама, укључујући полицију, води рачуна о националном саставу становништва, одговарајућој заступљености и о познавању језика који се говори на подручју органа или службе.

Полазећи од своје надлежности да прикупља информације о примени закона и других прописа о правима националних мањина, Покрајински омбудсман је и ове године затражио информацију о примени горенаведених одредби од надлежних покрајинских органа. Информацију о националној структури запослених у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцији и фондовима за 2013. годину, доставила је Служба за управљање људским ресурсима у покрајинским органима.

²⁷ („Сл. лист СРЈ”, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009 – др. закон и 97/2013 – одлука УС).



Национална припадност	Број
Српска	749 (774)
Црногорска	22 (23)
Југословенска	3 (4)
Бошњачка	1 (2)
Буњевачка	3 (3)
Мађарска	75 (77)
Македонска	1 (1)
Херцеговачка	0 (1)
Муслиманска	1 (1)
Немачка	1 (1)
Ромска	6 (3)
Румунска	13 (13)
Русинска	10 (10)
Словачка	15 (16)
Украјинска	4 (4)
Хрватска	21 (20)
Чешка	1 (1)
Јеврејска	0 (1)
Српско-црногорска	1 (1)
Војвођанска	4 (4)
Неизјашњени	253 (227)
Укупно	1.184 (1.187)

(у загради су приказани подаци о националној структури запослених из 2012. године)

На основу наведених података, може се закључити да удео припадника појединих националних мањина међу запосленима у покрајинским органима, организацијама, службама, фондovima и покрајинској дирекцији и даље не одговара уделу тих националних мањина у укупном броју становника на територији АП Војводине. Мада се последњих година бележи позитиван помак у структури запослених, националне мањине су и даље у мањем проценту заступљене у покрајинским органима, организацијама, службама, дирекцијама и фондovima у односу на њихову заступљеност у укупном броју становништва. За похвалу је то што се у случају ромске националне мањине број запослених удвостручио у поређењу са 2012. годином. Интересантан је и податак који указује на то да се поново повећава број оних који нису желели да се изјасне о својој националној припадности: у 2010. години тај број је износио 226 (од 1.291 запосленог), у 2011. години, од укупно 1.328 запослених, њих 218 су неизјашњени, у 2012. години, од укупно 1.187 запослених, њих 227 су неизјашњени, док у 2013. години, од 1.184 запослених, 253 њих није желело да се изјасни о својој националној припадности.



Покрајински омбудсман сматра да је приликом заснивања радног односа потребно водити рачуна о запошљавању припадника мањинских националних заједница, али истиче да је неопходно да се правилницима о унутрашњој организацији и систематизацији радних места пропише познавање језика мањинских националних заједница, као услов за радна места у оквиру којих се комуникација с грађанима/грађанкама обавља као редован посао.



ПРАВА ДЕТЕТА

У оквиру надлежности прописаних Покрајинском скупштинском одлуком о Покрајинском омбудсману, у области заштите права детета, у протеклом периоду, поред рада на представкама и покретања поступака по сопственој иницијативи, континуирано се пратила и примена међународних стандарда и закона који уређују права детета, прикупљале су се информације о примени закона и других прописа о правима детета, пратило се доношење нових прописа и измене важећих прописа у свим областима које су у вези са остваривањем права детета.

Током десетогодишњег рада институције, број представки се из године у годину повећавао, а тај тренд настављен је и током 2013. године. Осим повећања броја представки, све су разноврснији проблеми и питања с којима се Покрајинском омбудсману обраћају грађанке и грађани у вези са заштитом права детета. Истовремено, грађани и грађанке све су отворенији и чешће користе сва расположива средства комуникације. Сходно томе, већи је и број представки пристиглих електронском поштом. За децу и младе посебно је значајна могућност комуницирања с Покрајинским омбудсманом посредством друштвених мрежа као што је Фејсбук.

У Републици Србији, у 2013. години, у области заштите права детета, донет је Закон о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља, који је ступио на снагу 27. новембра 2013. године. Овим законом уређују се право на здравствену заштиту и право на накнаду трошкова превоза у вези с коришћењем здравствене заштите за децу, труднице и породиље без обзира на основ по којем су здравствено осигурани – ако ова права не могу да остваре по основу обавезног здравственог осигурања, у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање.²⁸

Влада Републике Србије донела је Уредбу о изменама и допунама Уредбе о мрежи установа социјалне заштите (ступила на снагу 13. фебруара 2013. године). Њом се утврђује мрежа установа социјалне заштите које пружају услуге домског смештаја и центара за породични смештај и усвојење, које оснива Република Србија, односно аутономна покрајина, и ближе се уређују просторни распоред и делатност установа које пружају услуге домског смештаја, њихови капацитети и групе корисника.

Министарство рада, запошљавања и социјалне политике донело је Правилник о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите (ступио на снагу 22. маја 2013. године), у погледу услова у домском смештају, услуга смештаја у прихватилиштима, услуга предах-смештаја, дневног боравка, помоћи у кући, становања уз подршку, као и услуга свратишта и слично.

Влада Аутономне Покрајине Војводине донела је Одлуку о остваривању новчане социјалне помоћи породици у којој се роди треће дете (ступила на снагу 22 фебруара 2013. године), којом се утврђује виши

²⁸ Према овом закону, деца до осамнаест година старости, труднице и породиље у периоду до дванаест месеци по рођењу живог детета, имају право на здравствену заштиту без обзира на основ по коме су здравствено осигурани и без обзира на то што им здравствена књижица није оверена.



степен заштите породице у виду новчане помоћи породици у којој се роди треће дете. Међутим, у 2013. години донета је и Одлука о престанку важења ранијих одлука које су биле подршка породици с децом.²⁹

Покрајински секретаријат за спорт и омладину израдио је Стратегију развоја школског спорта за период од 2013. до 2017. године, а по њеном усвајању, израдиће се и акциони план за њену реализацију. Циљеви ове стратегије јесу побољшање материјално-техничких ресурса за развој школског спорта, подизање нивоа физичке активности ученика, побољшање квалитета и квантитета понуде школског спорта, подршка развоју школског спорта на нивоу локалних самоуправа, неговање културе спортског понашања, побољшање медијског праћења и промоције школског спорта и слично.

Издвајамо и то да је на локалном нивоу, због повећања броја случајева вршњачког насиља на територији Града Новог Сада, Скупштина Града Новог Сада донела мере за превенцију насиља и злостављања у основним и средњим школама на територији Града Новог Сада и решења о образовању координационог тела за борбу против насиља у основним и средњим школама на територији Града Новог Сада.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

Најупечатљивији податак који сведочи о стању у образовном систему јесте то што је деце све мање, а насиље – које постоји у друштву – све је израженије и у школама. Насупрот бројним обраћањима родитеља Покрајинском омбудсману због насиља у школама, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, током 2013. године, поступао је поводом насиља, злостављања и занемаривања у **само једној** образовној установи, будући да је насиље у школама највише процесуирано на нивоу општинских, односно градских инспекција, на чему се и завршавао поступак. У претходној години, другостепена инспекција контролисала је поступање шест просветних инспектора, а надзор над законитошћу рада у установама ученичког стандарда вршен је само у два ученичка дома.

У складу са својим овлашћењима, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице, током 2013. године, решавао је о 44 захтева за заштиту права ученика.

Предшколско образовање

Припремним предшколским програмом, за децу у години пред полазак у основну школу, у школској 2013/14. години, обухваћено је 18.210 деце у Аутономној Покрајини Војводини (у даљем тексту: АП Војводина), што је у поређењу с претходном школском годином мање за чак шестсто деце, а доминантно је условљено демографским падом.

Поред уоченог забрињавајућег смањења броја деце, Покрајински омбудсман, на основу више представки, закључио је да постоје многобројни и различити проблеми и пропусти у раду предшколских установа. Може се закључити да је у највише случајева узрок проблема условљен објективним разлозима и да је

²⁹ Одлука о престанку важења појединих одлука („Сл. лист АПВ”, број 4/13). Одлуке које су престале да важе:

Одлука о праву на остваривање новчане помоћи породици у којој се роде тројке, односно четворке („Сл. лист АПВ”, број 8/05);

Одлука о праву на родитељски додатак за прво дете („Сл. лист АПВ”, број 13/05);

Одлука о праву на остваривање новчане помоћи породици у којој се роде близанци („Сл. лист АПВ”, број 9/06) и

Одлука о распоређивању средстава за регресирање дела трошкова боравка у предшколској установи за дете трећег, односно четвртог реда рођења („Сл. лист АПВ”, број: 5/05, 15/05, 2/06 и 2/10).



углавном материјално-финансијске природе. Међутим, иако објективан, он никако не сме бити разлог за лоше функционисање ове значајне установе, чији је циљ васпитно-образовни рад, превентивно-здравствена и социјална заштита деце предшколског узраста. Као други објективни разлози, такође условљени материјалним проблемима, наведени су: неусаглашеност законске регулативе, недостатак стручног кадра (вишак кадрова који нису неопходни основној делатности), простора, техничких, дидактичких и безбедносних средстава и помагала. Истовремено, постоје и бројни субјективни разлози који узрокују пропусте у раду установа, а првенствено на штету деце. Предшколске установе би субјективне пропусте у погледу организације рада, успешне комуникације с родитељима, али и комуникације међу запосленима и управом, оснивачем, те другим органима јединице локалне самоуправе, а надасве благовременим поступањем у складу с правилима струке, морале да решавају и отклањају без обзира на материјалне тешкоће с којима су суочене, а првенствено – у најбољем интересу деце.

Проблеми на које подносиоци притужби указују у области предшколског образовања могу се груписати, по њиховој природи, на проблеме у погледу уписа, висине накнаде за боравак деце у установи, субвенције, те услове боравка деце, исхрану, васпитно-образовни рад, безбедност деце и проблеме у вези с припремном наставом и одлагањем поласка у школу (што има везе с применом прописа), те просветном администрацијом.

Безбедност деце у предшколским установама

Питање безбедности деце у предшколској установи било је предмет поступања Покрајинског омбудсмана у поступку који је покренут на основу сазнања о томе да трогодишња девојчица напустила вртић који похађа („Петар Пан” у Новом Саду) и сама отишла кући, а да то нико од васпитача није приметио. Након спроведеног поступка, утврђено је да је одговорном васпитачу изречена дисциплинска мера, а предшколска установа предузела је одговарајуће радње ради стварања бољих услова за безбедан боравак деце, побољшањем кадровске структуре, као и унапређивањем техничке опремљености установе.

Неусклађеност обрасца пријаве за пријем деце у предшколску установу

Једна од притужби родитеља на рад Предшколске установе „Радосно детињство” у Новом Саду односила се на садржину обрасца пријаве за пријем деце у предшколску установу, за период од 01.09.2013. до 31.08.2014. године. Наиме, образац пријаве, у рубрици „Заокружите одговарајуће податке за дете и родитеља под тачком 1”, садржи захтев да родитељи заокруже да ли су деца жртве насиља у породици, а под тачком 4 – да ли су деца из социјално нестимулативних средина. Након спроведеног поступка, Покрајински омбудсман упутио је *препоруку* Предшколској установи „Радосно детињство” да је потребно да усклади образац пријаве за пријем деце у предшколску установу с Правилником о ближим условима за утврђивање приоритета за упис деце у предшколску установу („Сл. гласник РС”, број 44/2011) тако што ће *видно* назначити које податке су родитељи обавезни да заокруже у обрасцу пријаве, а које нису, пре свега, у делу обрасца који се односи на податке о детету и родитељима. Образац би требало да садржи јасну назнаку да се пријаве без необавезних података неће сматрати непотпуним и да неће утицати на бодовање и рангирање деце приликом уписа, а да је у напомени неопходно прецизирати шта значе појмови у обрасцу: деца жртве насиља у породици и деца из социјално нестимулативних средина. Предшколска установа је препоруку делимично извршила и обавестила Покрајинског омбудсмана да ће је имати у виду следеће школске године, пошто се конкурсна документација прикупља једном годишње у року одређеном конкурсом за упис деце у установу.



Недовољан број логопеда

Предшколске установе су суочене с недостатком логопеда који су неопходна подршка и помоћ деци с говорним сметњама (које је све више).

То је био још један од разлога обраћања Покрајинском омбудсману, у којем се тврдило да логопед задужен за назначени дејчи вртић, не обилази сву децу, већ ради само с децом предшколског узраста. У свом одговору, Предшколска установа „Радосно детињство” у Новом Саду указала је на то да логопед обавља посао у складу с Правилником о програму свих облика рада стручних сарадника, у четири од укупно девет педагошких јединица у више од 30 вртића (објеката) предшколске установе, а да је уз то и председник стручног тима за инклузивно образовање у овој установи. На основу евиденције, утврдили су да је током ове радне године поменути логопед реализовао 136 групних и индивидуалних логопедских прегледа за 363 деце, као и 32 групна третмана у вези с неправилним изговором гласова за 59 деце, а да се подносилај представке ниједном у току радне године није обратио логопеду за евентуалну подршку и пружање услуга било које врсте детету. Подносилај представке упутили смо да се писмено обрати предшколској установи захтевом за обезбеђивање логопедских третмана за дете. Истовремено, Предшколској установи „Радосно детињство” указано је на то да је неопходно да нас извести о плановима и активностима које ће предузети, захтевајући од оснивача организационе промене којим ће се обезбедити више запослених логопеда, доступних свој деци којој је ова услуга неопходна.

ОСНОВНА ШКОЛА

У први разред државних основних школа у АП Војводини, школске 2013/14. године, уписан је 18.651 ученик, што је за 442 ученика мање него претходне школске године. Ученици су распоређени у 897 некомбинованих одељења (једно одељење више) и 130 комбинованих одељења (девет мање него прошле школске године).

Од укупно 94 ученика првог разреда са сметњама у развоју, 21 ученик наставу похађа у посебним одељењима редовних основних школа, а 73 у посебним основним школама за ученике са сметњама у развоју. У поређењу с претходном школском годином, овај вид наставе у првом разреду похађало је седам ученика мање. Нажалост, не постоји податак о броју деце која похађају наставу у типичним школама по индивидуалном образовном плану.

Тимови за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања

Због пораста броја представки упућених у вези с проблемом насиља у војвођанским школама, Покрајински омбудсман је током 2011. године спровео истраживање „Спречавање и заштита деце од злостављања и занемаривања у основним школама у АП Војводини”, које се првенствено односило на примену Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање у школама. На основу прикупљених резултата, Покрајински омбудсман је закључио да се основне школе генерално придржавају одредби овог правилника, али је поступајући по представкама које су се односиле на појаву различитих видова насиља у школама, уочено извесно одступање у поступању школа у поређењу с подацима који су добијени истраживањем. Иако је у свакој школи оформљен тим за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања, утврђено је да ти тимови реагују тек након што се насиље деси, те је неопходно радити на унапређивању њихових компетенција за превентивни рад, благовремено уочавање, препознавање и реаговање на насиље, злостављање и занемаривање.



Надлежни у школи у случајевима насиља најчешће веома благо реагују, чувајући на тај начин углед школе, а реакција родитеља издваја се као кључна при одлучивању о начину решавања конкретних проблема. Управо због таквог односа према проблему насиља, по правилу, одлука родитеља да дете упишу у другу школу – ради његове заштите и безбедности током боравка у школи – намеће се као најбоље решење.

Честе промене наставника

Честе промене наставника разредне наставе у једном одељењу, посебно када су у питању деца млађег календарског узраста, могу да произведу тешкоће у прилагођавању деце, као и у успостављању односа с наставницима. На то је указао један од подносиоца представке, јер је његово дете променило чак осам наставника током две године. Покрајински омбудсман обратио се конкретној школи, са захтевом да се предузму све мере како би се обезбедио најбољи интерес деце, што је и учињено доношењем одлуке надлежних у школи да актуелни наставник разредне наставе – и поред најаве да ће бити замењен – ипак настави да држи наставу предметном одељењу.

Ускраћивање права на образовање

Имајући у виду најбољи интерес детета и његово право на образовање, као и одредбе Закона о основама система образовања и васпитања, којима је прописано да је школа дужна да упише дете које има пребивалиште на подручју школе, Покрајински омбудсман је поступао у случају када је школа одбијала да упише дете са образложењем да је „немирно, да ће кварити другу децу, а мајка упућивана да покуша да га упише у другу школу”. Из тог разлога, дете једно време није похађало ниједну школу, јер су друге школе одбијале захтев за упис, пошто је према пребивалишту с подручја друге школе., Тек након интервенције Покрајинског омбудсмана и Просветне инспекције, школа, на чијем је подручју дете имало пребивалиште, извршила је своју законску обавезу и уписала дете у школу.

Инклузија и проблеми у њеном спровођењу

Основна идеја инклузивног система образовања јесте повећање доступности образовања сваком детету и истовремено стварање услова за квалитетно образовање у складу с потребама и способностима детета. Покрајински омбудсман је 2011. године спровео истраживање под називом „Инклузија између жеље и могућности”, а резултати истраживања су показали да су још од самог почетка примене инклузивне наставе постојали многобројни проблеми с којима су се суочавали учесници инклузивног образовања. Проблеми постоје и данас, након неколико година примене оваквог система.

Пример за то јесте обраћање директора школе и чланова школског тима Покрајинском омбудсману с молбом за мишљење и смернице наставка институционалне подршке ученици првог разреда. Према њиховом мишљењу, школа је исцрпела унутрашње капацитете (за ученицу је сачињен индивидуални образовни план, који се континуирано модификовао и рад се детету прилагођавао на дневном нивоу), али се нису остваривали очекивани циљеви, због чега су у тој школи закључили да је за ученицу „боље” да настави образовање у „специјалној школи”. Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику, у конкретном случају, након обраћања Покрајинског омбудсмана сачинила је нов предлог мера додатне подршке у области образовања за ову ученицу, предложене су и нове мере подршке школи, а сваки члан поменуте комисије ће пратити ефекте извршавања предложене подршке за дете из области струке и система чији је представник, укључујући и координацију с надлежним органом или службом која треба да обезбеди додатну подршку.

**Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику**

Покрајинском омбудсману упућена је притужба на рад Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику у Новом Саду, јер није поступала неколико месеци. Тиме су деца, којој је подршка била неопходна, ускраћена основна права, јер им је било онемогућено да се путем системске и институционалне подршке укључе у процес образовања и да напредују у њему, као и да остваре право на образовање и васпитање које је прописано Законом о основама система образовања и васпитања. Градска управа за образовање Града Новог Сада, тек на ургенцију градоначелника, одговорила је да је надлежност над овом комисијом пренета на Градску управу за социјалну и дечију заштиту Града Новог Сада и да се због тих организационих промена каснило с доношењем одлуке о раду и финансирању комисије. Пошто Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику у Новом Саду због овог пропуста није радила чак четири месеца, Покрајински омбудсман упутио је *препоруку* Градској управи за социјалну и дечију заштиту Града Новог Сада и указао на потребу да се одмах и без одлагања омогући рад те комисије. Градска управа за социјалну и дечију заштиту нас је обавестила да је тек након месец дана од упућивања препоруке комисија одржала прву радну седницу.

Недовољни капацитети и безусловни објекти

Један од проблема с којим се образовне установе и даље суочавају јесте немогућност извођења васпитно-образовног рада због недостатка простора, што је условљено недостатком финансијских средстава. Ученици једне основне школе нису похађали наставу, пошто су просторије школе биле неадекватне и небезбедне за њихов боравак. Просторије у којима се обављала настава, до обраћања школе Покрајинском омбудсману, користиле су се истовремено и за услуге Центра за пружање услуга социјалне заштите (корисници су деца са сметњама у развоју), што је онемогућавало ефикасан рад и за ученике и за кориснике услуга социјалне заштите. Будући да директор школе није могао да пронађе начин решавања постојећег проблема, а да је школа напослетку остала и без просторија за обављање васпитно-образовног рада, директор се обратио нашој институцији. Поучен је да се може обратити ресорном министарству, Покрајинском секретаријату за образовање, управу и националне заједнице, па и локалној самоуправи, са захтевом да им се обезбеде финансијска средства за адаптацију постојећих просторија на адреси школе, како би се обезбедили услови за несметан образовно-васпитни рад. Покрајински омбудсман је посебно указао подносиоцу представке на то да обезбеђивање права једној групи деце никако не сме бити разлог за ускраћивање права другој деци, а посебно имајући у виду законску обавезу о обавезном основношколском образовању.

Средња школа

Уочава се и даље смањење броја уписаних средњошколаца, којих је ове године уписано само 17.605, док је претходне године тај број износио 19.961 (смањен је за 5,17 %). И поред смањења броја уписаних средњошколаца, смештајни капацитети 13 домова ученика на територији АП Војводине и даље су недовољни. За место у њима, ове школске године, конкурисало је 3.088 ђака, а примљено је 2.712 корисника, 36 ученика више него претходне школске године, али и даље недовољно.

Подсећамо да је у школској 2013/14. години, због организационих пропуста система, начињених приликом полагања пријемног испита, Републичка уписна комисија Министарства просвете, науке и технолошког развоја донела одлуку да се бодови стечени на завршном испиту не вреднују у рангирању



ученика приликом уписа у средњу школу. Стога, многим ученицима је било онемогућено да наставе школовање у складу са жељама и могућностима, што је био разлог и обраћања родитеља Покрајинском омбудсману у неколико случајева.

Насиље

Насиље је и ове године веома чест разлог обраћања Покрајинском омбудсману и када су средњошколци у питању.

Иако је школа установа која је специјализована да се што боље стара о развоју и добробити ученика, многим ученицима се дешава да школа буде место ког ће се сећати и по томе што су у њој били предмет изругивања и вређања, где су добијали батине и били застрашивани. Наводимо пример у којем је Покрајински омбудсман из штампаних и електронских медија дошао до сазнања да је у новосадској гимназији ученик трпео психичко и физичко насиље од вршњака, те да је због једног од физичких напада био чак и хоспитализован. Иако је мајка ученика одлучила да га, након спорног догађаја, испише из гимназије и упише у другу школу, затражена су изјашњења од школе и просветне инспекције о предузетим мерама, а обавештен је и Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице. Након извршеног надзора над радом школе, утврђено је да је школа у конкретном случају поступила у складу с Приручником за примену посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, али, и поред тога, са штетним последицама по ученика и без утврђене конкретне одговорности.

Насиље на интернету

Покрајинском омбудсману су се путем сајта за безбедан интернет обратили родитељи девојчице чија је приватност била угрожена на интернету (друштвеној мрежи Фејсбук), тако што су се њене фотографије, које је поставила на свом фејсбук-профилу, користиле на профилу друге непознате особе и без њене дозволе. Покрајински омбудсман прецизно је упутио родитеље на који начин и коме могу да пријаве угрожавање (приватности) детета.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

У извештајној години настављен је пад животног стандарда становништва и пораст сиромаштва, а међу најсиромашнијима и даље су деца до 14 година живота. Најугроженија су деца која живе на селу, ромска деца, деца самохраних родитеља, деца са сметњама у развоју, деца избеглих или интерно расељених особа. О повећању броја сиромашних говоре и подаци Црвеног крста Војводине, према којима услуге 24 постојеће народне кухиње (прошле године 22) користи око 2.000 деце (прошле године било је 1.858 деце). Претпоставља се да би овај број био и већи да нема додатне препреке – због ограничених људских и техничких капацитета и материјалних ресурса.

Управо у овој области има највише обраћања Покрајинском омбудсману, а иста лица се често истовремено обраћају и Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију. Овај секретаријат, током 2013. године, поступајући по притужбама на рад органа старатељства, у 305 случајева спровео је надзор над стручним радом, наложио мере и пратио реализацију наложених мера (у претходној години 169). Надзор над радом и стручним радом органа старатељства, спроведен је у седамнаест случајева по иницијативама Покрајинског омбудсмана и/или Заштитника грађана.



Материјална подршка породици

Новчана социјална помоћ, једнократна новчана помоћ, олакшице

Према подацима Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, у децембру 2013. године број корисника новчане социјалне помоћи на територији АП Војводине кретао се око 100.000 на месечном нивоу. Новчану социјалну помоћ на месечном нивоу користило је око 35.000 деце, а додатак за помоћ и негу другог лица у просеку око 890 деце.

У прошлој години, Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију, као другостепени орган, одлучивао је о 1.258 жалби на првостепена решења центара за социјални рад о праву на новчану социјалну помоћ, праву на туђу негу и помоћ и увећану туђу негу и помоћ.

Током прошле године, Покрајинском омбудсману такође се обратило више грађана и грађанки указујући на материјалне тешкоће с којима се суочавају. У тим случајевима, Покрајински омбудсман је давао савет подносиоцима представке о начину остваривања њихових права, пре свега у вези са остваривањем права на новчану социјалну помоћ и на једнократну новчану помоћ. У случајевима када се породице налазе у стању изузетне социјалне потребе, те ако су у питању породице с троје или више деце, саветовано им је да могу поднети захтев за остваривање права на попуст у плаћању цене електричне енергије и захтев за ослобађање дела обавезе плаћања комуналних производа и услуга.

Дечји додатак

Према подацима Министарства рада, запошљавања и социјалне политике о месечним новчаним трансферима, број деце корисника дечјег додатка у 2013. години кретао се на месечном нивоу око 115.000.

Једна од притужби Покрајинском омбудсману јесте жалба мајке да њеном детету решењем јединице локалне самоуправе није признато право на дечји додатак, са образложењем да њено дете похађа верску школу. У поступку је утврђено да се, у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, Закона о средњој школи и Одлуке о мрежи средњих школа у Републици Србији, средње верске школе не налазе у мрежи установа средњег образовања чији је оснивач Република Србија, односно АП Војводина, те се за децу која их похађају не може остварити право на дечји додатак.

Покрајински омбудсман је подносиоцима представке указао на прописе који регулишу ову материју и дао јој савет да увек искористи сва правна средства која јој стоје на располагању (да изјави жалбу другостепеном органу, евентуално покрене управни спор против одлуке другостепеног органа, те уколико сматра да је донетим актом повређено право зајамчено Уставом Републике Србије, изјави жалбу Уставном суду Републике Србије у року од 30 дана од момента достављања акта донетог по последњем исцрпљеном правном средству).

Корективни надзор

Поступајући по представкама, Покрајински омбудсман, на основу више притужби, уочио је да се након конфликтног развода брака проблеми међу бившим супружницима из године у годину продубљују.



Овакви интерперсонални односи често се преносе и на сферу родитељства, те су узрок емоционалних тешкоћа код деце, а што свакако није у њиховом најбољем интересу.³⁰

Многи подносиоци представки указују на проблем да им бивши партнер ускраћује виђање са заједничким дететом, иако је то регулисано судском пресудом. Уочили смо да се орган старатељства ретко одлучује да примени мере корективног надзора, истичући да је у оваквим случајевима позитивнији ефекат новчане казне.

Покрајински омбудсман, у случајевима где је постојао очигледан основ за поступање, указао је надлежним центрима за социјални рад на неопходност спровођења мера корективног надзора,³¹ а све с циљем да се заштити интерес деце и оствари њихово право да имају контакте и с родитељем с којим не живе, у складу с правоснажним судским пресудама. У већини случајева упућена је препорука Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију да, у складу са овлашћењима, изврши надзор над радом и стручним радом центара за социјални рад, што је он у свим случајевима и учинио.

У неколико случајева, након спроведеног корективног надзора, утврђено је да мере нису дале очекиване резултате, те је тада Покрајински омбудсман указивао органу старатељства на потребу да тужбом за заштиту права детета покрене судски поступак заштите свих права која су детету призната законом, у складу са одредбама члана 263 Породичног закона. Иако би у тим поступцима суд у хитном поступку могао да донесе привремену меру за заштиту детета, а орган старатељства могао да размотри потребу покретања поступка за делимично или потпуно лишење родитељског права, уколико се утврди да је родитељ угрозио интерес детета, у складу са чланом 81 Закона – готово да нема таквих тужби.

Насиље над децом у породици

Насиље над децом је све чешће и у породици, а заступљени су сви облици: злостављање, занемаривање и запуштање. О запуштању и занемаривању говоримо када одговорна одрасла особа не води довољно бригу

³⁰ Како Породични закон предвиђа могућност заједничког и самосталног вршења родитељског права, чланом 77 тачка 5 одређује се да један родитељ сам врши родитељско право на основу одлуке суда када родитељи не воде заједнички живот, ако закључе споразум о самосталном вршењу родитељског права и ако суд процени да је тај споразум у најбољем интересу детета. Предлог за склапање споразума о самосталном вршењу родитељског права подносе родитељи детета надлежном суду. Према члану 78 Породичног закона, споразум о самосталном вршењу родитељског права обухвата споразум родитеља о поверавању заједничког детета једном родитељу, споразум о висини доприноса за издржавање детета од другог родитеља и споразум о начину одржавања личних односа детета с другим родитељем. Споразумом о самосталном вршењу родитељског права преноси се вршење родитељског права на оног родитеља коме је дете поверено. Према истом члану, родитељ који не врши родитељско право има право и дужност да издржава дете, да с дететом одржава личне односе и да о питањима која битно утичу на живот детета одлучује заједнички и споразумно с родитељем који врши родитељско право. Овим питањима, у смислу породичног закона, сматрају се: образовање детета, предузимање већих медицинских захвата над дететом, промена пребивалишта детета и располагање имовином детета велике вредности. У складу са чланом 270 Породичног закона, суд је дужан да, пре него што донесе одлуку о заштити права детета или о вршењу односно лишењу родитељског права, затражи налаз и стручно мишљење од органа старатељства, породичног саветовалишта или друге установе специјализоване за посредовање у породичним односима.

³¹ Према члану 80 Породичног закона, корективни надзор над вршењем родитељског права обавља орган старатељства када доноси одлуке којима исправља родитеље у вршењу родитељског права, док члан 81 истог закона одређује да родитељ који злоупотребљава права или грубо занемарује дужности из садржине родитељског права може бити потпуно лишен родитељског права. Грубо занемаривање дужности из садржине родитељског права подразумева избегавање издржавања детета или одржавања личних односа с дететом с којим родитељ не живи, односно спречавање одржавања личних односа детета и родитеља с којим дете не живи.



о детету и о његовим потребама, како на физичком плану (обезбеђење хране, одеће и хигијене), тако и на емотивном (одсуство љубави) и едукационом плану (спречавање детета да иде у школу). Физичко злостављање је физичка агресија одрасле особе над дететом, а сексуално злостављање детета је било који сексуални чин између одрасле особе и детета.

Покрајински омбудсман је током 2013. године поступао у више случајева када су деца била жртве насиља у породици. Честа су обраћања мајки које су дуги низ година, заједно с децом, трпеле физичко и психичко насиље у породици. У већини случајева, након пријављивања насиља центру за социјални рад, одмах се приступа предузимању мера заштите деце и пружања подршке (у складу са Општим протоколом за заштиту деце од злостављања и занемаривања) и пружа се савет у превазилажењу проблема с којим се суочавају жртве насиља. Разговора се са свим члановима породице, на основу чега се често процени да је партнерски однос конфликтан и дисфункционалан, те да су оправдани захтеви да се изрекну мере заштите од насиља у породици, што орган старатељства у свом налазу и мишљењу доставља надлежном суду.

Предмет поступања Покрајинског омбудсмана у неколико случајева било је и сексуално злостављање детета. Тако је покренут поступак по поднетој притужби оца, који није виђао своју ћерку по моделу који је уређен судском пресудом. На основу достављеног изјашњења, Покрајински омбудсман је дошао до сазнања да је орган старатељства покренуо стручни поступак по пријави бивше супруге подносиоца, због сумње да он сексуално злоставља дете. Стручни тим центра је у поступку процене препознао индикаторе који указују на могућност постојања злостављања и случај је пријавио надлежном органу. Проценом ризика, а ради безбедности детета, одређена је мера заштите која се састојала у спречавању контаката детета са оцем до окончања кривичног поступка, што је указивало на неоснованост притужбе грађанина.

Хранитељство

Смештај у другу породицу (хранитељство) јесте услуга центра за социјални рад која се финансира из буџета Републике Србије. Породични смештај деце се прати годишњим извештавањем центара и периодичним прикупљањем података о броју деце и хранитеља. Стандарди заштите детета у хранитељској породици прописани су Правилником о хранитељству, а праћење и увид у остваривање сврхе хранитељства и подршку детету и хранитељској породици током одвијања хранитељства јесте задатак центара за породични смештај. Пошто они још нису основани на територији АП Војводине, то и даље раде центри за социјални рад.³² Надлежни секретаријат је у прошлој години, поступајући по притужбама, у неколико случајева захтевао да центри за социјални рад изврше поновни преглед у оквиру редовног праћења тока породичног смештаја и старатељства.

Покрајински омбудсман је поступао у неколико случајева смештаја деце у другу породицу (хранитељску), у вези с поступањем надлежних центара за социјални рад. Ова материја је поред Породичног закона посебно регулисана и подзаконским актом, Правилником о хранитељству.³³

³² Уредбом о мрежи установа социјалне заштите, предвиђено је формирање центара за породични смештај и усвојење на територији АП Војводине – у Белој Цркви, Суботици и Новом Саду, али до данас ти центри нису формиран. У току је доношење одлуке о оснивању центра за породични смештај и усвојење Нови Сад (регионалног центра за територију Јужнобачког, Сремског и Средњобанатског управног округа).

³³ Чланом 21 Правилника о хранитељству прописано је да општу подобност хранитеља утврђује центар за социјални рад, надлежан за хранитеље на основу синтетизованог извештаја – налаза и стручног мишљења о општој подобности будућих



Заснивање хранитељства

На основу обраћања грађана, Покрајински омбудсман је уочио да хранитељи не схватају потпуно значај поступка одлучивања о заснивању хранитељства. Пример за то јесте случај подносиоце представке која је покренула поступак за процену опште подобности за хранитељство, који је према њеном мишљењу дуго трајао. Мађутим, пошто процену опште подобности није могуће добити пре реализације и процене путем Програма припреме за хранитељство, а да се припрема и обука хранитеља организује најчешће три пута годишње, објективно није могуће у кратком року донети одлуку о заснивању хранитељства. У конкретном случају, разлог дужег трајања поступака била је процена стручних радника да је неопходно извршити и додатну процену компетенција подносиоце представке за хранитеља, која би претходила изради налаза и стручног мишљења стручних радника о општој подобности за хранитеља, а све у најбољем интересу детета.

Престанак хранитељства

Покрајинском омбудсману обратила се грађанка која је остваривала право на бесплатан превоз до школе на основу боравка у хранитељској породици; међутим, након заснивања ванбрачне заједнице, престало јој је и право на накнаду за породични смештај, као и право на бесплатну месечну карту. Незадовољна овом одлуком, она се обратила нама и јединици локалне самоуправе, са захтевом да јој се обезбеди бар право на бесплатну месечну карту. Будући да је подносиоца представке стекла потпуну пословну способност пре пунолетства (заснивањем ванбрачне заједнице), као и да по Одлуци о регресирању трошкова превоза ученика и студената (утврђује у којим случајевима локална самоуправа учествује у регресирању трошкова превоза) више није испуњавала предвиђене услове, нити је припадала кругу повлашћених лица, на основу чега би могла да оствари право на бесплатан превоз, Покрајински омбудсман је указао подносиоци представке на неоснованост њених захтева у складу са законом.³⁴

Напомињемо да се многи корисници ове социјалне услуге, након престанка хранитељства, суочавају с бројним проблемима, пре свега – материјалне природе. Такав је био случај с подносиоцем представке која је указала на то да је дуго година била на породичном смештају у истој породици, да је по пунолетству наставила да живи у њој, али да је престанком уговора о хранитељству, суочена с материјалним тешкоћама и упућена на искључиву помоћ бивших хранитеља, чије су материјалне прилике такође скромне. У више наврата, безуспешно се обраћала упутном органу старатељства, са захтевом да јој се помогне у превазилажењу материјалних проблема и пружања подршке, али помоћ је изостала. Након утврђивања стварног чињеничног стања у конкретном случају, дошло се до сазнања да је подносиоца представке пропустила да регулише питање пребивалишта, на шта јој је указао упутни орган

хранитеља, а када процену врши центар за породични смештај или друга специјализована установа, на основу синтетизованог извештаја тих установа.

Стручни радници у поступку процене опште подобности хранитеља руководе се проценом способности будућих хранитеља да стичу и развијају знања и вештине за заштиту деце без родитељског старања. То подразумева очување идентитета детета подржавањем веза између детета и његове породице, као и других важних особа из његове прошлости, као и прихватање подељене одговорности и успостављање сарадничког односа с родитељима деце и стручним радницима центра за социјални рад.

³⁴ У складу са одредбама Породичног закона, хранитељство престаје када дете наврши 18. годину живота, када стекне потпуну пословну способност пре пунолетства, када буде усвојено, када умре дете или хранитељ и раскидом хранитељства. Хранитељство се може продужити најкасније до навршене 26. године живота детета ако се дете редовно школује. У случају смрти хранитеља, лице које је с њим живело у истој породичној заједници има првенство приликом заснивања новог хранитељства.



старатељства, јер живи на територији другог месно надлежног центра за социјални рад. Покрајински омбудсман је подносио предочио начин остваривања права на материјалну подршку и обавезу пријаве пребивалишта и подучио је о томе.

ДОМОВИ ЗА ДЕЦУ

У складу са Одлуком о мрежи установа социјалне заштите за смештај корисника, настављено је усклађивање делатности установа и њихових капацитета. Према подацима Покрајинског завода за социјалну заштиту, број деце и младих на смештају у установама социјалне заштите смањено се у поређењу с претходним годинама. У 2013. години укупно је било 487 деце и младих, који су одлукама 41 упутног центра с територије АП Војводине смештени у установама социјалне заштите широм територије Републике Србије. У поређењу са 2010. годином, на смештају је 75 деце и младих мање.

Безбедност корисника услуга социјалне заштите

Покрајински омбудсман је из штампаних и електронских медија и на основу разговора с корисником Дома „Ветерник” у Ветернику дошао до сазнања о догађају у којем су корисници овог дома, под принудом запослених (васпитача, психолога и медицинског радника), рукама ископали опасан медицински отпад (неупотребљиве лекове, игле, шприцеве и сл.) који је био закопан у дворишту установе. Према изјашњењу, утврђено је да је Дом „Ветерник” у Ветернику, односно запослена дежурна васпитачица, у време спорног догађаја учинила неправилност у раду, јер није поступала у најбољем интересу корисника овог дома, дозволивши им да учествују у откопавању опасног отпада и тиме угрозила њихову безбедност и здравље. Директор установе (у време када је до пропуста дошло) није испитао и утврдио одговорност свих актера у спорном догађају, нити је обавестио надлежне органе о проблему са управљањем медицинским отпадом, укључујући и надлежну санитарну, здравствену инспекцију и инспекцију за заштиту животне средине. У складу са утврђеним неправилностима, Дому „Ветерник” упућена је препорука да, у складу са Законом о управљању отпадом и Правилником о управљању медицинским отпадом, изврши безбедно одлагање преосталог медицинског отпада из дворишта установе, као и свако будуће третирање медицинског отпада, како би се отклонила опасност од штетног дејства отпада на здравље корисника и животну средину. Директору установе препоручено је да контролише законитост рада свих запослених у установи, а посебно у погледу тога да ли се корисницима пружају услуге социјалне заштите у складу с њиховим најбољим интересом. Директор установе је у обавези да, у случају евентуалне сумње у неправилност у раду запослених у установи, испита и утврди одговорност запосленог, на шта је овлашћен законом.

Институционално насиље

Поред питања безбедности корисника услуга Дома „Ветерник” у Ветернику, једна од притужби на рад овог дома јесте и пријава корисника ове установе да васпитач установе дужи период физички и психички злоставља више корисника. У овом случају и у сличним случајевима, битно је да се утврди да ли је установа поступала у складу с Посебним протоколом за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања, као и то да се о сумњи на насиље обавесте све надлежне установе ради заштите интереса деце. Покрајински омбудсман, на основу добијеног изјашњења Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију (као другостепеног органа који врши надзор над радом домова), органа старатељства (СЦР) и полиције (МУП-а), утврдио је да су сви надлежни органи предузели мере како би се испитали наводи о злостављању корисника наведеног дома, а испоставило се да је пријава о злостављању била неоснована. Међутим, током поступања по представци,



уочени су и други пропусти у раду Дома „Ветерник”, јер управа овог дома, у сарадњи са упутним органом старатељства, није вршила благовремено ревизију примењеног облика социјалне заштите корисника дома, што је обавеза институције социјалне заштите, на коју је Покрајински омбудсман овој установи посебно указао.

Право на додатак за помоћ и негу другог лица и увећани додатак за помоћ и негу другог лица

Покрајински омбудсман је 2013. године примио неколико представки родитеља у вези са остваривањем права на додатак за помоћ и негу другог лица и увећан додатак за помоћ и негу другог лица.

У сваком од ових случајева, Покрајински омбудсман, користећи овлашћење за давање правних савета о могућностима за заштиту права и правних интереса, прописано чланом 25 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, подносиоцима представке указао је на услове³⁵ под којима се, у смислу одредаба Закона о социјалној заштити, може остварити право на додатак за помоћ и негу другог лица и права на увећани додатак за помоћ и негу другог лица, као и на право да изјаве жалбу на одлуку првостепеног органа, те уколико не буду задовољни одлуком другостепеног органа, да имају право да покрену управни спор тужбом у Управном суду у Београду, у року од 30 дана од дана достављања решења другостепеног органа, будући да о самом праву осим органа управе, може да одлучи само суд. Нажалост, иако је овај поступак релативно једноставан, грађани ретко користе ово своје право.

Издржавање детета

Покрајински омбудсман примио је више представки грађанки које су се жалиле да очеви њихове деце не извршавају обавезе плаћања издржавања деце и да судске одлуке којима је ова обавеза утврђена не могу

³⁵ Одредбама чл. 92 и 93 цитираног закона прописано је да право на додатак за помоћ и негу другог лица има лице коме је због телесног или сензорног оштећења, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању неопходна помоћ и нега другог лица да би задовољило своје основне животне потребе. Право на додатак за помоћ и негу другог лица остварује лице из става 1 овог члана ако то право не може да оствари по другом правном основу. Изузетно од става 2 овог члана, корисник новчане накнаде за помоћ и негу другог лица, који је то право остварио као инвалидно дете у организацији за пензијско и инвалидско осигурање по прописима о пензијском и инвалидском осигурању, који су били на снази до 1. јуна 1992. године, остварује право на додатак за помоћ и негу другог лица у висини разлике између износа додатка за помоћ и негу другог лица утврђеног у складу са овим законом и износа остварене новчане накнаде за помоћ и негу другог лица.

Потреба за помоћи и негом другог лица утврђује се на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању. Потреба за помоћи и негом другог лица постоји код лица из става 1 овог члана, коме је услед телесног оштећења, оштећења чула вида које узрокује губитак осећаја светлости с тачном пројекцијом или се вид постиже с корекцијом 0.05, интелектуалних потешкоћа или промена у здравственом стању, неопходна помоћ и нега другог лица ради задовољења основних животних потреба и које не може да устане из кревета, да се креће унутар стана без употребе помагала, да се храни, свлачи, облачи или да одржава основну личну хигијену без помоћи другог лица. Допатак за помоћ и негу другог лица утврђује се у номиналном месечном износу.

Одредбом члана 94 Закона о социјалној заштити, прописано је да право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица има лице из члана 92. став 1. овог закона за које је, на основу прописа о пензијском и инвалидском осигурању, утврђено да има телесно оштећење од 100% по једном основу или да има органски трајни поремећај неуролошког и психичког типа и лице из члана 92 став 1 овог закона које има више оштећења, с тим што ниво оштећења износи по 70% и више процената по најмање два основа.

Лице из члана 92 став 3 овог закона и лице које је по прописима о пензијском и инвалидском осигурању остварило право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица и испуњава услове из става 1 овог члана, може остварити право на увећани додатак за помоћ и негу другог лица у висини разлике између износа увећаног додатка за помоћ и негу другог лица утврђеног у складу са овим законом и износа новчане накнаде за помоћ и негу другог лица остварене по прописима о пензијском и инвалидском осигурању.



принудно да се изврше. Иако је Законом о извршењу и обезбеђењу прописано да је поступак извршења и обезбеђења хитан и да одлагање није дозвољено, осим ако законом није изричито прописано другачије, судови решења о принудном извршењу судских одлука не доносе у законом предвиђеним роковима, а када их и донесу са закашњењем, све чешће су неизвршава према дужнику. Родитељ, најчешће је то мајка, у таквим случајевима подноси кривичну пријаву против бившег супруга због кривичног дела недавања издржавања. Већина подносиоци представки указале су на то да прође и више месеци, а да не добију ниједну информацију о току поступка. Посебно забрињава податак да због досуђеног издржавања, и поред тога што га не остварују (примају), не могу да остваре право на различита социјална давања. Притом, већина притужитељки је слабог имовног стања и несигурних новчаних прихода, а у најбољем интересу деце јесте да се што пре реализује наплата доспелих потраживања на име доприноса за издржавање. Покрајински омбудсман је у оваквим случајевима подносиоци представки упутио на службе за бесплатну правну помоћ, у оквиру општинских управа које пружају правну помоћ у виду састављања писмена или заступања на суду. Подсећамо да је у претходним годинама Покрајински омбудсман указивао на потребу да се на републичком нивоу оснује такозвани алиментациони фонд који би омогућио родитељу да добија издржавање за дете; поступак против дужника водио би државни орган по регресној тужби, а према нашим сазнањима – у том смеру је у току поступак измене Закона о извршном поступку и Породичног закона.

У неколико представки сличне садржине, дужник је имао пребивалиште ван територије Републике Србије, те је у таквим случајевима Покрајински омбудсман саветовао подносиоци представки да се обрате Министарству финансија Републике Србије, које пружа правну помоћ у поступку остваривања алиментационих потраживања из иностранства. Повериоци алиментације који имају пребивалиште на територији Републике Србије могу овом министарству да поднесу захтев за покретање поступка по Конвенцији о остваривању алиментационих захтева у иностранству³⁶ против дужника који имају боравак на територији неке друге државе потписнице ове конвенције. По пријему иницијалног захтева, подносиоцу се доставља упутство за подношење захтева за издржавање. У складу са чланом 6 став 3 Конвенције о остваривању алиментационих захтева у иностранству, поступак и сва питања поводом остваривања алиментационих захтева регулишу се према закону државе дужника, односно према њеном међународном приватном праву.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ДЕЦЕ

Вакцинација деце

Покрајинском омбудсману обратило се неколико родитеља с питањем да ли је вакцинација деце обавезна, односно да ли се може избећи одговорност родитеља уколико одбије да вакцинише дете.

Подносиоцима представке указано је на то да је Законом о заштити становништва од заразних болести³⁷ прописано да се заштита становништва од заразних болести врши спровођењем општих и посебних, ванредних и других мера за заштиту становништва од заразних болести, у складу са законом. Посебна мера за заштиту становништва од заразних болести јесте имунизација, путем вакцинација и специфичних имуноглобулина. Вакцинација је обавезна против туберкулозе, дифтерије, тетануса, великог кашља, деце

³⁶ „Сл. лист СФРЈ”, додаток: Међународни уговори и други споразуми, број 2/1960.

³⁷ „Сл. гласник РС”, број 125/2004.



парализе, малих богиња, рубеоле, заушака, вирусног хепатитиса „Б” и обољења изазваних хемофилусом инфлуенце типа „Б” – за лица одређеног узраста.

Правилником о имунизацији и начину заштите лековима³⁸ прописано је да се, ради постизања потребног колективног имунитета становништва, вакцинални статус проверава на основу поређења приложене документације о свим претходним имунизацијама, на основу Личног картона о извршеним имунизацијама, или извода из Картона имунизације, с Календаром обавезне имунизације лица одређеног узраста. Календар обавезне имунизације лица одређеног узраста садржи стручно препоручени узраст лица, односно време када се врши обавезна имунизација лица одређеног узраста.

Будући да је законом прописана обавезна вакцинација и да родитељи могу и прекршајно одговарати у случају да се ове законске одредбе на извршавају, Покрајински омбудсман указао је родитељима на то да је вакцинација, пре свега, у интересу детета, као и на чињеницу да се приликом уписа у предшколску установу и школу проверава вакцинални статус детета.

Доступност здравствене заштите

Право детета на највиши могући стандард здравствене заштите у неким случајевима угрожено је чекањем на прегледе, а све због ограничених могућности здравствених установа, које немају довољно кадрова и медицинских апарата.

Такав случај је био и с подносиоцем представке која је указивала на непоступање и неблаговремено пружање здравствене заштите на Институту за здравствену заштиту деце и омладине Војводине. Током хоспитализације детета подносиоцке представке, планирано је да се уради снимање главе и цервикалне кичме магнетном резонанцом, али је урађено само снимање главе. Наиме, овај институт не поседује апарат за снимање методом магнетне резонанце, већ се снимање спроводи само у Институту за онкологију у Центру за дијагностички имиџинг и то само један дан у недељи за пацијенте са Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине. Због ових ограничења, у Институту за здравствену заштиту деце и омладине Војводине образована је комисија која према клиничким критеријумима утврђује неопходност и приоритет упућивања пацијената на магнетну резонанцу (деца узраста до седам година која захтевају седацију, као и хитни случајеви), док се остали хоспитализовани пацијенти упућују на амбулантно заказивање прегледа. Детету подносиоцке представке су прегледи заказани, али тек након неколико месеци. Институт за здравствену заштиту деце и омладине Војводине образложио је разлоге одложеног поступања, и након што су се стекли услови, заказао тражени преглед у складу с мишљењем надлежне комисије и поступајућег лекара.

Занемаривање здравља детета

Проблематици развода и утицаја развода на остваривање права детета разведених родитеља неопходно је посветити посебну пажњу, имајући у виду да деца нису способна сама да се изборе за своја права. Није ретко да се један од родитеља који није задовољан одлуком суда о вршењу родитељског права жали на то да други родитељ грубо занемарује здравље детета.

У једном предмету подносилац представке сматрао је да бивша супруга не врши адекватно своју родитељску дужност, пошто негира здравствене проблеме њиховог заједничког сина, па тако запоставља

³⁸ „Сл. гласник РС”, бр.11/2006, 25/2013, 63/2013, 99/2013.



и старање о потребним медицинским третманима који би побољшали његово здравствено стање. У оваквим случајевима битна је сарадња здравствене установе и органа старатељства који би стручним поступком интензивно радили са оба родитеља, јер сарадње између родитеља нема. Након развода брака, често постоји обострана нетрпељивост и нетолерантност између бивших супружника, што се одражава и на њихову комуникацију, а што представља потенцијални ризик за правилан дететов развој. У конкретном случају, констатовано је да оба родитеља поседују висок степен мотивације да се адекватно брину о детету, те да је неопходно да подједнако учествују у даљој бризи о детету, али да међуродитељска сарадња и даље изостаје, што изискује веће ангажовање саветодавних тела.

ИСТРАЖИВАЊА

Пројекат „Превенција економске експлоатације деце југоисточне Европе – Експлоатација деце на интернету“

Пројекат „Превенција економске експлоатације деце југоисточне Европе – Експлоатација деце на интернету“ реализовали смо крајем 2012. и почетком 2013. године, уз подршку међународне организације „Спасимо децу“ (*Save the Children International*).

Циљ овог пројекта јесте повећање капацитета и могућности за остваривање дечјих права у складу с Конвенцијом о правима детета УН, унапређивањем система заштите деце од свих видова злостављања, занемаривања и насиља над њима, а посебно деце која су доживела насиље или злостављање путем ИКТ-а, односно интернета, или су (била) изложена ризику да постану жртве експлоатације овим путем.

Истраживање се бавило и тиме како институције и установе које према прописима имају највише надлежности и овлашћења да се баве овом појавом, посебно када су деца у питању, као и медији и невладине организације специјализоване за област насиља над децом, доживљавају феномен експлоатације деце путем ИКТ-а, како се према њему односе и шта сматрају да је потребно учинити ради превенције и сузбијања ове појаве.

Ставови о коришћењу ИКТ-а и безбедности деце и младих на интернету испитивани су на фокус-групама ученика основних и средњих школа, те њихових родитеља и стручњака који се баве децом, а прикупљани су и подаци путем упитника.

Подаци о броју пријављених, одбачених и процесуираних случајева експлоатације деце путем ИКТ-а добијени од полицијских управа на територији АП Војводине и Посебног одељења за борбу против високотехнолошког криминала при Вишем јавном тужилаштву у Београду, указују на то да ова појава, изузев кривичних дела против полних слобода, односно у контексту дечје порнографије, још увек није препозната као посебна врста експлоатације деце.

Према подацима полицијских управа за 2011. и 2012. годину, на територији АП Војводине евидентирано је само 14 случајева експлоатације деце на интернету, што указује на то да у многим случајевима надлежни органи нису препознали овај облик експлоатације. Дистрибутери интернет услуга, мобилне и фиксне телефоније не виде своју улогу у заштити деце на интернету; њихово мишљење је да би највећу улогу у заштити и превенцији деце од експлоатације путем ИКТ-а требало да преузме држава, која би морала да покрене иницијативе, кампање и пројекте у којима би провајдери могли да имају (више) споредну улогу. Институције које се баве децом (школе, ученички домови, домови за децу са сметњама у



развоју, органи старатељства) истичу да је основни проблем евидентно неразумевање овог појма, односно чињеница да законом није јасно дефинисано на који начин треба третирати и процесуирати случајеве експлоатације деце путем интернета.

На основу истраживања, закључено је да ниједан правни акт, односно стратешки документ на међународном или националном нивоу (анализиран за потребе овог истраживања) не препознаје, нити дефинише експлоатацију деце путем ИКТ-а као посебан вид злостављања, насиља и/или злоупотребе деце. Због тога је Покрајински омбудсман, ради превенције и сузбијања експлоатације деце путем ИКТ-а, указао на потребу да се постојећи правни оквир унапреди, тако што би се у позитивне правне прописе Републике Србије (Кривични законик Републике Србије, Закон о основама система образовања и васпитања, Породични закон, Закон о социјалној заштити, Закон о здравственој заштити, Закон о електронским комуникацијама, Закон о заштити потрошача) имплементирале одредбе о преузетим обавезама из потврђених и објављених међународних уговора којима је наша држава приступила, а којима се експлоатација деце путем ИКТ-а препознаје као специфичан вид експлоатације деце, односно злостављања, злоупотребе и насиља над децом и/или малолетницима. Препоручено је да је неопходно да институционални, колективни и индивидуални актери у државном, пословном и цивилном сектору успоставе обавезну међусекторску сарадњу, као и да је потребно укључивање деце у јавне расправе када се одлучује о питањима значајним за саму децу. Остале препоруке могу се наћи у публикацији овог истраживања, која је доступна на интернет-презентацији институције Покрајинског омбудсмана.

Након објављивања овог истраживања, Покрајински омбудсман је током 2013. године спровео информативну кампању по школама на територији АП Војводине о потреби да се ова област заштите права деце и младих унапреди, а покренуо је и интернет-страницу (<http://bezbedaninternet.ombudsman-arv.org>) на којој је могуће прочитати савете за безбедно коришћење интернета, упутства за заштиту и прегледати корисне графичке и видео садржаје.

Објављено истраживање Покрајинског омбудсмана разматрало је више скупштинских одбора АП Војводине, а Одбор за образовање, науку, културу, омладину и спорт Скупштине АП Војводине, након разматрања извештаја, донео је закључак којим је Покрајинском секретаријату за образовање, управу и националне заједнице и Покрајинском секретаријату за здравство, социјалну политику и демографију сугерисано да се издвоје огледна одељења у основним и средњим школама у којима би се пратило спровођење препорука садржаних у истраживању.

Мере подршке породици са децом

Покрајински омбудсман је 2013. године спровео истраживање о мерама које јединице локалних самоуправа на територији АП Војводине реализују с циљем пружања подршке деци, родитељима и породицама с децом. Осим утврђивања да ли и на који начин јединице локалне самоуправе пружају подршку породици с децом, циљ истраживања био је и да се утврди да ли су и које јединице локалне самоуправе предузеле одређене мере, како би ублажиле евентуалне последице услед обустављања наведених видова новчане помоћи АП Војводине, које су приказане у уводном делу годишњег извештаја.

За потребе истраживања сачињен је упитник који је пратио, пре свега, одредбе прописане Законом о финансијској подршци породици са децом, одредбе Закона о социјалној заштити које се односе на мере и



активности јединица локалне самоуправе и мере локалне популационе политике предложене Одлуком о програму демографског развоја АП Војводине³⁹.

Истраживањем је обухваћено свих 45 јединица локалне самоуправе из АП Војводине, а упитник су попуњавали углавном запослени у одељењима и секторима за друштвене делатности органа управе.

Резултати истраживања указују на то да јединице локалне самоуправе различитим и бројним мерама настоје да пруже подршку породици са децом, једнородитељским породицама, као и паровима који планирају породицу. Међутим, јасно је да у јединицама локалне самоуправе постоје разлике у броју и врстама помоћи и мера подршке које оне обезбеђују. Док поједине јединице обезбеђују више различитих мера, има и оних за које се стиче утисак да нису у довољној мери развиле локалну популациону политику.

Када је реч о специфичним мерама популационе политике, јединице локалне самоуправе, сходно локалним потребама и условима, обезбеђују и спроводе већину мера наведених у Одлуци о програму демографског развоја АП Војводине.

Мере на које је Покрајински омбудсман посебно усмерио пажњу у овом истраживању односиле су се на родитељски додатак за прво дете, новчану помоћ породици у којој се роде близанци, тројке или четворке и обезбеђивање средстава за регресирање дела трошкова боравка у предшколској установи за дете трећег, односно четвртог реда рођења будући да су ово биле мере које је спроводила АП Војводина, а које су обустављене од 01.01.2013. године.

Према резултатима истраживања, родитељски додатак за прво дете обезбеђује 27 јединица локалне самоуправе (60% укупног броја јединица). Десет јединица локалне самоуправе почело је да исплаћује ову врсту новчане помоћи после 2012. године, а пет јединица локалне самоуправе – у току 2013. године.

У десет јединица локалне самоуправе родитељски додатак, односно новчана помоћ обезбеђује се за свако дете, па сходно томе – и за близанце, тројке, четворке. Општина Шид обезбеђује колица за бебе породицама у којима се роде близанци, тројке, четворке, а Општина Озаци колица за бебе поклања искључиво тројкама.

Резултати истраживања показују да јединице локалне самоуправе ретко обезбеђују неки вид олкашице родитељима чије прво или друго дете похађа предшколску установу, али зато 28 јединица локалне самоуправе (62%) омогућава родитељима бесплатно похађање предшколских установа за децу трећег, односно четвртог реда рођења. Ово право регулисано је појединачним правним актима у виду одлука, правилника, закључака, решења усвојених махом 2013. године, па је на тај начин омогућено да се у одређеној мери предупредити потенцијални проблеми због тога што је АП Војводина обуставила овај вид подршке.

Покрајински омбудсман сматра да је за тако важно питање као што је локална популациона политика, најбољи стратешки приступ решавању проблема, а из података истраживања произлази да то и јесте приступ две трећине укупног броја јединица локалне самоуправе. Уз то, локална популациона политика у највећем броју јединица локалне самоуправе регулисана је појединачним правним актима у виду одлука, правилника и слично. Оно што може бити још једна препрека у квалитетном и ефикасном спровођењу

³⁹ Одлука о доношењу програма демографског развоја АП Војводине са мерама за његово спровођење („Сл. лист АП Војводине”, број: 3/2005)



локалних мера популационе политике јесте чињеница да само десет јединица локалне самоуправе има основано тело (комисију, савет) одговорно за њихово спровођење, а да само две јединице локалне самоуправе имају основан фонд за ову намену.

Сходно закључцима истраживања, Покрајински омбудсман јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине упућује следеће препоруке:

- да јединице локалне самоуправе које то до сада нису учиниле, регулишу локалну популациону политику стратешким приступом: да анализирају демографску слику локалне средине, идентификују ресурсе, успоставе институционални оквир за спровођење локалне популационе политике, оформе фонд или да на други начин обезбеде средства за ову сврху, да дефинишу мере популационе политике и слично;
- да поред мера које подразумевају смањење трошкова родитељства, већу пажњу посвете обезбеђивању мера и активности у виду едукативне и саветодавне подршке родитељима, деци и младима;
- да обезбеде што бољу и ефикаснију сарадњу и умреженост институција и организација које се баве питањима локалне популационе политике и с њима повезаним областима (социјална и здравствена заштита, образовање, култура, спорт, медији, невладин сектор и слично).

Деца у покрету (повратници по Споразуму о реадмисији)

Према извештајима Комесаријата за избеглице и миграције, Република Србија је држава с великом расељеничком популацијом, као једна од пет држава у свету с проблемом дуготрајног избеглиштва и с преко 97.000 регистрованих избеглица, укључујући и 209.000 интерно расељених лица с територије АП Косово и Метохија, којима, као економско-социјално рањивој категорији, дуги низ година пружа континуирану помоћ. Поред тога, у протеклих неколико година, Република Србија се суочила и с тражиоцима азила из земаља Азије и Африке и илегалним мигрантима, али и повратницима по основу Споразума о реадмисији.⁴⁰

Међу наведеним миграционим групама, којима још припадају и ирегуларни мигранти, жртве трговине људима, деца укључена у живот и/или рад на улици, посебно осетљиву групу изложену посебним ризицима, пре свега, ризику од неадекватне бриге, злостављања, занемаривања, економске и социјалне експлоатације – чине деца.

Покрајински омбудсман је током 2013. године започео активности за припрему обимнијег истраживања о остваривању права и положају „Деце у покрету” на територији АП Војводине, с посебном пажњом усмереном на групу деце повратника по Споразуму о реадмисији, међу којом су и деца избеглице, као и деца која припадају интерно расељеним лицима с територије АП Косово и Метохија.

Податке о повратницима по основу Споразума о реадмисији, прикупља Комесаријат за миграције и избеглице Републике Србије,⁴¹ односно локална повереништва за избеглице и миграције, као и

⁴⁰ „Споразум између Републике Србије и Европске заједнице о реадмисији лица која незаконито бораве”, потписан је 18.09.2007. године, а ступио је на снагу јануара 2008. године.

⁴¹ Комесаријат за избеглице, као посебна организација у систему државне управе, основан је *Законом о избеглицама* („Сл. гласник РС”, број 18/92, „Сл. лист СРЈ”, број 42/02 – СУС и „Сл. гласник РС”, број 30/10) за обављање стручних и других послова који се



Канцеларија за реадмисију на аеродрому „Никола Тесла“. На основу увида у извештај поменуте канцеларије,⁴² утврђено је да постоји тенденција да одређене јединице локалне самоуправе постају место боравишта за повратнике из процеса реадмисије више него друге. Према тим подацима, међу 45 јединица локалне самоуправе на територији АП Војводине, највише повратника – у поређењу с бројем становника с територије одређене јединице локалне самоуправе – евидентирано је у Зрењанину, Вршцу, Житишту, Беочину, Жабљу, Новом Бечеју. Приметно је то да АП Војводина, поред Града Београда, предњачи по броју повратника.

Имајући у виду наведене податке, Покрајински омбудсман спровео је прелиминарно истраживање у општинама Вршац и Житиште и у Граду Зрењанину. Информације о деци из процеса реадмисије затражене су од центара за социјални рад, полиције и локалних повереника за избеглице и миграције.

Резултати прелиминарног истраживања указују на следеће:

Општина Вршац је у 2013. години евидентирала 33 породице с децом. Од укупно 94 евидентиране деце, њих 17 живи у једнородитељским породицама. У овој јединици локалне самоуправе, 38 евидентиране деце припада категорији повратника по споразуму о реадмисији, 24 су добровољни повратници, а чак 32 су вишеструки повратници. Две трећине чине деца ромске националности.

Због близине државне границе с Румунијом, одређени број повратника стиже и преко овог прелаза. Полиција ове породице упућује на локалног повереника за избеглице због евидентирања и остваривања осталих права и комплетирања документације, а Повереништво даље контактира са осталим институцијама система.

Од 33 евидентиране породице, чак 22 породице немају никакву имовину у матичној држави. Новчану социјалну помоћ прима 27 породица с децом (29%), а шест породица се бави сезонским и повременим пословима, сакупљањем секундарних сировина и слично. Просечан износ укупног прихода породица јесте око сто евра. Чак педесет четворо од укупно деведесет четворо деце нису обухваћена одређеним видом образовања, иако би требало да јесу.

У Општини Житиште живи око осамсто ромских породица, које углавном чине повратнике по реадмисији. Ово је велик број, имајући у виду број становника ове општине. Најмање две трећине ових лица била су барем једанпут (неки и више пута) у земљама западне Европе тражећи азил. Реч је о лицима која се у земљу враћају и другим превозом, па их Канцеларија Комесаријата на аеродрому није све евидентирала, те се не јављају у повереништво за избеглице. Циљ ових породица првенствено јесте да се врате у неку од земаља западне Европе.

Према евиденцији Центра за социјални рад Житиште, од 2006. године до 2013. године, 32 деце су реадмисанти (20 дечака и 12 девојчица). Сва деца потичу из потпуних породица, а школу похађају спорадично јер су стално „у покрету“. У односу на децу из избегличких и интерно расељених породица,

односе на збрињавање, повратак и интеграцију избеглица, утврђених овим законом и с њима повезаних управних послова. (<http://www.kirs.gov.rs/articles/onama.php?lang=SER>).

⁴² Преузето са: http://www.kirs.gov.rs/docs/read/Izvestaj_2013.pdf.



деца реадмисанти су слабије интегрисана у локалну средину и чешће не похађају школу или је раније напуштају.

Према подацима Одсека за месне заједнице и избеглице Градске управе Града Зрењанина, у периоду од 2006. године до 2013. године евидентирано је 113 породица и укупно 141 дете (66 девојчица и 75 дечака), од чега је 137 деце – ромске националности. Само четири породице издржавају се од сопствене зараде, док чак 83 породице прима новчану социјалну помоћ, а 30 породица је без прихода. Просечан износ укупног прихода породица износи око 80 евра месечно.

Проблеми на које су указали из наведених општина, у првом реду, јесу привремено или трајно непохађање школе, и поред тога што су установе образовања укључене у активно решавање проблема с којим се сусрећу повратници по споразуму о реадмисији. Школе организују додатну и припремну наставу за децу, а организују и прилагођавају и наставно градиво. Пошто су неки од родитеља нижег образовног нивоа, у Општини Вршац организује се настава за родитеље, у оквиру пројекта „друга шанса”.

Међу осталим проблемима, издвајамо непознавање језика средине, неповерење према околини, али и институцијама и установама које им пружају подршку. Уочене су тешкоће у социјализацији деце, што је условљено, између осталог, оптерећеношћу традиционалним навикама (рано ступање у брак, забрана мешања женске деце с вршњацима и слично). Код већине породица приметно је одсуство радних навика, те ослањање на материјалну социјалну помоћ у решавању егзистенцијалних проблема. Центар за социјални рад је тренутно једина институција која може да пружи потребну материјалну помоћ овим породицама.

Многе породице с децом поново покушавају да траже азил у другим земљама. Мониторинг деце из групе повратника по споразуму о реадмисији веома је отежан због неповерења у институције и неспремности родитеља на сарадњу.. Реч је превасходно о породицама које мигрирају и по више пута, без личне непокретне имовине, а склоне су и томе да мењају лична имена и да не поштују одјаву пребивалишта.



РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

УВОД

Половином 2013. године, Комитет Уједињених нација за уклањање свих облика дискриминације жена размотрио је комбиновани Други и трећи периодични извештај Републике Србије и поздравио усвајање закона који су усмерени на уклањање дискриминације жена. Међутим, изразио је забринутост због тога што се Конвенција за уклањање свих облика дискриминације жена не примењује непосредно у судским поступцима, а жене не траже заштиту права на једнакост и забрану дискриминације позивајући се на њене одредбе или важеће домаће прописе. То указује на недовољну информисаност жена, судија, тужилаца, адвоката и осталих стручњака о правима жена које гарантује Конвенција, због чега је нашој држави препоручено да, између осталог, настави да подиже ниво свести жена о њиховим правима и да обезбеди ефикасно спровођење антидискриминационих закона.

У 2013. години су промењене одредбе два закона којима је побољшан положај трудница и породиља. Усвојене су измене и допуне Закона о раду које предвиђају да послодавац запосленој за време трудноће, породилског и одсуства с рада ради неге детета, не може да откаже уговор о раду, тачније - радни однос на одређено време се продужава до истека коришћења права на одсуство. Осим тога, деца, труднице и породиље сада могу да остваре право на здравствену заштиту, без обзира на основ по којем су осигурани, а од 1. јануара 2014. године накнада зараде за време привремене спречености за рад за жене на трудничком боловању износи 100 одсто од пуне зараде.

Осим о кршењу права трудница и породиља, о дискриминацији запослених жена, здравственој заштити, и у овом извештају велика пажња посвећена је насиљу над женама у породици и тешкоћама с којима се суочавају у институцијама у којима траже заштиту. После усвајања Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и у породици,⁴³ очекују се нове мере за побољшање превенције, помоћи жртвама и процедура, као што су процена ризика, хитне мере заштите и правна помоћ, које често изостају. На потребне промене указују примери поступања институција који су приказани у овогодишњем извештају, у којем су описани и случајеви кршења принципа равноправности полова, као и друге активности које су предузимане у оквиру надлежности заменице за равноправност полова.⁴⁴

Општи показатељи (структура представки)

Вишегодишње искуство показује да се жене више него мушкарци жале због проблема у вези с радним односима, економским проблемима, социјалном заштитом и родитељством, односно због угрожавања права трудница и породиља. Грађани/грађанке у АП Војводини углавном не препознају кршење права на основу пола и дискриминацију по том основу у поступању органа управе, тако да је број оних који се обраћају и траже заштиту равноправности веома мали у односу на учесталост проблема с којима се

⁴³ Конвенција је усвојена 11. маја 2011. године у Истанбулу, а Народна скупштина Републике Србије усвојила је закон о њеном потврђивању 31. октобра 2013. године.

⁴⁴ Покрајинска скупштинска одлука о Покрајинском омбудсману, члан 17 („Сл. лист АП Војводине“ бр. 23/2002, 5/2004, 16/2005 и 18/2009 – промена назива акта).



свакодневно сусрећу, односно није сразмеран стању и проблемима у области равноправности полова на које често указују подаци.⁴⁵ Осим тога, вишеструки проблеми на које жене често указују у својим представкама не уочавају се увек као дискриминација на основу пола, брачног или породичног живота или вишеструка дискриминација жена, него као кршење права из радног односа, или права из социјалног, односно пензијског осигурања и права на здравствену заштиту, тако да се у институцијама проблеми, углавном, не сагледавају из родног угла.

Од 1.253 представке, жене су поднеле 564, а у сектору равноправности полова поступано је у 169 случајева, од којих су 55 евидентирани у области равноправности полова. Представке које нису означене као „равноправност полова” односиле су се на проблеме у образовању, на пензијско и инвалидско осигурање, поступање центара за социјални рад, права по основу рада и незапослености, или здравствене заштите. Број и структура притужби које су означене као повреда права у области равноправности полова јесте релативно мали и чини 4,39% од укупног броја представки, незнатно више него 2012. године. Највише представки је у вези с радним правима, односно дискриминацијом у области рада и запошљавања, узнемиравања и злостављања на раду, због насиља у породици и у области социјалних права. Мушкарци су у вези с родном равноправношћу поднели пет представки (9,09% од укупног броја представки у овом сектору), једну представку је поднело удружење грађана, док је по сопственој иницијативи покренуто осам предмета. У следећој табели је дат преглед представки означен као - равноправност полова, по областима и подносиоцима представки.

Област	Укупно	%
Радни односи	16	29,09%
Дискриминација по основу пола, брачног или породичног живота	10	18,18%
Насиље у породици	8	14,55%
Мобинг	6	10,91%
Социјално осигурање	5	9,09%
Довођење у неравноправан положај	4	7,27%
Институционално насиље	1	1,82%
Социјална и материјална подршка и помоћ	1	1,82%
Социјална заштита	1	1,82%
Судски поступак	1	1,82%
Права особа са инвалидитетом	1	1,82%
Здравствена заштита	1	1,82%
УКУПНО	55	100,00%

⁴⁵ У области родне равноправности углавном се суочавамо са структуралном дискриминацијом, која се најчешће не препознаје, него се различито поступање схвата као природно стање ствари, а на те појаве углавном указују статистички подаци.



Упућено је пет мишљења и препорука општинским/градским органима управе која су се односила на поступање органа у вези са исплатом накнада зарада породиљама, подстицајима за породице с децом, спречавањем злостављања на раду, као и у вези с применом Закона о равноправности полова, Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом и Закона о јавним предузећима.

И током 2013. године, заменица за равноправност полова јавно је иступала и упозоравала на кршење права и дискриминацију на основу пола, обишла је десетак локалних самоуправа, учествовала на више десетина скупова, имала 103 изјаве, интервјуа и гостовања у телевизијским и радио-емисијама (52 у 2012. години). Осим тога, активно је учествовала у спровођењу пројекта „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама”, а у сарадњи са заменицом за заштиту права националних мањина реализовала је пројекат „Положај жена у националним саветима националних мањина“.

НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА И У ПОРОДИЦИ

Насиље над женама у породици веома је распрострањено, а само четвртина злостављаних жена је последњи случај насиља пријавила полицији.⁴⁶ Друго истраживање је показало да је велики проценат одбацивања кривичне пријаве (у 66,7% предмета), најчешће због недостатка доказа, те да тужилац у готово 80% случајева није разговарао ни са оштећеном/оштећеним, нити с лицем против којег је поднета кривична пријава, као и да процесуирање траје релативно дуго, док међу изреченим санкцијама преовлађују мере упозорења, односно условна осуда. Казна је изречена сваком петом учиниоцу, а суд је олакшавајуће околности нашао у 90% случајева, међу којима преовлађују – ранија неосуђиваност (23,7%) и родитељство (21,4%).⁴⁷

У истраживању се констатује, а до сличних закључака дошао је и Покрајински омбудсман, да жртве од надлежних служби очекују веће ангажовање, разумевање проблема и њихових потреба, пружање подршке, помоћ, заштиту и информације о могућностима заштите. Ово су разлози због којих институције треба доследно да сарађују, помажу и подржавају жртве у оквиру својих надлежности на шта их поред закона обавезују и протоколи о поступању.

Подаци о насиљу⁴⁸

Већ осам година, Покрајински омбудсман у надлежним институцијама на годишњем нивоу прикупља податке који указују на поступање институција, што донекле треба да помогне потпунијем праћењу и разумевању ове појаве, али и приликом усвајања и примене одговарајућих мера. Нажалост, прикупљање, евидентирање и објављивање података није на задовољавајућем нивоу. Ипак, прикупљени подаци потврђују налазе горепоменог истраживања - да су у огромном проценту жртве породичног насиља жене, а мушкарци починиоци породичног насиља.⁴⁹ Број пријављених случајева насиља у породици расте,

⁴⁶ Истраживање је спроведено 2009. године у оквиру пројекта: „Ка свеобухватном систему сузбијања насиља над женама у Војводини“.

⁴⁷ Истраживање „Кривично-правни одговор на насиље у породици: Правосудна пракса у Војводини“ спроведено 2010. године у оквиру пројекта „Ка свеобухватном систему сузбијања насиља над женама“.

⁴⁸ Извештај „Подаци о породичном насиљу за 2013. годину”, видети на сајту Покрајинског омбудсмана: <http://tr.ombudsmanapv.org>

⁴⁹ „Кривично-правни одговор на насиље у породици: Правосудна пракса у Војводини“ показује да међу жртвама преовлађују особе женског пола (84,5%), просечне старости између 33 и 48 година (35%).



а охрабрује то што институције извештавају да примењују протоколе за поступање и да је њихова међусобна сарадња све боља а деловање брже. Нажалост, казнена политика према починиоцима је блага (већина осуда су условне) а процесуирање случајева насиља - релативно споро.

Полицијске управе су забележиле 4.114 захтева за пружање полицијске интервенције ради заштите од насиља у породици, односно 687 захтева више него 2012. године. Подаци, међутим, нису сасвим упоредиви будући да у 2012. години податке није доставила Полицијска управа Панчево, а у 2013. години на упитник нису одговориле полицијске управе у Суботици и Кикинди (Полицијска управа Нови Сад је одговорила, али није доставила податке о укупном броју захтева за полицијску интервенцију у оба извештајана периода). Полицијски службеници су интервенисали у 4.105 случајева, а највише су користили упозорење – као и претходних година (2.564). Поднели су 828 прекршајних пријава (274 мање него 2012. године) и 944 кривичне пријаве (83 више него претходне године). Од укупног броја кривичних пријава, 83% односи се на случајеве у којима је жена жртва насиља. Осим Полицијске управе Сомбор, која није интервенисала поводом сваког захтева,⁵⁰ остале полицијске управе наводе да интервенишу на сваки захтев. Полицијске управе су упознате са Општим протоколом о сарадњи установа, органа и организација у области насиља над женама у породици и партнерским односима и примењују га, а указују на добру сарадњу са осталим институцијама, док полицијске управе у Зрењанину и Сремској Митровици наводе да је примена протокола утицала на побољшање сарадње, посебно са центром за социјални рад.

Прекршајни судови (11 одговорило на упитник) забележили су 773 захтева за покретање прекршајног поступка (захтеве је подносила искључиво полиција), покренули 675 прекршајних поступака и изrekli 673 пресуде (највише осуђујућих, међу којима преовлађују новчане казне - 273, а за разлику од претходних година није изречена ниједна мера безбедности у судовима који су доставили податке). Прекршајни судови у Руми и Бечеју оцењују да је примена Протокола побољшала сарадњу са осталим институцијама, а суд у Сремској Митровици указује на то да је једино сарадња с надлежним центром за социјални рад незадовољавајућа.

Према подацима које је доставило пет *тужилаштва* евидентирано је 1.053 кривичне пријаве, а покренут 851 поступак. Сва тужилаштва наводе да су упозната с Протоколом, али подаци указују на то да га сви не примењују.

Кад је реч о кривичним поступцима, четири суда који су доставили податке евидентирала су 295 оптужница и оптужних предлога. Од 259 пресуда, 82 одсто су осуђујуће, углавном условне. Од запримања кривичне пријаве до првог рочишта прође највише три месеца, док судски поступци трају између једног месеца и једне и по године. У парничном поступку (само три суда доставило податке) евидентирано је 89 поднетих тужби у вези с насиљем у породици, од којих је 13 повучено. Изречена је 91 мера заштите, од којих је 39 забрана даљег узнемиравања члана породице.

Према подацима 26 од 45 центара за социјални рад, забележено је 768 обраћања због насиља у породици. У већини случајева, као и до сада, насиље су пријављивале жртве (296), док су полиција (194 пријаве) и остале институције (144 пријаве) - више него претходних година - пријављивале насиље у породици. У 323 случаја затражена је психолошка помоћ, а правна помоћ у 234 случаја. Полицији је пријављено 527 случајева – не зна се због чега нису пријављени сви случајеви. На основу Породичног закона

⁵⁰ Наведени разлози због којих у појединим случајевима полиција у Сомбору није интервенисала јесу нерешени имовинско-правни односи, нерешени породични односи и случајеви када није утврђена одговорност починилаца.



процесуирано је 163, у кривичном 175, а 42 у прекршајном поступку. Сви центри за социјални рад који су доставили податке (осим центара у Сечњу, Новом Бечеју и одељења новосадског центра у Беочину) примењују Посебан протокол о поступању центара за социјални рад – органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима. Центри указују на то да је сарадња с другим институцијама умногоме побољшана пошто је Протокол почео да се примењује - међусобна сарадња је боље координисана, прецизно је утврђено поступање сваке од институција, уједначенија је пракса, брже је деловање.

У 27 домова здравља је евидентирано 514 случајева породичног насиља над женама, а пацијенткиње су саме пријавиле насиље у 91 одсто од наведеног броја. Жене у старосној доби између 20 и 40 године чине 73 одсто укупног броја жртава, а више од половине имају децу. Починиоци су у највећем броју бивши или садашњи муж, односно партнер. Физичко насиље се догодило у 215 случајева, а у 66 случајева је постојала претња или употреба оружја. У 16 случајева пацијенткиња је била трудна, док је у 198 случајева боловала од неке хроничне болести. Процена ризика урађена је само у 29 случајева, а у 288 од укупног броја случајева током времена се, према процени лекара, повећавала учесталост и озбиљност насиља. У 184 случаја жртвама је саветовано да се обрате полицији и центру за социјални рад а полиција је интервенисала само у 38 одсто случајева.

Жене убијене у породичном насиљу

У породичном, односно партнерском окружењу убијене су 43 жене, од којих је десет жена из АП Војводине (у 2012. години убијене су 32 жене). Према подацима мреже „Жене против насиља“ око 67 одсто од укупног броја убистава учињено је оружјем, а у три од 13 случајева у којима је насилник поседовао оружје, насиље је било пријављивано полицији пре убиства, што говори о томе да жене нису биле на одговарајући начин заштићене и да су поступци надлежних институција били неефикасни, неделотворни, или нису ни реаговале. Трећина убијених жена је била старија од 65 година, а од 60 особа које су остале без мајке, 16 су малолетна деца.⁵¹

Поступање органа у случајевима пријаве насиља у породици

Покрајинском омбудсману су се и у овом извештајном периоду обраћале жртве насиља – најчешће супруге или партнерке насилника које нису наишле на разумевање надлежних институција и које су остале без одговарајуће институционалне подршке у решавању овог сложеног проблема. У таквим случајевима тражени су, пре свега, подаци од надлежних полицијских управа и центара за социјални рад, а у појединим случајевима обратили смо се и Сектору унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова. Потребно је истаћи да полицијске управе без одлагања достављају одговоре и настоје да уваже предлоге Покрајинског омбудсмана, док је поступање центара за социјални рад променљиво, па се намеће општи закључак о неопходности хитног деловања, повезивања свих институција које учествују у процесуирању случајева и обезбеђивања психосоцијалне подршке жртвама.

Истичемо пример Центра за социјални рад Града Зрењанина, јер у својој пракси испољава висок степен осетљивости стручних радника за препознавање проблема и потребе за пружањем помоћи жртвама насиља у породици. Центар је у једном изјашњењу указао на мере и на то да је са жртвом сачињен безбедносни план услуга ради њене сигурности у кући, у којем је назначено како треба да се понаша и шта

⁵¹ Фемицид – убиства жена у Србији, квантитативно-наративни извештај 2013. www.zeneprotivnasilja.net



треба да предузме у случају да партнер настави да је узнемирава. Основно јавно тужилаштво у Зрењанину показује спремност за хитно решавање случајева насиља и предузимање свих мера, укључујући и оне које нису у вези с кривичним гоњењем учинилаца, него и других поступака када постоји законска могућност ангажовања јавног тужилаштва, што се одражава на поступање свих органа и институција који се укључују у решавање случајева насиља у породици. Примера ради, Породичним законом прописано је да тужбу за одређивање мере заштите од насиља у породици, као и за продужење ове мере, могу поднети: члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и орган старатељства. Покрајински омбудсман се у својој пракси није сусрео са случајем да су тужилаштво или центар за социјални рад, позивајући се на поменућу одредбу, поднели тужбу за мере заштите од насиља у породици, осим у поменућом предмету. Наиме, Основно јавно тужилаштво у Зрењанину обавестило је Покрајинског омбудсмана о томе да је Основном суду у Зрењанину поднело тужбу за одређивање мера заштите од насиља у породици с предлогом забране туженом да на било који начин даље узнемирава тужилу – жртву насиља, да се суздржава од сваког дрског, злонамерног и безобзирног понашања којим се угрожава њен телесни интегритет, душевно стање и спокојство под претњом принудног извршења, да се нареди његово исељење из куће и забрани приступ кући у којој она станује, као и приближавање жртви на удаљеност од 100 метара. По доношењу пресуде којом се тужба за мере заштите усваја, Основно тужилаштво у Зрењанину самоиницијативно је о томе обавестило Покрајинског омбудсмана.

Поступање полиције у случајевима насиља у породици

Покрајински омбудсман је у вези с поступањем полиције указао на то да је потребно испитати наводе пријава насиља у породици, без обзира на то да ли су на први поглед уверљиви, да ли постоји лекарски извештај о повредама, да ли је насилник први пут био насилан или је евентуално по занимању полицајац. За кривично дело насиља у породици кривично гоњење се предузима по службеној дужности. Сходно томе, ако полиција дође до сазнања да постоје основи сумње да је насиље извршено, неопходно је да по томе поступа и да пријаву достави надлежном јавном тужилаштву. У наставку су наведени примери поступања Покрајинског омбудсмана по представкама због насиља у породици.

Насиље у породици: грешка насилника или кривично дело

Покрајинском омбудсману се обратила жена због тога што мушкарац – иначе полицајац – није прихватио њену одлуку о прекиду емотивне везе са њим и почео је да јој прети. Претње су постале јаче и учесталије, уз прогањање и на радном месту, а једном приликом ју је физички напао, што је потврдила надлежна Полицијска управа. Подносиатељка представке је побегла и утрчала у полицијску станицу, али је насилник у службеним просторијама сустигао и наставио да је туче пред дежурним полицијским службеником. У изјашњењу полицијске станице било је наведено да је у спроведеном поступку провере установљено да је поменути догађај заведен у „Дневник догађаја“ као и интервенција полицијских службеника са исходом: издато упозорење. Покрајински омбудсман је указао на то да упозорење не представља санкцију ни у једном поступку, те да је неопходно спровести поступак или поступке против насилника. Затражено је да Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова изврши надзор над поступањем полицијске управе и скренута је пажња на то да, чињеница да је насилник по занимању полицијски службеник, представља отежавајућу околност. С тим у вези, у допису је цитирана и пресуда Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) у предмету Горовенки и Бугара против Украјине (*Gorovenky and Bugara v. Ukraine*), где је полицијски службеник ван службе починио кривично дело. ЕСЉП није прихватио аргументе државе који су били усмерени на искључење њене одговорности зато што се починилац кривичног дела, иако је полицијски службеник, у време извршења кривичног дела није



налазио на дужности. У конкретном случају јесте утврђена одговорност државе за повреду члана 2. Европске конвенције за заштиту људских права, а ЕСЉП је нагласио:

„38. Суд понавља да се од државе очекује да постави високе професионалне стандарде у полицији и да обезбеди да лица на служби у тим органима испуњавају одговарајуће критеријуме (видети, *mutatis mutandis*, Абдулах Јилмаз против Турске, бр. 21899/02, § § 56-57, 17. јун 2008).“

После обраћања Сектору унутрашње контроле против насилника – полицијског службеника је покренут дисциплински поступак због тешке повреде службене дужности.

Квалификација дела: „проблеми са супругом који ју је наводно физички напао“

Подноситељка представке је навела да се обратила полицији након физичког насиља од стране бившег супруга, али полицијска станица није проследила кривичну пријаву тужилаштву. У изјашњењу полицијске станице било је наведено да је подносиатељка представке одустала од пријаве, што је она порицала. Будући да је против бившег супруга поднела и тужбу због насиља у породици, суд је у том парничном поступку затражио податке о поступању полиције, која је на захтев суда одговорила следеће: „...у ПУ без позива приступила П.П. и пријављује да је у јутарњим сатима *имала проблема са бившим супругом*. Полицијски службеници су обавили разговор са П.П. где јој је предочено решење проблема, али је иста негодовала и напустила службене просторије ПУ.“ Међутим, парнични суд је у вези са истим догађајем утврдио да је насиље извршено и одредио мере заштите од насиља. У овом случају Покрајински омбудсман је скренуо пажњу полицијској управи на то да однос подносиоца пријаве и жртве према поднетој пријави или накнадно повлачење пријаве свакако не утичу на ток поступка, нити ослобађају полицију дужности достављања пријаве јавном тужилаштву које је једино надлежно за одлучивање о даљем току поступка. Полиција је дужна да поднету кривичну пријаву одмах достави надлежном јавном тужиоцу. Наиме, кривично гоњење за кривично дело - насиље у породици, које је прописано чланом 194. Кривичног законика, предузима се по службеној дужности. Биће тог кривичног дела обухвата угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице и то применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем. Законитост кривичног гоњења је основно начело које је прописано чланом 6. Законика о кривичном поступку и подразумева *дужност јавног тужиоца* да предузме кривично гоњење када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гони по службеној дужности. Закоником су прописани услови када јавни тужилац може да одлучи да не предузме кривично гоњење за кривична дела за која се гоњење предузима по службеној дужности, и прописано је да ће, ако је кривична пријава поднесена полицији, ненадлежном јавном тужиоцу или суду, они пријаву примити и одмах је доставити надлежном јавном тужиоцу.

У другом предмету подносиатељка представке је навела да је побегла од мужа од кога је трпела насиље, али је он пријавио њен нестанак полицији. Она је полицији дала изјаву у вези с пријавом нестанка и том приликом је навела да је жртва насиља и описала многобројне облике насиља које је трпела. Полиција, међутим, није проценила да је потребно поступати и покренути поступак на основу њених навода, нити је процењена опасност ситуације и њена угроженост. Пошто Полицијска управа није поднела кривичну пријаву, Покрајински омбудсман је у том случају подсетио да се кривично гоњење за кривично дело насиље у породици предузима по службеној дужности, а постојање изјаве подносиатељке представке узете на записник у полицијској управи сматра се кривичном пријавом. У истом предмету указано је и на то да



према Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и у партнерским односима, учесници у организовању заштите и подршке женама жртвама насиља имају обавезу да реализују активности усмерене на препознавање и заустављање насиља, осигурање безбедности, подршку и оснаживање жртве, њихову рехабилитацију и кажњавање учинилаца насиља. У складу с позитивним законским прописима, обавезу поступања у случајевима насиља у породици има и полиција. Сектор унутрашње контроле Министарства унутрашњих послова обавестио је Покрајинског омбудсмана о томе да је извршен надзор над поступањем полицијске управе и да је кривична пријава накнадно прослеђена јавном тужилаштву.

У трећем случају је током истраге установљено да је центар за социјални рад (члан мобилног тима) одмах по добијању пријаве због насиља у породици обавестио полицијску управу чији је службеник са женом жртвом насиља, али и насилником и његовом мајком обавио разговор. Запослени у центру и полицијски службеник су се том приликом договорили о даљим активностима. Покрајински омбудсман је похвалио сарадњу и комуникацију институција, али је указао на потребу прецизног вођења евиденције и потпуног обавештења других институција када им се уступају подаци (различно је описана ситуација насиља; полиција насилник је жртву избацио из куће, а центар – жртва је напустила кућу), јер су породице, односно жене и деца - жртве насиља у посебном положају и њихова заштита и остваривање права у судским поступцима зависи од доказа које поседујемо.

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА И МУШКАРАЦА У ПОРОДИЦИ И ПОРОДИЧНИМ ОДНОСИМА

Жене се више него мушкарци жале због проблема у породичним односима, што је донекле разумљиво када се зна да су више усмерене на породицу и сnose већи део терета породичних и родитељских обавеза и да обављају више сати неплаћеног кућног рада него мушкарци.⁵² Нека истраживања показују да су економска криза и веома ниске зараде условиле да жене одустају од тражења посла јер је трошак обављања ниско плаћеног посла ван куће велик, с обзиром на њихове породичне обавезе.⁵³ То се нарочито односи на самохране мајке, односно оне у једнородитељским породицама,⁵⁴ чији је животни стандард испод просека породица са оба родитеља и имају већи ризик од сиромаштва.⁵⁵

У протеклих неколико година уведено је пуно подстицајних мера за побољшање материјалног положаја породица с децом, пре свега на основу Закона о финансијској подршци породици са децом,⁵⁶ затим мере које је увела АП Војводина, као и општине и градови.⁵⁷ Међутим, ове мере, као и постојећа популациона политика, нису у потпуности испуниле свој циљ (повећање стопе наталитета и ублажавање економске и

⁵² „Положај жене на тржишту рада у Србији“, Савет за равноправност полова и УНДП, 2007. стр.15.

⁵³ „Јаз у зарадама између жена и мушкараца: налази из Србије, Македоније и Црне Горе“, Фондација за развој економске науке, 2013.

⁵⁴ У случајевима развода супружника који имају издржавану децу, она се у 80,9% случајева додељују жени. Покрајински секретаријат за рад, запошљавање и равноправност полова, „Жене и мушкарци у Војводини“, 2007. г. стр. 9.

⁵⁵ Жене чине 77% свих лица која живе ван брака, с најмлађим дететом млађим од 17 година. Укупно 7% жена и 2% мушкараца сврставају се у ову категорију. „Жене и мушкарци у Србији“, 2010.

⁵⁶ „Службени гласник РС“, бр. 16/2002, 115/2005, 107/2009.

⁵⁷ Покрајински омбудсман је прикупио податке о додатним мерама у области социјалне заштите у 2013. години у јединицама локалне самоуправе који су приказани у делу извештаја о правима детета.



психолошке цене родитељства), те је потребно доношење нових мера финансијске подршке и додатних услуга породицама с децом.

Финансијска подршка породицама са децом

У прошлогодишњем извештају подробно је указано на последице које су настале после одлуке Уставног суда Републике Србије којом је члан 53 став 1 Закона о утврђивању надлежности АП Војводине проглашен неуставним. Након тога, Влада АП Војводине је донела закључак којим одлуке о новчаној помоћи породицама у којима се роде близанци, тројке или четворке и родитељски додатак за прво дете престају да важе. Због тога је настао застој у решавању поднетих захтева за накнаде, а грађанке и грађани су се свакодневно обраћали Покрајинском омбудсману и почетком 2013. године, с питањима о разлозима због којих накнаде нису исплаћене. Такође, жене које се нису породиле изражавале су незадовољство због тога што су укинуте мере новчане помоћи породицама у којима се роде близанци, тројке или четворке, а посебно родитељски додатак за прво дете, јер их сматрају подстицајним и добрим.

Пошто је Уставни суд званично обавестио Владу АП Војводине да Одлука о неуставности дела одредбе члана 53 тачка 1 Закона о утврђивању надлежности АП Војводине не ускраћује могућност покрајинским органима да наставе са исплатом новчане помоћи за рођење првог детета, близанаца, тројки и четворки, Влада је обезбедила недостајућа средства за исплату накнаде овим породицама закључно са 31. децембром 2012. године, а Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију обавестио је Покрајинског омбудсмана да је од 1. јануара 2013. године на снази нова мера која подразумева подршку породици у којој се роди треће дете у трајању од две године, што значи да ће то бити једина мера подстицања рађања коју спроводи АП Војводина. У образложењу је указано на статистичке податке, према којима за просто обнављање становништва у АП Војводини недостаје око осам хиљада живорођене деце, а основни проблем недовољног рађања јесте недовољна прогресија ка трећем детету.

Покрајински омбудсман је Секретаријату указао на то да је неопходно водити рачуна о целисходности увођења мере за подстицање рађања трећег детета, односно оправданости укидања мера које су важиле до краја 2012. године, јер су примењиване кратко - да би се показали резултати, то јест да би се повећао наталитет, што је могуће само применом дугорочних стратешких мера и свеобухватним сагледавањем узрока ниског рађања. Нажалост, није направљена анализа утицаја мера које су важиле од 2005. до краја 2012. године, а посебно је неповољно то што није спроведена родна анализа мера и политика подстицања рађања. Због тога је упућена **препорука** у којој се од Секретаријата тражи да анализира претходне мере, њихов утицај и последице примене и ту анализу јавно представи. Препоручено је успостављање механизма за праћење ефеката нових мера и укључивање осталих покрајинских органа у њихово осмишљавање, спровођење и праћење, што је прихваћено, али је Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију за сада одустао од намере да сачини анализу мера за подстицање рађања које су примењиване од 2005. до 2012. године.⁵⁸

Примери обраћања

1. З.П. из Н.С. је одбијен захтев за новчану накнаду за прво дете пошто му је супруга страна држављанка. Подносиоцу представке је предочено да се родитељски додатак остварује на основу Закона о финансијској подршци породици са децом, према којем је прописано да

⁵⁸ http://rp.ombudsmanpv.org/attachments/article/79/02.09.2013_preporuka_RP.pdf



додатак остварује мајка за прво, друго, треће и четврто дете, под условом да је држављанка с пребивалиштем у Републици Србији и да остварује право на здравствену заштиту путем Републичког фонда за здравствено осигурање. Услов за остваривање права на родитељски додатак за прво дете у АП Војводини до краја 2012. године⁵⁹ био је да мајка има пребивалиште, односно боравиште на територији Војводине и непосредно се брине о детету, тако да је ова породица могла да оствари правно само на основу покрајинске одлуке која је важила до краја 2012. године⁶⁰, јер услове које предвиђа Закон не испуњава. Подносилац је обавештен да је Покрајински омбудсман упутио иницијативу Уставном суду Републике Србије за оцену уставности Закона о финансијској подршци породици са децом у делу који се односи на утврђивање услова за остваривање права на родитељски додатак само на основу мајке детета.

2. У представи Е.К. из С. наводи да је њен син у партнерској вези са страном држављанком која је 2010. године родила њихово прво дете, али да није остварила ниједан вид финансијске подршке породици са децом. У одговору јој је детаљно објашњено на какву врсту подршке породица има право, односно да је држављанство мајке неопходан услов за остављање права на родитељски додатак, а да право на дечји додатак остварује један од родитеља који непосредно брине о детету, држављанин је и има пребивалиште у Републици Србији. Мере на локалном нивоу установљавају се одлуком, која у случају С. прописује да право на родитељски додатак за прво дете остварује мајка под условом да има пребивалиште, односно боравиште на територији града на дан рођења детета и да се о њему непосредно брине.

Равноправност родитеља – пратилаца деце на болничком лечењу

Покрајинском омбудсману су се у протеклих неколико година више пута обраћали родитељи чија деца се налазе на болничком лечењу у некој од клиника Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине, указујући на то да пратиоци могу бити искључиво мајке, односно особе женског пола. Због тога је Покрајински омбудсман покренуо поступак по сопственој иницијативи, полазећи од тога да прописи не праве разлику између мајке и оца, него уређују право на пратиоца, а да институт као пратиоца види искључиво мајку. Покрајински омбудсман је институту скренуо пажњу на то да је овакав став дискриминаторан и да оба родитеља имају право и обавезу да се брину о детету, те је **препоручио** увођење мера које ће унапредити поступање према очевима – пратиоцима и олакшати њихов пријем, поштујући законска решења. Институт је поступио у складу с препоруком и омогућио да пратилац детета на болничком лечењу може да буде један од родитеља, или друго блиско лице из породице, без обзира на пол, у складу са могућностима и тако да не угрожава друге пацијенте.

Положај запослених трудница и породиља

У последњих неколико година усвојено је више прописа и мера у области радних права и здравствене заштите за труднице и породиље које су запослене или су биле запослене, првенствено у погледу остваривања права на накнаду зараде за време породиљског и одсуства ради неге детета, као и посебне неге детета. Упркос томе, труднице и породиље представљају најугроженије групе на тржишту рада. Приликом запошљавања, послодавци младим женама постављају питања у вези с трудноћом и планирањем породице, а жене у репродуктивном добу углавном раде на одређено време, па приликом истека уговора о раду, у случају да су затруднеле, губе посао и остају без надокнаде зараде. Ова појава је попримила толике размере, на које смо указивали у претходним извештајима, да је захтевала предузимање

⁵⁹ Покрајинска одлука о праву на родитељски додатак за прво дете („Сл. лист АП Војводине“, бр. 13/2005).

⁶⁰ Одлука о престанку важења одређених одлука која је објављена у „Сл. листу АП Војводине“ бр. 4/2013 од 14. фебруара 2013 године.



мера које ће довести до веће сигурности трудница које су запослене. У 2013. годни усвојене су измене и допуне Закона о раду које предвиђају да за време трудноће, породилског одсуства, одсуства с рада ради неге детета и одсуства ради посебне неге детета, послодавац не може да запосленој откаже уговор о раду. Запосленој се рок за који је уговором засновала радни однос на одређено време продужава до истека коришћења права на одсуство. Решење о отказу уговора о раду је ништаво ако је на дан отказа послодавцу било познато постојање трудноће или ако запослена у року од 30 дана од дана пријема отказа обавести послодавца да је трудна и о томе достави одговарајућу потврду овлашћеног лекара или другог надлежног органа.⁶¹ Овакво решење може довести до тога да послодавци још мање него до сада запошљавају жене, тако да је потребно подстицати њихову едукацију у вези са значајем учешћа жена у успешном пословању.

Покрајински омбудсман је неколико година уназад указивао на још један проблем који погађа жене у репродуктивном периоду - накнаду зараде у износу од 65 одсто од пуне зараде за време коришћења боловања (привремене спречености за рад) због болести и компликација за време трудноће. Проблем је отклоњен јер су на самом крају 2012. године измењене законске одредбе у корист будућих мајки. Од 1. јануара 2014. године накнада зараде за време привремене спречености за рад износи 100 одсто од пуне зараде.⁶²

Осим тога, у 2013. години омогућено је да деца, труднице и породиље могу да остваре право на здравствену заштиту и право на накнаду трошкова превоза у вези са коришћењем здравствене заштите без обзира на основ по којем су осигурани, ако ова права не могу да остваре по основу обавезног здравственог осигурања у складу са законом којим се уређује здравствено осигурање, него на основу Закона о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља.⁶³

Примери обраћања

1. Породичним законом прописано је да мајка и дете уживају посебну заштиту. Међутим, пракса показује да заштита ове осетљиве групе лица није увек у првом плану, да се законске одредбе крше, а надлежне инсититуције не реагују на одговарајући начин. Пример за то је незаконито поступање Предшколске установе „Радосно детињство“ у Новом Саду, којим су запослене жене које су привремено спречене за рад због одржавања трудноће, оне које користе породилско одсуство и одсуство ради неге детета доведене у тежак материјални положај, јер им установа накнаду зараде исплаћује са закашњењем од неколико месеци. Оваквим поступањем угрожена је економска сигурност породичног живота, која представља један од циљева популационе политике. Покрајински омбудсман током истраге поводом представки неколико жена запослених у овој установи утврдио је да Предшколска установа упорно поступа супротно закону и чини пропуст у раду, јер приликом исплате зараде запосленима не исплаћује истовремено и накнаду зараде запосленима који користе породилско одсуство и одсуство ради неге детета. На тај начин поступа супротно одредби члана 13 Закона о финансијској подршци породици са децом који прописује да обрачун и исплату накнаде зараде врши послодавац истовремено са обрачуном и исплатом зарада запосленима. Ради отклањања неправилности у раду упућена је **препорука** овој установи да одмах предузме мере за исплату заосталих накнада зарада и убудуће редовну исплату накнаде зарада свим запосленим женама. Обавештене су и институције које су надлежне за контролу рада Установе и то: Одељење инспекције рада у Новом Саду, Служба за буџетску инспекцију Града Новог Сада и

⁶¹ Закон о раду („Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009 и 32/2013) члан 187.

⁶² Измене и допуне Закона о здравственом осигурању („Сл. гласник РС“, бр. 107/2005, 109/2005 - испр. 57/2011, 110/2012 - одлука УС и 119/2012), члан 96. став 3,4 и 5.

⁶³ Закон о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља („Сл. гласник РС 104/2013)



Министарство финансија - Пореска управа. Поступак није окончан пошто се очекују одговори надлежних институција у вези с мерама за редовну исплату заосталих и будућих накнада зараде, као и мере санкционисања свих одговорних лица.

2. Покрајинском омбудсману се у извештајном периоду обратило више особа због недоумица у погледу примене члана 187. став 2. Закона о раду,⁶⁴ о продужењу радног односа на одређено време до истека коришћења права на одсуство, због чега је затражено мишљење, а Министарство рада, запошљавања и социјалне политике је одговорило да је послодавац дужан да запосленој на одређено време, која је пре истека рока на који је засновала радни однос доставила извештај надлежног лекара да је трудна, при чему није неопходно да запослена одсуствује с посла због те околности, продужи радни однос до истека коришћења права на одсуство, а да се продужење уговора о раду на одређено време врши анексом уговора о раду.

3. М.Г. из Н.С. оснивачица стоматолошке ординације, у шестом месецу трудноће је започела поступак преношења овлашћења на пословођу, односно на запослену докторку стоматологије у њеној ординацији. Захтев за промену података је предала Агенцији за привредне регистре и примила решење којим је одбачена регистрациона пријава промене података јер нису испуњени услови из члана 14 став 1 тачка 3 Закона о поступку регистрације. Министарство здравља је у изјашњењу навело да Законом о здравственој заштити није омогућено да се оснивачка права и одговорност за рад приватне праксе овлашћењем пренесе на друга лица, односно да се именује пословођа у случају одсуствовања с рада оснивача приватне праксе због боловања, породилског одсуства и у другим ситуацијама.

Министарство рада и социјалне политике је ради превазилажења овог проблема, тражило да породилце – предузетнице, приликом подношења захтева за остваривање права на накнаду зараде за време породилског одсуства, одсуства с рада ради неге детета и одсуства с рада ради посебне неге детета, уз осталу документацију, приложи и изјаву оверену код надлежног органа (општинска управа, суд) да у време трајања одсуства неће обављати исту или другу делатност. На тај начин породилца - предузетница није принуђена да привремено одјави рад ординације чија је оснивачица и има запослене, а може несметано да оствари право на одсуство с рада и накнаду зараде за време тог одсуства. Покрајински омбудсман је, осим Министарства рада, о немогућности да оснивачице приватних здравствених ординација именују пословођу док користе породилско, односно одсуство с рада ради неге детета обавестио и Владу Републике Србије, при чему је указано на то да се оваквим тумачењем законских одредби доводе у неповољан положај породилце - предузетнице које оснују приватну праксу у области здравствене заштите. На тај начин се дискриминишу према полу и породичном статусу, због тога што се, посебно у односу на мушкарце, онемогућава да њихове ординације наставе обављање делатности током боловања, породилског и одсуства с рада ради неге детета, чиме се отежава и њихов предузетнички положај.

4. М.М. из Н.С. била је запослена у Војсци Србије по уговору на одређено време од априла 2010. године, а решење о разрешењу од професионалне војне службе донето је у априлу 2013. године, у коме је наведено да јој истеком уговореног рока престаје професионална војна служба. У време разрешења подносиоца представке била је у деветом месецу трудноће, и усмено је обавештена да не испуњава један од услова за продужење уговора. Покрајински омбудсман је од надлежних у Војсци Србије затражио образложење разлога за разрешење, као и да ли постоје критеријуми на основу којих се доноси одлука о продужењу уговора или разрешењу дужности и на који начин је у критеријуме укључена родна равноправност. О представци је обавештен и командант Копнене војске који је замољен да се изјасни о томе на који начин се женама у професионалној војној служби пружа подршка када су трудне или када се врате у професионалну војну службу након порођаја, без обзира на врсту ангажовања.

⁶⁴„Сл. гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009 и 32/2013.



Покрајински омбудсман сматра да је примена Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1325 – жене, мир, безбедност изузетно значајна за постизање равноправности полова и стварање једнаких могућности за жене и мушкарце у сектору безбедности, због чега је о овом случају обавештен и Политички савет за спровођење Националног акционог плана за примену Резолуције. Указано је на могуће постојање дискриминације на основу пола, брачног и породичног статуса жена у професионалној војној служби.

Посебан стаж за треће дете

Покрајински омбудсман је у пракси уочио да се женама које су родиле треће дете, утврђивање висине старосне пензије одређује урачунавањем времена посебног стажа у трајању од две године. Међутим, како за посебан стаж нису уплаћени доприноси, те две године у већини случајева негативно утичу на висину старосне пензије.

Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање је у једном изјашњењу навео да посебан стаж не улази у пензијски стаж и не утиче на испуњење услова за остваривање права на старосну пензију, него на висину пензије. Законом о пензијском и инвалидском осигурању је предвиђено да пензијски стаж обухвата време које се рачуна у стаж осигурања и посебан стаж. Истим законом је прописано да се средства за пензијско и инвалидско осигурање за повећане обавезе које настају признавањем посебног стажа, обезбеђују у буџету.

Од Министарства рада, запошљавања и социјалне политике затражено је мишљење и објашњење за које намене и на који начин се обезбеђују средства у буџету за повећане обавезе и коме се она опредељују. Министарство је навело да посебан стаж представља „време изван осигурања“ за које се не уплаћују доприноси, као и да се у нашем систему пензијског и инвалидског осигурања права стичу и остварују зависно од дужине улагања и висине основице на коју је плаћен допринос за пензијско и инвалидско осигурање.

Покрајински омбудсман је, у светлу овог става министарства о примени одредбе о посебном стажу, као и праксе у вези с посебним стажом за треће дете, закључио да сврха одредбе која представља меру за подстицање рађања није остварена.

ДИСКРИМИНАЦИЈА И ВИШЕСТРУКА ДИСКРИМИНАЦИЈА ЖЕНА

Најновије истраживање јавног мњења⁶⁵ показује да већина грађана мисли да је друштво у којем живимо дискриминаторско. На првом месту по изложености дискриминацији налазе се жене, а на другом су Роми, затим особе са инвалидитетом, сиромашне и старије особе, а високо на листи су деца и припадници сексуалних мањина. Сличне резултате добили смо у анкети међу учесницама трибина о родној равноправности у оквиру пројекта „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама“.⁶⁶ Скоро две трећине учесника/учесница (укупно 162 - 129 жена и 29 мушкараца) зна да у Републици Србији постоји Закон о забрани дискриминације, а нешто мање да постоји и Закон о равноправности полова. У случају да се осећају дискриминисано прво би се обратили омбудсману, односно заштитнику грађана, следе суд и центар за социјални рад. По угрожености права појединих група у АП Војводини, на првом месту су особе са инвалидитетом, потом старије особе, жене, затим Роми, деца и на крају друге националне мањине. Око

⁶⁵ „Однос грађана према дискриминацији у Србији“ Повереник за заштиту равноправности, 2013. година.

⁶⁶ Видети на: <http://rp.ombudsmanapv.org>



20% учесника/учесница анкете навело је да се осећају дискриминисано. Ову слику употпуњују и изјаве око трећине испитаника да им је послодавац приликом интервјуа за посао постављао питање у вези са брачним статусом, да послодавац има право да пита да ли и колико кандидати имају деце. Чак 70% испитаника мисли да је млађим женама лакше да се запосле него старијим, а 55% је мишљења да ће старија жена пре добити отказ него млађа. Две трећине је сагласно да су труднице у поређењу с другим женама у горем положају када је реч о запошљавању, а 65% мисли да Ромима не треба давати предност приликом запошљавања у односу на друге кандидате/кандидаткиње.

Иако чињенице потврђују ове оцене грађана/грађанки, број представки у којима се указује на повреду њихових права и дискриминацију још је мали и несразмеран проблемима с којима се суочавају припадници наведених група. Случајеви на које у наставку указујемо пример су укрштене дискриминације.

Примери поступања

1. Покрајински омбудсман, после обавештења невладине организације „Praxis“ из Београда у коме се износе замерке на рад М. П., запосленог у Центру за социјални рад Н.С. и његовог непрофесионалног понашања према грађанима, покренуо је поступак по сопственој иницијативи. Заједно с представницима организације „Praxis“ у неформалном ромском насељу обављен је разговор и узете су изјаве од десет становника овог насеља, између осталих и од три жене које су се жалиле на понашање М.П. Осам жена и два мушкарца у својим изјавама навели су да он на непримерен начин коментарише изглед и животне околности странака, псује и прети им, а странке женског пола сексуално узнемирава и уцењује социјалном помоћи. Изјаве се односе на догађаје који су се десили у временском оквиру од две године до два, три месеца пре давања изјава, а већина је навела да због његовог понашања више не одлазе у центар за социјални рад, односно да зазиру или се плаше поновног сусрета с поменутиим службеником. Покрајински омбудсман је о примедбама на понашање овог службеника обавестио Одељење криминалистичке полиције Полицијске управе Н.С. и доставио изјаве становника/становника ромског насеља В.р. на основу чега је био покренут преткривични поступак према М.П. Пошто је понашање поменутог службеника указивало на могућност постојања вишеструке дискриминације, о случају је обавештен Повереник за заштиту равноправности. Покрајински омбудсман је, на основу утврђених чињеница током поступка стекао уверење да у опхођењу службеника према странкама постоје озбиљни пропусти, да он не поштује личност и достојанство грађана и не поступа у складу с Правилником о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити, као и да уочене неправилности нису отклоњене и да је реч о устаљеном обрасцу понашања запосленог. Због тога је упутио **препоручу** да директор Центра за социјални рад Н.С. у оквиру надлежности испита поступање запосленог и у случају да утврди неправилности, изрекне мере у складу са законом, колективним уговором и општим актом послодавца како би се отклониле неправилности у раду и били заштићени интереси корисница/корисника услуга. Центар је спровео дисциплински поступак у оквиру којег је запосленом М.П. изречена опомена пред отказ.

2. Асоцијација пољопривредника затражила је од Покрајинског омбудсмана мишљење о члану 4 став 2 Правилника о упису у регистар пољопривредних газдинстава и обнови регистрације, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства. Уз напомену да нема надлежност да даје мишљење на пропис, Покрајински омбудсман је у одговору навео да је поменути правилник донет на основу Закона о пољопривреди и руралном развоју,⁶⁷ а смисао

⁶⁷ Законом се уређују циљеви пољопривредне политике и начин њеног остваривања, врсте подстицаја у пољопривреди, услови за остваривање права на подстицаје, корисници подстицаја, Регистар пољопривредних газдинстава, евидентирање и извештавање у пољопривреди, интегрисани пољопривредни информациони систем, надзор над спровођењем овог закона. Поред наведеног,



прописа јесте да обезбеди одговарајуће подстицаје и да се регулатива усмери ка уређивању подстицајних политика и услова који ће одговарати могућностима и потребама, али уз мере којима ће се избећи или умањити евентуалне злоупотребе. Нажалост, законодавац и надлежно министарство нису узели у обзир утицај мера и прописаних услова на жене и мушкарце и могуће негативне последице које члан 4 Правилника може имати на економски положај пољопривредница и жена на селу уопште. Стручна јавност је указивала на то да такво решење може да доведе до много мањег учешћа жена у вођењу пољопривредног газдинства због тога што родне улоге жена и мушкараца налажу женама да се одричу власништва над земљом и имовином у корист мушког члана породице. Покрајински омбудсман је предложио Асоцијацији пољопривредника да у складу с мисијом организације, спроведе активности ради подизања свести својих чланова, али и доносилаца одлука о равноправности жена и мушкараца, и једнаким могућностима.

3. Удружење грађана „Сомборски омладински бум“ указало је на проблеме суграђанке са инвалидитетом Ј.Ч. у приступу стамбеној згради у којој живи. Покрајински омбудсман је затражио информације од Градске управе Града Сомбора о постојећим рампама, да ли се налазе на земљишту које је у јавној својини, као и да ли су за изградњу нове рампе прибављене потребне дозволе. Ј.Ч. се накнадно изјаснила да је рампа у улазу неодговарајућа због чега не може без асистенције да се у количима попне уз њу. Одељење инспекције и комуналне полиције у изјашњењу је навело да је извршен инспекцијски преглед и констатовано да постоје две рампе од којих је једна изграђена на јавној површини, а друга у улазу зграде, те да за изградњу нове рампе нису прибављене потребне дозволе, па је Ј.Ч. упућен савет да се лично обрати инспекцији како би добила обавештење о условима под којима је могуће рампу прилагодити стандардима приступачности. Прилагођавање рампе у згради у којој живи Ј.Ч. није до данас успело због противљења појединих станара. Овај случај указује на потребу подизања нивоа свести јавности о положају особа са инвалидитетом и о законским одредбама којима је забрањена дискриминација на основу инвалидности у погледу доступности услуга и приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама.⁶⁸ Представка је била повод за спровођење истраживања⁶⁹ и упућивање препоруке свим јединицама локалне самоуправе за унапређивање праксе у овој области и доследну примену законских одредби у погледу приступачности.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Показатељи о стању репродуктивног здравља жена упућују на закључак да здравствена заштита жена не одговара савременим стандардима и потребама жена. Забрињавајући подаци о броју намерних прекида трудноће, некоришћењу контрацептивних средстава и о броју оболелих жена од рака грлића материце и дојке, свакако су последица запостављања превентивне заштите у прошлости и недовољне доступности гинеколошке здравствене заштите, пре свега због недостатка гинеколога. Просечно, у АП Војводини један гинеколог обезбеђује здравствену заштиту за 7.141 жену (препоручује се 6.500 жена на једног гинеколога), а најтежа ситуација је у Западнобачком и Средњебанатском округу (на једног гинеколога

законом су установљене мере и активности које се предузимају и које представљају део пољопривредне политике и политике руралног развоја Републике Србије, а дефинисано је и то да се развија Стратегија пољопривреде и руралног развоја са дугорочним правцима развоја пољопривреде. Указано је на то да је упис пољопривредног газдинства у Регистар добровољаца.

⁶⁸ Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, члан 13 („Сл. гласник РС”, број 33/2006).

⁶⁹ Истраживање, види сајт www.ombudsmanapv.org



долази 9.470, односно 9.226 пацијенткиња), док је стање у појединим домовима здравља алармантно.⁷⁰ Покрајински омбудсман је спроводио истраживања у службама за здравствену заштиту жена при домовима здравља у АП Војводини и више пута у извештајима скренуо пажњу на проблеме с којима се суочавају због недостатка лекара и опреме.⁷¹

Према подацима Института за јавно здравље Војводине, скрининг рака грлића материце спроведен је у четири града/општине Нови Сад, Сремска Митровица, Зрењанин, Нови Бечеј) у циљној групи коју чине жене између 25 и 64 године.⁷² На скрининг, у 2013. години, позвано је 16.794 жена, а одазвало се њих 11.618. Осим тога, Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију обавестио је Покрајинског омбудсмана да се спроводе посебни програми здравствене заштите жена, а ове године у извештајима о програмима које спроводи први пут је доставио податке разврстане према полу што похваљујемо.⁷³

Пример поступања

Већ неколико година, Покрајинском омбудсману обраћа се много грађана због немогућности да у Институту за онкологију у Сремској Каменици обаве зрачну терапију, а учестало је и обраћање жена које по неколико месеци после операције чекају на зрачење.

В.К. из Новог Сада се обратила због тога што ни после четири месеца након операције није могла да добије зрачну терапију у Институту у Сремској Каменици, али ни у другој установи ван матичне филијале Републичког фонда за здравствено осигурање, јер то није одобрила лекарска комисија. Покрајински омбудсман, Републичком фонду за здравствено осигурање, Филијали за јужнобачки округ упутио је мишљење према којем је првостепена лекарска комисија у чијем саставу није био заступљен лекар одговарајуће специјалности, учинила неправилност у раду, јер приликом решавања по захтеву В.К. за остваривање здравствене заштите ван подручја матичне филијале, није по службеној дужности затражила налаз и мишљење одговарајуће здравствене установе, него је обавезала пацијенткињу да га набави и достави комисији. Пошто осигурано лице није било у могућности да прибави налаз и мишљење којим би допунило медицинску документацију, првостепена лекарска комисија није дала сагласност да се упути на лечење ван матичне филијале чиме је дошло до повреде права подносиоце представке. Покрајински омбудсман је упутио, а Дирекција Републичког фонда за здравствено осигурање прихватила **препоруку** према којој лекарска комисија треба - по службеној дужности - да прибави налаз и мишљење одговарајуће здравствене установе који су неопходни за комплетирање медицинске документације ради упућивања на лечење у установу ван матичне филијале.

ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА И ДИСКРИМИНАЦИЈА НА ТРЖИШТУ РАДА

Најчешћи појавни облици дискриминације на подручју рада и запошљавања јесу узнемиравање на радном месту и дискриминација приликом запошљавања. Ипак, дискриминација се ретко пријављује из страха за

⁷⁰ Подаци Института за јавно здравље Војводине из 2012. године

⁷¹ Истраживање, види сајт www.rp.ombudsmanapv.org

⁷² У овој циљној групи је 177143 жене.

⁷³ Од октобра до децембра 2013. године програмом раног откривања туберкулозе обухваћено је око 18 хиљада особа, од којих је 53 одсто жена. У оквиру посебног програма „Заједно против депресије“ у дванаест геронтолошких центара и три дома за старе и пензионере, скринингом је обухваћено 995 корисника, од којих су 61,3%.



радно место, због могућег погоршања услова на послу, али и због непознавања могућности заштите. Покрајински омбудсман, у случају притужби о кршењу одредби Закона о раду, обраћа се инспекцији рада, с предлогом да спроведе надзор, а у случајевима притужби на злостављање на раду, подносиоци односно подносиоци бивају упућене на покретање законом прописаног поступка.

Током рада по представкама – посредно и непосредно – сазнајемо да приватни послодавци углавном не поштују обавезе које се односе на пријаву запослених на осигурање, уплату доприноса и исплату зарада. Највише су угрожене жене које раде у малопродајним објектима, а које послодавци одјављују са осигурања, иако им није престао радни однос, те им преко текућег рачуна исплаћују само део зараде, док им остатак дају у готовини и то нередовно. Запосленима дају вредносне потврде које послодавци приказују у оквиру отписа робе. Резултат тога јесу мање уплате доприноса за обавезно социјално осигурање, мање година пензијског стажа, али и штетне последице у остављању права из здравственог осигурања и осигурања за случај незапослености. У појединим случајевима, запослене жене дуже време раде без пријаве и осигурања, месецима или годинама ишчекују обећану пријаву на осигурање од послодавца и не обраћају се инспекцији рада јер се плаше отказа уколико послодавац сазна за пријаву. Покрајински омбудсман је о наведеним проблемима и кршењу права жена које су на трудничком боловању или породилском одсуству и одсуству с рада ради неге детета, а која се односи на исплате новчаних накнада, обавестио Одељење Инспекције рада у Новом Саду и затражио да обави ненајављени надзор код приватних послодаваца. Инспекција рада је одговорила да су сазнања о непоштовању обавезе пријаве запослених на осигурање и уплате доприноса делимично тачна, али да ова појава није везана искључиво за приватни сектор, него таквих примера има и у јавном сектору. Могућност злоупотребе овог института јесте у томе што су послодавци уочили правну празнину, која се огледа у непостојању обавезе овере уговора о раду, или на други начин организоване регистрације дана закључивања уговора о раду. Због честих злоупотреба и ретроактивног закључивања уговора о раду, ово одељење инспекције рада покреће прекршајни поступак против сваког послодавца код којег је запослени затечен на раду изјавио да није до дана надзора с послодавцем закључио уговор о раду или други уговор у смислу Закона о раду, без обзира на касније изјаве послодавца или накнадно закључене уговоре. Нажалост, предузимање мера према таквим послодавцима зависи од изјаве запосленог који је затечен на раду. Одељење инспекције рада у Новом Саду предложило је Министарству рада, запошљавања и социјалне политике да предложи измену Закона о раду која би предвиђала оверу уговора о раду на дан његовог закључења, а на тај начин би биле спречене злоупотребе. У вези са наплаћивањем доприноса на обавезно социјално осигурање, инспекција рада нема стварну надлежност и о свим сазнањима обавештава стварно надлежни орган – Пореску управу.

На подручју Јужнобачког округа послодавци углавном исплаћују минималне зараде. Ретки су они који исплаћују зараде према стручној спреми запослених. Инспекција је имала само једну пријаву о исплаћивању зараде у вредносним папирима/роби и наложила је исплаћивање зараде у уговореном износу, а пријаве жена које су на породилском одсуству због проблема у исплати накнаде зарада решавају се приоритетно и примењују се сва расположива средства како би им се пружила помоћ.

Примери представки

Покрајински омбудсман се стално сусреће с проблемом рада на одређено време у здравственим установама. На проблем више указују жене, будући да су се пре измена Закона о раду у 2013. години суочавале с губитком посла по истеку уговора о раду, пошто су биле на породилском, односно одсуству с рада ради неге детета.



1. Поводом обраћања Б.К. из Б.В.С., Дом здравља у К. упутио је објашњење о томе да пријем у радни однос у установи зависи од Кадровског плана за здравствене установе који доноси Министарство здравља, те да су упућивани предлози, захтеви и сугестије Комисији за кадрове здравствених установа који нису усвојени. Изражавајући разумевање за проблеме с којима се сусрећу здравствене установе, посебно у делу запошљавања и финансирања, Покрајински омбудсман је указао на неопходност да Дом здравља при изradi кадровског плана, али и током поступка запошљавања, води рачуна о запосленима који су у радном односу на одређено време, посебно када радни однос траје дуже време.

2. Е.П. је била запослена у предшколској установи у С. на радном месту медицинске сестре, на неодређено време од 1985. године. Радни однос јој је прекинут у фебруару 2013. године, због неиспуњавања услова за пријем у радни однос. Њој је усмено указано на то да је потребно да се преквалификује, па је она уписала Средњу медицинску школу ради стицања преквалификације за образовни профил медицинска сестра – васпитач коју је похађала у моменту доношења решења о престанку радног односа. Установа је у одговору Покрајинском омбудсману навела да је решење о престанку радног односа донето сходно наложеним мерама просветног инспектора, пошто током поступка установа није достављала тражене информације, Покрајински омбудсман је поверење поклатио наводима странке о томе да јој је једном усмено указано на потребу преквалификације, да је установа имала могућност распоређивања на радно место које одговара њеној стручној спреми, јер је у протеклих годину дана у установи запослено више особа са истом стручном спремом и на радном месту на које је могла бити распоређена подносиатеља представке. Покрајински омбудсман је у поступку спроведеном по представци констатовоо неправилности у раду у примени прописа, јер је просветни инспектор прекорачио овлашћења, а предшколска установа незаконито је прекинула радни однос о чему је обавештена предшколска установа и скупштина општине као оснивач установе

3. Покрајински омбудсман је спровео истрагу по више представки у којима се износе притужбе на рад Предшколске установе „Радосно детињство“ у Новом Саду, у делу односа према запосленима, прописа у области рада, спречавања злостављања на раду, али и примене прописа о предшколском васпитању и образовању и сходно члану 33 став 1 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману.⁷⁴ Овој Предшколској установи упутио је **мишљење** о томе да она не поступа по правилима Закона о спречавању злостављања на раду. У мишљењу је констатовано да запослени који су задужени за посредовање нису обучени нити познају процедуре и технике посредовања у случајевима злостављања на раду. Осим тога, Предшколска установа „Радосно детињство“ не поступа према Закону о предшколском васпитању и образовању када уписује децу и формира васпитне групе, јер у 67% група број деце прелази утврђени норматив чиме се угрожавају циљеви предшколског васпитања и образовања и утиче на целовит развој и добробит деце, отежава се развијање њихових капацитета, а свакако се и угрожава њихова безбедност. Како би се отклонили констатовани пропусти, Покрајински омбудсман је предшколској установи упутио **препоручу** према којој ће убудуће поштовати одредбе Закона о спречавању злостављања на раду и Закона о предшколском васпитању и образовању и поштовати права запослених. Предшколска установа „Радосно детињство“ прилагодиће организацију и систематизацију радних места својој делатности, потребама процеса рада, уз пуно поштовање права детета, те ће број васпитача и васпитачица, медицинских сестара/техничара - васпитача и стручних сарадника/сарадница одговарати броју деце, док ће број осталих запослених одговарати потребама правилног рада и функционисања установе, а запослени ће добијати радне задатке у складу са описом посла.

⁷⁴ „Сл. лист АПВ“ бр. 23/02, 5/04, 16/05, 18/09 - промена назива.



ОБРАЗОВАЊЕ

У последњих неколико година, приметно је повећање броја притужби студената и студенткиња на рад факултета и поступање у вези с њиховим захтевима. Иако притужбе подносе и студенти и студенткиње, ипак је нешто више притужби студенткиња, најчешће оних које похађају високошколске установе које по правилу већином похађају девојке. Проблеми на које наилазе у вези су са остваривањем права на студирање из средстава буџета, добијањем одређених уверења и докумената, оцењивањем и тако даље. И у овом извештајном периоду било је представки у вези са неусаглашеношћу звања која су уписана у дипломе и оних која су прописана правилницима о врсти стручне спреме коју је потребно да имају запослени у васпитно-образовним установама. Покрајински омбудсман указао је надлежном покрајинском секретаријату и министарству на проблем и скренуо пажњу на важност усаглашавања правилника са стварним стањем, као и на усаглашавање правилника међусобно. Представке због овог проблема подносе махом они који су завршили неки од смерова на Филозофском факултету у Новом Саду, а особе које завршавају тај факултет најчешће се запошљавају у установама образовања. Посебно указујемо на то да наведене смерове углавном похађа више жена и да неуређени правни систем у овој области додатно отежава њихов положај на тржишту рада.

Примери представки

1. А.Ј. из Н.К. завршила је Педагошки факултет у Сомбору и 2004. године стекла звање професорке разредне наставе, а диплома је издата 2005. године. Подносиатељка представке је мастер академске студије, односно дипломске академске студије – мастер завршила 2009. године када јој је издато уверење о стеченом високом образовању и академском називу дипломирани професор разредне наставе – мастер. Међутим, иако се више пута обраћала факултету, тек 2013. године примила је диплому, у којој је наведен академски назив: мастер учитељ. У изјашњењу Педагошког факултета наводи се да се дипломе издају у складу са чињеницама уписаним у матичну књигу студената у коју је факултет унео промене стручних и академских назива које су наступиле усвајањем одлука о усклађивању студијских програма у складу с променама Закона о високом образовању и подзаконских аката и то 2010. и 2012. године.⁷⁵ Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој, након извршеног инспекцијског надзора на Педагошком факултету, обавестио је да је стручни назив професор разредне наставе који је А.Ј. стекла према прописима који су важили до ступања на снагу Закона, сагласно одредби члана 127 ст. 1 ал. 4, изједначен са академским називом мастер учитељ, тако да је подносиатељка представке обавештена да Педагошки факултет није повредио правила поступања.

2. Подносиатељка представке обратила се омбудсману незадовољна због тога што је приликом објављивања конкурса једне основне школе за наставника географије, сазнала да није квалификована за рад у школи, пошто је мастер професор географије. Користећи могућност давања савета, омбудсман јој је указао на то да су услови за заснивање радног односа предвиђени чланом 8 Закона о основама система образовања и васпитања,⁷⁶ затим да је Правилником о степену и врсти образовања наставника и стручних радника у основној школи⁷⁷ предвиђено да и мастер професор географије може да предаје у основној школи, ако је

⁷⁵ Изменама Закона о високом образовању који је ступио на снагу 01.07.2010. године, чланом 95, прописано је да лице које заврши дипломске академске студије стиче академски назив – мастер, с назнаком звања другог степена дипломских академских студија у одговарајућој области.

⁷⁶ („Сл. гласник РС“ бр. 72/2009 и 52/2011).

⁷⁷ („Сл. Гласник РС – Просветни гласник“ бр. 11/2012).



претходно завршио основне академске студије студијског програма – географија, дипломирани географ, професор географије, двопредметне студије биологије и географије или двопредметне студије географије и информатике, те да школе морају да узму у обзир листу запослених који су нераспоређени или имају статус запосленог с непуним радним временом, па тек уколико на листи нема професора географије, могу да распишу конкурс, уз сагласност Школске управе. Осим тога, услови зависе и од тога да ли кандидати конкуришу за рад у основној школи, средњој школи или гимназији, јер постоје различити правилници који још нису међусобно усаглашени са законом и са студијским програмима, на шта је Покрајински омбудсман указао Министарству просвете, науке и технолошког развоја.

3. М.Б. из М. је 2011. године била уписана на прву годину Економског факултета као редовна студенткиња (самофинансирање). Испити које је положила на Високој пословној школи струковних студија у Новом Саду признати су јој и на тај начин је остварила 80 ЕСПБ бодова, па је уписала другу годину студија. Међутим, Факултет је у међувремену изменио Одлуку Наставно-научног већа, тако да је студенткиња морала да оствари још 160 ЕСПБ бодова, односно студије настави по новим условима. Два месеца пошто је Комисија издала решење о признавању испита, Наставно-научно веће је изменило наведену одлуку тако да се у другу годину студија могу уписати кандидати са завршеном вишом школом (до ступања на снагу Закона о високом образовању) и полагањем три испита, уз образложење да је то учињено због тога што је усвојен нови наставни план. Студенткиња је о изменама обавештена усмено, а пошто није прихватила да студије настави по новим условима, исписала се с факултета. Покрајински омбудсман је констатовао неправилности у поступку и о томе обавестио Економски факултет у Суботици.

Економски факултет није донео општи акт којим се регулише преношење бодова, нити је закључио споразум с другом високошколском установом, како је предвиђено Законом о високом образовању који у члану 31 предвиђа да се између различитих студијских програма могу преносити ЕСПБ бодови. Критеријуми и услови преношења бодова прописују се општим актом самосталне високошколске установе, односно споразумом високошколских установа. Појединачно решење којим је одлучено о признавању испита незаконито је замењено Одлуком Наставно-научног већа, уз образложење да је тај факултет школске 2010/11. године прешао на нови наставни план, односно систем 4+1, те да је то разлог промене одлуке. Измене су усвојене у децембру 2011. године, то јест више од годину дана од преласка на нови наставни план, што доводи до уверења да образложење не одговара стварним разлозима измене ове одлуке. Променом услова студирања након почетка студија, те доношења решења и извршених обавеза које је испунила студенткиња (укључујући и финансијске), без накнадног појединачног образложеног акта с могућношћу жалбе, ствара се правна несигурност и угрожава право које је стечено актом комисије коју је основао наведени факултет. Осим тога, прекршен је члан 86 Закона о високом образовању, тако што је студенткињи ускраћено право на благовремено и тачно информисање о свим питањима у вези са студијама.

УЧЕШЋЕ ЖЕНА У ОДЛУЧИВАЊУ

Покрајински омбудсман је у свим досадашњим извештајима пратио промене у вези са учешћем жена у одлучивању, а резултати избора у 2102. години потврдили су да су такозване квоте неопходне као прелазно решење ка равноправној заступљености мушкараца и жена на местима одлучивања. Примена претходно измењених законских одредби⁷⁸ обезбедила је већу заступљеност жена, осим у Скупштини АП

⁷⁸ На изборној листи, међу свака три кандидата по редоследу на листи, мора бити најмање по један кандидат мање заступљеног пола. (Закон о избору народних посланика, члан 40, Закон о локалним изборима, члан 20 став 3 и Покрајинска скупштинска одлука о избору посланика у Скупштину АП Војводине).



Војводине, јер на већинској листи није могуће применити принцип равноправности, због чега би требало тражити другачије решење како би и на овом нивоу власти у одлучивању учествовала најмање трећина мање заступљеног пола. Најбољи резултати су остварени у јединицама локалне самоуправе. Међутим, због такозваног прекомпоновања власти после избора, уместо три жене, сада је на месту председника општине само једна жена.⁷⁹ Више жена има међу начелницима (80 начелница и 69 начелника), трећина директора јавних комуналних предузећа су жене, али их је у чланству управних и надзорних одбора јавних комуналних предузећа било мање од трећине. Тим поводом, Покрајински омбудсман је упутио препоруку јединицама локалне самоуправе у погледу почетка примена Закона о јавним предузећима, у вези с променом начина управљања јавним предузећима.

Препорука у вези с применом принципа родне равноправности у Закону о јавним предузећима

Препорука је упућена свим јединицама локалне самоуправе⁸⁰ на територији АП Војводине, у светлу новог закона о јавним предузећима, који је ступио на снагу 25.12.2012. године, односно промена у начину управљања јавним предузећем и избора органа управљања. Јединице локалне самоуправе подсетили смо на то да је члан 14. Закона о равноправности полова обавезао органе јавне власти да примене афирмативне мере ако присуство мање заступљеног пола у свакој организационој јединици, на руководећим местима и у органима управљања и надзора, износи мање од 30 одсто, а ради обезбеђења једнаке доступности послова и положаја. Скупштини општине/града, као оснивачу, **препоручено** је да приликом именовања надзорних одбора, уважавајући услове прописане Законом о јавним предузећима за избор чланова/чланица надзорних одбора, води рачуна о полној структури ових одбора и заложи се за то да трећина чланова буде мање заступљеног пола, то јест да бар један од три члана буде жена, односно мушкарац.

Захтеву да обавесте Покрајинског омбудсмана о томе да ли је ова препорука поштована и да ли је именована трећина чланова мање заступљеног пола у надзорне одборе јавних предузећа, удовољило је тек неколико локалних самоуправа и указало на могуће тешкоће у примени ових одредби због тога што је Закон о јавним предузећима конкретно одредио ко може да буде члан надзорног одбора и прописао услове, између осталог, да се од три члана један бира из реда запослених и на тај избор локална власт не може да утиче, док је један члан тзв. независни члан.

Покрајински омбудсман је и Скупштини АП Војводине упутио предлог да се приликом именовања чланова/чланица надзорних одбора јавних предузећа чији је оснивач АП Војводина, води рачуна о полној структури ових одбора и заложи се за то да трећина чланова буде мање заступљеног пола.

Примена Закона о равноправности полова у предузећима

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова прикупио је извештаје предузећа о активностима у вези с применом Закона о равноправности полова⁸¹ на територији АП

⁷⁹ На основу података који су прикупљени у оквиру истраживања о примени принципа родне равноправности након избора 2012. године, у 43 скупштине јединица локалне самоуправе било је 1.003 одборнице и 527 одборника, 10 жена и 32 мушкараца на местима председника скупштине општине, али су само три жене биле председнице општине.

⁸⁰ Препорука је упућена председницама/председницима скупштине општине/града и председницама/председницима комисија/савета за равноправност полова.

⁸¹ Закон о равноправности полова, чланови 12-20 („Сл. гласник РС“ бр. 104/09).



Војводине. Планове мера и извештаје о њиховом спровођењу доставило је 46 правних лица, али је Секретаријат анализирао само 25 због тога што су извештаје доставили органи јавне власти и послодавци који имају до пет запослених, а немају обавезу да примењују законске одредбе. Према овим извештајима, од 5.790 запослених, жене чине 23 одсто. Трећина их је на руководећим радним местима, а сличан је проценат жена на извршилачким радним местима. Послодавци немају истоветна радна места на којима су запослена оба пола, а да постоји разлика у плати. На усавршавање је упућено 348 жена и 863 мушкарца, док поуздане закључке о полној структури лица која су примљена у радни однос или су отпуштена, односно о броју жена на породилском или одсуству с рада ради бриге о деци није могуће доносити, јер половина послодаваца нису известили о томе. Подаци о оправданој потреби разликовања послова по полу, односно преглед наведених радних места указује на то да су се послодавци углавном руководили стереотипним представама о „традиционално мушким“ и „традиционално женским“ занимањима, а неравномерну заступљеност жена и мушкараца правдају „природом посла“. Секретаријат је Управи за равноправност полова препоручио да унапреди извештавање предузећа, тако што ће прецизније одредити рокове за достављање планова и извештаја, квантитативне и квалитативне показатеље остварености мера, прикупљање и достављање података о женама и мушкарцима и о томе да послодавци с територије АП Војводине планове мера и извештаје достављају Покрајинском секретаријату за привреду, запошљавање и равноправност полова.

ПРИМЕНА ЗАКОНА О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА И ПОКРАЈИНСКЕ СКУПШТИНСКЕ ОДЛУКЕ О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

У складу с надлежностима заменице/заменика за равноправност полова, у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине спроведено је истраживање о примени принципа родне равноправности и одредби Закона о равноправности полова које се односе на обавезе јединица локалне самоуправе, а као и претходних година, од покрајинских органа управе тражено је да се изјасне о примени Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова.

Примена Закона о равноправности полова у јединицама локалне самоуправе

Закон о равноправности полова, у члану 39, обавезује органе јединица локалне самоуправе да, у оквиру својих надлежности, обезбеђују равноправност полова и остваривање једнаких могућности, подстичу и унапређују равноправност полова, а приликом усвајања развојних планова и других аката, разматрају мере и активности у погледу равноправности полова и остваривања једнаких могућности. У органима јединица локалне самоуправе, у оквиру постојеће организације и акта о унутрашњем уређењу и систематизацији, организује се стално радно тело или се одређује запослени за родну равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности. Међутим, истраживања које смо спровели 2011. и поново 2012. године након локалних избора, потврдила су да локалне самоуправе или нису испуниле законску обавезу, или су то учиниле само формално, што је последица недовољног разумевања њихове улоге у постизању родне равноправности, односно занемаривања те улоге и одговорности, те њеног потискивања у други план. У зависности од степена остварења законских обавеза, свим локалним самоуправама у АП Војводини упућене су препоруке за испуњавање обавеза из Закона о равноправности полова које се односе на формирање сталног радног тела или одређивање запослене особе за родну



равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности, затим на доношење одлуке о равноправности полова којом ће уредити спровођење политике једнаких могућности и прикупљање, евидентирање и обрађивање статистичких података по полу на нивоу јединице локалне самоуправе.⁸²

Пример поступања по сопственој иницијативи

Покрајински омбудсман је свим јединицама локалне самоуправе упутио **препоруку** која се односи на примену Закона о равноправности полова. Једна од општина која је одговорила била је и Стара Пазова и између осталог, навела да ће се у току 2013. године у оквиру постојеће организације и систематизације радних места одредити запослени/запослена за родну равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности у складу са чланом 39 став 4 Закона о равноправности полова. Такође је наведено да је 2010. године донета Одлука о равноправности полова. Међутим, након пријема обавештења о предузетим мерама за спровођење препоруке, В.Р. из Старе Пазове обавестила је Покрајинског омбудсмана да је измењен Статут општине и да је брисан део члана којим је установљена Комисија за равноправност полова, као посебно радно тело. Пошто је обавештен да ће наведени члан закона бити примењен тако што ће једна чланица Општинског већа бити задужена за равноправност полова, Покрајински омбудсман је указао на то да се на тај начин не извршава законска обавеза, јер је овим чланом предвиђено да се у органима јединица локалне самоуправе, у оквиру постојеће организације и акта о унутрашњем уређењу и систематизацији, организује стално радно тело или одређује запослени за родну равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности. Општини је указано на то да члан/чланица Општинског већа није запослени/запослена и да се ова функција не систематизује. Општинско веће је извршни орган општине колективног типа, а чланове бира Скупштина општине на период од четири године. Додељивањем послова из ове области члановима Општинског већа не постиже се сврха и сталност због тога што се ради о изборној функцији.

Примена принципа равноправности полова у покрајинским органима

Покрајински омбудсман прати примену Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова⁸³ и сваке године прикупља о томе податке у покрајинским органима управе, а од 2010. године и о примени Закључка Владе АП Војводине о увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и активности покрајинских органа управе.⁸⁴

Досадашње искуство показује да постоји јаз између нормативног и стварног стања. Принципи родне равноправности споро се уводе у стратегије, програме, пројекте и друге активности, а прикупљање и разврставање података о корисницима/корисницама програма према полу несистематично је и недоследно, што је последица неразумевања ових обавеза и недостатка знања запослених у управи за примену принципа у свакодневном раду.

⁸² Примена Закона о равноправности полова у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине, видети на: <http://www.ombudsmanapv.org/riv/index.php/istrazivanja>.

⁸³ „Службени лист АПВ”, бр.14/04, 18/09.

⁸⁴ Закључком од 19.08.2009. године, Влада АП Војводине задужила је покрајинске органе да предузму активности на увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и друге активности које спроводе, затим да све податке о корисницима/цама својих програма разврставају према полу, а Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова да изради стратегију за увођење принципа родне равноправности у делатности покрајинских органа, како би овај приступ постао њихова редовна пракса, те да им обезбеди неопходну стручну помоћ и подршку.



Ни Покрајинска скупштинска одлука о равноправности полова не спроводи се с подједнаком пажњом у свим покрајинским органима, што само потврђује да нормативни оквир није довољан, него да је неопходно доношење стратегије за унапређивање родне равноправности, оспособљавање кадрова и обезбеђивање новца за примену прописа и неопходних мера у области родне равноправности и стварања једнаких могућности за жене и мушкарце.

Примена Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова

Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова, надлежан за надзор над спровођењем Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова, претходне године је у одговору Покрајинском омбудсману навео да спроводи своје обавезе из члана 10 и да сваке треће године подноси Влади АП Војводине извештај о равноправности полова у покрајинским органима. На питање да ли је током 2013. године поднет такав извештај, одговорено је да то није учињено, али за то нису наведени разлози.

У вези са обавезом из члана 14 који се односи на програме за подстицање запошљавања и samozapošljavanja жена, у одговору је наведено да су у 2013. години обезбеђене субвенције за samozapošljavanje за 426 незапослених особа, од којих 195 жена и 231 мушкарац. Особе са инвалидитетом добијале су додатне бодове приликом оцењивања пословног плана. На основу додељених субвенција послодавцима за отварање нових радних места (сто тридесет хиљада динара по особи, односно сто педесет хиљада за запошљавање особа старијих од педесет година) запослено је 1.479 особа, од којих 717 жена и 762 мушкарац. Секретаријат је удружио средства с локалним самоуправама на територији АП Војводине за спровођење стручне праксе, запошљавање приправника, за обуку у професионалним и радним вештинама и за спровођење јавних радова, а у оквиру спровођења програма и мера активне политике запошљавања, програмима samozapošljavanja и отварања нових радних места, субвенционисао запошљавање 73 особе са инвалидитетом, од којих су десет жена. У фебруару је почела реализација програма економског оснаживања жена на селу под називом „Органска храна – шанса за све”, у сарадњи с Покрајинским секретаријатом за пољопривреду, водопривреду и шумарство, Покрајинским заводом за равноправност полова и удружењем Зелена мрежа Војводине. Секретаријат је подржао 13 пројеката за обуку почетница у агро-бизнису и за покретање био-баште, а спровео је и шест конкурса којим је подржано 129 пројеката у области равноправности полова

У складу са чланом 6 Одлуке, Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице доставио је Покрајинском секретаријату за привреду, запошљавање и равноправност полова 30 предлога правилника о наставним плановима и програмима за основно и средњошколско образовање ради давања мишљења које је овај секретаријат размотрио из родног угла и доставио мишљење и препоруку о избегавању стереотипног приказивања улога жена и мушкараца приликом извођења наставе, о коришћењу родно осетљивог језика у настави, те разматрању тема на часовима одељенског старешине о родној равноправности и проблемима насиља у партнерским везама младих. Секретаријат је у изјашњењу подсетио да је у сарадњи с Покрајинским омбудсманом и Покрајинским секретаријатом за образовање, управу и националне заједнице у мају 2013. године упутио предлог министру просвете, науке и технолошког развоја да се примени родно осетљив језик у наставним плановима и програмима за основно и средњошколско образовање како би се повећала видљивост девојчица и дечака у наведеним документима и допринело напорима да се ученице и ученици равномерно заступе у различитим образовним профилима. Секретаријат није добио одговор министарства поводом овог предлога.



Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице не прикупља и не обрађује податке у вези са обавезама образовних установа у области равноправности полова. Секретаријат даје мишљење у поступку доношења наставних планова и програма и у складу са чланом 6. Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова, сваки предлог који достави Министарство просвете, науке и технолошког развоја, упућује и Покрајинском секретаријату за привреду, запошљавање и равноправност полова на разматрање и давање мишљења, тако да уз своје мишљење Министарству прилаже и мишљење овог секретаријата.

Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој наводи у извештају да настоји да у потпуности спроводи закључак Владе АП Војводине о увођењу принципа родне равноправности у све активности које спроводи и све акте које доноси у оквиру својих надлежности у којима се функције и позиције запослених наводе у облику који изражава пол особе која је њихов носилац. Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој води Базу података научних радника у АП Војводини, а подаци се односе на активности у 2013. години. Од 4.120 истраживача, жена је 2.013 (48,86%). Оне су процентуално више учествовале у свим пројектима које је секретаријат суфинансирао, а видљиво је незнатно повећање њиховог учешћа у свим научним дисциплинама где их је традиционално мање од мушкараца. У 618 пројеката значајних за науку и технолошки развој АП Војводине учествује 50,81% жена, а највећи проценат њих ангажован је у пројектима у области друштвено-хуманистичких наука (64,71%), док је најмањи, мада већи за три одсто него 2012. године, у техничко-технолошким наукама (37,62%).⁸⁵ У 231 краткорочном пројекту од посебног интереса за одрживи развој које суфинансира АП Војводина, учествовало је 60,61% жена, а незнатно мање жена је 2013. године учествовало у програмима суфинансирања учешћа на научним скуповима и усавршавању у иностранству (58,51%, за разлику од 2012. године када их је било 60%).

На основу високог учешћа жена у науци и пројектима које подржава Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој очекивало би се да жене у сличном проценту учествују у одлучивању на високошколским институцијама, али то није случај.⁸⁶ Од 50 чланова Савета универзитета и факултета у саставу Универзитета у Новом Саду, њих десет су жене, или 20 одсто (2012. године било је 23% жена),⁸⁷ али их је у саветима високих школа струковних студија из реда оснивача 48,14 одсто (2012. године, било их је 40,75%), а у управним одборима научних институција, чији је оснивач АП Војводина - 50 одсто жена и 50 одсто мушкараца. Овај пример показује колико је значајна родно осетљива статистика, не само ради бележења стварног стања, него и због увођења мера које би утицале на уклањање неравноправности жена и мушкараца у свим областима.

У Покрајинском секретаријату за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу запослено је 20 жена и 13 мушкараца, а од од тог броја, на руководећим местима су три жене и три мушкарца. За сарадњу са

⁸⁵ Највеће учешће жена је у пројектима у области друштвено-хуманистичких наука – 64,71%, затим у области природно-математичких – 58,56%, у области заштите животне средине – 57,14%, медицинских наука – 53,04%, у биотехничким наукама – 42,55%, правно-економским – 38,89%, а у области техничко-технолошких наука – 37,84% жена.

⁸⁶ Члан 7 Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова предвиђа да је у поступку именовања чланова управних и надзорних одбора у научним установама и установама културе чији је оснивач АП Војводина предлагач дужан да обезбеди да међу именованим члановима буде најмање 30% представника мање заступљеног пола.

⁸⁷ У саветима шест факултета нема ниједне жене: Филозофски факултет, Правни факултет, Технолошки факултет, Факултет техничких наука у Новом Саду, Економски факултет у Суботици и Технички факултет „Михајло Пупин“ у Зрењанину. Једино Савет Природно-математичког факултета у Новом Саду има две жене и два мушкарца.



страним земљама, односно регионима задужено је четворо запослених (једна жена и три мушкарца). Представници Секретаријата (четири жене и осам мушкараца) посетили су у 2013. години десет земаља, у складу с приоритетима и циљевима у међурегионалној сарадњи.

У Покрајинском секретаријату за културу и јавно информисање поштује се члан 7. Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова приликом именовања чланова надзорног и управног одбора у установама културе чији је оснивач АП Војводина. У 13 управних одбора има 91 члана односно чланица, од којих су 42 жене, а од 39 чланова односно чланица надзорних одбора, њих 17 су жене. Упадљиво је да у два управна одбора има знатно мање жена – само једна од девет чланова УО Српског народног позоришта је жена, а две чланице од девет чланова су у УО Народног позоришта Суботица. Кад је реч о надзорним одборима, истичу се два примера – Музеј савремене уметности Војводине који нема жена и Музеј Војводине чији надзорни одбор нема мушкараца.

Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију спроводи девет програма у области здравствене заштите. Женама је, пре свега, намењен Програм раног откривања промена функција срца код трудница са високим притиском, а делимично и Програм увођења нове информационе технологије у дијагностици и лечењу од хроничних незаразних болести и унапређивања радиолошке службе на територији АП Војводине, у оквиру којег ће бити умрежени постојећи мамографи. Програм лечења стерилитета биомедицински потпомогнутим оплођењем и преимплационом генетском дијагностиком доприноси решавању проблема недовољног рађања деце, односно омогућиће дијагностиковање генетских болести пре преношења ембриона код парова с високим ризиком за потомство с наследним болестима. Програм раног откривања туберкулозе, затим, раног откривања и лечења компликација шећерне болести на очима и у области јавног здравља намењени су целокупној популацији (први пут су подаци разврстани према полу), а спроводе се и програми у чијем су средишту деца: неонатални скрининг на цистичну фиброзу и финансирање програма „Родитељска кућа“ за смештај деце оболеле од малигних болести и пружање подршке њиховим породицама.

Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију од почетка 2013. године спроводи програм новчане помоћи породицама у којој се роди треће дете.⁸⁸ Наведено право остварује мајка, а под истим условима и отац трећег детета, с тим што се редослед детета за оца који подноси захтев утврђује према мајци.

У области социјалне политике спроведен је јавни конкурс за финансирање/суфинансирање мера, активности и програма на којем су право учешћа имале установе социјалне заштите и удружења грађана која пружају услуге у овој области. Обезбеђена средства су омогућила адаптацију објеката и набавку опреме у геронтолошким центрима, домовима за старе, дому за душевно оболела лица и домовима за децу. Осим тога, средства су обезбеђена за програме заштите од насиља у породици (центри за социјални рад у Инђији и Панчеву), за подршку самохраним родитељима и програми за оснаживање породице (центри за социјални рад у Иригу, Бачу и у Бачком Петровцу). Подржано је и пет програма развоја услуге: *помоћ у кући за старија лица*.⁸⁹ Осим тога, наведени секретаријат је финансирао или суфинансирао

⁸⁸ Одлука о остваривању новчане помоћи породици у којој се роди треће дете, („Сл.лист АП Војводине“ бр. 4/2013).

⁸⁹ Геронтолошки центар у Сомбору и центри за социјални рад у Алибунару, Апатину, Сечању и Темерину.



програме удружења жена, усмерених на заштиту од насиља у породици или економско оснаживање жена (програм помоћи у кући).⁹⁰

У овогодишњем извештају примећује се да је овај секретаријат уложио напор да се унапреди евидентирање података о корисницима програма према полу тако да се сада може добити потпунији увид у то колико програми и пројекти утичу на жене, односно на мушкарце. Подаци о броју и о полу корисника, односно одлука да подрже пројекте који су усмерени на одређену циљну групу (на пример, заштиту жена, односно њихово оснаживање) зачетак је толико потребне родне анализе, али би у следећем кораку од установа и удружења требало тражити да процене утицај пројектних активности и резултата на жене и мушкарце, односно одређивање показатеља који ће мерити утицај програма на њих, као и да извештаји садрже податке о броју корисника/корисница сваког програма и пројекта, као и извештај о утрошеним средствима по кориснику, што би допринело јаснијој слици о примени принципа родне равноправности у програмима које спроводи овај, али и остали покрајински секретаријати.

На основу извештаја покрајинских органа,⁹¹ може се закључити да је однос према Покрајинској скупштинској одлуци о равноправности полова у извесној мери унапређен, али њено спровођење још није целовито и доследно. Покрајински органи морају установити праксу прикупљања, евидентирања и обрађивања података према полу, а примери неколико покрајинских секретаријата показују да је то могуће. Такође, неопходна је доследна примена принципа родне равноправности, а предуслов за то јесте анализа постојећих стратегија, програма и пројеката из родног угла и установљавање показатеља родне равноправности, како би могли да буду вредновани резултати који су остварени у примени Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова.

Извештаји покрајинских секретаријата о спровођењу Закључка Владе АП Војводине о увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и активности

Овогодишњи извештаји покрајинских органа указују на то да ће спровођење Закључка Владе АП Војводине о увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и активности, о разврставању података по полу корисника/корисница програма и израде стратегије за увођење принципа родне равноправности у делатности покрајинских органа почети да се спроводе, пошто је Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова припремио Информацију о спровођењу друге фазе пројекта „Ка политици родног буџетирања у АП Војводини“. У информацији је описан наставак активности у области родног буџетирања, рад на обуци запослених у појединим секретаријатима, закључци родне анализе одабраних програма Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне заједнице и Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију.

⁹⁰ Подржане су активности: Удружење жена „Гаковчанка“ Гаково, Ромкиње Војводине – Нови Бечеј, Центар за иницијативу жена „РУ-МА-ДАМ“ Рума, Удружење жена „Извор“ Силбаш, Удружење грађана „Дуга“ Ада, Удружење Рома-Беочин, Бискупијски каритас у Зрењанину, Удружење пензионера Мол, Новосадски хуманитарни центар, Хуманитарна организација „Владика Платон Атанацковић“ и Каритас Деканата у Новом Саду.

⁹¹ Ове године тражени су подаци од Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова, Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне заједнице, Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој, Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију, Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, Покрајинског секретаријата за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу, Покрајинског секретаријата за културу и јавно информисање, као и Канцеларије за инклузију Рома.



Међутим, Покрајински секретаријат за финансије дао је негативно мишљење поводом предлога да изради модел за укључивање аспекта родне равноправности у Упутство за припрему буџета АП Војводине, јер би такав модел захтевао увођење додатног класификовања, односно идентификовања расхода и издатака према родном аспекту, а такво класификовање није прописано. Покрајински секретаријат за финансије сматра да је укључивање родног аспекта у буџет могуће спровести у оквиру примене принципа и законских одредби у вези с програмским буџетом чија примена ће почети од 2015. године. Као и претходних година, и ове буџетским корисницима је омогућено да у образложењу захтева за финансирање, односно финансијског плана у припреми буџета за наредну годину, захтев образложе и елементима који чине програмски буџет. Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова је навео да ће Влади АП Војводине упутити информацију после измене предлога закључака, а након њеног усвајања, почеће припреме стратешког оквира за увођење родне равноправности у све аспекте рада Владе АП Војводине.

Обавеза Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова да пружи стручну помоћ и подршку осталим покрајинским органима у увођењу принципа родне равноправности у њихов рад, огледа се у давању података о стању родне равноправности у одређеним областима и смерница на који начин да се принцип родне равноправности угради у програме, пројекте и активности. Сви покрајински секретаријати, а нарочито они у којима се недовољно пажње поклања принципима родне равноправности, требало би да појачају сарадњу и траже помоћ Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова.

Покрајински секретаријат за образовање, управу и националне заједнице поновио је да је немогуће разврстати кориснике програма и средстава према полу, јер се ти конкурси расписују за удружења, а не за појединце, а конкурсни пројекти нису родно дефинисани, па се не води евиденција о родној димензији пријављених на конкурс (дотације организацијама етничких заједница и суфинансирање пројеката очувања и неговања међуетничке толеранције у АП Војводини). Секретаријат сматра да је утицај и ефекат тих пројеката универзалан. Изузетак представљају ромске организације, будући да се на Конкурс за дотације организацијама етничких заједница у 2013. години јавило девет ромских женских организација, од којих је шест подржано. На Конкурс за финансирање пројеката у оквиру „Декаде инклузије Рома“ пријавило се седам, а финансијску помоћ добило је пет женских организација. Секретаријат ће такву врсту евиденције, кад год је могуће водити и убудуће, а приликом обраде пријава на конкурсе у 2014. години посебно ће се бележити пријаве које се односе на програме или манифестације у којима ће циљна група бити жене. Покрајински секретаријат је носилац седмогодишњег пројекта „Инклузија ромских ученика у средње школе на територији АП Војводине“ у којем су до сада додељене 1.602 стипендије. Ученица којима су додељене стипендије нешто је више него ученика (54,42% : 45,57%). Такође је закључено да су девојчице током шест година спровођења пројекта постизале нешто бољи успех. Њихов просечан успех био је 3,63, а успех дечака 3,30. Осипање, тј. исписивање из школе такође је мање код девојчица него код дечака (4,40% исписаних девојчица, а 5,59% исписаних дечака). Овај пример показује да је праћење ефеката из родног угла могуће и корисно, па би Секретаријат могао да у свим конкурсима организацијама постави услов према којем би у пројекту требало да опишу утицај резултата на мушкарце и жене, као и да анализирају кориснике услуга удружења из родног угла.

Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу почео је реализацију прекограничног пројекта „Успостављање мађарско-српских речних граничних прелаза на Тиси“, али приликом израде пројекта није процењиван његов утицај на жене и мушкарце. Секретаријат је



координирао активности у изради нацрта Програма развоја АП Војводине од 2014 до 2020 на који су покрајински секретаријати давали мишљење и предлагали приоритетне пројекте који су укључени у овај програм. Родна димензија је у овом програму развоја заступљена у оној мери у којој су укључени пројекти Покрајинског секретаријата за привреду, запошљавање и равноправност полова, пре свега у делу који се односи на положај жена на селу, тј. доступност здравствених услуга (мера 2.2. Побољшање квалитета живота на селу у циљу повећања запослености и заустављања трендова депопулације).

На основу извештаја покрајинских органа које су они доставили Покрајинском омбудсману ове године, као и претходних година, види се да се принципи родне равноправности схватају и примењују на различите начине, те да је потребна обука покрајинских службеника како би органи управе били у стању да препознају родне елементе у својим стратегијама, програмима, пројектима и активностима и да установе циљеве који ће утицати на постизање родне равноправности и стварање једнаких могућности за оба пола. Несумњиво да је неопходно веће разумевање потребе да се сви програми посматрају из родног угла. Све стратегије, политике, програми и активности морају узимати у обзир родне разлике и потребе жена и мушкараца – и као појединаца/појединки и као друштвених група.

Покрајински омбудсман сматра да сви покрајински органи управе имају обавезу да предузимају активности на увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и друге активности које спроводе, тако да је добродошла најава о томе да ће почети припреме стратешког оквира за увођење родне равноправности у све аспекте рада Владе АП Војводине, јер је то начин за постизање равноправности полова и стварање једнаких могућности и за жене и за мушкарце да допринесу развоју и уживају све користи од развоја заједнице. Такође, Покрајинска скупштинска одлука о равноправности полова требало би да у потпуности буде примењена, да се њена примена прати и оцењује редовно у свим покрајинским органима, за шта посебну одговорност има Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова.

АКТИВНОСТИ НА ПОДСТИЦАЊУ РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

Велики део надлежности заменице/заменика за равноправност полова јесте у погледу организовања и учествовања у различитим видовима образовања, обукама и кампањама о остваривању и поштовању равноправности полова. У складу с тим, ове године је такође реализовано више пројеката и семинара, а заменица за равноправност полова, у својству предавачице или учеснице, присуствовала је раду више десетина скупова с темама родне равноправности, дискриминације жена и улоге институције Покрајинског омбудсмана у области родне равноправности и насиља, у породици.

Пројекат „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама“

Покрајински омбудсман, у периоду од 2011. до 2013. године спровео је пројекат у сарадњи са Агенцијом Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women) уз подршку Краљевине Норвешке с циљем оснаживања институције Покрајинског омбудсмана у области родне равноправности, проширивању знања запослених за поступање по представкама грађана/грађанки, као и у повећању њене препознатљивости у јавности, односно оснаживању жена у АП Војводини, како би препознале кршење људских права и затражиле заштиту. Пројектне активности су развијене у складу са искуством Покрајинског омбудсмана које је показало да жене и мушкарци у АП Војводини у изузетно мало случајева препознају кршења права на основу родне равноправности, дискриминацију према полу, брачном и породичном животу и родном идентитету. Истраживања Покрајинског омбудсмана у области родне



равноправности такође указују на то да је број оних који се обраћају постојећим механизмима за заштиту људских права, односно оних који се одлуче да покрену поступке с циљем њиховог остваривања и заштите, такође занемарљив према учесталости проблема с којима се свакодневно сусрећу. Грађани и грађанке су недовољно упознати са својим правима и могућностима њихове заштите.

Семинар за запослене у Покрајинском омбудсману, Стратешки план сектора за равноправност полова и приручник о родној равноправности и дискриминацији за запослене, неки су од корака који треба да унапреде поступање по представкама у области родне равноправности и препознавање дискриминације жена. На интернет - сајту покрајинског омбудсмана постављена је страница о родној равноправности (www.rp.ombudsmanpy.org) како би се побољшала видљивост институције и повећала доступност информација у области родне равноправности.

Доступност институције женама из малих, односно сеоских средина, удаљених од регионалних административних центара у АП Војводини (други циљ пројекта), повећана је посетама локалним самоуправама, женским организацијама и групама у 37 места на територији 15 војвођанских општина.⁹² У свим општинама одржане су јавне трибине о Покрајинском омбудсману и родној равноправности, разговори с грађанима/ грађанкама и пријем притужби, а такође и састанак са чланицама локалних женских актива и група, на којем се разговарало о условима живота и могућностима за заштиту и унапређивање људских права жена и других рањивих група.

У разговорима је закључено да су активности жена са села веома значајне за локалну заједницу, а да се њихове могућности недовољно користе, иако су оне изузетно мотивисане да раде на економском оснаживању жена и развоју женског предузетништва и села уопште. Сарадња сеоских женских удружења с локалним самоуправама није задовољавајућа, а проблеми са којима се сеоско становништво суочава то захтевају (недоступне услуге установа здравствене заштите, лоше организован или недоступан јавни превоз, сиромаштво, недостатак културних и спортских садржаја). Жене су такође исказале потребу за едукацијом, па је за њихове представнице (21), у октобру 2012. Године, одржан семинар о теми „Развој ресурса женских организација за заступање женских људских права”. Током 2013. године одржана су још два семинара за ову групу жена. О сеоским женама које су учествовале у пројекту снимљен је филм „Чини ми се да сам мало другачија“ који приказује живот жена на селу, њихове активности, ставове о равноправности полова, људским правима и омбудсману. Филм је приказан на конференцији посебно посвећеној његовој филма, као и у неколико општина (Нови Кнежевац, Кула, Шид и Алибунар) и на јавном покрајинском сервису Радио-телевизије Војводине.

Посебан део пројектних активности био је усмерен на примену принципа родне равноправности, односно Закона о равноправности полова у јавним предузећима и на упознавање с Принципима оснаживања жена,⁹³ а радило се о три предузећа: „Електровојводина а.д.” ЈП „Војводинашуме” и ЈКП „Водовод и канализација” у Суботици. „Електровојводина“ се активно укључила у пројекат након састанака с руководиоцима и запосленима у сектору за људске ресурсе који су, уважавајући важност принципа родне равноправности за пословање и добро руковођење, почели да развијају програм за увођење принципа у свој рад. „Електровојводина“ је прва компанија у АП Војводини која је приступила Принципима

⁹² Пећинци, Кула, Ковин, Шид, Нови Кнежевац, Сечањ, Бач, Мали Иђош, Апатин, Сента, Бела Црква, Стара Пазова, Алибунар, Тител, Бачка Паланка.

⁹³ Принципе оснаживања жена установили су Глобални пакт и Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (*UN Women*).



оснаживања жена и тиме показала спремност да ради на побољшању положаја свих запослених и буде носилац друштвених промена. У ЈКП „Водовод и канализација“ у Суботици одржан је семинар за запослене о родној равноправности и о законским обавезама у овој области, после чега се приступило изради плана за увођење принципа оснаживања жена. У ЈП „Војводинашуме“ начелно је прихваћено учешће у пројекту, али после два разговора с руководиоцима изостала је спремност за рад на конкретним активностима. Одржана су и два једнодневна семинара за представнике јавних комуналних и покрајинских предузећа на којима су представљени принципи оснаживања жена и предности њихове примене, као и законских одредби у области родне равноправности у јавном сектору.

Положај жена у националним саветима националних мањина

Захваљујући променама Закона о националним саветима националних мањина, на изборима за националне савете 2010. године примењена је такозвана квота за мање заступљени, тако да је у саветима трећина жена, али то није допринело стварном повећању утицаја жена на доношење одлука. Такав закључак намеће се након истраживања које је Покрајински омбудсман спровео 2013. године, уз подршку Мисије ОЕБС у Србији. Сви интервјуисани чланови/чланице савета сматрају да су квоте за мање заступљени пол први корак ка повећању заступљености жена, да је повећање броја жена у националним саветима допринело видљивости жена и повећању њихових лидерских вештина, самопоуздања и знања. Нажалост, жене у националним саветима још се суочавају са отвореном или посредном доминацијом мушкараца и умањивањем важности њиховог доприноса. Парадоксално је да безмало 60 одсто интервјуисаних сматра да квоте за мање заступљени пол смањују могућности да се изаберу најспособнији, а више од 40 одсто њих - да жене саме не желе да се баве политиком и да их не треба на то приморавати квотама. Такође, 90 одсто интервјуисаних је изјавило да су жене у неким пословима мање успешне од мушкараца, што јасно указује на постојање родних стереотипа. Иако испитаници сматрају да су образовање и економска независност жене кључне за равноправност, оценили су да је рађање/мајчинство главна улога жена (са ставом да је за жену најважније да буде добра супруга и мајка слаже се 86% интервјуисаних). Национални савети не препознају родну равноправност као свој мандат, немају тело које се бави унапређивањем родне равноправности, а главна препрека за увођење родне перспективе у рад савета, јесу предрасуде и родни стереотипи. Осим тога, законска регулатива није јасна у вези са обавезама националних савета у погледу родне равноправности.⁹⁴ Ови подаци су приказани у публикацији „Положај жена у Националним саветима националних мањина у Србији“ која је објављена на сајту Покрајинског омбудсмана,⁹⁵ а истраживање је представљено и на конференцији посвећеној овој теми, уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији. Учеснице и учесници конференције, претежно чланице/чланови националних савета националних мањина, сагласили су се да национални савети треба да доприносе остваривању принципа родне равноправности, да их укључују у све своје активности и да образују тело за родну равноправност. Предстојеће изборе за националне савете виде као прилику да се промовишу жене на местима одлучивања у националном савету. Покрајински омбудсман ће припремити предлог/модел за

⁹⁴ „Закон о националним саветима националних мањина не помиње родну равноправност у оквиру четири надлежности савета. Ипак, национални савети врше јавна овлашћења, предлажу чланове управних и надзорних одбора у образовним и културним установама. Такође, према Закону о равноправности полова, члан 32: “Овлашћени предлагач предлаже најмање 30% представника мање заступљеног пола приликом именовања чланова управних и надзорних органа у јавним службама.” Из тога произлази да национални савети могу водити рачуна о полној заступљености у органима и институцијама које су у оквиру њихових надлежности.“ Положај жена у националним саветима националних мањина у Србији, Покрајински омбудсман, 2013, стр. 20, <http://rp.ombudsmanapv.org/index.php?lang=sr-RS>

⁹⁵ <http://www.ombudsmanapv.org/riv/index.php/istrazivanje/1144-polozaj-zena-u-nacionalnim-savetima-nacionalnih-manjina-u-srbiji-2013>



израду измена и допуна статута националних савета, којом ће бити дефинисани: оснивање тела за родну равноправност, његове надлежности, састав и место/положај унутар националног савета.

Кампања „16 дана активизма против насиља над женама и у породици“

Покрајински омбудсман подстиче рад мреже „Живот без насиља”,⁹⁶ тако да је размена искуства и заједничка едукација постала уобичајена, као и прикупљање података о насиљу од свих институција – полиције, судова, тужилаштва и центара за социјални рад. У све активности укључују се надлежни покрајински органи, комисије за равноправност полова и организације цивилног друштва. Успостављено је партнерство институција, међусобно поверење и значајан степен обједињеног деловања и тимског рада на локалном нивоу, као и различити облици заједничких активности и кампања. Као координатор ове мреже, институција Покрајинског омбудсмана организовала је током светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама”⁹⁷ конференцију о улози здравствених установа у заштити од насиља у породици на којој су говорили представници Покрајинског омбудсмана, надлежног покрајинског секретаријата и домова здравља у Зрењанину, Вршцу, Сремској Митровици и Суботици, као и Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине. Указано је на значај сарадње институција у спречавању насиља над женама и у породици и закључено да протокол за поступање треба да буде доступан запосленима у здравственим установама, да је неопходна њихова обука, одређивање одговорног лица за прикупљање података и анализирање пријављених случајева, унапређивање сарадње у самим здравственим установама и развијање сарадње са осталим институцијама. Закључци су прослеђени свим домовима здравља на територији АП Војводине.

Заменица за равноправност полова учествовала је у активностима Женске парламентарне мреже у Скупштини АП Војводине и о искуствима Покрајинског омбудсмана у поступању у случајевима насиља над женама у породици говорила је на скуповима парламентарки у Новом Саду, Суботици, Кикинди, Зрењанину и Панчеву.

⁹⁶ Мрежа „Живот без насиља” окупља институције које се баве насиљем у породици, а настала на предлог Покрајинског омбудсмана који настоји да одржава комуникацију и подстиче унапређивање рада институција и општинских тимова организује састанке за размену искуства и различите видове обуке и саветовања.

⁹⁷ Глобална кампања коју обележава 1.700 организација у више од 100 држава света. Почиње 25. Новембра на Међународни дан борбе против насиља над женама и завршава се 10. децембра – на Дан људских права.



ПРЕГЛЕД ПОСТУПАКА – СТАТИСТИКА

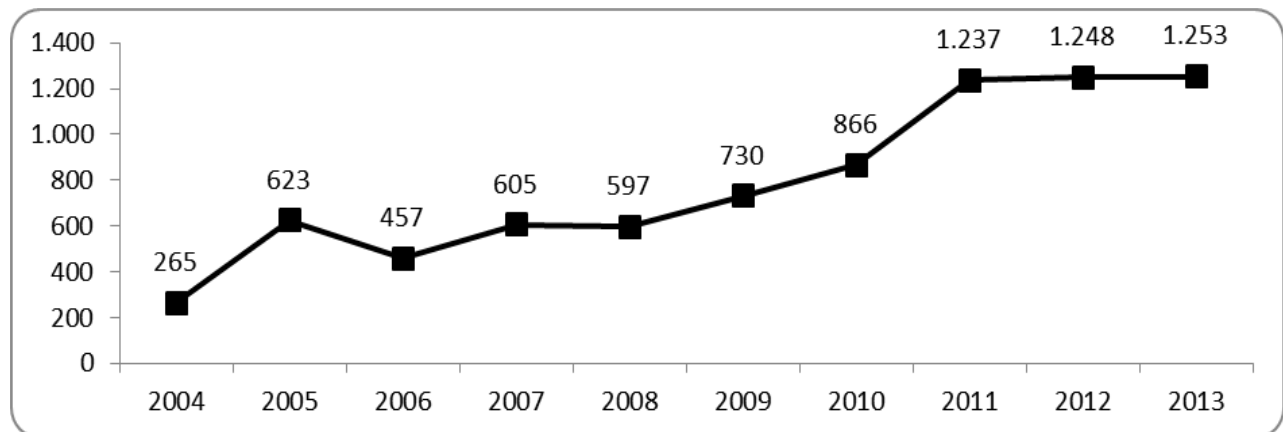
Покрајинска скупштинска одлука о Покрајинском омбудсману, у члану 13 став 1 алинеја 4, предвиђа да Покрајински омбудсман прима и испитује представке које се односе на повреду људских права. Поступак по представкама уређен је члановима од 19 до 36 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману и Пословником о раду Покрајинског омбудсмана. Грађани и грађанке се Покрајинском омбудсману обраћају писмено, лично – доласком у службене просторије, телефоном и путем интернета. За сваку представку која се прими у писменој форми – било попуњавањем формулара, било неформално написаном представком, изјављеној на записник или пак попуњеним електронским формуларом – отвара се предмет.

Поред поступања по представкама грађана који сматрају да су им актом или радњом органа управе повређена људска права, Покрајински омбудсман може изузетно поступити и по сопственој иницијативи, на основу сазнања и других извора, ако оцени да је вероватно да постоји или да је постојала повреда људских права од стране органа управе.

Покрајински омбудсман је од јануара до децембра 2013. године формирао 1.253 предмета, на основу 1.217 поднетих представки грађана и 36 предмета по сопственој иницијативи.

Број формираних предмета током 2013. године скоро је идентичан броју предмета у 2012. години.

Укупан број формираних предмета	1.253
Број представки грађана	1.217
Број предмета по иницијативи Покрајинског омбудсмана	36



Број покренутих поступака по годинама



Од 1.209 поднетих представки у 2013. години, 314 представки је одбачено после првог увида у предмет.

У поређењу с претходним годинама, приметно је да број, то јест проценат одбачених представки опада. У овој години проценат одбачених представки износи 25,97%, док је у 2012. години износио 32,75% , а у 2011. години – 35,08%.

	Процент броја одбачених представки по годинама
2011.	35,08%
2012.	32,75%
2013.	25,97%

Покрајински омбудсман, од укупног броја одбачених представки (323) у 150 (46,44%) случајева одбацио је представку због ненадлежности. Од тог броја, у 95 (63,33%) случајева подносиоцима представки дат је писани савет о могућностима остваривања њихових права.

Од 150 представки које су одбачене због ненадлежности, највише њих одбачено је јер су се грађани жалили на недржавне субјекте (привредна друштва, организације и удружења) - 42 представке; на правосудне органе односило се 38 представки а део представки одбачен је због ненадлежности јер грађани нису одредили орган на који се жале – 19 случајева.

СТРУКТУРА ОРГАНА НА КОЈЕ СЕ ГРАЂАНИ ЖАЛЕ

Већина предмета у 2013. години односила се на рад органа управе, јавних предузећа, установа и организација на локалном нивоу, као и на рад центара за социјални рад. Ови предмети чине 52,51% од укупно покренутих поступака.

Значајан је и број притужби на рад филијала Покрајинског фонда за пензијско и инвалидско осигурање, филијала Републичког фонда за здравствено осигурање, Националне службе за запошљавање и Пореске управе.

ОБЛАСТИ

На основу члана 6 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском омбудсману, покрајински омбудсман има пет заменика. По један заменик изабран је за област права националних мањина, права детета и равноправност полова, а покрајински омбудсман и два заменика баве се заштитом људских права која нису у надлежности набројаних специјализованих заменика (општа права).

Представке грађана и предмети формирану на иницијативу Покрајинског омбудсмана могу се поделити у четири области: заштита права националних мањина, равноправност полова, заштита права детета и општа права.



Област	Број представки	Процент	Број одбачених	У раду	Број решених
Равноправност полова	55	4,39%	7	13	35
Заштита права детета	147	11,73%	17	23	107
Заштита права националних мањина	67	5,35%	15	10	42
Заштита људских права – општа надлежност	984	78,53%	284	111	589
УКУПНО	1.253	100,00%			

Општа надлежност

Област	Укупно у процентима
Комунални послови и други послови од општег интереса	17,51%
Радни односи (притужбе на инспекцију рада, конкурсни поступци итд.)	13,02%
Социјално осигурање	9,94%
Одуговлачење поступка	5,80%
Урбанизам, грађевинарство и стамбени послови	5,33%
Судски поступак	5,33%
Остало	43,0%

Најзаступљеније⁹⁸ области у општој надлежности на које су се представке током 2013. године односиле

Укупан број представки грађана/грађанки и предмета формираних на иницијативу Покрајинског омбудсмана, током 2013. године, из области опште надлежности износи 984, што представља 78,53% од свих предмета које је Покрајински омбудсман покренуо. Од тога, мушкарци су поднели 490 представки или 49,80%, жене 431 представку или 43,80%, удружења 42 представке или 4,27%; седам представки или 0,71% било је анонимно и шест или 0,61% представки поднела су правна лица. По сопственој иницијативи у области општих надлежности, Покрајински омбудсман покренуо је осам поступака.

⁹⁸ Напомена: исказане су оне области на које се односи више од 5% укупног броја представки у општој надлежности.



Заштита права националних мањина

Област	Укупно	%
Службена употреба језика и писама	30	44,78%
Дискриминација по основу националне припадности	24	35,82%
Образовање	7	10,45%
Култура	2	2,99%
Информисање	2	2,99%
Сразмерна заступљеност националних мањина	2	2,99%
УКУПНО	67	100,00%

Области на које су се односиле представке током 2013. године у области заштите права националних мањина

Укупан број представки грађана/грађанки и предмета формираних на иницијативу Покрајинског омбудсмана, током 2013. године, у области заштите права националних мањина износи 67, што представља 5,35% од свих поступака које је Покрајински омбудсман покренуо. Од тога, мушкарци су поднели 29 представки или 43,28%, жене 15 представки или 22,39%, удружења девет представки или 13,43%, шест или 8,96% представки поднели су национални савети националних мањина и једна представка је била непотписана. По сопственој иницијативи у области заштите права националних мањина, Покрајински омбудсман покренуо је седам поступака.

Заштита права детета

Област	Укупно	%
Образовање	26	17,69%
Социјална и материјална подршка и помоћ	19	12,93%
Насиље у породици	14	9,52%
Институционално насиље	11	7,48%
Повреда правила поступка	9	6,12%
Поверавање детета и уређење виђања	8	5,44%
Вршење родитељског права	8	5,44%
Вршњачко насиље	7	4,76%
Однос службеника/службенице према странци	6	4,08%



Одуговлачење поступка	6	4,08%
Социјална заштита	6	4,08%
Довођење у неравноправан положај	4	2,72%
Хранитељство	3	2,04%
Права особа са инвалидитетом	3	2,04%
Радни односи	3	2,04%
Судски поступак	3	2,04%
Здравствена заштита	3	2,04%
Старатељство	2	1,36%
Ћутање управе	2	1,36%
Установе и домови за смештај деце	1	0,68%
Усвојење	1	0,68%
Безбедност деце на интернету	1	0,68%
Урбанизам, грађевинарство и стамбени послови	1	0,68%
УКУПНО	147	100,00%

Области на које су се односиле представке у 2013. години у области заштите права детета

Укупан број представки грађана/грађанки и предмета формираних на иницијативу Покрајинског омбудсмана у области заштите права детета износи 147, што представља 11,73% од свих поступака које је Покрајински омбудсман покренуо. Од тога, мушкарци су поднели 43 представке или 29,25%, жене 77 представки или 52,38%, анонимно поднетих представки било је шест или 4,08%, а удружења и правна лица поднела су осам представки. По сопственој иницијативи у области заштите права детета, Покрајински омбудсман покренуо је 13 поступака.

Равноправност полова

Област	Укупно	%
Радни односи	16	29,09%
Дискриминација по основу пола, брачног или породичног живота	10	18,18%
Насиље у породици	8	14,55%
Мобинг	6	10,91%
Социјално осигурање	5	9,09%



Довођење у неравноправан положај	4	7,27%
Институционално насиље	1	1,82%
Социјална и материјална подршка и помоћ	1	1,82%
Социјална заштита	1	1,82%
Судски поступак	1	1,82%
Права особа са инвалидитетом	1	1,82%
Здравствена заштита	1	1,82%
УКУПНО	55	100,00%

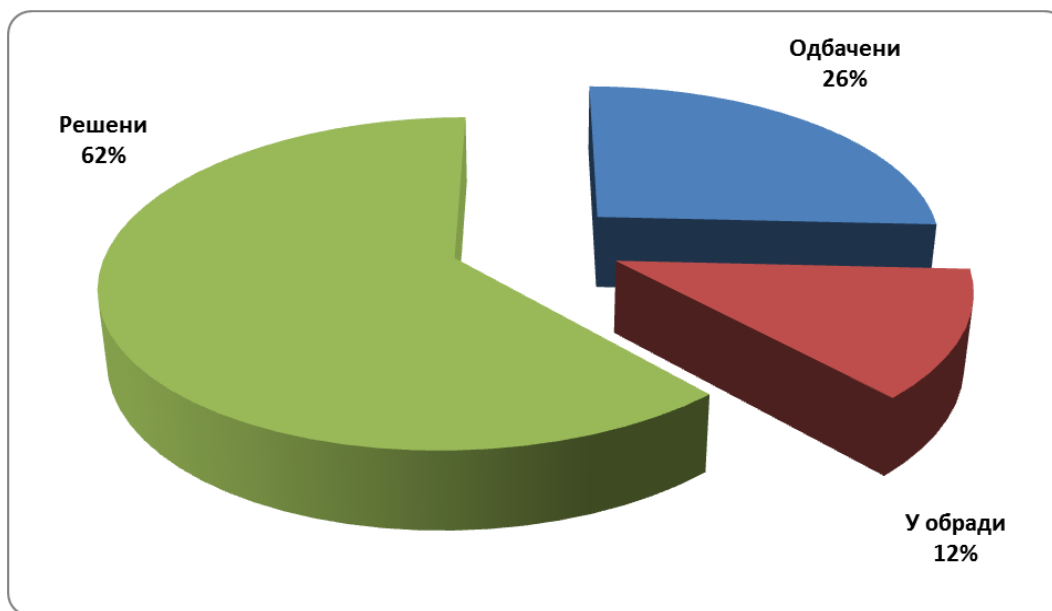
Области на које су се односиле представке током 2013. године у области равноправности полова

Укупан број представки грађана и предмета формираних на иницијативу Покрајинског омбудсмана у области равноправности полова износи 55, што представља 4,39% од укупног броја предмета. Од тога, мушкарци су поднели пет представки или 9,09%, жене 41 представку или 74,55% и једно удружење поднело је једну представку. По сопственој иницијативи у области заштите равноправности полова, Покрајински омбудсман покренуо је осам поступака.

СТАТУС ПРЕДМЕТА

Статус предмета	Број предмета	Процент
Одбачени	323*	25,78%
У обради	157	12,53%
Решени	773	61,69%
УКУПНО	1.253	100,00%

Покрајински омбудсман, од укупног броја одбачених представки (396) у 289 (73%) случајева, одбацио је представку због ненадлежности; од тог броја, у 227 случајева странкама је дат савет о могућностима остваривања њихових права.



Одбачено је 323 представке (25,78%), 157 (12,53%) представки је у раду, а решено је 773 предмета (61,69%). Решене представке окончане су на следећи начин:

- у 341 (44,11%) случају надлежни орган је поступио по препоруци, мишљењу, предлогу или је током поступка отклонио повреде или неправилности које је утврдио Покрајински омбудсман. Детаљнију анализу упућених препорука и мишљења можете погледати у наставку извештаја;
- у 352 (45,54%) случаја утврђено је да нису повређена људска права, односно да нема неправилности у раду органа управе;
- 18 (2,33%) предмета је окончано тако што орган није поступио или није одговорио на захтев за изјашњење Покрајинског омбудсмана;
- у 20 (2,58%) случајева, подносилац је повукао представку;
- четири представке (0,52%) уступљене су на решавање другим органима (Заштитник грађана Републике Србије, секретаријати АП Војводине);
- 38 случајева (5,18%) окончано је на други начин. У овим случајевима истрагом није установљена повреда људских права од стране органа и проблеми због којих су се подносиоци представке обратили, решени су посредовањем или захваљујући посебном ангажовању органа ради решавања неког проблема.

ПРЕПОРУКЕ, ПРЕДЛОЗИ И МИШЉЕЊА

У 2013. години, упућено је 70 мишљења и препорука различитим органима, институцијама и јавним службама. Преглед послатих препорука, мишљења и предлога по областима и по заменицима покрајинског омбудсмана дат је у табелама.



Област	Број мишљења и препорука
Општа права	48
Заштита права националних мањина	11
Заштита права детета	9
Равноправност полова	2
УКУПНО	70

Подносиоц/подносиатеља мишљења и препоруке	Број мишљења и препорука
Заменица за националне мањине	33
Заменица за права детета	13
Покрајински омбудсман	10
Заменик за опште надлежности (1)	7
Заменица за равноправност полова	4
Заменик за опште надлежности (2)	3
УКУПНО	70

Од 70 мишљења и препорука извршено је 25 (35,71% од издатих), делимично је усвојено или извршено 16 (22,86%), није извршено девет (12,86%) мишљења и препорука, извршења су у току у 11 (15,71%) случајева, а о девет (12,86%) случајева Покрајински омбудсман нема повратну информацију.

Препорука, мишљење или предлог	Број	Процент
Извршена	25	35,71%
Није извршена	9	12,86%
Делимично извршена	16	22,86%
Извршење у току	11	15,71%
Нема повратне информације	9	12,86%
УКУПНО	70	100,00%



ФИНАНСИРАЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ ОМБУДСМАНА

СРЕДСТВА ИЗ БУЏЕТА

Финансијска средства за рад Покрајинског омбудсмана обезбеђена су Покрајинском скупштинском одлуком о буџету АП Војводине за 2013. годину („Службени лист АПВ”, број 39/12 и 26/13 – ребаланс).

Раздео	Глава	Функ.	Екон. клас.	ОПИС	Планирано средства из буџета 2013.	Извршење 2013.	% Извршења 2013.
20		113	462	Дотације међ. организацијама	133.000,00	39.968,36	30,05
20		330	411	Плате, додаци и накнаде запослених	33.367.762,00	32.457.395,00	97,27
			412	Социјални доприн. на терет послодавца	5.972.834,00	5.810.228,00	97,28
			413	Накнаде у природи	418.000,00	395.909,06	94,72
			414	Социјална давања запосленима	928.188,32	713.408,00	76,86
			415	Накнаде трошкова за запослене	1.218.313,00	1.055.179,00	86,61
			416	Награде запосленима	1.000,00	0,00	-
			421	Стални трошкови	448.500,00	326.616,23	72,82
			422	Трошкови путовања	319.000,00	240.302,71	75,33
			423	Услуге по уговору	1.244.500,00	647.545,00	52,03
			426	Материјал	410.000,00	373.408,08	91,08
			444	Пратећи трошк. задуживања	1.000,00	35,72	3,57
			482	Порези, обавезне таксе и казне	12.000,00	2.050,00	17,08
20		412	465	Остале дотације и трансфери	380.000,00	348.912,50	91,82
				Укупно:	44.854.097,32	42.410.957,66	94,55



СРЕДСТВА ИЗ ОСТАЛИХ ИЗВОРА ФИНАНСИРАЊА

Извор финансирања 06 00 – Текуће донације од међународних организација

Према Покрајинској скупштинској одлуци о ребалансу буџета АП Војводине за 2013. годину („Службени лист АПВ”, број 39/12 и 26/13 – ребаланс), на основу Текућих донација од међународних организација, извор финансирања 06, планирани су приходи од 875.000,00 динара, а остварени су од 867.901,90 динара, за пројекат „Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама”, реализован у сарадњи са *UN Women* (Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена).

Од дозначених средстава, утрошено је 867.901,90 динара и то на трошкове платног промета 164,90 динара, на трошкове службених путовања у земљи 91.800,00 динара, на рачунарске услуге 70.000,00 динара, услуге информисања 90.000,00 динара, стручне услуге 260.000,00 динара, и за репрезентацију 355.937,00 динара.